

TÜRK YUNAN İLİŞKİLERİ (KITA SAHANLIĞI MESELESİ)

**Hazırlayan: Adnan ÖNDER
Danışman: Prof. Dr. İlker ALP**

**Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Tarih Anabilim Dalı, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı için öngördüğü YÜKSEK LİSANS
TEZİ olarak hazırlanmıştır**

**Edirne
Trakya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Şubat, 2008**

ÖNSÖZ

Yunanistan, Osmanlı Devleti'nin çöküşünü hazırlayan amilleri özel bir dikkatle izlemiş, bu çöküşü kolaylaştırmayı ve hazırlamayı milli politikasının temel ilkesi olarak kabul etmiştir. Osmanlı Devleti'nin çökmesi de Yunanlıların arzularını ve beklentilerini yeterince karşılamamış ve sürekli bir biçimde Avrupa destekli politikalarla Türkiye aleyhine egemenlik alanını genişletmekten geri kalmamıştır.

2000'li yıllardan itibaren ise rolünü değiştiren Yunan Devleti Türkiye ile olan ilişkilerinde yumuşama havasına girmiş gibi bir görünüm sergilemeye başlamıştır. Bunun altında yatan en önemli sebep ise Yunanistan'ın Türkiye ile arasında olan anlaşmazlıkları AB'nin meseleleri haline getirip kendi lehine çözüme kavuşturma çabasıdır. Elbetteki bu durumun oluşmasında Avrupa devletlerinin günümüze kadar Yunanlıların lehine açıkça taraf tutmaları, iktisadi ve hukuki alanda dahi Türkiye'ye karşı siyasi kararlar alarak baskı yapmalarının etkisi büyüktür.

Yunanistan Avrupa'dan gördüğü bu yakın ilgi dolayısıyla Ege ve Kıbrıs gibi Türkiye ile arasında olan anlaşmazlıkları Lahey Adalet Divanı'na taşımıştır. Nitekim Avrupa Birliği Ege Denizi Anlaşmazlıklarının 2004 yılına kadar çözümlenmesini aksi taktirde konunun milletlerarası platforma götürülerek karara bağlanmasını istemiş, Kıbrıs konusunun ise 2002 yılına kadar BM gözetiminde çözümlenmemesi halinde, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Kıbrıs'ı temsilen AB'ye üye alınmasını öngörmüştür. AB'nin bu taraflı tutumundan ve Yunanistan'a destek vermesinden dolayı, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi anlaşmaya yanaşmamışlardır. Bu gelişmeler çerçevesinde Güney Kıbrıs'ın 2003 yılında AB'ye alınmasına karar verilmiş 2004'ün başlarında da bu gerçekleştirilmiştir.

Anlaşılabacağı üzere AB yönünden elini kuvvetlendirmiş olan Yunanistan'ın şimdiki hedefi de Ege Denizi'nde hava sahası, kıta sahanlığı, adalar, karasuları ve fir hattı gibi meselelerin kendi lehine çözümlenmesini sağlamak olacaktır ve öyle ki hiçbir hukuksal ve tarihsel dayanağı, gerçekliği olmadan ileri sürmüş olduğu ve kendisini Antik Yunan hayranlığına kaptırmış olan Avrupa tarafından sorgusuz kabul edilen veya müdahale edilmeyen Yunan iddiaları yakın bir süreç içerisinde tekrar gündeme getirilecek ve eğer Türkiye bu konularda tarihsel ve hukuksal haklılığını ortaya koyamazsa sonuç hiç de dilediğimiz şekilde olmayacaktır.

İşte bütün bu sebeplerden dolayı tezimizin konusunu Türkiye ile Yunanistan arasında bulunan Ege Denizi ile ilgili meselelerden en mühimi ve çözümü diğer sorunların da büyük oranda çözümlenmesine neden olacak ve yakın tarihlerde Türk Yunan İlişkilerinin gündemine oturup ilişkilerin tekrar gerilmesine neden olabilecek bir mesele olan kıta sahanlığı meselesi olarak belirledik. Elbetteki bu konudan bahsederken Ege Sorunu'nu oluşturan diğer meseleler üzerinde de durduk. Bu bağlamda tezimizin ilk bölümünde Ege Denizi'nin özellikleri, Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege Sorunu'nu oluşturan meselelere değinilmiştir. İkinci bölümde Kıta Sahanlığı Kavramı'nın ortaya çıkışı jeolojik, tarihsel ve hukuksal anlamda ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde Türk Yunan Kıta Sahanlığı Anlaşmazlığı'nın ortaya çıkışı, meselenin gelişimi , tarafların konu ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Dördüncü bölümde örnek davalar ve UAD'nın aldığı kararlar ve bu kararların Ege Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı'na uygulanabilirliği üzerinde durulmuştur. Sonuç bölümünde Ege Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı'nın hangi kriterler esas alınarak çözüme kavuşturulması gerektiği ele alınarak genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Tezimizi hazırlarken desteğini bizden esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. İlker ALP'e ve Trakya Üniversitesi Tarih Bölümü'nde görev yapan kıymetli araştırma görevlilerine teşekkürü bir borç bilirim.

Adnan ÖNDER
EDİRNE- 2008

ÖZET

Ege sorunları Türk-Yunan ilişkilerinin ana eksenini oluşturmaktadır. Bu sorun birbiriyle ilişkili bir çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bunlar; Ege Denizi Kıta Sahanlığı Sorunu, karasularının genişliği, Doğu Ege Adalarının silahlandırılması, hava sahası ve fir hattı sorunlarıdır.

Bu sorunlardan en önemlileri ise her iki ülkenin doğrudan egemenlik hakları ile ilgili olan Kıta Sahanlığı ve Karasuları sorunlarıdır.

İki ülke arasında Kıta sahanlığının tespiti konusunda çıkan görüş ayrılıklarının temelinde Ege Denizi'nin coğrafi ve jeolojik açıdan, Uluslararası Deniz hukukunun getirmiş olduğu hükümlerin uygulanmasına olanak tanıyacak özelliklere sahip bulunmaması yatmaktadır. Bu kendine özgülük, Lozan Barış Antlaşması (**LBA**) ile ilkeleri kararlaştırılan ancak henüz harita üzerinde belirlenip bir anlaşmaya bağlanmamış olan karasularının belirsizliği ile birleşince Ege'deki statükoyu tartışmalı ve duyarlı hale getiriyor.

Uluslararası Adalet Divanı'nın kararlarına göre karşılıklı görüşmeler, kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlıkların çözümünde önceliğe sahiptir. Bu görüşmeler anlamlı görüşmeler olmalıdır. Divan'ın bakış açısına göre uyuşmazlıkların çözümü için devletlerin anlamlı görüşmeler yapma yükümlülükleri vardır. Ancak buna rağmen Türkiye ile Yunanistan'ın sorunun çözümü için anlamlı görüşmeler yolunda ilerleme kaydettiklerini söylemek mümkün değildir. Anlamlı görüşmeler yapmak bir yana tarafların böyle bir süreci tam olarak başlatabildiklerini de söylemek mümkün değildir.

Yunanistan uyuşmazlığı yargısal çözüm yolları ile ve özellikle Uluslararası Adalet Divanı'nın kararıyla çözümlenmesini istemektedir. Türkiye'nin ise uluslararası hukukla paralellik içindeki görüşü, sorunun karşılıklı görüşmeler ve anlaşmalarla hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde bir çözüme kavuşturulmasıdır.

Tarafları bir çok kere savaşın eşiğine getiren bu sorunun çözümü konusunda her iki devletinde “ Ege'yi iki tarafı ayıran değil iki tarafı birleştiren deniz olması” görüşüyle hareket

etmeleri ve ilişkileri her an gerilime sürükleyebilecek nitelikteki bu sorunları hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde bir çözüme kavuşturmak için anlamlı karşılıklı görüşmelere başlamaları gerekmektedir.

ANAHTAR KELİMELER

- **Hakkaniyet, Kıta sahanlığı, Karasuları, Hava Sahası, Uçuş Bilgi Bölgesi (FIR)**

ABSTRACT

The problem of Aegean constitutes the main axis of Turkish-Greek relations. This question brings about many other problems, too, which are related to each other. These are: Aegean Sea Continental Shelf, Width of Territorial Waters, arming of the Islands of East Aegean, Airspace and FIR (Flight Information Region).

The most important questions of all are Continental Shelf and Territorial Waters which are directly related to the sovereignty rights of each country.

The fact that Aegean Sea doesn't have the characteristics, in terms of geographic and geologic perspective, which enable to practice the authorities of International Maritime Law forms the basis of the dissidence between the two countries about determining Continental Shelf. That characteristic makes the status quo controversial and sensitive when it joins with the uncertainty of territorial waters whose principles are determined by Lozan Peace Treaty but, its place hasn't been spotted on the map yet.

According to the decisions of International Court of Justice, mutual negotiations have priority about the solution of the disagreements related to the limitations of continental shelf. These negotiations must be meaningful. According to Court of Justice's point of view, states must have responsibilities to make meaningful negotiations to solve the disagreements. Even So, it is impossible to say that Turkey and Greece make progress on the way of meaningful negotiations to solve the problem. It is even impossible to say they could give a start to such a continuum exactly.

Greece wants the disagreement to be solved by means of judgement, especially, with the decisions of International Court of Justice. Whereas, Turkey wants the problem to be solved with mutual negotiations and treaties on the principle of equity.

About the solution of this problem which brought the two sides on the threshold of war, both states need to act with the idea that "Aegean is the sea combining the two sides but not separating them" and start doing meaningful negotiations to solve it in equity.

KEY WORDS

- **Equitable Solution, Continental Shelf, Territorial Waters, Airspace, Flight Information Region**

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	v

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	122
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TÜRKİYE İLE YUNANİSTAN ARASINDAKİ EGE ANLAŞMAZLIĞI'NA GENEL BAKIŞ

A. EGE DENİZİ'NİN ÖZELLİKLERİ	6
1. Ege Denizi'nin Coğrafi Yapısı.....	7
2. Ege Denizi'nin Jeolojik Özellikleri.....	10
3. Ege Denizi'nin Ekonomik Değeri.....	11
4. Ege Adaları.....	13
B. EGE DENİZİNE İLİŞKİN SORUNLAR	15
1. Karasuları sorunu.....	15
a. Yunanistan'ın konu ile ilgili ileri sürdüğü görüşler.....	18
b. Türkiye'nin konu ile ilgili görüşleri.....	19
2. Hava Sahası Sorunu.....	22
a. Yunanistan'ın Konuyla İlgili İddia ve Görüşleri.....	23
b. Türkiye'nin Konuyla Görüşleri.....	24
3. FIR Hattı Sorunu.....	25

4. Adaların Silahlandırılması.....	30
a.Boğazönü Adaları.....	31
b.Kuzeydoğu ve Merkezi Ege Adaları.....	31
c. Oniki Adalar.....	31
5. NATO Komuta Kontrol Sorunları.....	35

İKİNCİ BÖLÜM

KITA SAHANLIĞI KAVRAMI VE GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR

A. JEOLJİK AÇIDAN KITA SAHANLIĞI DAVASI.....	38
1. Kıta ve Denizlerin Yer kabuğundaki konumları.....	38
2. Kıta Sahanlığı (Kıta Şelfi- Continental Self).....	39
3. Kıta Yamacı (Kıta Şevi)- (Continantel Slope).....	40
4. Kıta Yamacı Eteği(Kıta Yükselimi- Continantel Rise).....	40
B. HUKUKİ AÇIDAN KITA SAHANLIĞI.....	41
1. Kıta Sahanlığı Kavramının Kısa Tarihçesi.....	41
2. ABD Başkanı Truman'ın Kıta Sahanlığı Bildirisi.....	44
3. Diğer Devletlerin Tek taraflı Bildirileri.....	46
C. DEVLETLER HUKUKU KOMİSYONU'NUN ÇALIŞMALARI.....	48
1. 1951 ve 1953 Tasarıları ve Kıta Sahanlığı.....	48
2. 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri-Kıta Sahanlığı Sözleşmesi-.51	
3. 1960 Cenevre II. Deniz Hukuku Konferansı.....	53
4. 1982 Tarihli III. Deniz Hukuku Konferansı.....	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EGE DENİZİ'NDE TÜRK YUNAN KITA SAHANLIĞI UYUŞMAZLIĞI

A. UYUŞMAZLIĞIN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ.....	57
1. 1973 Kıta Sahanlığı Krizi.....	57
2. Yunanistan'ın BM Güvenlik Konseyine ve Uluslararası Divan'a Başvurması.....	60
3. Ege Kıta Sahanlığı Davası.....	62
a. Yunanistan'ın Divan'dan Talepleri.....	62
b. Türkiye'nin Divan'ın Yetkisi Hakkındaki Görüşleri.....	64
c. Divan'ın Yetki Meselesini Çözümlemesi.....	65
d. Milletlerarası Adalet Divanı'na Hemen Başvurulmasının Sakıncaları.....	66
4. Kıta Sahanlığı Davasından Sonraki Gelişmeler.....	75
a. Bern Deklarasyonu.....	75
b. Yunanistan'da PASOK İktidarı ve 1987 Kıta Sahanlığı Krizi ve sonrası	72
B. KITA SAHANLIĞI UYUŞMAZLIĞINA İLİŞKİN TÜRKİYE'NİN VE YUNANİSTAN'IN TEZLERİ.....	79
1 . Yunanistan'ın görüşleri.....	79
a. Siyasal ve ülkesel bütünlük ilkesi.....	80
b. Adaların Kıta Sahanlığına Sahip olması ilkesi.....	82
c. Eşit uzaklık ilkesi.....	86
2. Türkiye'nin Görüşleri.....	88
a. Anlaşmanın Esas olması.....	89
b. Doğal uzantının esas alınması.....	90
c. Hakça ilkelerin uygulanması.....	91
d. Adaların özel durumlar oluşturması.....	93
e. Ege Denizi'nin yarıkapalı deniz olması.....	96
f. Lozan dengesi.....	96

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TARAFLARIN İDDİALARININ YARGI KARARLARI IŞIĞINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ

A. EGE KITA SAHANLIĞI SINIRLANDIRMASINDA EŞİT UZAKLIK VE HAKKANİYET İLKELERİNİN YERİ.....	98
1. Kuzey denizi davaları ve sonrasında eşit uzaklık ve hakkaniyet ilkeleri.....	100
2. Jan Mayen Davası ve Sonrası.....	103
3. Katar Bahreyn Davası ve Sonrası.....	105
B. EGE KITA SAHANLIĞI SINIRLANDIRMASI- EGE DENİZİNE YANSIMALAR.....	106
SONUÇ.....	110
KAYNAKÇA.....	115
EKLER.....	122

KISALTMALAR

A.Ü.S.B.F. :	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
A.G.E :	Adı geçen eser
A.G.M. :	Adı geçen makale
A.G.T. :	Adı geçen tez
BKNZ:	Bakınız
BM:	Birleşmiş Milletler
ÇEV:	Çeviren
BMDHK:	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı
BMDHS:	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
Harp Ak. K.:	Harp Akademisi Komutanlığı
ICAO:	Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
Gn. Kr. Başk.:	Genel Kurmay Başkanlığı
LBA:	Lozan Barış Antlaşması
MEB:	Münhasır Ekonomik Bölge
NATO:	Kuzey Atlantik İttifakı
SAEMK:	Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi
TPAO:	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TÜDAV:	Türk Deniz Araştırmaları Vakfı
UAD:	Uluslararası Adalet Divanı
UNCLOS:	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı
V.D. :	Ve diğerleri

GİRİŞ

Türk Yunan ilişkileri tarihsel boyutu göz ardı edilerek, yalnızca bu günkü boyutları ile ele alınarak açıklanması mümkün olmayan bir konudur. İki devlet arasındaki sorunların çözümünü, hatta iyi niyetle görüşülmesini engelleyen başlıca etmen, bütün sonuçlarıyla bu güne taşınmış, adeta yaşıyor olan tarihin iki halk arasında yaratmış olduğu güvensizliktir.

Türkiye ve Yunanistan “ulusal kimliklerini” birbirlerine karşı verdikleri mücadele sonunda ve birbirleriyle yoğun etkileşim içinde biçimlendirmişlerdir. Özellikle Yunanistan tarihini, Türkiye unsurunu göz ardı ederek açıklamak, kavramak bile mümkün değildir. Bu günkü Yunanistan topraklarının her hangi bir köşesi, en az dört yüz yıl Osmanlı yönetimi altında kalmıştır. Bunun da ötesinde Yunanistan’ın bir ulus devlet olarak ortaya çıkması, ancak Osmanlı Devleti’ne karşı yürüttüğü Avrupa destekli mücadele sonunda gerçekleşmiştir.

Türkiye’nin de Osmanlı kimliğinden ayrı, bir ulus devlet olarak uluslararası ilişkiler sistemi içerisinde yer alması, ulusal kurtuluş mücadelesinde Yunanistan’ı ve müttefiklerini alt edebilmesiyle mümkün olabilmıştır. İki halkın birbirlerine karşı yürüttükleri silahlı mücadele ile “ulus devlet” kimliğini kazanabilmiş olmaları, kuşkusuz, dünden bu güne Türk Yunan ilişkilerini etkileyen en önemli olgulardan biri olmuştur.

Bunun da ötesinde iki ulus arasındaki etkileşim dünden bugüne taşınan sorunları da ortaya çıkarmıştır. Yunanistan, bağımsızlığını kazandıktan sonra yürüttüğü irredentist, yayılcı politikası ile, Avrupa devletlerinin de desteğini arkasına alarak, Osmanlı Devleti’ne karşı büyümeyi genişlemeyi dış politikasının temel eksenini yapmıştır. 1830’dan 1922’ye kadar Yunanistan’ın dış politikasının hemen tamamı “doğu sorunu” içinde Avrupalı devletlerin desteği ile Osmanlı Devleti’nden pay almaktan ibaret olmuştur.

Yunanistan’ın bağımsızlığını kazanırken ve kazandıktan sonra irredentist, yayılcı politikasını Osmanlı Devleti’ne karşı yürütürken, Avrupalı devletler kendisine destek olmuşlardır. Üstelik Avrupa devletlerinin bu desteği, Yunan bağımsızlığı “Avrupa uyumu”nun ana ilkelerine açıkça ters olduğu halde Yunan bağımsızlık hareketine verilmiş; ardından da Avrupalı büyükler “Doğu Sorunu”nun hiçbir noktasında aynı düşünmedikleri

halde Yunan yayılcılığını Osmanlı Devleti'ne karşı desteklerken uyum içinde olabilmışlerdir. Yunan bağımsızlık mücadelesinde Avusturya ve Rusya gibi Avrupa'nın başka yerlerindeki ulusçu mücadeleleri bastıran devletler Osmanlı Devleti'ne karşı tutum alırken, henüz kendi çıkarları açısından Osmanlı toprak bütünlüğünün korunması politikasını bırakmamış bulunan İngiltere de , bu konuda onlarla birlikte davranabilmiştir. Daha sonra da Avrupalı “büyükler” Yunan yayılcılığının Osmanlı Devleti'nin küçülmesi sürecindeki bütün aşamalarında destekçisi olmuşlardır.

Kurtuluş mücadelemiz sırasında da Anadolu'nun Yunanistan tarafından ele geçirilmesi çabalarına başta İngiltere olmak üzere Batılı Devletlerin destek olduğunu, yada en azından engel olunmadığını anımsayan Türk insanının, uluslararası sistemin etkin üyeleri olan Batılı Devletlerin Türk Yunan sorunlarında bu günde taraf olduğunu düşünmesi son derece doğaldır. Üstelik, bunun bu güne yansıyan güncel göstergeleri de vardır¹.

Türk Ulusal Mücadelesinin ardından, LBA'nda , Türkiye ile Yunanistan arasında – batılı devletlerin de onaylayarak katıldıkları- bir denge (Lozan Dengesi)² oluşturulmuştur. 1897'de olduğu gibi savaş alanında kaybetmiş olmasa bile barış masasında batının desteği ile Yunanistan'ın kendisinden bir şeyler alıp götürdüğünü bilen Türkiye, ilk kez LBA'nda çok taraflı bir uluslararası düzenlemeyle Yunanistan ile arasında kalıcı olabilecek bir denge kurabilmiştir.

Ancak, önce 1947 Paris Antlaşması ile yeni bir toprak kazanımı sağlayıp On iki Ada'yı elde eden, sonra da 1950'lerin ilk yarısından başlayarak Kıbrıs'ı gözüne kestiren Yunanistan, “Lozan Dengesi”ni zorlamaya başlamıştır. Bu gün Ege'de çeşitlenen ve Kıbrıs'ta nitelik değiştiren sorunların özünde Yunanistan bu politikasını uygularken kendisinin ve Türkiye'nin batı bağlantısını kullanmayı da ihmal etmemiştir. Türkiye Yunanistan'ın izlediği bu politikaya tepkisini oluştururken her zaman “Batı bağlantısı” çerçevesinde hareket etme gereğini duymuş, bu çerçevenin kısıtlamaları içinde hareket etmek zorunda kalmıştır. (Bunun bir istisnası Kıbrıs Barış Harekatıdır). Yunanistan ile olan ilişkilerimiz, Türkiye'nin Batılı Devletlerle olan hemen bütün bağlarına yansımış, ilintili sonuçlar vermiştir. Avrupa ile bütünleşmemizden, savunma ilişkilerimize kadar Batı ile olan ilişkilerimiz, Yunanistan'ın

¹ Şükrü S. Gürel, **Tarihsel Boyutuyla Türk-Yunan İlişkileri**, Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumundan Ayrı basım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992, s. 127-128

² Hüseyin Pazarcı, ”Lozan Antlaşması'ndan 1974'e Kadar Ege'ye İlişkin Gelişmeler ve Yunanistan'ın Ege Politikası, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1986, s.19

Türkiye'ye karşı izlediği politikadan bağımsız olmamıştır. Dolayısıyla, Türkiye'den bakıldığında, batılı devletlerin Türk-Yunan ilişkilerinde oynadıkları ve oynamakta oldukları rol, doğru yada yanlış, tutarlı yada kopuksuz bir çizgide görülmektedir. Konuya Yunanistan'dan bakıldığında ise, Türk Yunan ilişkilerinde Batı'nın tutumunun ve desteğinin eskiden olduğu gibi bu günde "yeterli" bulunmadığı görülecektir³.

Türk Dış Politikası'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında karşı karşıya kaldığı ve halen güncelliğini koruyan en önemli konularından biri de uyuşmazlığın diğer tarafını Yunanistan'ın oluşturduğu Ege Sorunu olmuştur.

Ege konusunda Türkiye ile Yunanistan arasında baş gösteren anlaşmazlık, aslında birbirinden farklı gibi gözükse, özünde birbiri ile iç içe geçmiş bir sorunlar dizisini kapsamaktadır⁴. Ege Sorunları, kıta sahanlığı, karasuları, hava sahası, FIR hattı ve adaların silahsızlandırılması ile ilgili sorunlar olup bunların hemen hepsi de her iki ülke açısından egemenlik konularını ilgilendirmektedir⁵.

Ege'ye ilişkin Türk Yunan sorunlarının çözümü kıta sahanlığı sorunu ile yakından ilgilidir. Bu sorunun çözülmesi, öteki sorunlarında çözülmesini kolaylaştıracaktır⁶.

Coğrafyacıların, oşanografların, jeologların dünyanın hemen hemen bütün denizlerinde yaptıkları tetkiklerden anlaşıldığına göre, deniz dibi sahilden itibaren açık denize doğru uzanırken, muayyen bir derinliğe indikten sonra birden keskin bir yamaç halini alarak büyük derinliklere gitmektedir. İşte, sahil ile bu yamacın başladığı kenar arasında kalan kısma "kıta sahanlığı" (**Continental Shelf**) denilmektedir. Kıta sahanlığı böylece Coğrafya'nın ve Oşanografya'nın uğraştığı bir konu iken birden devletler hukukunda, bir devletin açık denizler üzerinde haklarının hatta egemenliğinin sınırını tespitinde en esaslı, bazı iddialara göre de tek kıstas yapılmaktadır.

Kıta sahanlığı eskiden beri bilinmekte olan bir konu olmakla beraber Devletler Hukuku'nda 1942'den bilhassa 1945'den sonra bu günkü mevkiini almaya başlamıştır. Bu

³ Gürel, a.g.e., s.129

⁴ Cemal Enginsoy, "Batı Yayın Dünyasında Çağdaş Türk-Yunan İlişkileri ve NATO", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Genel Kurmay Basımevi, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1986, s.63

⁵ Tayyar Arı, "Kıta Sahanlığı Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri", **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: XIII, Sayı: 1-2, Uludağ Üniversitesi Basımevi 1992, s.167

⁶ Gürel, **Tarihsel Boyutları İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ümit Yayıncılık, Ankara 1993 ,s.71

bakımdan haklı olarak devletlerarası hukukta yeni bir konu olduğu söylenebilir. Bunun için 1945'den önce yazılmış ders kitaplarında kıta sahanlığına pek temas edilmemiştir. Ancak 1945'te ABD Başkanı Truman'ın biri balıkçılık diğeri tabii kaynaklarla ilgili tebliğlerinden sonradır ki yeni çıkan eserlerde kıta sahanlığına da devletler hukuku kısmında bir yer ayrılmaya başlamıştır⁷.

Kıta Sahanlığı konusunda Yunanistan;

- Ege Adalarının Yunanistan'ın bir parçası olduğunu ,
- Adaların da kıta ülkesi gibi eşit kıta sahanlığının bulunduğu,
- Adalarla Türkiye arasında eşit uzaklık ilkesinin uygulanması gerektiğini belirtmektedir.

Türkiye ise;

- Kıta sahanlığı sınırlandırmasının iki ülke arasında yapılacak anlaşma ile belirlenmesi gerektiğini,
- Doğal uzantının esas olduğunu,
- Sınırlandırmada hakça ilkelerin uygulanması gerektiğini,
- Adaların özel durumlara yol açtığını,
- Ege Denizi'nin yarı- kapalı deniz olduğunu,
- Lozan dengesinin göz önünde bulundurulması ve korunması gereğini savunmaktadır.

Türkiye ile Yunanistan'ın bu görüşlerinin farklılığının yanı sıra çözüm yönteminde de bir uzlaşma sağladıkları söylenemez. Yunanistan uyuşmazlığın yargısal çözüm yollarıyla ve özellikle UAD'nın kararıyla çözümlenmesini istemektedir. Türkiye ise sorunun karşılıklı görüşmeler ve anlaşmalarla çözümlenmesini önermektedir. Sorun, tarafların hem çözüm yöntemleri hem de sorunun çözümünde gözetilecekleri esasa ilişkin ilkelerin saptanmasında uyuşmamaları nedeniyle, çözümsüzlük halini korumaktadır. Yunanistan gerekçelerinin uluslararası hukuka dayandığını iddia etmekte ve bu yüzden böyle bir çözüm yöntemi konusundaki ısrarını sürdürmektedir.

Türkiye'nin gerek uyuşmazlığın çözüm yöntemine, gerekse esasa ilişkin görüş ve önerileri uluslararası hukukla paralellik göstermektedir.

⁷ Seha L. Meray, "Devletler Hukukunda Kıta Sahanlığı Meseleleri", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Ankara 1955, Cilt: X, Sayı: 1, s. 82-83

Yunanistan ile Türkiye'yi zaman zaman savaşın eşiğine getiren bu sorunun çözümüne ilişkin Türk Yunan görüşlerini bağdaştırmak, Yunanistan'ın uluslararası hukuka aykırı ve katı tutumu nedeniyle, en azından bu aşamada mümkün görülmemektedir.

Türk Yunan İlişkilerinde Kıta Sahanelığı Sorunu adı verilen bu tez, uyuşmazlığın nedenlerini, ülkelerin görüşlerini ve bu görüşlerin uluslararası hukuk ve uygulamalar çerçevesinde geçerliliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE İLE YUNANİSTAN ARASINDAKİ EGE ANLAŞMAZLIĞI'NA GENEL BAKIŞ

A. EGE DENİZİ'NİN ÖZELLİKLERİ

Anadolu Yarımadası'nın Batısı'nda yer alan Ege Denizi aynı zamanda Avrupa-Asya ve Afrika kıtalarının birbirine iyice yaklaştığı ve kaynaşma noktasını oluşturduğu bölümde yer alan Akdeniz'in bir kolunu oluşturmaktadır⁸. Bu konumuyla Ege Denizi “**yarı kapalı**” bir deniz özelliği taşıyan Akdeniz'de yer almaktadır. Akdeniz'in bu özelliği, **Libya-Malta Uyuşmazlığı**'nda UAD tarafından da vurgulanmıştır⁹. Yarı kapalı bir deniz olan Ege'de Yunanistan'a ait çok sayıda ada ve adacığın Türkiye anakarasının çok yakınında olması ve Anadolu'yu kuzeyden güneye bir dizi halinde kapatması, ayrıca çok sayıda adanın da “**ihtilaflı ada**” statüsünde bulunması, Ege Denizi'ni dünyadaki denizler arasında özel öneme sahip bir deniz konumuna getirmiştir¹⁰. Yalnız iki devlet tarafından çevrilmiş olan bu yarı kapalı deniz, hiçbir yerinde 200 deniz milinden daha geniş değildir. Bütün bu özellikler Ege Denizi'ne “**Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması**” açısından bakıldığında benzersiz bir özellik kazandırmaktadır¹¹.

Kendine has bu özellikleri bilinmeden bu bölgede Türk Yunan ülkelerinin hukuksal statüsünü belirleyen belgeleri analiz etmek, anlaşmazlıkları anlamak ve çözüm üretmek mümkün olmadığından öncelikle Ege'nin coğrafi yapısı ortaya konulacaktır.

⁸ Ramazan Özey, “Adalar Denizi ve Batı Anadolu Bölgesi Hakkında”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, Cilt: I, Sayı:3, İstanbul 2001, s. 29

⁹ **Ege Kıta Sahaneliği ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, No: 15, İstanbul 2003, s.2

¹⁰ Ali Kurumahmut, **Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998, s. 1

¹¹ Ege Kıta Sahaneliği ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, a.g.e., s.1-2.

1. Ege Denizi'nin Coğrafi Yapısı

Ege Denizi, Balkan Yarımadası'nın doğu kısmı ile Anadolu arasında yer alan ve Doğu Akdeniz'in birbirinden bazı farklarla ayrılan beş havzasından biridir¹². Güney'de Girit ve Rodos adaları, Doğu'da Türkiye'nin batı kıyıları, Kuzey'de ve Batı'da Yunanistan anakarası ile çevrili, Akdeniz Havzası'nda yer alan yarı kapalı bir denizdir. Akdeniz'in kuzeye doğru uzanan parçasını oluşturan bu deniz kabaca bir dikdörtgeni andırmakta ve 41⁰ - 35⁰ kuzey enlemleri ile, 23⁰ - 28⁰ doğu boylamları arasında yer almaktadır¹³. Genişliği yaklaşık olarak ortada 150, kuzeyde 270, güneyde 450 km. kadardır. Kuzeyden güneye en uzak mesafesi Karaağaç ve Girit olmak üzere 340 mildir. Türkiye ile Yunanistan arasında doğudan batıya mesafesi kuzeyde 150, güneyde 240 mildir. Kuzeydoğusu'nda Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve İstanbul Boğazı ile Karadeniz'e, Güneyde ise Kitara, Antikitara, Skanpanto ve Kaso geçitleriyle Akdeniz'e bağlanır. Bu sınırlar içinde yaklaşık olarak 196.000 km²'lik bir alanı kapsar¹⁴. (**Bknz. Ek I**)

Ege Denizi'nin mevkii, boyutları ve sınırları ile üzerine serpiştirilmiş çok sayıda irili ufaklı adanın varlığı ve konumları, bu denize Akdeniz Havzası'nın yanı sıra dünyada benzeri bulunmayan bir özellik kazandırmıştır. Bu çok sayıdaki adalardan yüzölçümü 100 km²'den büyük olanlar 24 kadar olup daha küçük olanlarla birlikte tüm adaların toplam yüzölçümleri 23.000 km² civarındadır¹⁵.

Türkiye açısından Ege Denizi'ni Akdeniz'den ayıran hukuki bir sınır bulunmamaktadır. **Uluslararası Hidrografi Bürosu** tarafından 1953 yılında üçüncü baskısı yayımlanmış olan S 23 “ Limits of the Oceans and Seas” adını taşıyan belgede yer alan haritada gösterilen sınırın Türkiye açısından bağlayıcı bir yanı bulunmamaktadır (**Bknz Ek-2**). Uluslararası Hidrografi Konferansı'nın kararı doğrultusunda S 23 belgesinin deniz bilimciler ve diğer kullanıcılar için kullanışlı bir hale gelmesi maksadıyla güncelleştirilmesini sağlamak için başlatılan çalışmalar neticesinde 1986 yılında dördüncü

¹² Cengiz Karaköse, “ Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri ” Jeolojik Açından , **Ege'de Deniz Sorunları Semineri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları (AÜSBF), Ankara 1986 ,s.53

¹³ **Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi**, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı(Çev: Aydoğan Özman), İstanbul Deniz Ticaret Odası, İstanbul 1984, s.41-54

¹⁴ Yılmaz Usluer, “Ege Denizi'nde Türk Yunan Sorunları”, *M-5 Savuma ve Silah Sistemleri Dergisi*, S. 12, Mart 1985, s.32

¹⁵ Kurumahmut, **a.g.e.**, s.1

baskısının taslağı oluşturulmuştur. Dördüncü baskının bu ilk taslağında yer alan haritadaki Ege deniz sınırı 1953 yılındaki üçüncü baskıda yer alan haritadan farklı olarak Çuha Adası'nı Ege dışında bırakmaktaydı. Daha sonra devletlerden alınan görüşler üzerine taslakta değişiklik yapılmıştır; son haliyle Ege sınırı Anadolu'ya Akyarlar Burnu yerine Dalaman Çayı ağzında kavuşmaktadır. Bu durum Türkiye'nin coğrafi bölge düzenlemesinde Dalaman Çayı'nın Ege Bölgesi ile Akdeniz Bölgesi'ni ayıran uygulamasıyla tutarlılık sağlamıştır. Ege Denizi sınırının bu şekilde belirlenmesi, haritanın tutarlılığı ve coğrafi gerçeklerle uyumaktadır. Burada sınır Ege Denizi'ni güneyden kapatan adaların en uzak bölgelerinden geçirilmiştir. Bu yaklaşım bahsi geçen adaların Ege adaları olmaları ve Akdeniz'den bu adalara gelindiğinde Ege'nin fiilen başlamış olduğu gerçeğine dayanmaktadır¹⁶.

İrili ufaklı yaklaşık 3000 adanın yer aldığı Ege Denizi bu nedenle kimi kaynaklarca “**ADALAR DENİZİ**” olarak da anılmaktadır¹⁷. Nitekim Ege Denizi'nin gerçek adı; Adalar Denizi'dir. Bu görüşü destekler mahiyette çok sayıda yazılı tarihi belge bulunmaktadır. 1570 yılında, Flandre'da (Fransa), Ortelius tarafından yayınlanan ilk Coğrafya Atlası'ndaki Anadolu ve Balkanlar kısmını gösteren paftasında, söz konusu bu deniz (Adalar) üzerinde; “ARCHIPELAGO” yazılıdır. Piri Reis, 1519 yılında yazmış olduğu “Kitab-ı Bahriye” (Denizcilik Kitabı) adlı eserinde, Kâtip Çelebi, 1656 yılında yazmış olduğu “Tuhfetü'l-Kibar Fi Esfari'l-Bihar” (Deniz Savaşları Hakkında Büyüklere Armağan) adlı eserinde; Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt 1, Sayfa 81'de, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde (1913) Ali Tevfik tarafından kaleme alınmış “Memalik-i Osmaniye'nin Coğrafyası” adlı kitapta , Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, Latin alfabesiyle ilk defa Tefeyyüz Kitaphanesi tarafından 1931 yılında yayınlanan ve Mektep Haritaları Mürettibi Muallim Abdülkadir, Kuleli Askeri Lisesi Coğrafya Muallimi kaymakam Mehmet Rüştü ve Kandilli Lisesi Muallimlerinden Hattat Süreyya tarafından hazırlanmış olan Mükemmel Umumi Atlas'da, 1938 yılında yayınlanan, Faik Sabri Duran'ın, Lise Kitapları: Sınıf III, Türkiye Coğrafyası (Kanaat Kitabevi-İstanbul), adlı kitabın 26. Sayfasında, Prof. Dr. Sırrı ERİNÇ ve Prof. Dr. Talip YÜCEL 'in birlikte hazırlamış oldukları, “Ege Denizi -Türkiye ile Komşu Ege Adaları-“ adlı kitabın 7. sayfasında, Prof. Dr. Sırrı ERİNÇ'in Liseler için

¹⁶ Sertaç Hami Başeren, **Ege Sorunları** ,Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, No: 15, İstanbul 2003 ,s.6

¹⁷ Osman Metin Öztürk, “Türkiye'nin Ege Karasuları Üzerine”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, S. 343, Ankara 1995, s.22 ; Başeren, **a.g.e**, s. 1-2.

hazırladığı ve müteaddid defalar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılan Coğrafya kitaplarında bu deniz için hep Adalar Denizi ifadesi kullanılmıştır¹⁸.

Anadolu'ya ilk yerleşen Türkler, yarımada'nın en batı ucuna geldiklerinde, karşılına büyük bir deniz çıkar. Söz konusu bu denizi zamanla tanıyan Türkler, içinde çok sayıda ada olduğu için "Adalar Denizi" adı verirler. Bölgede hüküm süren Aydınoğulları Beyliği ve Osmanlı kaynaklarında, hep "Adalar Denizi" olarak geçer.

Türkler, Anadolu'yu fethettiklerinde, Avrupa dillerinde "Mediterranean Sea" olarak adlandırılan deniz ile tanışmışlar ve bu denizin adına, batıda yer almasından dolayı, "Batı Denizi" anlamına gelen, Akdeniz" koymuşlardır. Çünkü, Eski Türklerde yönler renklerle belirleniyor, kuzeye kara, güneye kırmızı, doğuya gök, merkeze veya ortaya yeşil, batıya da ak demişlerdir. Karadeniz, Kızıldeniz, Gökırmak, Yeşilırmak gibi adlandırmalar işte bu eski geleneğe dayanır. Aynı şekilde Akdeniz adlandırması da bu gelenekten kaynaklanmıştır. Nitekim Osmanlı Padişahlarına, Batı'daki devletin padişahı anlamına gelen "Ak Padişah" denmiştir. İşte bu gelenek, Selçuklu ve Osmanlı Dönemi'nde de sürdürülmüş ve "Mediterranean Sea", Akdeniz olarak adlandırılmıştır. Adalar Denizi de, Akdeniz'in bir kolu sayıldığından, bazı Osmanlı kaynaklarında Adalar Denizi'ne de "Akdeniz" denmiştir¹⁹.

Mustafa Kemal, orduya "**Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!**" komutasını verdiği halde Türk Ordusu Ege'ye gitmişti. Bunun sebebini İbrahim Artuç şöyle açıklar: "Yunanlılar, Akdeniz'in bu kısmına "Ege Denizi" adını takmışlar, bölgedeki Yunan egemenliğini ve haklarını belirtmek maksadıyla ısrarla Ege Denizi deyimini kullanmaya başlamışlardı. Mustafa Kemal Paşa, özellikle bu adı kabul etmediğini belirtmek için "Akdeniz" deyimini kullanmıştı²⁰

Adaların yanı sıra muhtelif büyüklükteki koylar ve körfezler ile boğazlar ve yarımadalar, Ege coğrafyasının temel karakterini oluşturmaktadır. Bu temel karakter "Ege'nin kültürel ve sosyal tekamülünde çok mühim bir rol oynadığı gibi "doğu ve batı kıyıları arasında bütün bir tarih boyunca süregelen sıkı bir münasebetin başlıca sebebidir²¹.

¹⁸ Özey, a.g.m., s. 30-32

¹⁹ A.g.m., s. 31,33

²⁰ İbrahim Artuç, **Yeniden Doğu/Türk Kurtuluş Savaşı**, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2002, , 2.Cilt, s.471.

²¹ Kurumahmut, a.g.e., s. 1-2.

Pek girintili ve çıkıntılı olan kıyıları ve kapsadığı bir çok adalar bu denizin daha önce büyük bir kara parçası olduğunu göstermektedir²².

2. Ege Denizi'nin Jeolojik Özellikleri

Deniz dibinin jeolojik ve jeomorfolojik yapısının, kıta sahanlığı'nın tanımlanması ve sınırlandırılması ile ilgili uygulanan uluslararası hukuk kurallarının ortaya çıkmasına etkisi, tarihsel süreç içerisinde değişiklik gösterse de, yadsınamayacak şekilde önemlidir.

Ege Denizi'nin başka denizlere benzemeyen bir takım özellikleri olduğunu yukarıda da vurguladık. Dantel gibi işlenmiş girintili çıkıntılı kıyılarında değişik boyda bir çok körfez, boğaz ve yarımada bulunur. Ayrıca bazıları kaya parçalarından oluşan bazıları daha geniş bir alanı kapsayan yüzlerce ada deniz yüzeyine serpilmiş durumdadır. Deniz dibi de çeşitli derinlikteki düzlük, çanak, oluk, sırt, gedik ve tepelik alanlarla kaplıdır²³.

Ege Denizi tabanı, Akdeniz'in diğer bölümlerinden oldukça farklı olan jeomorfolojik karakteriyle ortalama 350 m. derinlikte bir "Denizaltı Platosu"na benzetilebilir. Platonun hakim topografik unsuru, geniş alanlar kaplayan ve genellikle derinliği 90-125 metreyi aşmayan, çok hafif eğimli ve yer yer bazı denizaltı çukurluklarıyla yarılmış self düzlükleri meydana getirir. Bu düzlüklerin çeşitli yerlerinde bulunan kabartılar ada oluşturacak şekilde deniz seviyesi üzerine çıkmıştır²⁴. Ege'de denizaltı yüzey şeklinin ikinci yaygın unsuru, dik yamaçlarla bezeli, oluk şekilli derin çukurlar veya kapalı çanaklar oluşturur. Bunların tabanı genellikle düzdür ve hafifçe arızalıdır. Çukurların en büyüğü, Malya Burnu'ndan Rodos'a doğru uzanan Girit çukurudur. Kerpe batısında bu derinlik 2529 metreyi bulmaktadır²⁵. Ege Denizi'nin bu derinlik haritası incelendiğinde Boğazönü, Saruhan, ve Menteşe Adaları'nın Türkiye anakarasının doğal uzantısı üzerinde olduğu görülecektir. Kuzeyden güneye bir "S" çizen çok açık bir "Abyssal zone" (kıtasal ayırım bölgesi) Ege Denizi'ni tabii olarak ikiye bölmektedir. Bazı bilim adamlarınca bahse konu kıtasal ayırım bölgesi Asya ve Avrupa'nın denizaltındaki sınırı sayılırken bazı haritalarda da bahse konu ayırım bölgesi esas alınarak Ege Denizi Asya ve Avrupa kıtalarını ayıracak şekilde bir hatla ortadan ikiye bölünmektedir²⁶.

²² Öztürk, a.g.m., s. 22.

²³ Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s.1

²⁴ Erineç, vd., a.g.e., s. 8

²⁵ Harp.Ak. K., a.g.e., s. 7

²⁶ Kurumahmut, a.g.e., s. 3; Başeren, a.g.e., s.7

Ege Denizi coğrafi açıdan Akdeniz'in bir parçası olarak ele alınır. Fakat, Ege Denizi jeolojik özellikleri ile Akdeniz'in diğer kısımlarından önemli farklılıklar gösterir. Ege Denizi'nin karmaşık bir jeolojik yapısı vardır. Ege Denizi tabanında, okyanus tipi kabuğun bulunmadığı veya sınırlı alanlar kapladığı, çeşitli verilerden anlaşılmaktadır. Ege Denizi büyük ölçüde blok faylanması egemen olduğu, bir deniz niteliğindedir. Dolayısıyla okyanus tipi kabuk ile karasal kabuk arasında, okyanuslarda görülen kıta yamacı (continental slope) ve kıta yokuşu (continental rise) gibi, tipik morfolojik unsurlar, Ege Denizi'nde yalın ve belirgin biçimde gelişmemiştir. Bunun sonucu olarak da, Ege Denizi'nin çevresindeki karaların, bu denizin altındaki doğal sınırlarını karasal kabuk ile okyanusal kabuk arasında yalın bir sınır çizerek belirtmek mümkün değildir²⁷.

Ege'yi ikiye ayıran bu kıtasal ayırım (abyssal zone) doğu ve batıdaki anakaraların doğal sınırlarını belirlemektedir. Bu ayırım denizin iki yakasındaki sahanlık alanlarını ve bu sahanlıklar üzerindeki adaları da ikiye ayırır. Söz konusu olan kıtasal ayırım Ege'nin biyolojik değerleri üzerinde de etki etmektedir. Karadeniz ve Marmara'dan Ege'ye sokulan ve Ege'de kütle avı sağlayan pelajik balık sürüleri zona sokulmaz onun iki yanındaki şelf alanlarını izleyerek Ege'nin batı ve doğu kıyıları boyunca göç ederler.

Tüm bu veriler Anadolu'nun Doğal uzantısı'nın, Ege Denizi'nin ortasında yer alan derin çukurlar dizisinin bulunduğu bu kıtasal ayırma (abyssal zone) kadar uzandığını göstermektedir²⁸.

3. Ege Denizi'nin Ekonomik Değeri

Ege Denizi'nin sahip olduğu ekonomik kaynaklar hakkında yeterli bilgi sahibi olmadığımızı önemle belirtmekte fayda vardır. Ama yine de Ege Denizi Kıta Sahanlığı'nda çeşitli yer altı zenginliklerinin, bu bağlamda manganez çinko, karışık kükürt, krom, kurşun, altın, titanit ve zirkonyum gibi madenlerin bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca Meriç, Gediz, Büyük Menderes gibi nehirler vasıtası ile milyonlarca yıldan beri Ege Denizi'ne çeşitli maddeler taşınmıştır. Ege Denizi'nin dibinde, yer kabuğu hareketlerine bağlı olarak, çeşitli derinliklerde oluşmuş depolar ve maden yatakları halinde depolanmış olmalıdırlar²⁹.

²⁷ Karaköse, a.g.m., s. 53

²⁸ A.g.m., s. 75

²⁹ Erinç v.d., a.g.e., s. 17-18

Bütün bunların dışında Ege'de bulunması muhtemel kaynakların başında hidrokarbon (petrol ve doğalgaz) rezervleri ilk olarak akla gelmektedir. Bilindiği gibi, denizaltındaki yataklardan elde edilen petrolün nispeti 1970'lerde dünya petrol üretiminin %16'sı kadar, bu nispet giderek artmaktadır ve gelecek zaman içerisinde dünya petrolünün büyük bölümünün denizaltından üretileceği sanılmaktadır. Bu bakımdan en verimli petrol yataklarının şelf alanında yer aldığı kanaati yakın zamana kadar çok yaygın idi. Halbuki bu gün, kıta yamacını ve abyssal dipleri örten depoların şelftekinden daha zengin petrol rezervleri ihtiva ettiği anlaşılmış bulunmaktadır. Ege'ye gelince bu deniz alanında durum Yunanistan'ın Trakya şelfinde petrol ürettiği bilinmekle beraber bütünü ile henüz araştırma safhasındadır. Şelfin çok genişlediği ve şelf üzerinde kuvvetli akarsuların bol miktarda sediment getirerek çöktüğü diğer alanlarda da şartlar hiç değilse teorik olarak petrol yataklarının oluşumuna elverişli görünmektedir. Öte yandan bu alanlara komşu kıta yamacı ve kıta ayırımında (abyssal zone) petrol yatakları ihtiva etme ihtimalini unutmamak lazımdır³⁰.

Yunanistan, Trakya Kıta Sahaneliği'ndeki Taşoz adası civarında petrol çıkarmaktadır. Ege kıta sahanlığının öteki kesimlerinde de yapılan araştırmalar petrol bulma olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Yunanistan, 1964 yılında Sakız Adası'nın Türkiye'ye yönelen doğu sularında petrol bulunduğunu daha önce açıklamıştı³¹.

Ege Denizi, Karadeniz, Marmara ve Batı Anadolu kıyılarını dış dünyaya bağlayan bir ara denizdir. Karadeniz ve Ege Denizi ulaştırma hatları, bu denizle Akdeniz ve okyanusların ulaştırma yollarına bağlanır. Bu nedenle Ege Denizi'nin Türkiye açısından önemi yalnızca Ege Kıyıları yönünden düşünülmemelidir. Türkiye dış ticaretinin %92'si deniz ulaştırmasına bağlıdır. Bu ulaştırmanın Akdeniz limanlarına ulaşan kısmı hariç, diğer yolları Ege Denizi'nden geçmektedir. Ege kıyıları ve kıyılardaki limanlar Türkiye'nin Ege'deki önemli ekonomik kaynaklarından. Türkiye'nin dış ticaret hacmi geliştikçe deniz ulaştırmasına olan ihtiyacı da artacak dolayısıyla Ege'deki ilişki ve çıkarları daha da önem kazanacaktır.

Ege Denizi'nden elde edilen deniz ürünleri ekonomik açıdan önemli bir yer işgal etmektedir. 1983 yılında denizlerimizden 511.000 ton deniz ürünü elde edilmiştir. Bunu

³⁰ A.g.e., s. 17

³¹ Usluer, a.g.m., s. 34

20.000 tona yakın kısmı Ege Denizi'nden sağlanmıştır. Ege'de avlanan balıkların tümüne yakını kıta sahanlığı derinliğini aşmayan sulardan elde edilmekte, Ege'nin güney kıyıları ise süngercilik açısından önem kazanmaktadır.

Türkiye'nin Ege sahillerinin turizme, bilhassa yat turizmine yatkın olması, limanlardan ve çeşitli liman hizmetlerinden elde edilen gelirlerle, gemi endüstrisi ve yan tesislerden elde edilecek gelirler, Türkiye'nin küçümsenemeyecek ekonomik kaynaklarıdır³².

Sonuç olarak denilebilir ki Türkiye ve Yunanistan için yaşamsal öneme sahip olan Ege Denizi'nin önemi her geçen gün artmakta ve iki tarafta bu bölgede var olduğunu düşündüğü haklarından kesinlikle taviz vermemektedir.

4.Ege Adaları

Ege Denizi'nden Türkiye'nin batı sahillerine bir göz atarsak, Ege Adaları'nın stratejik bakımdan büyük önem taşıdığını ve Türkiye'nin güvenliğinde büyük rol oynadığını görürüz³³.

Şurasını önemle vurgulamamız gerekir ki “Ege Adaları” deyimini Bizans Dönemi'nde Ege Denizi'ndeki tüm adaları içerdiği halde tarihsel süreç içerisinde sorun, Anadolu kıyıları boyunca uzanan adalar üzerinde yoğunlaştığı için kapsamı giderek daralmıştır. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde Taşoz'dan Meis'e kadar uzanan adalara, Cezair-i Bahri Sefid (Akdeniz adaları) adı verilmiştir(**Bknz. Ek-3**). Bununla birlikte Rodos'un merkez olduğu adalar gurubu Güney Sporadlar diye anılıyordu. İtalyanlar 1912'de bu adaları işgal ettiklerinde Grekçe Dodaca-nissas'ın bir çevirisi olan “12 Ada” adı da kullanılmaya başlandı. Osmanlı bürokratları bu adı da değiştirerek bir ara Cezair-i İsna-aşer deyimini kullandılar³⁴

Yunanistan yarımadası ile Anadolu yarımadası arasında bulunan 3000'e yakın ada ve adacıklara “Ege adaları” adı verilmektedir. Ege Denizi'ndeki adalar, yüz ölçümleri çok farklı ve sayıları çok fazla olmasına rağmen yine de gruplara ayrılabilirler.

³² A.g.m., s. 34

³³ Genel Kurmay Başkanlığı , **Türk Yunan İlişkileri ve Megal-i İdea** , Ankara 1985, s.6

³⁴ Şerafettin Turan, “Geçmişten Günümüze Ege Adaları Sorunu Boyutlar, Taraflar”, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1986, s.35

En alt bölümdeki adalar olan Rodos, Girit, Kerpe ve Kitira, Anadolu ve Yunanistan yarımadalarının ana kara parçalarının dışında bulunurlar. Diğer adaların hemen hemen hepsi Türk ve Yunan ana kara parçalarının önünde bulunan bölgelerde toplanmışlardır.

Bu ada gruplarından Mora Yarımadası'nın doğusunda bulunanlara Kiklatlar, Batı Anadolu önünde bulunanlar Sporatlar, Yunanistan'ın orta bölümünün kıyıları önünde bulunanlara Kuzey Sporatlar, Adalar Denizi'nin orta bölümünde, Anadolu kıyılarına yakın olanlara Doğu Sporatlar (**Saruhan Adaları**), Batı Anadolu'nun güney ucunda yer alanlara da Güney Sporatlar **Menteşe Adaları**, (Güney Sporat Adaları veya yaygın deyimini ile Oniki Ada) denir. (**Bknz. Ek-4**)

Sporat Yunanca "**dağınık**" anlamındadır.

Sanılanın aksine, Batı Anadolu kıyılarına yakın olan irili ufaklı adalara Oniki Ada denilmemektedir. Çok sık yapılan bu yanlışlığı ortadan kaldırmak için, en güneydeki Girit hariç tutularak, Ege adaları şu şekilde sınıflandırılabilir:

a. Trakya Adaları (Kuzey Ege Adaları): Kuzey Ege denizinde yer alan Taşoz, Semadirek, Gökçeada, Bozcaada ve Limni adalarına bu isim verilir.

b. Kiklat Adaları: Yunanistan'ın Mora yarımadasının doğusunda bulunan Andros, Tinos, Siros, Mikanos, Maksos, Poros, Amorgos, Santorin, Anaafi, Milos ve Sifnos adalarına bu isim verilir.

c. Kuzey Sporat Adaları : Orta Yunanistan kıyıları önünde bulunan adalara denir. Bu adaların belli başlıları şunlardır: Skiatos, Skopelos, Alonisos, Pelagos, Skiros, Eğriboz.

d. Doğu Ege Adaları (Saruhan Adaları): “Doğu Sporatlar Adaları “ ya da “Doğu Sporatlar” da denen bu adalar, Ege denizinin orta bölümünde ve Anadolu yarımadasına çok yakın konumdadırlar. Başlıcaları: Midilli, Sakız, Sisam'dır.

e. Oniki Ada (Menteşe Adaları) : “Güney Sporat Adaları” ya da “Güney Sporatlar” da denen bu adalar, Batı Anadolu kıyılarının güneyinde ve kıyılara çok yakın konumdadırlar. “Oniki Ada” olarak adlandırılan adalar şunlardır. Rodos, Kasos (Türkçe Kaşot), Karpethos (Kerpe), Aliminya (Limoniye), Simi (Sömbeki), Tilos (İlyaki), Nisiros (İncirli), Mandraki

(Yalı Adası), Kos (İstanköy), Astropalya (Stampalya, Koçbaba), Kalimnos (Kilimli), Levyos (Leros), Lipos (Lipso), Chalke, Kharki (Herke), Patmos, Meis.³⁵

Ege Denizi'nde, Yunanistan'a ait ada, adacık ve kayalıkların sayıları konusunda bir fikir birliğinden söz etmek mümkün değildir. Çeşitli kaynaklar bu sayıyı 2000-3000 civarında göstermektedir. Ancak, Türkiye Cumhuriyeti Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın yaptığı çalışmalarda Ege'deki toplam ada sayısının 1800, bunlardan meskun olanlarının sayısının 100 civarında olduğu tespit edilmiştir. Egemenlikleri antlaşmalarla Yunanistan'a devredilen adalar üzerinde bir aidiyet konusunda uyuşmazlık yoktur. Yunanistan, Ege Denizi'nde Türkiye sahillerinden 3 mil mesafe dışındaki tüm ada, adacık ve kayalıkların kendi egemenliğinde olduğunu iddia etmektedir. Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş olan yaklaşık 150-160 ada, adacık ve kayalık üzerinde aidiyet tartışması vardır³⁶.

B. EGE DENİZİ'NE İLİŞKİN SORUNLAR

1. Karasuları Sorunu

Karasuları bir kıyı devletinin kara ülkesini çevreleyen ve uluslararası hukuka uygun olarak açıklığa doğru belirli bir genişliğe kadar uzanan, kıyı devletine ait deniz alanına verilen addır³⁷. Aynen kara ülkesi gibi devletin tam egemenliğine tabi olan karasularının altındaki deniz tabanı ve dipaltı ile üzerindeki hava sahası da devletin ülkesinin ayrılmaz bir parçasıdır³⁸. Yani, karasuyu genişletildiği zaman onunla birlikte otomatik olarak kıta sahanlığı ve hava sahası da genişlemektedir. Karasuyunun, egemenlik açısından, karayla bir tek farkı vardır: Yabancı gemiler, karasularından, o devletin güvenliğine ve ekonomik çıkarlarına zarar vermemek şartıyla geçebilirler ("zararsız geçiş")³⁹.

³⁵ Cemalettin Taşkiran, **Oniki Ada'nın Dünü ve Bugünü**, Gn.kur. Başk. ATASE Yayınları, Gn.kur. Basımevi, Ankara 1996 , s. 1

³⁶ Aydın Şihmentep, **Ege Denizi'nde Aidedi Tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu, Kardak Krizi'nin Çatışma Çözümü Analizi Açısından İncelenmesi**, Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002 1-2

³⁷ Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, II.kitap, Gözden geçirilmiş 5. basım, Turhan Kitabevi yay. Ankara 1998, s.341

³⁸ Namık Yolga, **Ege'de Deniz Sorunları Semineri**, Ankara Üniversitesi Siyasi Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1986 , s.29

³⁹ Baskın Oran , **Yunanistan'ın Lozan İhlalleri**, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi , (SAEMK) yayınları., Ankara 1999, s.79

Türkiye ile Yunanistan arasındaki uyuşmazlık konuları içerisinde, ilişkileri bir anda gerginleştirebilecek konulardan birini Yunanistan'ın kıyıdar olduğu Ege Denizi'nde Karasuları sınırını 6 milden 12 mile genişletme çabası oluşturmaktadır⁴⁰.

LBA ile Ege Denizi'ndeki dengeye ilişkin olarak düzene bağlanan konuların başında karasuları genişliği gelmektedir. Bu anlaşma çerçevesinde her iki devletin karasuları genişliğinin 3 Deniz mili olarak kabul edildiği görülmektedir. Gerçi, Antlaşma hükümlerinden hiçbirisi ne Türkiye'nin ne de Yunanistan'ın karasularının 3 mil olduğunu bildirmemektedir. Bununla birlikte, Lozan Barış Antlaşması'nın kimi hükümleri ve konferansın tutanakları dolaylı olarak her iki devletin karasuları genişliğinin 3 mil kabul edildiğini kanıtlar niteliktedir.

Türkiye'nin karasularının 3 mil olacağını kabulü en başta Lozan Barış Antlaşması'nın **6. Maddesi**'nin son hükümlerinde bildirilmektedir. Bahsi geçen bu hükme göre;

“İşbu antlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça , deniz sınırları, kıyıya üç milden daha yakın bulunan adaları ve adacıkları da içine alacaktır”.

Öte yandan , yine barış antlaşmasının **12. maddesi** son hükmü de ilke olarak;

“ Asya kıyısından 3 milden az bir uzaklıkta bulunan adalar, Türk egemenliği altında bulunacaktır”

demektedir. Oysa bu 3 mil ölçütü, o dönemdeki uluslararası uygulamaya da bakarak, Türkiye'nin deniz ülkesinin nereye kadar gidebileceğinin de sınırını göstermektedir⁴¹.

Yunanistan'ın karasularına gelince, LBA'nda bu konuda herhangi bir atıfta bulunulmadığı görülmektedir. Bunun sebebi Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni kurulmuş olması ve bu konudaki verilerini belirlemesi gereği bulunmasına karşılık, Yunanistan'ın o tarihte var olan ve karasuları saptanmış bir ülke olmasındandır. Aslında o tarihte Yunanistan'ın karasuları genişliği 3 mil olarak uygulanmaktadır. Lozan Barış Antlaşması'nın 26. maddesinde **“Türkiye,Yunanistan'ın.....sınırlarını.....tanıdığınıce kabul**

⁴⁰ Fuat Aksu , **Türk Yunan İlişkileri, İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme**, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi (SAEMK) yayınları , Ankara 2001, s. 60

⁴¹ Pazarıcı ,**a.g.m.**, s. 20

ettiğini bildirir” denilmektedir. Böylece Türkiye’nin Lozan’da kabul ettiği Yunan Karasuları sınırı da 3 mil olarak saptanmış olmaktadır⁴².

Sonuçta , Lozan Antlaşması ile Ege’de öngörülen denge çerçevesinde Türk ve Yunan Karasuları’nın genişliği 3 Deniz mili olarak belirlenmiş olmasına rağmen Yunanistan , 17 Eylül 1936 tarih ve 230 sayılı “**Yunanistan Karasuları Hududunun Tespiti Hakkında Kanun**” ile tek taraflı olarak Karasularını 3 milden 6 mile genişletmiştir⁴³. Yunanistan'ın bu kararı, Türkiye ve Yunanistan arasındaki yakınlaşmanın dorukta olduğu ve İtalya'nın Akdeniz'de bir tehlike olarak belirlediği dönemde, pek fazla önemsenmemiştir.⁴⁴

Türkiye Karasuları’nın genişliği Lozan Barış Antlaşması’ndan başlayarak 1964 yılına kadar 3 mil olarak devam etmiştir. Türkiye, özellikle Ege Denizi’ndeki durumu da dikkate alarak **1964 tarihli Karasuları Kanunu**’yla karasularının genişliğini 6 mil olarak belirlemiştir⁴⁵. İki ülkenin karşılıklı olarak karasuları genişliklerini 6’şar mil olarak belirlemeleri ile Ege’de bu günkü durum meydana gelmiştir(**Bknz. Ek- 5**). Bu günkü şekli ile karasuları genişlikleri dikkate alındığında Ege’nin paylaşımı aşağıdaki tablodaki gibi gerçekleşmiştir.

6 MİLLİK KARASULARIYLA EGE’NİN BÖLÜŞÜMÜ	
TÜRK KARASULARI	% 7.47
YUNAN KARASULARI	% 43.68
ULUSLAR ARASI SULAR	%48.85

46

(**Bknz.- Ek-6**)

Karasuları konusunun iki ülke arasında ciddi boyutlara ulaşabilecek bir sorun haline gelmesinin nedeni, Yunanistan’ın Ege’de karasularını 12 mile genişleterek Ege’yi bir Yunan Gölü haline getirmek istemesinden kaynaklanmaktadır⁴⁷. Buna dayanak olarak ise 1982 tarihli

⁴² **A.g.m.**, s. 21

⁴³ Kurumahmut, **a.g.e.**, s.19

⁴⁴ Aksu, **a.g.e.**, s. 60-61

⁴⁵ Kurumahmut, **a.g.e.**, s. 19

⁴⁶ İNAF ,**Türk Yunan ilişkilerinde “Ege Sorunu “**,.Uluslararası İlişkiler Ajansı, İstanbul 1991, s.40,43

⁴⁷ **A.g.e.**, s. 43.

BM III. Deniz Hukuku Konferansı'nda yer alan devletlerin karasuları genişliğini azami olarak 12 deniz miline kadar uzatabilecekleri şeklindeki **3. maddesini** göstermektedir⁴⁸.

Türkiye ile Yunanistan arasında karasuları konusunda 1981 yılına kadar ciddi bir sorun yaşanmamıştır⁴⁹. 1981'de iktidara gelen Andreas Papandreu'nun, ülkesinin karasularını 12 mile çıkarmaktan söz etmeye başlaması Türkiye'yi konuya ilişkin önlemler almaya itmiştir. Her tarafı ve özellikle de Batı Anadolu kıyıları boydan boya Yunan adalarıyla dolu olan Ege Denizi'nde böyle bir uygulama (hatta, Yunanistan'ın karasularını 6 milin üzerine çıkarması) ülkemiz açısından yaşamsal bir darbe olacağından, Türkiye böyle bir olasılığı "savaş nedeni" (casus belli) sayacağını bildirmiş, 1982 BM Deniz Hukuk Sözleşmesi'nin 16 Kasım 1994'deki yürürlüğe girmesinin ve Yunan Parlamentosu'nca 1 Haziran 1995'deki onaylanmasının ardından da 8 Haziran 1995'te bir Meclis Kararı çıkartarak hükümete, askeri kuvvet kullanmak dahil, gerekli tüm yetkileri verecektir⁵⁰. Çünkü 12 millik bir Yunan Karasuyu Ege Denizi'ni Türkiye'ye kapamaktadır⁵¹. Bu haklı Türk tepkisinin nedenleri, Atina'da yayınlanan Apoyematini gazetesinde şöyle açıklanıyordu." Bu gün Ege Denizi'nde Türklerin ve Yunanlıların 6 millik Karasuları bulunmaktadır. Eğer Yunanistan karasularını 12 mile uzatırsa o zaman Türkiye'nin karasularının %50'sini almış olacaktır. Bunun yanı sıra aynen hava sahanlığı da ele geçirilecektir. Bu durumda Ege'nin beşte dördü Yunanistan'a ait oluyor demektir"⁵².

a. Yunanistan'ın Konu İle İlgili İleri Sürdüğü Görüşler

Yunanistan'ın bu konuda ileri sürdüğü hukuki gerekçeleri şöyle sıralamak mümkündür:

- Karasuları genişliğinin 12 mil olması uygulanan uluslararası hukukun genel bir kuralı kabul edilmiştir. Özetle, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 3. maddesi devletlere karasularını 12 mile genişletme hakkı vermektedir. Yunanistan'da bu sözleşmeyi imzaladığına göre, bu hakka sahiptir⁵³. Yunanistan, iyi ilişkileri bozmamak için

⁴⁸ Aydoğan Özman, "Deniz Hukukunda Yeni Gelişmeler", **Ege'de Deniz Sorunları Semineri**, A.Ü.S.B.F. Basın Yayın Yüksekokulu yay. Ankara 1986, s.19

⁴⁹ Arı , "Ege Sorunu ve Türk Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Karasuları ve Hava Sahası Sorunları", **A.Ü.S.B.F. Dergisi**, C.50, Sayı 1-2, (Ocak-Haziran) , Ankara 1995, s.53

⁵⁰ Oran, **a.g.e.**, s. 80

⁵¹ Sedat İlhan, **Türk Yunan İlişkileri El Kitabı**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1989, s. 47

⁵² Süleyman Kocabaş , **Tarihte ve Günümüzde Türk Yunan Mücadelesi**, İstanbul 1984, s.232

⁵³ Gürel , **Tarihsel Boyutları İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)**, **a.g.e.**, s.76

karasularını 6 milde tutuyorsa, bu, 12 mile çıkarma hakkından vazgeçtiği anlamına gelmemektedir⁵⁴

- Bu kural, Ege'deki adalar için de geçerli olan bir kuraldır. Çünkü adalar Yunanistan ülkesinin bir parçasıdır⁵⁵.
- Karasularının genişliğini saptamak, kıyı devletinin egemenlik yetkisindedir⁵⁶.
- Yunan karasularının Türkiye'yi "hapsetmesi" diye bir şey yoktur, çünkü Türk gemileri her zaman "zararsız geçiş" yapabileceklerdir⁵⁷.
- Türkiye Ege'nin kaynaklarından "hakça" bir pay istemektedir ama bu argüman esasında Yunanistan tarafından ileri sürülmelidir. Çünkü Yunan nüfusunun beşte dördü Ege kıyı ve adalarında veya buralara yakın bölgede oturmaktadır⁵⁸.

b. Türkiye'nin Konu İle İlgili Görüşleri

Türkiye'nin Konu ile İlgili savları şu şekildedir:

- Türkiye'ye göre ise, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde karasuları sınırının azami 12 mil olabileceğine ilişkin bir kuralın bulunmasına karşın, uygulamada devletler, ulusal karasuları sınırını belirlerken farklı genişlik kriterleri saptamaktadırlar; Özman'ın belirttiğine göre; 20 devlet 3 deniz mili, 2 devlet 4 deniz mili, 4 devlet 6 deniz mili, 81 devlet 12 deniz mili, 1 devlet 15 deniz mili, 1 devlet 20 deniz mili, 2 devlet 30 deniz mili, 2 devlet 35 deniz mili, 4 devlet 50 deniz mili, 1 devlet 70 deniz mili, 1 devlet 100 deniz mili, 1 devlet 150 deniz mili, 13 devlet 200 deniz mili genişlikte ulusal karasuları sınırına sahip bulunmaktadır⁵⁹ Uygulamadaki farklılıklara karşın, 12 millik kural üzerinde belirgin bir yoğunluğun bulunması, bu kuralın bir yapılageliş oluşturup oluşturmadığı tartışmalarını gündeme getirmektedir. Karasuyu genişliği konusunda genel ve tekdüze kural yoktur ve olmaması gerekir. 1982 Sözleşmesi her ne kadar azami olarak 12 deniz mili kabul etmişse de, Türkiye bu sözleşmeye taraf değildir. Bu

⁵⁴Yılmaz Aklar, "Türkiye'nin Milli Menfaatleri önünde Bir Engel: Yunanistan Gerçeği, Sorun Alanları, Politikalar, **Staratejik Analiz**, Ekim 2003, s.27

⁵⁵ Kurumahmut, **a.g.e.**, s. .20

⁵⁶Gürel, **Tarihsel Boyutları İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)**, **a.g.e.**, s. 76

⁵⁷Aklar, **a.g.m.**, s.27

⁵⁸Oran, **a.g.e.**, s. 82

⁵⁹Özman, "Ege'de Karasuları Sorunu," **Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:LXIII, No. 3/4, Temmuz-Aralık 1988, s. 179

yönde bir kural bir gün örf ve adet kuralı niteliği kazansa bile*, Türkiye buna sürekli olarak karşı çıktığı için bu durumun Türkiye için uygulanır niteliği yoktur⁶⁰.

- Bu konuda denizlerin coğrafi özellikleri göz önünde tutulmalıdır. Ege yarı-kapalı yapısı ile çok özel bir denizdir⁶¹. Yunan adalarıyla doludur. Zaten 6 mil uygulamasına geçildiğinden bu yana Türk karasularına uluslararası sulardan giriş ve oradan çıkış sadece üç noktayla sınırlı kalmıştır. Bir devlet karasularını saptarken, başkasının açık denizle bağlantısını engellemeyecek biçimde davranmalıdır. 12 mil halinde Türkiye'nin Ege'de açık denizle hiçbir bağlantısı kalmamaktadır. Böyle bir olasılık savaş nedeni sayılacaktır. Ege'de karasuları saptanırken, hakkaniyet ilkelerinden yola çıkılmalıdır.
- 12 mile geçildiği takdirde, Türkiye'nin hak iddia ettiği kıta sahanlığı, Ege'nin toplam deniz yatağı alanına oranla otomatik olarak 16,3 oranından yüzde 9,27 oranına inecektir. Kıta sahanlığı haklarının, karasuları gibi bir başka hukuksal kavrama ilişkin yeni gelişmelere dayanarak ortadan kalkması hukuksal bir çelişkidir.
- Karasuyu genişliği saptama konusunda kıyı devletinin yetkili olduğu görüşü, ancak buna başka devletlerin itiraz etmemesi durumunda geçerlidir. Uluslararası Adalet Divanı 1951'deki İngiltere-Norveç balıkçılık davasında ve 1974 İngiltere-İzlanda balıkçılık davasında bu görüşü benimsemiştir⁶².

Gerçekten de Ege'de Karasularının 6 milin üzerine çıkartılması, açık deniz alanlarını yok denecek kadar azaltacak, bu denizin neredeyse bütün kaynakları Yunanistan'a kalacak, Türk Deniz Kuvvetleri'nin uluslararası sulardan geçerek Ege'den Akdeniz'e ulaşması olanaksız hale gelecek ve bu deniz ile üzerindeki hava sahasında Türkiye'nin hiçbir hakkı kalmayacaktır(**Bknz. Ek- 7**)⁶³.

Yunanistan'ın karasularını 12 mil olarak kabul ettirmesi durumunda Ege'deki genel görünüm şu şekilde olacaktır:

* [uluslararası hukukta bazı kurallar genel ve uzun bir uygulama görerek bu niteliği kazanabilirler]

* [uluslararası hukukta örf ve adet hukuku kuralı niteliği kazanmış bir husus, ona sürekli ve tutarlı olarak karşı çıkmış ülkeler açısından bağlayıcılık taşımaz]

⁶⁰ Oran, a.g.e., s. 82

⁶¹ Kurumahmut, a.g.e., s. 20

⁶² Oran, a.g.e., s. 83

⁶³ Gürel, **Tarihsel Boyutları İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)**, a.g.e., s. 76

12 MİLLİK KARASUYU UYGULAMASINA GÖRE EGE'DE OLUŞACAK DURUM	
YUNAN KARASULARI	% 71.53
TÜRK KARASULARI	% 8.76
ULUSLAR ARASI SULAR	%19. 71

64

(Bknz. Ek-8)

Bu durumda ise 6 millik karasuları uygulamasında dahi uluslararası sulara giriş çıkışı sadece 3 bölgeden yapabilen Türkiye, Yunan karasularının 12 mile çıkması ile Akdeniz'e açılabilir herhangi bir koridor bulamayacaktır. Bu ise Ege'nin Türkiye'ye kapatılması yani Ege'nin bir Yunan gölü haline gelmesi demektir. Böyle bir ihtimalde örneğin; İstanbul'dan hareketle İskenderun'a gidecek bir Türk gemisi Ege Denizi'nin büyük bir bölümünde Yunan karasularında seyretmek zorunda kalacaktır⁶⁵. Her ne kadar zararsız geçiş hakkı bulunacağı belirtiliyorsa da geçişin zararsız olup olmayacağını tespiti yetkisi sahildevletine ait olduğu da dikkate alındığında, Türkiye'nin açık denize açılmasının sınırlandırılması Türkiye açısından Karadeniz ve Akdeniz kıyılarının bağlantısını ortadan kaldıracığından doğrudan Türkiye'nin egemenlik haklarının sınırlandırılması anlamına gelecektir. Ayrıca, bu tür bir uygulama yalnız Türk ülkesinin bölünmesi demek olmayıp beraberinde karasuları alanlarına bağlı olan Türkiye'nin Ege Kıta Sahanlığı ve ekonomik bölge haklarının da ortadan kalkmasına neden olacaktır. Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarması durumunda Ege Kıta Sahanlığı alanlarının büyük bölümü Yunanistan'a ait olacaktır.

Bu arada konuya askeri açıdan bakıldığında çok tehlikeli sonuçların ortaya çıktığı görülür. Mesela bir savaş gemisi, bunu Türk Donanması olarak düşünelim, Yunan karasuları içinde manevra yapamaz, atış yapamaz, uçak indirip kaldıramaz. Denizaltılar, Yunan karasularından ancak su üstünde bayrak çekerek geçmek zorundadır. Görüldüğü üzere Yunan karasularının 12 mile çıkarılması durumunda Türk Donanması ve Hava kuvvetleri yukarıda belirtilen sınırlamalara tabi tutulacak ve hareket serbestileri geniş ölçüde engellenerek dar bir sahaya hapsedilmiş olacaktır⁶⁶. Anlaşılacağı üzere Türkiye'nin Yunan Karasuları'nın 12 mile çıkarılması durumunda bunu bir savaş sebebi (casus belli) sayacağını belirtmesinin temel

⁶⁴ İNAF, a.g.e., s. 43

⁶⁵ Mehmet Gönübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası, 1919-1995**, Siyasal kitapevi, Ankara 1996, s.81

⁶⁶ Yolga, a.g.e., s. 29

sebebi bunlardır. Daha önce de belirtildiği üzere Türkiye'nin bu sert tepkisi karşısında Yunanistan, milletlerarası hukuk kurallarına göre karasularını 12 mile çıkarma yetkisinin bulunduğunu söylemesine rağmen, bu güne kadar buna cesaret edememiştir. Şüphesiz ki bunda Türkiye'nin kararlı tutumunun büyük rolü olduğu kadar Amerika ve Rusya'nın da 12 mil prensibine karşı çıkması etkili olmuştur. Bilhassa Rusya için 12 millik karasuları demek Rus Donanması'nın Ege Denizi'nden geçmesinin, Yunanistan'ın müsaade ve lutüfkarlığına bağlı olması demektir. Dünya Denizlerin de her zaman aktif rol oynamak isteyen Rusya'nın böyle bir duruma müsaade etmesi beklenemez..

Aynı şey Amerika için de geçerlidir. 1936 Montaux Antlaşması ile , belirli şartlar altında da olsa Amerika Karadeniz'e çıkma imkanına sahiptir. Amerika'nın Karadeniz'e çıkması için, Ege Denizi'nden geçmesi gerekmektedir. Yunanistan'da her zaman Amerika'ya dost bir hükümet bulunmayabilir. Bu demektir ki, 12 millik karasuları Amerikan'ın çok geniş bir bölgede hareket serbestisini bir küçük Yunanistan engelleyebilecektir. Amerika'nın böyle bir şeye müsaade etmesi elbetteki mümkün değildir⁶⁷ Yunanistan ile Türkiye arasında bu meseleden kaynaklanan sorunlarda bu devletlerin ilgisiz gibi davranmaları yada ses çıkarmamaları Türkiye'nin tavrına olan güvenlerinden kaynaklanmaktadır. Onlara göre Türkiye zaten gereken sert tavrı takınmaktadır. Bu durum Yunanistan 'ın dışındaki ülkelerin Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği meselesinde sessiz kalmalarına benzetilebilir. Keza bu durumda da Yunanistan zaten Türkiye'nin üyeliğine yeteri kadar engel çıkartmaktadır.

2. Hava Sahası Sorunu

Hava sahası, kara ve denizin yanı sıra, bir devletin egemenliğinin geçerli olduğu üçüncü alanı oluşturur. Bu kavram, kara ülkesinin ve karasularının üzerindeki hava sütununu anlatmak için kullanılmaktadır.

Ege Hava Sahası sorunu iki alt sorundan oluşmakta olup, karasularının 6 milin üzerinde genişletilmesi sorunuyla yakından ilgilidir. Yunanistan'ın 10 millik hava sahası iddiaları ile

⁶⁷ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarih (1914-1995)**, Cilt. 1-2, Alkım Yayınevi, Genişletilmiş 14. Baskı,Ankara (Basım Yılı Yok), s. 841

Uçuş Bilgi Bölgesi yada İngilizce kısaltılmış adıyla FIR (Flight Information Region) çözüm bekleyen alt sorunlardır⁶⁸.

a. Yunanistan'ın Konuyla ilgileri İddia ve Görüşleri

1944 tarihli Chicago Sözleşmesi ve uluslararası hukuk, ulusal hava sahası genişliğini, devletlerin karasuları genişliği ile sınırlandırmıştır. Buna karşın Yunanistan hava sahasının 10 mil genişliğinde olduğu iddiasındadır⁶⁹.

Yunanistan, ulusal hava sahasını 6 Eylül 1931'de bir Yunan Krallık kararnamesiyle 10 mile çıkardı. Bunun için seçilen zaman, yine Türk-Yunan ilişkilerinin en iyi olduğu bir tarihi ve Başbakan İsmet İnönü'nün Atina ziyaretinden hemen önceye rastlamıştı. Bununla birlikte Yunanistan bu genişletme işlemini Uluslararası Sivil Havacılık Örgütüne (ICAO) resmen ancak 1974'te duyurdu.⁷⁰ Türkiye bu duruma derhal itiraz etmiştir. Şimdi de Yunanistan'ın ulusal hava sahası, Türkiye tarafından, Yunan karasuları gibi 6 mil olarak kabul edilmektedir⁷¹.

Yunan ulusal hava sahası, uluslararası alanda ilk kez karasularının genişliğini aşan bir hava sahasıdır ve halen devam eden biçimde Yunanistan'ın en fazla protestosuna sebep olan konuyu oluşturmaktadır⁷². İşin ilginç yanı Yunanistan NATO manevralarında hava sahasının 6 mil olduğu görüşünü esas olarak kabul etmektedir⁷³. Yunanistan, Türk uçaklarının sürekli olarak Yunan hava sahasını ihlal ettiğini söylerken, 6 millik karasularının üstünde kalan hava sütununun dış sınırı ile 10 mil arasındaki 4 millik hava sahasından söz etmektedir⁷⁴. Tarafların yaklaşımlarındaki katılığı korumaları ve yapılan çeşitli görüşmelerden bir sonuç alınamaması, Türkiye'nin 10 millik hava sahasını tanımadığını göstermek için askeri tatbikatlar sırasında Yunan karasuları ile iddia edilen 10 millik hava sahası arasındaki bölgelerde uçaklarını uçurmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Türkiye'nin bu girişimlerini Yunanistan, ulusal hava sahasının ihlal edilmesi şeklinde yorumlamakta ve her seferinde Türkiye'yi protesto etmekte, buna karşılık Türkiye, bu protestoları geri çevirmektedir.

⁶⁸ Kurumahmut, a.g.e., s. 25

⁶⁹ Gürel, **Tarihsel Boyutları İçinde Türk Yunan İlişkileri(1821-1993)**, a.g.e., s. 78

⁷⁰ Oran, a.g.e., s. 87

⁷¹ Gürel, a.g.e., s. 78

⁷² Oran, a.g.e., s. 87

⁷³ Faik Sönmezoğlu, **Türkiye Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler**, Der .Yayımları, İstanbul 2000, s.333

⁷⁴ Oran, a.g.e., s. 87

Öte yandan tüm Yunan iddialarının aksine Yunanistan sözü edilen hava sahası genişliği iddialarına dayanarak Türk Hava sahasını bu gün de dahil olmak üzere defalarca ihlal etmektedir*

Yapılan görüşmeler sırasında Yunanistan, ulusal hava sahasını 10 mil olarak belirlemiş olmasını uluslararası hukuka uygun bir girişim olarak değerlendirmiş ve 1931 yılından beri, Türkiye'nin, bu yöndeki uygulamalara tepki göstermediğini ileri sürerek, zımni olarak Türkiye'nin 40 yıldan beri bu uygulamayı kabul ettiğini iddia etmiştir⁷⁵

b. Türkiye'nin Konuyla İlgili Görüşleri

Yunanistan'ın bu konudaki görüşlerine karşı Türkiye, uluslararası hukuk kurallarına göndermede bulunarak; Yunanistan'ın bu uygulamasının, 1944 Chicago Sözleşmesi'nin 1. ve 2. maddelerine aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Bu sözleşmenin 1. maddesine göre;

"Sözleşmeyle, devletler her devletin ülkesi üzerindeki hava sahasında tam ve münhasıran egemenlik haklarına sahip olduğunu tanırlar."

2. maddeye göre ise,

"Bu sözleşmenin amaçları açısından bir devletin ülkesi deyimiyle bu devletin egemenliği, hükümranlığı, koruması ya da mandası altında bulunan toprakları ve bu topraklara bitişik olan karasuları kastedilmektedir" ⁷⁶.

Türkiye, bu sözleşmenin hükümlerine dayanarak, Yunanistan'ın karasuları sınırları ötesine taşan bir ulusal hava sahası saptayamayacağı görüşünü ileri sürmektedir. Buna göre, bir devletin egemenliği, ancak karasuları üzerindeki hava sahasının genişliğine bağlı olarak, o devlete egemenlik hakları sağlamaktadır. Dolayısıyla, Yunanistan'ın 6 mil olan karasuları, kendisine, ancak 6 millik bir hava sahası sağlamaktadır, 6 mil dışında kalan bölge bütünüyle uluslararası hava sahasını oluşturmakta ve Yunanistan'a egemenlik hakkı tanımamaktadır
(Bknz. Ek-9)

*Bknz..www.tsk.mil.tr/HABERLER_ve_OLAYLAR/2_Hava_Ihlalleri/hava_sahasi_ihlalleri_2007.htm

⁷⁵ Katsoufros Theodoros, "Ege Denizi'yle İlgili Türk-Yunan Uyuşmazlıkları", **Türk-Yunan Uyuşmazlığı**. Der. Semih Vaner, Metis Yayınları, İstanbul 1989, s. 87-88.

⁷⁶ Aksu, **a.g.e.**, s. 94

“Gerçekten, uluslararası hukuk bir kıyı devletine farklı amaçlar için farklı genişlikte karasuları ilan etme olanağı tanımamaktadır. Bu anlamda bir devletin karasularıyla hava sahası arasında bir özdeşlik olması ilkesinden söz edilebilir. Bu şekilde, 1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi'nin 2. maddesi ve 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 87/1-b maddesi açık deniz üzerindeki hava sahasında uçuş serbestliği öngörmektedir. Aynı şekilde Nisan 1948'de aldığı bir kararla ICAO Konseyi açık deniz üzerindeki hava sahasında yalnızca açık deniz rejiminin geçerli olduğunu kabul etmiştir”.

Türkiye'nin, Ege Denizi'nde ulusal hava sahası sınırını 6 mil olarak kabul etmesi ve bölgede yapılan ulusal ve NATO çerçevesindeki ortak tatbikatlar sırasında uçaklarını 10 millik kısım içerisinde uçurması, Yunanistan'ın sert tepkisine neden olmaktadır. 10 millik hava sahası ve 6 millik karasuları uygulamasının hukuksal geçersizliğine ilişkin olarak sıklıkla dile getirilen bir örneğe göre, Yunanistan'ın uygulamakta olduğu 6 millik karasularının dışında fakat 10 millik hava sahası içerisinde bulunan bir askeri geminin varlığı karasuları bakımından bir egemenlik ihlali oluşturmaz iken aynı gemiden havalanacak bir helikopter ulusal hava sahasının ihlal edildiği suçlamasına hedef olabilmektedir. Oysa devletlerin egemenlik sınırlarını belirlemede hareket noktası hava sahası değil kara sınırları ve bunlara bitişik karasularıdır.

Yunanistan, bu girişimleri ulusal hava sahasının ihlal edilmesi olarak değerlendirmekte dolayısıyla, hem Türkiye'yi hem de bu bölgede uçuşlara katılan diğer devletleri protesto etmektedir⁷⁷.

Gerçekten de gerek 1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi'nin 2. maddesi, gerekse de Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 87. maddesi açık deniz üzerinde bulunan hava sahasının uluslararası alan olduğunu ve bütün devletlerin bu alanda uçuş özgürlüğünden yararlanabileceğini bildirmektedir. Yunanistan hukuki gerekçeleri kabul etmeyerek daha geniş egemenlik hakkı sağlama çabasındadır. Yunanistan ulusal hedefi bu ülkeyi yayılmaya, hukuka aykırı davranışlara zorlamaktadır⁷⁸.

3. FIR Hattı Sorunu

Türk Yunan İlişkilerinde Ege Anlaşmazlığı'na 1974'te eklenen bir diğer konuda “Ege Denizi üzerindeki sivil havacılığın güvenli bir şekilde yürütülmesini sağlayacak

⁷⁷ Aksu, **a.g.e.**, s. 95-96

⁷⁸ İlhan, **a.g.e.**, s. 46

yükümlülüklerle ilişkindir. Havacılığın gelişmesine koşut olarak sivil havacılığın belirli bir düzen içerisinde yürütülmesi ve uçuş güvenliğinin sağlanabilmesi, uluslararası ortak düzenlemelerin yapılmasını gerektirmiştir. Bu nedenle, 1944 yılında Chicago Sözleşmesi ile Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü -ICAO- kurulmuştur. Bu sözleşme çerçevesinde, sivil havacılığın güven içerisinde sürdürülmesi için Uçuş Bildirim Bölgeleri - FIR olarak adlandırılan denetim alanları oluşturulmuştur. FIR içerisinde uçuş güvenliğinin sağlanması için gerekli olan her türlü trafik kolaylıkları, haberleşme olanakları, meteorolojik hareketler konusunda uyarıcı bilgiler, daha önce ICAO tarafından saptanmış olan ülke tarafından sağlanır; bununla birlikte, dünya'nın neresinde olursa olsun FIR hatlarının çizilmiş olması o hava sahası üzerinde o devlete hiçbir egemenlik hakkı tanımamaktır. Egemenlik hakkı milletler arası hukuk kurallarına tabidir⁷⁹.

1950 yılına kadar Türkiye'nin doğu sınırları ile İtalya'nın doğusu arasındaki hava sahası Türkiye'nin kontrolü altında idi. Fakat 1950'de İstanbul'da yapılan Uluslar Arası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) toplantısında, Ege Denizi'nin ortadan ikiye bölünmesi ve hava sahasını ikiye bölen FIR hattının doğusunun İstanbul'a batısının Atina'ya ait olması önerilmiştir. Ancak Türkiye'nin bu konuyu önemsememesi ve buna gereksiz bir sorumluluk ve mali yük getireceği şeklinde görerek yanaşmaması üzerine , FIR hattı olarak Türkiye'nin Ege Karasuları'ndan geçen hat kabul edilmiştir. Böylece Ege Denizi üzerinde ki hava sahasının bütünü Yunanistan'ın kontrolüne bırakılmıştı.⁸⁰

İstanbul/Atina FIR'ı 1952 yılında usulüne uygun olarak yapılan toplantılar neticesinde, ICAO tarafından Bölgesel planlara geçirilmiştir (**Bknz.Ek-10**). Ancak Yunanistan'ın bu hattı bir hava egemenliği olarak görmesi ve FIR'ı bir hudutmuş gibi göstermesi üzerine bu hattın değiştirilmesi için Türkiye 1966, 1968, 1971, ve 1974 yıllarında ICAO nezdinde girişimlerde bulunmuş fakat bu güne kadar bir sonuç elde edememiştir. Türkiye 1974 Kıbrıs barış hareketinden sonra FIR hattı olarak belirlenen Türk Yunan sınırı'nın batısını “Emniyet bölgesi “ ilan etmiştir. Yunanistan'da karşılık olarak Ege Denizi hava sahasını yabancı sivil ve askeri trafiğe kapatmış bölgeyi de “tehlikeli bölge” ilan etmiştir⁸¹.

⁷⁹ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih (1784-1994)**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Dördüncü Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul 1955, s.781; Aksu, **a.g.e.**, s. 96 ; Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 839

⁸⁰ Uçarol, **a.g.e.**, s.781; İlhan, **a.g.e.**, s. 45

⁸¹ İNAF, **a.g.e.**, s. 47; İlhan, **a.g.e.**,s. 45

Yunanistan'a bırakılan uçuş haberleşme kontrolü, Kıbrıs Barış Harekatı sırasında ve daha sonrasında ciddi sorunlar yaratmıştır⁸². 1974 krizinde Türk Yunan münasebetleri savaş durumuna gelince Türkiye ciddi bir sorun ile karşılaşmıştır. 1952 FIR anlaşmasına göre Ege üzerinden gelen uçaklar ancak karasularımıza girerken yani 1-2 dakika önce İstanbul'a bilgi vereceklerdi. Bu ise Türkiye'yi sürpriz bir hava baskınına karşı savunmasız bırakıyordu. Bunun için Türkiye 6 Ağustos 1974 günü yayınladığı 714 sayılı bir NOTAM (Bütün havcılara tebliğ)* ile Ege hava sahasını kuzey- güney istikametindeki bir çizgi ile ortadan ikiye ayırdı ve bu çizgiye gelen uçakların uçuş bilgilerini İstanbul'a bildirmelerini istedi. Bu ise Türkiye'ye sürpriz bir hava saldırısında 10-15 dakikalık bir zaman kazandırmakta idi.* Yunanistan, bu durumda, 1066 ve 1152 sayılı NOTAM' larını yayımlayarak Ege Denizi'ni bütünüyle tehlikeli bölge ilan etmiş ve bölgeyi uçuşlara kapatmıştır. Konuya ilişkin görüşmeler 1980 yılına kadar herhangi bir çözüme ulaşmakta başarısız kalırken, 1980 yılında Türkiye, 714 sayılı NOTAM'a son verdiğini açıklamış, daha sonra Yunanistan da NOTAM' larını geri çekmiş ve bölge trafiğe yeniden açılmıştır⁸³

Bununla birlikte, iki ülke arasında bu konudaki anlaşmazlık sürmektedir. Özellikle, askeri uçakların FIR bölgelerine girerken, saptanan merkeze uçuş bilgilerini verip vermeyeceği konusundaki görüş ayrılıkları, sorunu gündemde tutmaktadır. Yunanistan'a göre, Atina FIR sorumluluk alanına giren bütün askeri uçakların uçuş planlarını vermeleri zorunludur. Türkiye, bu görüşe karşı çıkmakta ve Chicago Sözleşmesi'nin 3. maddesine göre, askeri uçakların uluslararası hava sahasında uçuşları sırasında uçuş planlarını vermek zorunda olmadığını ileri sürmektedir. Chicago Sözleşmesi'nin 3. maddesine göre;

- a) Bu Sözleşme yalnızca sivil uçaklara uygulanabilir ve askeri uçaklara uygulanamaz... d) Sözleşmeyi kabul eden devletler, askeri uçaklar için düzenlemeler yaparken, sivil uçakların uçuş güvenliğine saygı göstermeyi yükümlenirler⁸⁴.

⁸² Genel Kurmay Başkanlığı, **a.g.e.**, s. 57

* Tam ve detaylı bir uçuş öncesi planlama başarılı bir görevin anahtarıdır. NOTAM bilgilerini uçuş öncesinde planlamak için NOTAM sisteminden yararlanılır. Bir NOTAM, NOTAM sisteminde emniyetli bir uçuş için gerekli olan bilgilerin güncelleştirilmesi uçuşu direkt olarak etkileyen kolaylıkların kuruluşu , faaliyeti, hizmet ve usulleri içeren sınıflandırılmamış bilgi olarak tanımlanır

* (**Ege Denizi kuzeyden güneye ortadan bir çizgi ile ikiye ayırma prensibi Kıta sahanlığı meselesinde de Türkiye'nin görüşüdür**)

⁸³ Aksu, **a.g.e.**, s. 97

⁸⁴ **A.g.e.**, s. 97

Bu tartışmalara konu edilen bir diğer nokta ise, Yunanistan'ın Limni adası çevresinde 3000 mil karelik bir "kontrol bölgesi" oluşturmasıdır. Türkiye'nin görüşüne göre, bütün uçakların önceden izin alarak uçabilecekleri iddia edilen Limni kontrol bölgesi, ICAO kurallarını ihlal etmekte ve sivil terminal kontrol istekleri için gereksiz genişliktedir. Yunanistan, Limni çevresinde oluşturulan terminal kontrol bölgesinin, Ege Denizi uluslararası hava sahasının yalnızca küçük bir bölümünü işgal etmekte olduğuna değinmiş ve yapılan kimi görüşmeler sırasında bu bölgenin azaltılabileceğine ilişkin önerilerde bulunmuştur. Limni Adasınının 186 mil kare olduğu düşünülürse, Yunanistan'ın bu ada üzerinde 3.000 mil karelik hava kontrol sahası tesis etmesinin, milletlerarası hukuk kurallarına ne kadar aykırı düştüğü kolaylıkla anlaşılır.

Türkiye 1977 Martı'nda Ege Hava Sahası'nın Yunanistan'la müşterek kontrolü hususunda bir teklif yaptı ise de, Yunanistan bunu da kabul etmedi ve görüşmeler kesildi.

1978 yılının ikinci yarısında konu bir taraftan iki tarafın uzmanları, diğer taraftan iki taraf Dışişleri Bakanlığı Genel sekreterleri tarafından ele alındı ise de bir anlaşma ve uzlaşmaya varmak mümkün olmadı. Uzlaşma 1980 yılında ancak NATO vasıtasıyla mümkün olabilmiştir⁸⁵. Yunanistan 1977 Haziranı'nda NATO'ya başvurarak ittifakın askeri kanadı ile tekrar bağ kurmak istemiş ve bunun için gösterdiği gerekçe de Türk tehlikesi olmuştur. Yunanistan'ın teklifine göre, İzmir'deki NATO karargahına dönmeyecek fakat kuzey Yunanistan'da Larissa'da, Yunan komutası altında ayrı bir NATO karargahı kurulacaktı. Böylece Ege Denizi'ndeki hava hareket sorumluluğu yani hava kontrol sahası, 1974'den önce olduğu gibi Yunanistan'a ait olacaktı. NATO başkomutanı Haig ile Yunan Başkanı Davos arasında yapılan müzakereler sonunda, 1978 Şubat'ında aşağı yukarı Yunan görüşlerine yakın bir anlaşma imzalanmış ve anlaşma diğer NATO üyeleri tarafından kabul edilmiştir. Türkiye ise bu anlaşmayla beraber Yunanistan'ın NATO'ya dönmesini veto etmiştir. Çünkü Türkiye Ege hava kontrol sahası statüsünün önceki şekline dönüştürülmesini kabul etmeyip, eski görüşünde olduğu gibi kontrol sahasının Türkiye ile Yunanistan arasında bölüşülmesini istedi.

NATO Başkomutanı Haig, Türk Genel Kurmayı ile yaptığı görüşmelerden sonra mahiyeti açıklanmayan bir plan hazırlamış ve Ege Denizi'nin Yunanistan'ın savunması için

⁸⁵ Armaoğlu, a.g.e., s. 840

hayati önem taşıyan kısımlarının NATO'nun özel korumasına alındığını açıklıyordu. Elbette ki Yunanistan bu planı tepkiyle karşılamıştır.

1979 yılında NATO başkomutanlığına General Rogers geldi. General Rogers, Rogers Planı adını alan yeni bir anlaşma taslağı hazırladı ve taraflara verdi. Bu plan ile Türkiye Ege hava sahasının kuzey güney istikametinde ortadan ikiye ayrılması isteğinden ve Yunanistan da 1974 öncesi statünün tekrar ve aynen ihdasından vazgeçiyordu. Nitekim Türk Genel Kurmayı, 22 Şubat 1980'de yaptığı bir açıklama ile 4 Ağustos 1974 tarihli ve 714 sayılı NOTAM'ın kaldırıldığını bildirdi. Yani Türkiye Ege hava sahasının ikiye bölünmüşlüğü ortadan kaldırılıyordu. Bu açıklamanın ertesi günü Yunanistan da 13 Eylül 1974 tarihli ve 1157 sayılı NOTAM'ını kaldırdığını açıkladı. Böylece Ege Denizi tekrar sivil hava trafiğine açılmış oldu.

Rogers Planı'nın her iki tarafça kabulü ve Türkiye'nin NOTA'sını geri çekmesi üzerine Yunanistan , 20 Ekim 1980 tarihinde NATO'nun askeri kanadına geri döndü. Yunanistan'ın NATO'ya geri dönmesi ve Ege hava kontrol sahası meselesinin Rogers planı ile çözümü , Türk Yunan münasebetlerinin bir yumuşama havası içine girmesi gerekirdi. Fakat böyle olmadı. 18 Ekim 1981 genel seçimlerinde Yunanistan'da Pan Hellenik Sosyalist Partisi'nin (PASOK) iktidara gelmesi ve Papandreou'nun başbakanlığı ile birlikte Türk Yunan münasebetleri yeni bir gerginlik dönemine girecektir⁸⁶.

Sonuç olarak;

- FIR Hattı bir Türk Yunan sınırı gibi görülmemelidir. Türkiye'nin açık denizler üzerindeki hareketini eşit ve serbest olarak kullanma hakkı sınırlandırılmamalıdır.
- Uluslar arası Sivil Havacılık Teşkilatı (ICAO) sivil bir kuruluştur Şikago sözleşmesinde sadece sivil uçukların uçuş bilgilerini verecekleri, askeri uçuklara ait kuralların ikili anlaşmalarla saptanması gerektiği açık şekilde belirtilmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasında konuya ilişkin bir anlaşma olmadığından, Türkiye, askeri uçukları için aynı uygulamaya tabi olmayı zorunlu saymamaktadır. Zira askeri uçuklara kural koyma yetkisi devletin kendisine aittir. Ayrıca gerek NATO

⁸⁶ Armaoğlu, a.g.e., s. 839-843

tatbikatlarında gerekse milli tatbikatlarda, tatbikat öncesinde tatbikat sahaları usulüne uygun olarak NOTAM'lattırılmakta ve tatbikat uçakları görerek uçuş kurallarına göre ve genellikle sağı radarının pozitif kontrolünde uçmaktadırlar.

- Uluslararası hava sahalarında hareket hava trafiğı olarak pozitif radar kontrolünde yapılacak bir askeri uçuş için uçuş planı bilgisi veya rapor verme zorunluluğı getirmek hem “Şikago Sözleşmesi” nin 3. maddesine hem de açık denizlere uçuş serbestisi sağlayan Uluslararası hukuk ve teamüllerine aykırıdır. Yunanistan'ın tatbikatlarda uçuş planı bilgilerinin kendilerine verilmediğı gerekçesi ile kopardığı yaygara Atina'nın art niyetini ortaya koymaktadır.
- Uluslararası Şikago Antlaşması ülkelerin hava sahası uzantısı ile karasuları uzantısının aynı mesafede olması esasını kabul etmiştir, bu yüzden Yunanistan'ın karasuları 6 mil olduğuna göre hava sahası da 6 mil olmalıdır.
- Yunanistan Ege hava sahası içinde yine uluslararası antlaşmalara aykırı olarak yalnızca sivil uçukların değil aynı zamanda askeri uçuklarında uçuş bilgilerini istemektedir. Ancak Türkiye uluslararası anlaşmalara aykırı olduğu gerekçesiyle askeri uçukları için uçuş bilgilerini vermemekte buna karşın sivil uçukların uçuş bilgilerini Atina'ya bildirmekte bir sakınca görmemektedir.
- Yunanistan Ege FIR Hattı'nı elinde tuttuğı gerekçesiyle, Türk hava kuvvetlerinin, Ege hava sahası üzerinde yapacağı tatbikatlarda yayınlanan NOTAM'ları tanımamakta ve bu NOTAM'ları keyfi bir biçimde değiştirmektedir. Türkiye ise uluslararası kurallara göre uçukların hangi hava sahası içinde uçacakları belirten NOTAM'ları ilan ettikten sonra, bunların Yunanistan tarafından değiştirilmesini asla kabul etmemektedir. İşte Yunanistan'ın hava sahasının Türk savaş uçukları tarafından ihlal edildiğine dair yaygaralarının, savaş çığırtkanlıklarının sebebi budur⁸⁷.

4. Adaların Silahlandırılması

Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerde gerginliğe ve güvensizliğe yol açan bir diğer önemli sorunu ise, Yunanistan'ın egemenliğı altında yer alan, ancak, uluslararası

⁸⁷ İNAF, a.g.e., s. 48-51

antlaşmalarla silahsızlandırma yükümlülüğüne girmiş olduğu adaları, önce gizli daha sonra açıktan, silahlandırmaya başlaması oluşturmaktadır⁸⁸.

Uluslararası antlaşmalar, askerden arındırma açısından Doğu Ege'deki Yunan adalarını üç kategoriye ayırmaktadır⁸⁹;

a. Boğazönü Adaları

Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 4. maddesinde Limni, Semadirek, Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan adaları'nın askerden arındırılacağı kararlaştırıldıktan sonra, 6. maddesinde silahsızlandırmanın kapsamı belirtilmiştir. Bu maddeye göre askerlikten arındırılacak bölgelerde ve adalarda hiçbir istihkam, sabit topçu tesisleri ışıldak tesisleri denizaltı araçları, askeri havacılık tesisleri ve deniz üssü bulundurulmayacaktır⁹⁰. Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin yerine ikame eden Montrö Boğazlar sözleşmesi'nde ise boğazların silahlandırılabilmesi kabul edilmekle beraber Yunan adalarının silahlandırılabilmesi ile ilgili hiçbir hükme yer verilmemiştir.⁹¹

b. Kuzeydoğu ve Merkezi Ege Adaları

Midilli, Sakız, Sisam, Nikarya adlı Yunan adaları. Bunlar, Lozan Barış Antlaşması'nın 13. maddesi gereğince üzerlerinde ancak polis ve jandarma kuvveti bulunabilecek, deniz üssü ve istihkam kurmanın yasak olduğu adalardır. Bu dört Yunan adası da, ayrıca bir de Lozan Barış Antlaşması'nın 12. maddesiyle askerden arındırılmışlardır.

c. Oniki Adalar

Lozan Barış Antlaşması'nın 15.maddesi ile Türkiye'nin elinden kesin olarak çıkmış olan İtalya egemenliğindeki 12 adalar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 10 Şubat 1947'de İtalya ile imzalanan ve Türkiye'nin taraf olmadığı Paris Barış Antlaşması'nın 14. maddesi ile

⁸⁸ Aksu, **a.g.e.**, s. 84

⁸⁹ Oran, **a.g.e.**, s. 90-93

⁹⁰ Aslan Gündüz, **Limni adasının Hukuki Statüsü Üzerine Türk Yunan Uyuşmazlığı**, Bayrak yayıncılık, İstanbul 1985 ,s.17.

⁹¹ Pazarcı, **Doğu Ege Adaları'nın Askerden Arındırılmış Statüsü**, Gözden Geçirilmiş İkinci Basım Turhan Kitabevi, Ankara 1992 , s. 22

Yunanistan'a bırakılmış aynı maddenin ikinci fıkrasında silahtan ve silahlı kuvvetlerden arındırılmıştır⁹².

Yunanistan çeşitli dönemlerde değişik nedenler ileri sürerek ve Türkiye'nin itiraz etmemesinden de yararlanarak, bu adaları bu üç uluslararası antlaşmanın sözü edilen dört maddesini ihlal ederek silahlandırmıştır⁹³

Atina , Özellikle 1974'ten sonra Ege Adaları'nı silahlandırmasına gerekçe olarak "Türk Tehlikesi" ni göstermişti. Halbuki Yunanistan'ın Ege Adalarını planlı bir şekilde silahlandırması, 1974'ten çok öncelere dayanır⁹⁴.

1960'lı yıllardan itibaren Doğu Ege Adaları'nı silahlandırmaya başlayan Yunanistan bu işe Türk sahillerine yakın adalarda sözde turistik amaçlı hava alanları kurmakla başladı. Yunan Genel Kurmayı'nın, planlarını özel olarak hazırladığı bu sivil örtülü hava alanlarının özellikleri, bir savaş anında askeri hava alanları haline dönüştürülebilmeleridir. Savaş uçaklarına yakıt ve cephane ikmal yapacak gizli depolar hazırlanmış, hafif bakım için gerekli yedek parçalar buralarda stok edilmiştir.⁹⁵

Yunanistan ayrıca Ege'deki adalarda deniz üsleri ile çok sayıda gizli ikmal istasyonları kurmuştur. Yunan savaş gemileri Türkiye ile bir savaş anında bu istasyonlardan yakıt ve cephane ikmal yapacaklardır. Ege Denizi'ndeki yaklaşık 3602 adaya serpiştirilmiş olan bu istasyonlar, gözden uzak, kuytu koyların içinde kayalar oyularak hazırlanmıştır.

Yunanistan 1974 Kıbrıs bunalımından sonra ve bilhassa A Papandreu 1980'lerde özellikle Limni konusunda silahlandırma olgusunu açıkça ilan edip savunmaya başlamıştır.

Papandreu'nun Limni için özel olarak, adaların tekrar silahlandırılması konusu için de genel olarak izlediği taktik, önce Limni'yi sonra da diğer adaları silahlandırılmış bir durumda NATO savunma stratejisine dahil etmektir. Böylece bu adaların yeni durumu NATO'ya, dolayısıyla da bu örgüte üye olan Türkiye'ye kabul ettirilmiş olacaktır. Nitekim, en azından o zamanki NATO Başkomutanı General Rogers'ın (12 Eylül yönetimini "ikna ederek"

⁹² Hüseyin Pazarcı, "Ege Denizi'ndeki Türk Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü ", **Türk Yunan Uyuşmazlığı**, (Der. Semih Vaner) Metis yayınları, İstanbul 1990 ,s.119 ; İlhan, **a.g.e.**, s. 48

⁹³Oran, **a.g.e.**, s. 94-95

⁹⁴ İNAF,**a.g.e.**, s.35

⁹⁵ Gündüz, **a.g.e.**, s.31; İNAF, **a.g.e.**, s. 35

Yunanistan'ın NATO askeri yapısına geri dönmesini sağlayan Amerikan generali) bu öneriyi “Boğazlardan sonra SSCB’ye karşı ikinci bir savunma hattı” olarak algıladığı bilinmektedir⁹⁶.

Yunanistan Ege'nin her tarafını asker ve silah doldurmuştur:

Limni Adasında yapmış olduğu faaliyetlere NATO'yu da alet etmeye çalışan Yunanistan Limni Havaalanını TACAN sistemi ile donatmıştır. Bu cihaz Askeri uçakların geceleri güvenli iniş kalkış yapmalarına yaramaktadır. Bunun yanı sıra Midilli ve Rodos adalarında birer tümen Sakız, Sisam, İstanköy, ve Limni Adlarında birer Tugay bulunduran Yunanistan'ın bu adalardaki toplam asker sayısı 60.000 civarındadır. Bununla birlikte adalarda oluşturulan milis kuvvetleriyle birlikte bu sayı 100.000 'i aşmaktadır. Ayrıca sadece Limni Adası'ndaki havaalanında 30 kadar “F 104 G” uçağı her an havalanmaya hazır bir şekilde beklemekte ve sık sık Miraj ile F 1 'ler Adada belirli sürelerle üstlenmektedir.

Batı Anadolu'daki ana birliklerin durumu ise şu şekildedir;

Midilli Adası: 1 tümen ve buna bağlı ana birlikler; 2 piyade alayı, 7 piyade taburu, 1 özel milli muhafız taburu, 3 tank taburu, 4 top taburu, 1 uçaksavar taburu, 15.000 asker.

Sakız Adası: 1 tugay ve buna bağlı ana birlikler; 1 piyade alayı, 4 piyade taburu, 1 özel milli muhafız taburu, 1 tank taburu, 1 uçaksavar taburu, 7.500 asker.

Sisam Adası: 1 tugay ve buna bağlı ana birlikler; 1 piyade alayı, 4 piyade taburu, 2 mekanize tabur, 2 tank taburu, 2 top taburu, 1 uçaksavar taburu, 7.500 asker.

Rodos Adası: 1 tümen ve buna bağlı ana birlikler; 2 piyade alayı, 7 piyade taburu, 1 özel milli muhafız taburu, 3 top taburu, 1 komando taburu, 1 uçaksavar taburu, 7.500 asker.

İstanköy Adası: 1 tugay ve buna bağlı ana birlikler; 1 piyade alayı, 4 piyade taburu, 1 özel muhafız taburu, 2 tank taburu, 8.000 asker.

Görüldüğü üzere Yunanistan askerden arındırılması gereken adaları hızla silahlandırmakta ve asıl tehdidin kendisi olduğu gerçeğini de gözler önüne sermektedir. 1990'larda ise Meriç Yakası ve Anadolu'nun karşısındaki adalardan geçen ilk savunma hattı tespit etmiş ve bu hattan başlayarak bütün Ege'yi Yunanistan'ın siyasi ve ülke bütünlüğü

⁹⁶ Oran ,a.g.e., s. 90

içerisinde mütalaa eden bir “ Yeni Savunma Doktrini ” uygulamaya koyacağını açıklamıştır. Bu politikayla da Yunanistan Türkiye’ye karşı düşmanca tavır takındığını resmen ilan etmiştir⁹⁷

Adaların Türkiye ve Yunanistan’a olan uzaklıkları durumun ne kadar büyük bir öneminin olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre Batı Anadolu Adalarının iki ülkeye olan uzaklıklarına bir göz atalım.

ADALAR	TÜRKİYE	YUNANİSTAN
Semothrace - (Semadirek)	20 deniz mili	50 deniz mili
Limmos - (Limmi)	32 deniz mili	32 deniz mili
Lesvos	8 deniz mili	85 deniz mili
Chios - (Sakız)	7 deniz mili	62 deniz mili
Samos	2 deniz mili	95 deniz mili
Nicaria	32 deniz mili	72 deniz mili
Stanco - (İstanköy)	3,5 deniz mili	100 deniz mili
Rhodes - (Rodos)	10 deniz mili	210 deniz mili
Syra	36 deniz mili	62 deniz mili
Tilos - (İlyaki)	12 deniz mili	210 deniz mili

5. NATO Komuta Kontrol Sorunları

Ege Denizi'nde, Türkiye ve Yunanistan arasında sürmekte olan mücadele, bu ülkelerin NATO çerçevesindeki ilişkilerine de yansımakta ve bazı sorunlara neden olmaktadır. 1952 yılında, NATO savunma sistemine katılan Türkiye ve Yunanistan'ın aynı kanatta yer almaları, savunma planları ve askeri sorumluluklar açısından, iki ülke arasında kimi dengelemelerin yapılmasını gerektirmiş; NATO

⁹⁷ İNAF, a.g.e., s. 24, 35-38

ittifakının güneydoğu kanadını oluşturacak olan bu iki ülke silahlı kuvvetlerinin, sorumluluk sınırlarının belirlenmesi, NATO'ya tahsis edilecek kuvvetlerin bağlanacağı komutanlıkların saptanması önemli uğraşlar gerektirmiş, sonuçta, yapılan düzenlemelerle Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya tahsis etmiş oldukları kuvvetlerden kara ve hava kuvvetleri SACEUR Yüksek Kumandanlığı'na verilmiş ve bunların Güney Avrupa Harekat Sahası Başkumandanlığı'na tabi olmaları kabul edilmiştir. Deniz kuvvetleri ise geçici bir dönem için, "şimdilik" kaydıyla, kendi genelkurmay başkanlıklarının emri altında bırakılmışlardır.

1957 yılında yapılan bir düzenleme sonucunda, Ege Denizi'ndeki deniz kuvvetlerinin kontrolü Yunanistan'a bırakılmış, Türkiye'nin ulusal karasuları dışında kalan bölgelerde Yunanistan'ın komuta kontrol sorumluluğu kabul edilmiştir. Buna karşın, Türkiye'nin sorumluluk bölgesi olarak da Boğazlar, Karadeniz ve Akdeniz belirlenmiştir. Süreç içerisinde yapılan çeşitli düzenlemelerle, daha önce Ege Denizi'nin ortasından geçmekte olan hava savunma sorumluluk alanları, giderek, Türk karasuları sınırına kadar kaydırılmıştır⁹⁸.

Yunanistan 1974 yılında , Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekatı'nı bahane ederek, NATO'nun askeri kanadından ayrılmıştı⁹⁹. Daha sonra Yunanistan 1977 yılında NATO'ya müracaat ederek ittifakın askeri kanadı ile tekrar bağlantı kurmak istediğini bildirmiş ve buna sebep olarak da Türk tehdidi bahanesini ortaya atmıştır.¹⁰⁰

Ege 'nin saha olarak NATO içindeki komuta ve kontrolü , karargahı NATO CINCSOUTH-Güney Avrupa Müttefik Kuvvetleri komutanlığına bağlı ve karargahı İzmir'de olan NATO COMLANDSOUTHEAST-Güney Doğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nda yürütülmekteydi. Bu komutanlıklara tahsis için ayrılmış olan Yunanistan ulusal kuvvetleri , Türk ulusal hudutlarına kadar, Ege'de komuta ve kontrole sahip gözükmekteydiler. Kıbrıs Barış Harekatını bahane ederek NATO askeri kanadından çekilen Yunanistan'ın bu sahada artık bir yetkisi kalmamıştı¹⁰¹.

⁹⁸ Aksu, a.g.e., s. 99

⁹⁹ İNAF, a.g.e., s. 53

¹⁰⁰ Armaoğlu, a.g.e., s. 841

¹⁰¹ İlhan, a.g.e., s. 49

Türkiye'nin kararlı karşı çıkışları sonucunda, Yunanistan'ın NATO askeri kanadına dönüşü 1980 Eylülüne değin sürdürülen görüşmelerde sonuca bağlanamamıştır. Türkiye'deki 12 Eylül askeri darbesi sonucunda iktidara Ordunun el koyması, Yunanistan'ın NATO askeri kanadına dönmesi için gereken “olumlu” ortamı sağlamıştır. Önceden NATO Başkomutanı A. Haig aracılığı ile yürütülen Yunanistan'ın askeri kanada dönüş çabaları, 1979'da göreve gelen B. Rogers tarafından sürdürülmüş ve bu çabalar, Türkiye'de ordunun iktidara el koymasından sonra ses getirmeye başlamıştır¹⁰². Uzun müzakerelerden sonra 16 Ekim 1980 tarihli SACEUR önerisinin 20 Ekim 1980 tarihinde onaylanması ile Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına tekrar geri dönüşü mümkün olabilmıştır¹⁰³.

Rogers Planı olarak adlandırılan bir plan çerçevesinde Yunanistan'ın askeri kanada dönüşü ve bu dönüşün akabinde Yunanistan'ın planın hükümlerine uymaması Türkiye'yi hayal kırıklığına uğratmıştır. Yunanistan'ın bu kural tanımaz tavrı ve NATO askeri kanadına dönüşünü "Türkiye'ye karşı kazanılmış bir diplomatik zafer" olarak değerlendirmesi bu hususta iki ülke arasındaki uzlaşmazlık noktalarının tam manasıyla ortadan kaldırılmadığını göstermektedir¹⁰⁴. Bu konu defalarca NATO toplantılarında gündeme getirilmiş olmasına rağmen yıllarca bir çözüme bağlanamamıştır. Ege Komuta sorumluluk alanlarının tespiti konusunda Türkiye bu gün devre dışında bulunmaktadır. Konu NATO ile Yunanistan arasında sonuçlandırılacak, alınan kararı Türkiye inceledikten sonra, görüşünü bildirecektir. Fakat NATO İle Yunanistan arasındaki bu görüşmeler de Atina'nın ters tutumu nedeniyle kesintiye uğramıştır.

Yunanistan bu akıl almaz ve hissi davranışları nedeniyle “Rogers Planı” nı tanımayarak Türkiye'yi NATO'nun askeri Güneydoğu kanadında tek başına bırakmaktadır¹⁰⁵.

¹⁰² Aksu, **a.g.e.**, s.101

¹⁰³ İNAF, **a.g.e.**, s. 53

¹⁰⁴ **A.g.e.**, s. 53 ; Aksu, **a.g.e.**, s. 101

¹⁰⁵ İNAF, **a.g.e.**, s. 54

İKİNCİ BÖLÜM

KITA SAHANLIĞI KAVRAMI VE GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR

Coğrafyacılar ve jeologlar tarafından öteden beri bilinen kıta sahanlığı kavramının devletlerarası hukukun bir parçası olması, esas itibariyle bilhassa deniz dibi kaynaklarından yararlanma imkanının belirmesinden sonra söz konusu olmuştur.

Kavram Romalılar zamanından başlayarak karasuları kavramına paralel olarak gelişmiş ve tartışmalara konu olmuştur.

Savaşta ve barışta uluslararası ilişkilerin en canlı ve etkili bir biçimde sergilendiği bir ortam olan deniz, bu önemini daima korumuştur. Teknolojinin hızlı bir biçimde gelişmesi ekonomik gerçeklerin zorunlu kıldığı tedbirler, milletlerin menfaatlerinin çatışmasına yol açmıştır. Bu devamlı çatışma “ **denizlerin serbestliği** “ konusunun her devirde, o devrin ihtiyaçlarına göre ele alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Böylece milletlerin ortak menfaati denizlerin ve denizlerdeki gidiş gelişlerin, herkesçe kabul edilen ve uyulması zorunlu olan bir hukuk düzenine bağlanmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Diğer taraftan denizaltı canlı veya cansız kaynakları her milletin hatta kıyasal olmayan devletlerin bile hak iddia etmelerine yol açmaktadır¹⁰⁶.

Eski devirlerde sadece ülkeler arasındaki gidiş ve gelişlerde ve ticari ilişkilerde kolaylık sağlayan deniz, bu gün deniz altı ve deniz üstü zenginliklerinin işletilmesi ve değerlendirilmesi bakımından da devletleri ilgilendirmektedir

¹⁰⁶ M. Zeki Akın, **Karasuları, İç Sular, Gemilerin Bu sulardaki Rejimi ve Kıta Sahanlığı**, Ankara 1978, s.19-28

Kıta sahanlığı kavramı coğrafyacılar ve jeologlar tarafından kullanılan teknik bir terimdir. Temelde de coğrafik, jeolojik ve oşinografik bir kavramdır. Kıyı devletlerinin kara ülkesinin denizin altında devam eden doğal uzantısını ifade etmek için kullanılan bir terimdir¹⁰⁷. Yapılan araştırmalar deniz yatağının sahilden itibaren 155 kulaca kadar yavaş yavaş derinleştiğini, 100 kulaçtan sonra bu derinliğin birden bire arttığını göstermektedir. İşte bu alan coğrafyacılar ve jeologlar tarafından “**kıta sahanlığı**” olarak adlandırılmıştır¹⁰⁸.

Kıta sahanlığı ile ilgili bilgilere girmeden önce kıtaların ve denizlerin yer kabuğundaki konumlarına değinmek gerekir.

A. JEOLJİK AÇIDAN KITA SAHANLIĞI

1. Kıta ve Denizlerin Yer kabuğundaki konumları

Dünyamızda esas itibariyle, iki topoğrafik yüzey vardır. Bunlardan birisi deniz seviyesi üzerinde kalan kıtalar diğeri, deniz seviyesinden yaklaşık 5 km. derinliği olan büyük okyanus havzalarıdır. Bu iki büyük oluşum yer kabuğunun yüzünü ve ikisi arasındaki sınırı, kıta sahanlığının da yer aldığı kıta kenarını (continental margin), teşkil eder. Kıtaları oluşturan yer kabuğu ile okyanusları oluşturan yer kabuğu arasında çok belirgin farklar olduğu, yapılan jeolojik ve jeofizik gözlemler sonucu ortaya konulmuştur. Yer yuvarının, üst örtüsünün dış kısmını oluşturan yer kabuğunu, iç kısımdan ayıran çok belirgin **MOHOROVİÇIĆ** yüzeyine kadar dış kabuğun kalınlığı kıtalar altında ortalama 35 km ve okyanuslar altında ortalama 6 km olarak bulunmuştur. Yer kabuğunun yaklaşık %40'ını oluşturan kıtasal kabuk daha kalın, fakat hafif granit malzemedendir; kıtasal kabuğun altında da devam eden, okyanus tabanını oluşturan okyanus kabuğu, daha ince, fakat, daha ağır bazaltik malzemedendir oluşmuştur. Bu iki kütle arasındaki geçişi oluşturan kıta kenarları, Atlantik ve Hint okyanusları çevresinde görüldüğü gibi, Pasifik Okyanusu'nu çevreleyen kıta kenarına göre genellikle daha geniştir. Bu fark, kıtasal ve okyanusal kabukların birbirlerine göre hareketleri sonucu oluşmuştur. Atlantik Okyanusu'nda Amerika ve Afrika-Avrupa kıtaları okyanus kabuğu ile birlikte birbirlerinden uzaklaşmaktadır ve kıta kenarı bu alanlarda aktif değildir. İki kıta arasındaki Atlantik Okyanusu bu uzaklaşma sonucu yaklaşık 180 milyon yılda oluşmuştur. Pasifik okyanusu çevresinde ise okyanus kabuğuna karşı hareket eden kıtasal kabuğun altına

¹⁰⁷ Mehmet Kocaoğlu, **Uluslararası İlişkiler**, Kara Harp Okulu Yayınları, Ankara 1993, s.161

¹⁰⁸ F. Edip Çelik, **Milletler arası Hukuk, 2.C., Filiz Kitapevi**, İstanbul 1982, s.229

okyanusal kabuk dalmaktadır ve bu dalışlar sonucu oluşan levha hareketleri Pasifiği çevreleyen dar uzun çukurlar ve dar kıta kenarını meydana getirmiştir. Bu çukurlar denizlerin en derin yerlerini oluşturmaktadır. Toplam okyanus yüzeyinin yaklaşık %15'i kıta kenarının su altında kalmış kısmını oluşturmaktadır.¹⁰⁹

Buna göre denizaltı morfolojik ünitelerinden “**kıta kenarını**” karadan denize doğru tanımlarsak ;

- ❖ **Deniz Seviyesi üstündeki kıyı düzlüğü** (Kıyı Ovaları)
- ❖ **Kıta Sahanlığı** (Kıta Şelfi-Continental Self)
- ❖ **Kıta Yamacı** (Kıta Şevi- Continental slope)
- ❖ **Kıta Yamacı Eteği** (Kıta Yükselimi-Continental Rise)¹¹⁰

(**Bknz. EK- 11**)

2. Kıta Sahanlığı (Kıta Şelfi- Continental Self)

Kıyılar , Kıtaların sona erdiği bir sınır değildir. Kıtalar deniz altında da bir noktaya kadar devam etmektedir. Kıtaları çevreleyen sığ deniz ile kaplı 0 derece 07 dakikalık çok az eğimli bir düzlük ve taraçalara “**kıta sahanlığı**” denilmektedir.

Jeolojik ve jeomorfolojik olarak , kıta sahanlığı (Continental Self) olarak tanımlanan alan genellikle kıtanın açık deniz diplerine kadar uzanan su altında kalmış doğal uzanım bölümlerinden olup değişik derinliklere ve çukurluklara sahip olmaktadır¹¹¹.

Kıta sahanlığı yüzeyi kilometre başına ortalama 1.7 metre dalar. Ortalama 130 metre derinliğe kadar iner ve 600 metre derinliğe kadar inen yerler de vardır. Genişliği ortalama 75 km. olup Sibiryaya kuzeyinde olduğu gibi 700 km'ye kadar da çıkar. Kıtaların aşınmasından oluşan kum, çakıl, toprak ve diğer malzemelerin akarsularla denizlere getirildiği deltalar; dalgaların kıyıdan aşındırdığı yine kum, çakıl, ve toprak malzeme ile kimyasal ve biyolojik yollarla oluşan kireçtaşlarının çökerek meydana getirdiği tortul kayalar, genellikle kıta sahanlığını kaplar. Yüz milyonlarca yıl süregelen bu olay sonucu kalınlığı binlerce metreye

¹⁰⁹ Karaköse, **a.g.m.**, s. 53-54

¹¹⁰ Erinç v.d., **a.g.e.**, s. 29-30; Hüseyin Öztürk, “Jeolojik Kıta Sahanlığının Belirlenmesindeki Formülasyonlar”, **Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu**, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı (TÜDAV), İstanbul 2002 , s.9

¹¹¹ Öztürk, **a.g.m.**, s. 10; Erhan Sakallıoğlu, “Kıta sahanlığı Jeolojisi-Ekonomisi-Politikası”, **Jeoloji Mühendisliği Dergisi**, S. 2 , Ankara 1997 s.4

ulaşan çökel tabakalar meydana getirir.Çökellerin kalınlığı, kıta sahanlığının jeolojik alt yapısına ve yaşına bağlı olarak, sıfırla binlerce metre arasında değişir. Kıta sahanlıklarını örten çökel kayalardan halen dünya petrolünün % 20'ye yakını üretilmektedir. Derin denizde üretim teknolojisi geliştikçe bu oranın %30'ların üzerine çıkması beklenmektedir¹¹².

Kıta sahanlığının, kara parçasını deniz altındaki uzantısı olup sahil dar devletinin deniz altındaki devamının oluşturduğu yukarıda değinilen bilimsel açıklamalardan da anlaşılmalıdır¹¹³.

Sözü edilen bu kıta sahanlığının UNCLOS 76' (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı-United Nations Conference on the Law of the Sea) da tanımlanan hukuki kıta sahanlığı ile bir ilgisi yoktur¹¹⁴.

3. Kıta Yamacı (Kıta Şevi- Continantal Slope)

Kıta Yamacından başlar ve yüksek eğimli bir yamaç morfolojisi gösterir¹¹⁵. Kıta Sahanlığı ile okyanus çukurluğu arasında dik eğimli çok belirgin topoğrafik arızayı oluşturur¹¹⁶. Diğer bir deyişle , Kıta Yamacı Kıta Kenarı ile denizin birdenbire derinleştiği bölgede yer alır ve bu yamaç, 20- 100 km. genişliğinde olan, hafif bir eğim yapar; derinliği 100-200 metre ile 1400-3200 metre arasında değişir¹¹⁷.

4. Kıta Yamacı Eteği (Kıta Yükselimi- Continantal Rise)

Kıta yamacından sonra başlayan ve okyanus tabanı düzlüğüne kadar devam eden hafif engebeli bir dip topografyasına sahip alandır¹¹⁸. Genişliği 0 ile 600 km arasında değişmektedir.

Kıta Yükseliminin önemli petrol potansiyelinin olacağı tahmin edilmektedir.Kıta Yükselimi ve kıta yamacı doğal uzanımın, ayrılmaz bir parçası olup, özellikle kendisini

¹¹² Karaköse **a.g.m.**, s. 57

¹¹³ Hamza Eroğlu, **Devletler Umumi Hukuku El Kitabı**, 2.Basım, Turhan Kitapevi, Ankara 1987, s.215

¹¹⁴ Öztürk, **a.g.m.**, 10

¹¹⁵ **A.g.m.**, s. 10

¹¹⁶ Karaköse, **a.g.m.**, s. 57

¹¹⁷ Sevin Toluner, **Milletler Arası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi**, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Beta Yayınları 1996, s. 199

¹¹⁸ Öztürk, **a.g.m.**, s. 10

okyanuslarda daha iyi göstermektedir. Yarıkapalı ve kapalı denizlerde kıta yükselimine daha az rastlanmaktadır. Ege Denizi'nde de olduğu gibi¹¹⁹.

B. HUKUKİ AÇIDAN KİTA SAHANLIĞI

1. Kıta sahanlığı kavramının kısa tarihçesi

Uluslararası hayatın denizle ilgili cephesinde son 50-60 yıllık periyot içerisinde dinamik gelişmeler kaydedilmiştir. Bu gelişmelerden en önemlisi devletlerarası uygulamalarda nispeten gitgide yerleşen ve müesseseseleşen kıta sahanlığı konusudur. Bu mesele memleketimizde devletler hukuku ile uğraşanların ilgisini başlangıçta yeteri kadar çekmemiş ve araştırmalar yapılmamıştır. Ancak Türkiye ile Yunanistan arasında Ege sorununun bir parçası olarak patlak veren kıta sahanlığı meselesi ile birlikte bu konuda da çeşitli araştırmalar yapıldığı söylenebilir.

Kıta sahanlığı coğrafya ve oceanografya bakımından eskiden beri bilinen bir konu olmakla birlikte Devletler Hukukunda 1942'den, bilhassa 1945'den sonra bu günkü mevkiini almaya başlamıştır. Bu bakımdan kıta sahanlığı'nın devletler hukukunda yeni bir konu olduğu söylenebilir. Bunun için 1945 yılından önce yazılmış ders kitaplarında kıta sahanlığına temas edilmemiştir. Ancak 1945 de ABD Başkanı Truman'ın biri balıkçılık diğeri tabii kaynaklarla ilgili tebliğlerinden sonradır ki yeni çıkan eserlerde kıta sahanlığına da denizler hukuku kısmında bir yer ayrılmaya başlanmıştır¹²⁰.

Bu yeniliğe rağmen Kıta sahanlığı'na yirminci asrın ilk çeyreğinde nadir vesilelerle de olsa temas edildiği görülmüştür. Bunun ilk örneğine Portekiz 9 Kasım 1910 tarihli kararname ile yüz kulacı aşmayan derinliklerde deniz dibini tarayarak balık avlamanın balıkların hem gıda sahasını hem de yuvalarını yok etmekte olduğu böylece yeri doldurulmaz bir servet kaybına neden olduğu gerekçesiyle bu derinliklerde ve sahilden 3 milden uzaklıkta bu usulle avlanmayı yasaklamasıyla şahit oluyoruz¹²¹.

¹¹⁹ Karaköse, **a.g.m.**, s. 57

¹²⁰ Meray, **a.g.m.**, s. 80, 84

¹²¹ Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, Kitap. II, 4. Basım, Ankara 1996, s. 347

1916'dan itibaren Kıta Sahanelığı Meselesi, balıkçılıkla ilgili olarak resmi konferanslarda ortaya atılmaya başlanmıştır. 1916 yılında İspanyol oşanograf Odean de Buen Karasularını bütün kıta sahanlığını içine alacak şekilde genişletmek gereğini ısrarla vurgulamıştır. Odean de Buen bu gerekliliğı Kıta sahanlığının insanlığın gıdasını teşkil eden balık çeşitlerinin en fazla burada bulunmasına dayandırıyordu¹²²

Nitekim bu şekilde bir başka görüşü de Lizbon Üniversitesi Profesörlerinden Magelhaes'in Milletler Cemiyeti'ne 1927 de verdiği raporda da tesadüf edilmektedir. Profesör Magelhaes de deniz mahsullerinin ister sabit ister göçmen olsun biyolojik sebeplerden en çok kıta sahanlığı üzerinde bulunduğunu belirttikten sonra karasularının kıta sahanlığının tümünü içerisine alacak şekilde genişletilmesi gerektiğini söylüyordu. Arjantinli hukukçu Suarez'de 1927 de kıta sahanlığı'nın kara sularının sınırı olarak kabul edilmesini teklif etmişti. Böylece gelişen deniz sanayinin ihtiyaçları karşılanabilecekti¹²³.

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen başında, 3 Ekim 1939'da Panama'da toplanan Amerika kıtası devletleri, "Panamerikanizm" adı ile tanınan cereyana kapılarak, 300 millik mesafeye kadar açık denizde tarafsızlık bölgeleri tesis etmişlerdir¹²⁴.

Görüldüğü üzere verilen tekliflerde genel olarak balıkçılık göz önüne alınmıştır. Deniz Altı Doğal kaynakları (Madenciliğı) bakımından Kıta sahanlığını milletlerarası mesele ve konu haline getiren ilk teşebbüs ilk vesika İngiltere ile Venezuela arasında 26 Şubat 1942'de imzalanan ve Paria Körfezi'nin denizaltı sahaları ile ilgili olan Paria Körfezi Antlaşması'dır. Bu antlaşma ile Paria körfezi , Venezuela ve İngiltere arasında bölüşülmüştür¹²⁵. Böylece belirtilen tarihe kadar sadece balıkçılık bakımından ele alınmış olan Kıta sahanlığı sorunu, Paria Körfezi Antlaşması ile denizaltı madenciliğı ile ilgili olarak da ortaya çıkmıştır. İngiltere sömürgesi Tridina ile Venezuela arasındaki Paria Körfezi'nin derinliğı 200 metreden azdır. Petrol yönünden oldukça zengindir. Antlaşmaya katılan devletler körfezdeki denizaltı zenginlikleri üzerinde karşılıklı yararlarını sağlamayı kararlaştırmışlardır. Bu antlaşma Kıta sahanlığının işgaline ilişkin olduğu halde, diğer devletler tarafından protesto edilmemiştir¹²⁶.

¹²² Meray, **a.g.m.**, s. 85; Harp Akademileri Komutanlığı, **Denizde Silahlı Çatışma Hukuku**, Harp akademileri Basımevi, İstanbul 1999, s.5

¹²³ Meray, **a.g.m.**, s. 85

¹²⁴ Akın, **a.g.e.**, s. 252-253

¹²⁵ Meray, **a.g.m.**, s. 86; Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C.1, Ankara 1960 , , s. 448

¹²⁶ Harp Akademileri Komutanlığı , **Kıta Sahanelığı ve Sorunları** , Harp Akademisi Komutanlığı yayınları, İstanbul 1974, s.5

Devletler hukuku bakımından kıta sahanlığına gerçek önemini veren ve diğer devletlerin açık denizlerin bazı kısımlarında egemenlik iddialarında bulunma yollarını açan hadise Amerikan Başkanı Truman'ın neşrettiği iki tebliğ olmuştur. Buna değinmeden önce Amerikan iddialarının hemen akabinde diğer devletlerin benzeri veya aşırı iddialarda bulduklarını belirtmek gerekir.

Aşağıdaki Tabloyu incelemekte fayda vardır:

Amerikan iddialarının ardından Kıta sahanlığı üzerinde hak iddia eden diğer devletler	
Meksika	29 Ekim 1925
Arjantin	11 Ekim 1946
Şili	23 Temmuz 1947
Peru	1 Ağustos 1947
İzlanda	5 Nisan 1948
Kosta Rika	29 Temmuz 1948
İngiltere (Bahama ve Jamaika sömürgeleri için)	26 Kasım 1948
İran	7 Mayıs 1949
Suudi Arabistan	28 Mayıs 1949
Qatar Şeyhliği	8 Haziran 1949
Ahu Dhabi Şeyhliği	10 Haziran 1949
Kuwait Şeyhli	12 Haziran 1949
Sharjan Şeyhliği	16 Haziran 1949
Ras al Khaimah Şeyhliği	17 Haziran 1949
Ajman Şeyhliği	20 Haziran 1949
Umm al Qaiwain Şeyhliği	20 Haziran 1949
Guatemala	30 Ağustos 1949
Filipinler	11 Ocak 1950
Panama	11 Ocak 1950
Honduras	7 Mart 1950
Pakistan	9 Mart 1950
El Salvador	7 Eylül 1950

İngiltere (İngiliz Hondurası Sömürgrsi için)	9 Ekim 1950
Nikaragua	1 Kasım 1950
Brezilya	8 Kasım 1950
İngiltere (Falkland Adaları için)	21 Aralık 1950
Ekuvator	6 Mart 1951
Güney Kore	19 Ocak 1952
İsrail	3 Ağustos 1952
Avusturalya	10 Eylül 1953

Bu durum karşısında Birleşmiş Milletlerin Devletler Hukuk Komisyonu da meseleye öncelik vermek zorunda kalmış ve açık denizler rejiminin taknini için uğraşırken, önce kıta sahanlığını ele almayı kararlaştırarak çalışmalarını daha çok bu konu üzerine yöneltmiş ve 1953 ‘teki beşinci toplantısında kıta sahanlığı ve bununla ilgili meselelere mütedair bir sözleşme tasarısı kabul edilmiştir¹²⁷.

2. ABD Başkanı Truman’ın Kıta Sahanlığı Bildirisi

Devletler Hukuku bakımından Kıta sahanlığına gerçek önemini veren ve diğer devletlerin açık denizlerin bazı kısımları üzerinde egemenlik iddialarında bulunma yollarını açan hadise 28 Eylül 1945 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Truman’ın yayınladığı ilki Kıta sahanlığı’nın yer altı ve deniz yatağı tabii kaynakları, ikincisi açık denizin bazı bölgelerinde sahil balıkçılığı ile ilgili olan iki bildiri olmuştur¹²⁸

Yeni kaynakların araştırılması, uygun bir biçimde işletilmesi ve korunması gereği nedeniyle, açık deniz altında ve fakat ABD kıyılarına bitişik olan kıta sahanlığının deniz yatağı ve toprak altı alanlarının doğal kaynaklarının, ABD’ye ait olup onun yetki ve kontrolüne tabi olduğu hususunun duyurulduğu bu bildiri de kıta sahanlığında kıyı devletine

¹²⁷ Meray , a.g.m., s. 87

¹²⁸Meray , a.g.m., s. 87;Gündüz , *Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, Örnek kararlar*, geliştirilmiş 3. B. , Beta yay, İstanbul 1998, s.476

inhisari haklar tanınması zorunluluğu, bu gün de geçerli kalan şu gerekçelere dayanılarak doğrulanmak istenmiştir. Bu makul ve adil olan çözümdür¹²⁹. Çünkü;

- ❖ Bu kaynakların işletilmesi ve korunması, kıyıda işbirliği yapılması ve önlem alınmasını gerektirir.
- ❖ Kıta sahanlığı kıyı devletinin kara ülkesinin bir uzantısı olarak değerlendirilebilir ve bu nedenle doğal olarak ona eklidir.
- ❖ Bu kaynaklar, çok kez ülkesindeki damar ve birikintilerin denize doğru bir uzantısını teşkil eder.
- ❖ Kendini koruma kaygısı kıyı devletini kıyıların ötesinde bu kaynakların işletilmesi için yapılması gerekli faaliyetleri yakından izlemek zorunda bırakmaktadır¹³⁰.

Bu tebliğlerde Kıta sahanlığına dayanılmakta ise de bu terimden ne anlamak gerektiği açık olarak ifade edilmemiştir. Fakat tebliğe ek bir basın bülteninde bu husus bir dereceye kadar aydınlatılmaktadır. Bu bültene göre, kıta sahanlığı, kıyaya bitişik ve derinliği 100 kulacı aşmayan sularla örtülü deniz altı toprak parçasıdır. Bültende yeni teknolojik gelişmelerin kıta sahanlığından petrol çıkarmayı imkan dahiline soktuğu, sahanlıkta petrolden başka madenlerinde bulunduğu Amerikan kıta sahanlığı üzerinde denetleme ve yetki tesis ettiği belirtildikten sonra, sahanlığı örten suların açık deniz vasfına dokunulmadığı ve “Birleşik Devletlerin mevcut karasularının sınırını genişletmediği” teyit edilmektedir.

Bununla beraber , o sırada iç işleri bakanı bulunan Mr. H.L. Ickes, yıllık raporunda, “Kıta sahanlığının tarihi bir hadise olduğunu” belirtiyor ve böylece kazanılacak sahanın 760.000 mil kareyi aştığına işaretle bunu Luiziyana’nın satın alınması ve ilk on üç sömürge ile mukayese ediyordu. Amerikan kıta sahanlığının genişliği, Birleşik Devletlerin Atlantik sahillerinde 20 ila 250 mile, Pasifik kıyılarında da 1 ila 50 mile kadar uzanmaktadır. İç İşleri bakanı başkanın tebliği ile, kıta sahanlığındaki maden kaynakları üzerinde Birleşik Devletler “ egemenliği”nin tesis edilmiş olduğunu da teyit etmekteydi. Bakan raporunda şu rakamları da veriyordu: **“Alaska Birleşik Devletlere 7.200.000 dolara, Danimarka Batı Hindistana 25.000.0000 dolara, Luiziyana 27.000.000 dolara mal olmuştur. “Kıta Sahanlığı’nın bedeli ise sadece burada egemenliğimizi ilan etmiş olmamızdan ibarettir”**”.

¹²⁹ Toluner, a.g.e., s. 196

¹³⁰ Başeren, “Kıta Sahanlığı; Doğal Uzantı ve Mesafe İlkesi ilişkileri”, **Dış Politika Dergisi**, C. VI, S.1, 1995, s.53

Amerikan başkanının yayınlamış olduğu iki tebliğin milletlerarası platformda büyük yankı uyandıracığı bekleniyordu. Nitekim tebliğlerden az sonra diğer bir çok devlet gerek kıta sahanlığı gerekse açık denizlerde balık sahaları, gerekse her ikisi üzerinde Amerikan iddialarına benzer veya onları aşan iddialarda bulunmuşlardır¹³¹.

3. Diğer devletlerin Tek Taraflı Bildirileri

Truman Bildirisi, Paria Körfezi olayı ile ortaya çıkan görüşe uygulama imkanı vermiştir¹³². Truman Bildirisi'nin diğer devletlerin de kendi kıta sahanlıkları üzerinde çeşitli haklar ve yetkiler ileri sürmelerine neden olduğunu yukarıda da arz etmiştik. Gerçekten de bundan sonra devletlerin denizi işgal etme yarışına girdikleri, bir çok devletin kendi kıta sahanlıkları üzerinde çeşitli haklar ve yetkiler öne sürdükleri gözlenmektedir¹³³. Özellikle Latin Amerika devletleri denizin, sahilin hemen ileri kesiminde derinleştiği ve böylece kıta ile bir uzantı teşkil etmeyen jeolojik bir yapı görünümü arz ettiği gerekçesiyle, 200 metre derinlik kriteri yerine 300 deniz millik mesafeye kadar uzanan deniz sahası üzerinde otorite tesisini ön gören tebliğler yayınlamışlar, kıta sahanlığı üzerinde bazen mülkiyet bazen egemenlik, bazen her ikisi birden olmak üzere iddialarda bulunmuşlardır. Kıta sahanlığı teorisine yeni bir boyut kazandıran bu anlayış Latin Amerika görüşü olarak tanınmaktadır¹³⁴.

Latin Amerika devletlerinin beyannamelerinde kıta sahanlığı hakkında çeşitli tanımlar kullanılmaktadır. Bu devletlerin bazıları sadece kıta sahanlığı terimini, bazıları “denizaltı kıta sahanlığı”, bazıları da “denizaltı platformu ve kıta sahanlığı”, “kıta sahanlığı veya denizaltı platformu”, nihayet “denizaltı platformu veya denizaltı platformu veya denizaltı platosu veya kıta sahanlığı” formülünü kullanmışlardır. Bazı vesikalarda bu terimlerle birlikte “kıta veya ada sahanlığı” şeklinde ibarelerde vardır. Balık sahanlığı ile ilgili olarak da kullanılan terimlerin başında “epikontinental sular” gelmektedir. Bazı vesikalarda bu terim “kıta sahanlığını örten sular” olarak ifade edilmiştir.

Latin Amerika devletlerinin hemen hepsi, Kıta sahanlığı veya açık denizin kıta sahanlığı ile ilgili olmayan kısımları üzerinde iddialarında bulunurken , bu iddialarının

¹³¹ Meray, a.g.m., s. 89,94

¹³² Pazarıcı “Kıta Sahaneli Kavramı ve Ege Kıta sahanlığı sorunu”, Prof. Aziz Köklü'ye Armağan, Ankara 1984, s. 395

¹³³ Arjantin, Guatemala, Şili, Peru, Brezilya, El Salvador, Honduras, Kosta Rika, Panama, Nikaragua, Meksika gibi. Devletlerin iddiaları için bkz. Meray, a.g.m., s. 99-102

¹³⁴ Harp Akademileri Komutanlığı, Denizde Silahlı Çatışma Hukuku, a.g.e., s. 8

dayanaklarını da göstermişlerdir. Devletler bunlardan bir kaçını veya bir çoğunu iddialarına dayanak yapmışlardır. Bu dayanakları bazı kategoriler halinde toplamak mümkündür.

- Coğrafi, morfolojik ve jeolojik bakımlardan kıta sahanlığı kıtaya dolayısıyla ülkeye bağlıdır¹³⁵
- Kıta sahanlığında zengin tabii kaynaklar bulunmaktadır; bunlar üzerinde ilgili sahil devletinin hakları vardır¹³⁶.
- Balık sahalarını korumak¹³⁷
- Diğer devletlerin örnek gösterilmesi¹³⁸
- Kıta sahanlığı ve hak muhafaza bölgelerinde egemenlik ilanı devletler hukukunda kabul edilmiştir¹³⁹
- Öne sürülen diğer sebepler. (Latin Amerika devletlerinin kabul ve ilan ettikleri metinlerde, iddialarına dayanak olarak öne sürdükleri bazı sebepler de vardır. Mesela bunlardan Kosta Rika ve Şili iddialarının hem kendi milli hem de Amerikan kıtasının menfaatine uygun olduğunu Arjantin ve Şili esasen denizaltı tabii kaynaklarını halen işlemekte olduklarını Kosta Rika, Şili ve Brezilya bu çeşit iddialarda bulunmanın ve tedbirler almanın devletin vazifesi olduğunu Ekvador da askeri gelişmelerin devletleri kıta sahanlığı ve kıta suları üzerinde yetki tesisine sevk etmiş olduğunu, Pan Amerikan Birliği'nin 1939 ve 1940 ve Havana Beyannameleri'ndeki esasları milli mevzuatlarına ithali tavsiye etmiş bulunduğunu öne sürmektedirler¹⁴⁰

¹³⁵ Arjantin, Brezilya, Honduras. Meray, **a.g.m.**, s. 95-96

¹³⁶ Meksika, Peru, Honduras. Meray, **a.g.m.**, s. 96

¹³⁷ Meksika, Arjantin, Peru, Kosta Rika. Meray, **a.g.m.**, s. 97

¹³⁸ Latin Amerika devletlerinin bir kısmı bu konudaki iddialarını öne sürerken kendilerinden önce diğer devletlerinde mümasil iddialarda bulduklarına işaret etmektedirler. Mesela Arjantin 11 Ekim 1946 kararnamesinde Birleşik devletlerle Meksika'nın bu şekilde iddialarda kendilerinden önce bulduklarına işaret etmişlerdir. Meray, **a.g.m.**, s. 98

¹³⁹ Arjantin, Şili, Kosta Rika, Peru Honduras. Meray, **a.g.m.**, s. 98

¹⁴⁰ Meray, **a.g.m.**, s. 99

Latin Amerika devletlerinin hepsi esas itibariyle kara suları üzerinde ellerinde bulundurdukları egemenlik haklarını açık denizlerin bir kısmı üzerinde de genişletmek istemektedirler. Bunu yaparken istedikleri hakkın niteliğini açık olarak belirtmektedirler; istedikleri “egemenlik” ‘ dir ve bunu açıkça böyle ifade etmektedirler. Bu devletlerden bazıları, kıta sahanlığını , bazıları hem kıta sahanlığını hem de bunu kaplayan suları, bazıları da kıta sahanlığı ile ilgili olsun veya olmasın tespit ettikleri saha içinde kalan suları egemenliklerine dahil etmek arzusundadırlar.

ABD, bu gelişmeler karşısında endişelenmiş ve başkan Truman 2 Temmuz 1948 tarihinde bazı Güney Amerika devletlerine birer nota göndererek, bu uygulamalarla devlet egemenliğinin karasuları dışında da kullanılmak istendiğini, bunun devletler hukuku prensiplerine aykırı bir durum oluşturduğunu, üç deniz millik karasuları dışındaki egemenlik hakkı iddialarını kabul etmeyeceğini hatırlatmıştır.

C. DEVLETLER HUKUKU KOMİSYONUNUN ÇALIŞMALARI

Yukarıda özetlenmeye çalışılan devletlerin kıta sahanlığı konusundaki farklı anlayış ve uygulamalarının doğurduğu sorunlar, Birleşmiş Milletler Hukuk Komisyonu tarafından ele alınmış ve değişik tarihlerde yapılan toplantılarda tartışılmıştır. Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonu’nun daha 1949’daki toplantısında, taknin (düzenleme) için ele alınacak üç konudan birisi “**açık denizler rejimi**” idi.

Komisyon 1951’deki üçüncü toplantısında kıta sahanlığı konusunda bir sözleşme tasarısı hazırlamış ve bunu üye devletlerin mütalealarına sunmuştur. On sekiz hükümet bu ön tasarı hakkında mütalealarda bulunmuşlardır. Komisyon bu mütaleaları dikkate alarak 1953’deki beşinci toplantısında kıta sahanlığı ve bununla ilgili meseleler üzerinde, genel kurula sunulmak üzere yeni bir sözleşme tasarısı hazırlamıştır.

Biz bu kesimde 1951 tasarısı ile 1953’de komisyonca kabul edilen nihai sözleşme tasarısını gözden geçireceğiz.

1. 1951 ve 1953 Tasarıları ve kıta sahanlığı

- 1951 tasarısı

Devletler hukuku komisyonu 1951 tasarısında 1. madde kıta sahanlığını şu şekilde tarif etmektedir:

“ Kıta sahanlığı, sahillere bitişik fakat karasuları bölgesinin dışında kalan ve üzerini örten suların deniz yatağı ve yer altı tabii kaynaklarının işletilmesine müsait olan derinliği geçmediği denizaltı sahalarının deniz yatağı ve yer altıdır”

Bu maddeyi izah sadedinde komisyon şu hususları belirtmektedir: kıta sahanlığını bu şekilde anlamakla komisyon, terimin jeolojik manasından uzaklaşmış bulunmaktadır. Esasen muhtelif jeologlarda birbirleriyle çatışmaktadır. Bu da jeolojik kıstasın bu meselenin hallinde hukuki bir düzenlemeye esas alınmasına imkan bırakmamaktadır. Bundan başka bu tarifin ikinci bir faydası da şudur: işletilmeye imkan verecek kadar az derin olan bazı denizaltı sahalarının, jeolojik bakımdan kıta sahanlığı olup olmadığı meselesi de bertaraf edilmiş olmaktadır.

Devletler hukuku komisyonu kıta sahanlığı üzerinde sahil devletinin haklarının mahiyetini tasarının 2. maddesinde şu şekilde göstermişti:

“ Kıta sahanlığı, buradaki tabii kaynakların aranması ve işletilmesi maksadıyla, sahil devletinin murakabe ve yetkisi altındadır”

Komisyon şerh notlarında bu maddeyi şöyle izah etmektedir:

Bir kere komisyon kıta sahanlığı üzerinde sahil devletinin murakabe ve yetkisini tanıırken (“jurisdiction”), bunun ancak önceden tespit edilmiş maksatlarla icra edilebileceğine işaret etmektedir. Deniz yatağı ve bunun yer altındaki tabii kaynakların işletilmesi dışında bu sahada herhangi bir murakabe ve yetki kullanılamaz.

-1953 tasarısı

Komisyon 1953 yılında yeni bir tasarı üzerinde durmuş 1951 tasarısındaki görüşünü değiştirmiştir. Bu tasarı devletlerin komisyona sundukları görüşler esas alınarak düzenlenmiştir. Yeni kabul edilen metin şu şekildedir:

Madde 1

“Burada kullanıldığı manasında kıta sahanlığı terimi ile, sahillere bitişik fakat karasuları bölgesi dışında kalan ve 200 metre derinliğe kadar uzanan denizaltı bölgelerinin deniz yatağı ve yer altı anlaşılmaktadır.”

Böylece komisyon kıta sahanlığı teriminin daha çok jeolojik ve coğrafi manasına yaklaşan bir kıstas kabul etmiş olmaktadır. Bu kıstas azami sınırı göstermektedir. Bu derinlikten az derin ve sahillere bitişik sahalar (Basra körfezi gibi) da tarifin şumulüne girmektedir. Bazı istisnai haller için (Norveç’in durumu) istisnai haller de derpiş edilebilir ve bu hususta çıkabilecek anlaşmazlıklar hakemliğe havale edilebilir. Komisyon yeni tasarıda da kıta sahanlığı teriminin sadece kıtalara değil aynı zamanda adalara da şamil olduğunu belirtmiştir.

Devletler hukuku komisyonu 1953 toplantısında 1951’deki görüşünden vazgeçerek tasarının yeni 2. maddesini şu şekilde kabul etmiştir.

“Sahildar devlet kıta sahanlığı üzerinde tabii kaynakların araştırılması ve işletilmesi maksadıyla egemen haklar icra eder.”

Komisyon bu yeni görüşü şöyle savunmaktadır.

Bir kere bu yeni formülle komisyon her şeyden önce kıta sahanlığını örten sular ve bunlar üzerindeki hava sahasının tam serbestliği prensibine saygı göstermeyi daima göz önünde tutmuştur. Bundan başka madde metninden sarıh olarak, sahildar devletin münhasıran kendine ve vatandaşlarına hasretmesi bu konuyla ilgili suçları cezalandırması da dahildir. Bundan başka tabii kaynaklar sadece madenlere değil sabit su mahsullerine de şamildir. Fakat bu terim deniz dibinde yaşayan balıklara şamil değildir. Sahildar devlet inhisari haklarını kullanırken diğer devletlerin muktesep haklarına da saygı göstermek mecburiyetindedir. Sahildar devletin bu konudaki hakları fiili bir işgale veya resmen ilana bağlı değildir. Komisyon bu hakların hukuki mesnedi üzerinde tartışmayı faydalı bulmamaktadır. Bu mesnedi tek bir faktörle izaha da imkan yoktur. Komisyon, , ayrıca, kıta sahanlığı tabii

kaynaklarının milletlerarası bir teşekkül tarafından aranması ve işletilmesi fikrini de terviç etmemiştir.¹⁴¹

Komisyon daha sonra 1956 yılında devletlerin 1953 tarihli proje için belirttikleri görüşleri , daha sonra “açık denizler ve karasuları rejimine” ilişkin görüşleri ile birlikte değerlendirmiş ve kıta sahanlığına ilişkin 67- 73. maddeleri düzenlemiştir. 67. maddeye göre **“... kıta sahanlığı terimi, karasularının dışında 200 metre derinliğe kadar olan yada bu limitin ötesinde olup, bölgenin doğal kaynaklarının işletilebileceği bir derinliğe varan sahillerle ilişkili deniz tabanı ile su altı deniz bölgelerini ifade eder.”**

Komisyon, bu projede de kıta sahanlığı tanımını daima jeolojik bağlantıdan ayrı tutmaya çalışmıştır. Yani “200 metre derinlik” ve “ işletilebilirlik” kriteri formül halinde kullanılmıştır. Yani projenin 68. maddesi ile de sahildar devlete, tabii kaynakların işletilmesi maksadıyla kıta sahanlığı üzerinde egemenlik hakkı verilmiştir. 69. madde de sahildar devletin kıta sahanlığı üzerinde ki haklarının, ne bu kıta sahanlığı üzerindeki suların açık deniz rejimine, ne de bu sular üzerindeki hava sahası rejimine hanel getirmeyeceği belirtilmiştir. Projenin en önemli maddesi olan 72. maddesi ise; aynı kıta sahanlığı etrafında birden çok devletin bulunması halinde, sahanlıkla ilgili sorunların ve sınırlamanın bu devletler tarafından “anlaşma” ile tespit edilmesi usulü kabul edilmiştir¹⁴².

2. 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi

Deniz Hukuku ile ilgili hukuku evrensel planda ilk defa tedvin(derleme) ve formüle eden düzenlemeler “1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri”dir¹⁴³.

Deniz Hukukunun Kodifikasyonu Konferansı, 24 Şubat 1958 tarihleri arasında Cenevre’de toplanmıştır. Cenevre Konferansı’na Türkiye dahil seksen altı devlet katılmıştır. Konferans sonunda dört sözleşme kabul edilmiştir.

- Karasuları ve Bitişik Bölge Hakkında Sözleşme(10 Eylül 1964).
- Açık Denizler Hakkında Sözleşme (30 Eylül 1962).

¹⁴¹ Meray, **a.g.m.**, s. 112, 116, 119-120

¹⁴² Akın, **a.g.e.**, s. 285- 287

¹⁴³ Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Belgeler**, İstanbul 1994, 2. B., s. 256

- Açık Denizlerde Balıkçılık ve Muhafazası Hakkında Sözleşme (20 Mart 1966).
- Kıta Sahanlığı Hakkında Sözleşme (10 Haziran 1964).
- Konferansta ayrıca Uyuşmazlıkların Mecburi Olarak Çözülmesi Hakkında İhtiyari Protokol imzalanmıştır(20 Haziran 1962).

Cenevre Sözleşmesi 15 maddeden oluşmaktadır. Kıta sahanlığı ile ilgili hükümler ilk yedi maddede bulunmaktadır. Diğer maddeler sözleşmenin imzası, tasdiki sözleşmeye katılmalar, sözleşmenin yürürlüğe girmesi ve yeniden gözden geçirilmesiyle ilgili hükümleri ihtiva etmektedir¹⁴⁴.

Sözleşmede Kıta sahanlığı şu şekilde tarif edilmiştir:

Madde 1

A- Kıyıya bitişik, fakat karasuları sahasının dışında 200 metre derinliğe kadar olan sualtı alanlarının deniz yatağını ve toprak altını veya o derinliğin ötesinde, üstteki suların derinliğinin zikredilen alanların doğal kaynaklarını işletmeye imkan tanıdığı yere kadar uzanan yerler,

Madde1

B- Adaların kıyılarına bitişik olan benzeri su altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını ifade etmek üzere kullanılmıştır¹⁴⁵.

Görüleceği üzere kıta sahanlığının sınırlandırılmasında madde metni iki kriter öngörmektedir. 200 metre derinlik kriteri ve doğal kaynakların işletilmesi olanağının bulunduğu derinlik kriteri. Bu iki kriterin birlikte kabulü ile, esasen, kıta sahanlığı kavramının jeolojik anlamından sapılmıştır. Bu çözüm, bir yandan, derinliği hiçbir yerde 200 metreye ulaşmayan bazı sığ su altı bölgelerinde kıyı devletinin haklarının saklı tutulması, öte yandan da, geniş bir kıta sahanlığı bölgesi bulunmayan, deniz dibinin birdenbire büyük derinliklere

¹⁴⁴ Meray ,”Kıta sahanlığı Hakkında Cenevre Sözleşmesi (1958)”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: XIII, No:4, Aralık 1958, s. 81

¹⁴⁵ Gündüz a.g.e., s. 268

ulaştığı kıyılara sahip devletlerle doğal olarak böyle bir bölgeye sahip devletler arasında eşitlik sağlanması için kabul edilmiştir¹⁴⁶.

Sözleşmenin ikinci maddesi , kıyı devletinin doğal kaynaklarını araştırma ve işletme amacıyla kıta sahanlığı üzerinde egemen haklar kullanacağını belirtmektedir. Bu haklara sahip olmak için kıta sahanlığı denilen sahanın işgal edilmiş olmasına veya orada fiili egemenlik kullanılmış olmasına veya resmi bir duyuruya gerek yoktur. Devlet bunlar üzerinde “ab initio ve ipso facto “ hak sahibidir”¹⁴⁷.

Sözleşmenin altıncı maddesi, aynı kıta sahanlığının komşu devletler arasında nasıl sınırlandırılacağına dair hüküm ihtiva etmektedir. Aynı kıta sahanlığının, kıyıları karşı karşıya olan iki yada daha fazla devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu devletlere ait kıta sahanlığının sınırı karşılıklı anlaşmayla tespit edilecektir. anlaşma yoksa ve özel başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır her noktası her bir devletin karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattır¹⁴⁸.

Kıta Sahanlığı Sözleşmesi 10 Haziran 1964’ de 55 devletin katılımıyla yürürlüğe girmiştir. Yunanistan sözleşmeyi imzalayarak taraf olmuş ancak Türkiye sözleşmeye taraf olmamıştır.

3. 1960 Cenevre II. Deniz Hukuku Konferansı

1960 ‘lı yılların ikinci yarısı teknolojik gelişmelere bağlı olarak deniz hukukunda da bir takım yeni arayışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönem öncesinde yapılan sözleşmeler dünyada meydana gelen ekonomik ve teknolojik gelişmelerden ötürü yetersiz kalmış ve sorunlar yaşatmaya başlamıştır. Deniz alanlarına doğru yapılan yöneliş petrol, doğalgaz ve bir takım minerallerin denizlerden çıkarılması, 1958 kıta sahanlığı sözleşmesinin yorumlanmasında bir takım suistimallere yol açmıştır. Bazı ülkeler kıta sahanlıklarını tek taraflı olarak genişletme yoluna başvurmuşlardır¹⁴⁹.

¹⁴⁶ Toluner, **a.g.e.**, s. 355

¹⁴⁷ Gündüz, **Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler- Örnek Kararlar, a.g.e.**, s. 354-355

¹⁴⁸ **A.g.e.**, s. 356

¹⁴⁹ **M-5 Savunma ve silah sistemleri Dergisi**, Birleşmiş Milletler III. Deniz Hukuku Konferansı , Sayı:1, İstanbul 1984, s.45

1958 sözleşmesi ve öncesinde alınan kararların eksikliklerinin giderilmesi ve değişen şartlara uydurulması amacıyla 27 nisan 1958 tarihinde alınan karar ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1958 tarihli teyidi ile yeni bir konferansın toplanmasına karar verilmiştir¹⁵⁰.

Bu doğrultuda İkinci Deniz Hukuku konferansı Cenevre'de toplanarak 16 mart-26 Mart 1960 tarihleri arasında çalışmalarını sürdürmüş ancak konferans her hangi bir anlaşma metni oluşturamadan dağılmıştır¹⁵¹

4.1982 Tarihli III. Deniz Hukuku Konferansı

Meydana gelen değişimler ve ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda 1960 yılının ikinci yarısında teknolojik gelişmelere de bağlı olarak deniz hukuku konusundaki çalışmaların yeniden başladığı yılları oluşturmaktadır. Bunun üzerine BM Genel Kurulu Malta Delegesi A. Pardo'nun önerisi üzerine 18 Aralık 1967'de "Ulusal Yetki Alanı Dışında Kalan Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanının Barışçı Amaçlarla Kullanılması Özel Komitesini" kurmuştur. Genel Kurul, 21 Aralık 1968 tarihli kararıyla, komiteyi sürekli kılmıştır. Adı geçen komitenin çalışmaları sonunda, 17 Aralık 1970'de "Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanını Yöneten İlkeler Bildirisi" Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir. Bildiri devletlerin ulusal yetki alanı dışındaki deniz yatağını, insanlığın ortak mirası kabul etmiştir. Aynı tarihli bir kararla da tüm deniz sorunlarını incelemek üzere, 1973'de deniz hukuku konferansı düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. 20 Haziran 1974'de Caracas'ta başlayan konferans, kimi yıl bir kimi yıl da iki dönem olmak üzere toplam 11 dönem çalışarak hazırlanan ve 30 Nisan 1982'de konferansa katılanların oyuna sunulan "1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (III. B.M.D.H.S.) metni hakkında 130 olumlu, 17 çekimser ve 4 çekimser oy kullanılmıştır (Türkiye, Amerika, Venezüella, İsrail çekimser kalan devletlerdir)¹⁵². 6-10 Aralık 1982 tarihinde Jamaika'da Montego Bay'da düzenlenen bir törenle sözleşme 119 devlet tarafından imzalanmıştır¹⁵³.

¹⁵⁰ İlhan Lütfem, **Deniz Hukukunda Gelişmeler: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı**, Ankara 1959, s. 493

¹⁵¹ Aydoğan Özman, **Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi**, İstanbul Deniz Ticaret Odası Yayın No: 5, İstanbul 1984, s. V ; Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri, a.g.e.**, s.317

¹⁵² Pazarıcı, **a.g.e.**, s. 281

¹⁵³ Özman, **a.g.e.**, s. VI

Konferansta sözleşme aleyhine oy kullanmış olan Türkiye daha sonra da sözleşmeye taraf olmamıştır. Yürürlüğe girebilmesi için en az 60 ülke tarafından onaylanmasından sonra 1 yıl geçmesi gereken III. B.M.D.H.S. 16 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Sözleşmenin 76. maddesinin 1. bölümünde kıta sahanlığının tanımı yapılmıştır.

“ Sahildar bir Devletin kıta sahanlığı , karasularının ötesinde kıta kenarının dış eşiğine kadar veya bu eşik daha az bir mesafede ise, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye kadar olan kısımda, bu devletin kara ülkesinin doğal uzantısının bütünündeki denizaltı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını içerir.”¹⁵⁴

Sözleşmenin 76. maddesinin 5. bölümü,” **Kıta sahanlığının Karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 350 deniz milini veya 2500 metre su derinliği noktalarını birleştiren 2500 metre eşderinlik çizgisinden itibaren 100 deniz milini aşmayacaktır.**”şeklindedir¹⁵⁵.

1982 sözleşmesini 1958 sözleşmesinden ayıran en temel özellik o zamana kadar yapılmış en teferruatlı sözleşme olması ve kıta sahanlığının tarifini değiştirmesidir¹⁵⁶ Kıta kenarının 200 mile kadar uzanmadığı yerlerde, sualtı alanlarının jeolojik yapısı ne olursa olsun, kıyı devletine 200 millik bir kıta sahanlığı verilmiştir. Böylece kıta sahanlığı üzerindeki hak tesisini, doğal uzantı esasına dayandıran ilke bu alan için reddedilmiştir. Kıta kenarının 200 mili geçtiği hallerde ise, kıta sahanlığı esas hatlardan itibaren 350 mili aşmayacaktır.

Sözleşmenin 77/1. maddesi **“sahildar devlet, kıta sahanlığı üzerinde araştırmada bulunmak ve buranın doğal kaynaklarını işletmek amacı ile egemen haklar kullanır “** ve 77/3. maddesi **“ sahildar devletin kıta sahanlığı üzerindeki hakları fiili veya nazari işgalden bağımsız olarak mevcut olduğu kadar her türlü açık beyanda da bağımsız olarak mevcuttur”** denilmektedir.

Sözleşmenin 83. maddesinde, “ kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakça bir çözüm bulmak üzere Milletlerarası Adalet Divanı statüsü'nün 38. maddesinde zikredildiği şekilde milletlerarası hukuka göre

¹⁵⁴ A.g.e., s. 37

¹⁵⁵ A.g.e., s. 38

¹⁵⁶ Gündüz , a.g.e., s. 371

anlaşmaya varılamazsa, ilgili devletler XV. kısımda öngörülen usullere başvuracaklardır. Anlaşmaya varılana kadar ilgili devletler pratik geçici düzenlemeler yapmak ve geçici dönem boyunca nihai anlaşmaya varılmasını tehlikeye koymamak ve onu engellemek için bir arayış ve işbirliği ruhu içinde her çabayı sarf edeceklerdir. Bu düzenlemeler nihai sınırlamaya hanel getirmeyecektir. İlgili devletler arasında yürürlükte olan bir anlaşma varsa, kıta sahanlığının sınırlandırılmasıyla ilgili sorunlar, o anlaşmanın hükümlerine göre karara bağlanacaktır.

Sözleşmenin 121. maddesi adaların tabi olacağı rejimi belirtmektedir. Maddede bir adanın kıta sahanlığının sınırlandırılmasının, sözleşmenin diğer kara parçalarına uygulanabilir hükümlerine uygun olarak yapılacağı, iskana elverişli olmayan veya kendine özgü ekonomik yaşamı bulunmayan kayalıkların kıta sahanlıklarının olamayacağı ifade edilmektedir.

Sözleşme Yunanistan tarafından imzalanmış ancak Türkiye tarafından imzalanmamıştır¹⁵⁷.

¹⁵⁷ Özman, **a.g.e.**, s. 39, 41, 54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EGE DENİZİ'NDE TÜRK -YUNAN KİTA SAHANLIĞI UYUŞMAZLIĞI

A. UYUŞMAZLIĞIN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

1. 1973 Kıta Sahanelığı Krizi

Ege denizi dip üstü ve dip altı bakımından zengin bir deniz değildir. Bu denizden yararlanacak Türkiye ve Yunanistan'ın olanakları sınırlıdır. Bu yüzden araştırmalar geç başlamıřtır¹⁵⁸. Yunanistan Ege'deki yayılma politikası çerçevesinde, özellikle 1961 yılından itibaren Ege Denizi'nde petrol aramak isteyen ortaklıklara arama ruhsatı verme yoluna gitmiřtir¹⁵⁹. Yunanistan bu bağlamda arama ve sondajlara 1963 yılında başlamış ilk önce Rodos ve Karpatos'da araştırma yapmış , sonra bu alışmalar Kuzey Ege'ye kaymıştır. 1973 yılında Kavala'nın güneyinde Prinu 1. kuyusunda Yunanistan petrol bulmuştur. Kuyunun günlük kapasitesinin 25.000 varil olduğu söylenmektedir.

Türkiye araştırmalara 1968 yılında İzmir körfezinde başlamıştır. Daha sonra Foça önünde ve İskenderun körfezinde araştırmalar ve sondajlar yaptırmıştır. Petrol fiyatlarının yaklaşık on katına çıkması, Kıbrıs'ta uyuşmazlığın sürüp gitmesi siyasi bakımdan Türkiye'nin Ege denizindeki duyarlılığını arttırmıřtır¹⁶⁰.

Öte yandan Yunanistan'ın önceleri Ege'nin Batı ve kuzey kıyılarında verdiği bu arama ruhsatlarının alanı zamanla doğu yönünde kayma eğilimi göstermiştir. Bunun sonucunda da 1970'lere geldiğinde Yunanlılar tarafından verilen ruhsatlar Türk kıta sahanlığını da kaplamıştır. Bu amaçla Yunanistan verdiği ruhsatların alanını öyle çizmiştir ki, Ege Denizi'ndeki Türkiye Yunanistan arasındaki deniz sınırını da kendi arzularına göre belirlemeye çalışmıştır. Buna göre iki devlet arasındaki deniz sınırı Türkiye yakınındaki Yunan adalarıyla, Anadolu yarımadasındaki orta hattan geçmekteydi. Yunanistan böylece adını vermeden Ege'nin tümünün bir "Yunan Gölü" olduğunu dünyaya duyurmuş

¹⁵⁸ Suat Bilge, **Büyük Düş-** Türk Yunan İlişkileri 1919-2000, 21. yüzyıl yayınları Ankara 2000,s.236

¹⁵⁹ Uçarol, **a.g.e.**, s.777

¹⁶⁰ Bilge, **a.g.e.**, s.237

oluyordu¹⁶¹. Türkiye'nin bu gelişmeler karşısında Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) Ege Denizi'nin ortasından geçen bir çizgiyi esas alarak yirmi yedi ruhsat vermiş ve bu ruhsatlar evvelce Yunanistan tarafından verilen ruhsatlar ile çakışınca bu konuda Türk Yunan çatışması doğmuştur¹⁶². Bu sorunun başlangıcını da Ege Kıta Sahanlığı sınırları ve bu sınırların saptanması anlaşmazlığı oluşturmuştur.

Türkiye ile Yunanistan arasında kıta sahanlığı meselesi esas itibariyle Türk Hükümeti tarafından Ege'nin açık deniz sularında Anadolu kıyıları yakınında bulunan bazı Yunan adalarının 6 millik karasuları dışında kalan fakat adalar arasında yer alan bölgeleri de kapsayan deniz alanlarında 27 bölgede petrol araması yapmak üzere TPAO'na arama ruhsatı verilmesi ve ruhsat alanlarını gösteren harita'nın 1 Kasım 1973 tarihinde resmi gazetede yayınlanmasıyla başlar¹⁶³. Türkiye 1958 sözleşmesine taraf olmadığını belirterek kıta sahanlığı sınırlandırmasını "doğal uzantı" ilkesine dayanarak Ege Denizi'nin en derin noktalarından geçen hatta göre belirlemiştir¹⁶⁴. Kendisi 1960'lardan beri bu tür izinler veren Yunanistan bu durumu 7 Şubat 1974 tarihinde verdiği bir nota ile protesto etmiş, Türkiye'nin arama izni verdiği bölgeler üzerinde kendisinin egemenlik hakkından söz etmiştir¹⁶⁵. Diğer taraftan Yunanistan'ın protestosuna ve sorunun eşit uzaklık ilkesine göre veya uluslararası yargı yoluna başvurarak çözülmesi yönündeki görüşüne karşılık, Türkiye 27 Şubat 1974'te Yunanistan'a verdiği Nota ile protestoyu reddetmiş ve araştırma izni verilen bölgenin Türkiye'nin doğal uzantısında bulunduğunu belirterek sorunun görüşmeler yoluyla çözülmesini teklif etmiştir¹⁶⁶. Yunanistan'ın bu protestosu ve Türkiye'nin bu protestoyu reddetmesi sadece ihtilafı ağırlaştırmıştır¹⁶⁷.

Bu gelişmeler üzerine Türkiye Mayıs 1974'te Kıta sahanlığı ile ilgili araştırmalar yapmak üzere Çandarlı araştırma gemisini Ege'ye çıkarmıştır. Çandarlı kendisine eşlik eden Türk savaş gemilerinin korumasında Ege'de altı gün dolaşım incelemeler yapmış ve 2 Mayıs-2 Temmuz 1974 tarihleri arasında TPAO'na yeni araştırma ruhsatları verilmiştir (**Bknz. Ek-12**).

¹⁶¹ Harp Akademileri Komutanlığı, **Türk Yunan İlişkilerinin Dünü Bugünü Yarını**, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 1994, s. 71

¹⁶² Bilge, **a.g.e.**, s.236

¹⁶³ M. Gönübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1990)**, 8. Baskı, Ankara 1993, s. 580; Gündüz, "Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası ve Bazı Düşünceler", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl:3, Sayı: 2, 1983, s.11-12

¹⁶⁴ Arı, "Kıta Sahanlığı Sorunu ve Türk Yunan İlişkileri", **a.g.m.**, s.169

¹⁶⁵ Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s.182

¹⁶⁶ Arı, **a.g.m.**, s. 170

¹⁶⁷ Gündüz, **a.g.m.**, s.12

Yunanistan ise 14 Mayıs 1974 ve 10 Şubat 1975 tarihleri arasında çeşitli notalarla durumu protesto etmeye devam etmiştir¹⁶⁸.

Bu arada 19 Mayıs 1975'te iki ülkenin dışişleri bakanları Çağlayangil ile Bitsios Roma'da bir araya gelmişler, ancak sorunun çözümüne yönelik somut bir ilerleme sağlayamamışlardır. Bundan on iki gün sonra 31 Mayıs 1975 tarihinde Türk ve Yunan Başbakanları Süleyman Demirel ile Konstantin Karamanlis Brüksel'de bir araya gelmişlerdir¹⁶⁹. Görüşmeleri esnasında iki başbakan ülkeleri arasındaki ilişkiler hususunda mevcut duruma yol açmış olan sorunları gözden geçirme fırsatı bulmuşlardır. Başbakanlar bu sorunları görüşmeler yoluyla barışçı şekilde ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı'nın ise Lahey'deki Milletlerarası Mahkeme tarafından halledilmesini kararlaştırdılar. İki hükümet temsilcisi bundan sonraki toplantılarının üzerinde cereyan edeceği genel çizgiyi tayin ettiler.

Bu noktada Ege Denizi Kıta Sahanlığı sorunu ile ilgili uzmanlar toplantısının tarihini öne almayı kararlaştırdılar.

Yunanistan'a göre ortak bildiri ile Yunanistan ve Türkiye Ege Denizi ihtilafı konusunda birlikte ve ayrı ayrı Divan'ın yetkisini kabul etmişlerdir. Buna karşılık Türkiye, söz konusu ortak bildiride Divan'ın yetkisinin ancak görüşmelerin bir sonuca ulaşmaması halinde öngörüldüğünü kabul etmiştir¹⁷⁰.

Bildirinin taraflarca birbirinden farklı olarak yorumlandığı açıktı. Örneğin Yunanistan, bildiriye iki ülke arasındaki sorunun hemen Divana götürülmesi biçiminde yorumlamakta hatta Yunanistan, Divana tek taraflı başvurusunda bildiriye Türkiye'nin rızasının olduğuna dair kanıt olarak sunmaktaydı¹⁷¹.

Türkiye ise Yunanistan'a verdiği 30 Eylül 1975 tarihli notasında da görüldüğü gibi bunun öze ilişkin görüşmelerde çözümlenemeyen sorunlar için olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Türkiye Yunanistan'ın sorunu hemen Divan'a götürmek istediği ve bunun içinde görüşmelerde uzlaşmaz bir tutum takındığını belirterek Paris'te uzmanlar düzeyinde yürütülen çalışmalarını askıya almıştır.

¹⁶⁸ Gürel, **a.g.e.**, s. 85; Arı, **a.g.m.**, s. 170

¹⁶⁹ Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s.182; Arı, **a.g.m.**, s. 170

¹⁷⁰ Gündüz, **a.g.m.**, s. 13; Başeren, **a.g.e.**, s.140-141

¹⁷¹ Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s. 182

Bu çerçevede iki ülke arasında 2 Ekim 1975-19 Aralık 1975 tarihleri arasında çeşitli nota değişimleri söz konusu olmuştur. Bununla beraber 31 Ocak-2 Şubat 1976 tarihleri arasında iki ülke arasında uzmanlar düzeyindeki toplantılar Bern’de yeniden başlamıştır. Bunu 19-20 Haziran 1976 tarihinde yine Bern’de yapılan uzmanlar toplantısı izlemiştir. Bu toplantıda Yunan Hükümeti temel pozisyonunu izah etmiştir. Yunan Hükümeti “Uluslararası hukukun kendisine tanıdığı hakları reddeden bir çözümü görüşmek zorunda olmadığını; özellikle BM Antlaşması’nın hiçbir hükmünün, bir üye devletin haklarının diğer bir üye tarafından sorgulanması halinde yargısal çözümden ziyade görüşme istemediğini; özellikle ortak bir kıta sahanlığının karşı kıyılarında bulunan devletlerin, ortay hat kuralının uygulanması ile ilgili olanlar hariç, sınır görüşmesi yapmalarını gerektiren hiçbir özel örf ve adet hukuku kuralı bulunmadığını bildirmiştir¹⁷² .

Bu toplantılar sırasında Türkiye doğal uzantı ve sorunun anlamlı görüşmelerle çözülmesi üzerinde dururken Yunanistan adaların da kara ülkesi gibi kıta sahanlığı hakkının olması, siyasal ve ülkesel bütünlük ve eşit uzaklık ilkeleri üzerinde durmuş yöntem olarak ta sorunun Uluslararası Adalet Divanı’na götürülmesi yönündeki görüşünde ısrar etmiştir.

2.Yunanistan’ın BM Güvenlik Konseyine Ve Uluslararası Divana Başvurması

Türkiye 6-9 Ağustos 1976’da daha sonra Sismik I adını alacak olan jeolojik araştırma gemisi HORA’ya Ege’deki kıta sahanlığı bölgesinde araştırma yaptırması üzerine iki ülke arasındaki ilişkiler tekrar gerginleşti. Yunanistan gemilerin kendi kıta sahanlığı bölgesine girdiğini iddia ederek Türkiye’yi protesto etmiş ve 10 Ağustos’ta hem BM güvenlik konseyine hem de Uluslararası Adalet Divanı’na tek taraflı bir başvuru yapmıştır¹⁷³ .

Yunanistan, BM güvenlik Konseyi’nin acilen toplantıya çağrılmasını isterken, Türkiye’nin Ege’deki egemenlik haklarını ihlal ederek uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye soktuğunu öne sürüyordu*. Aynı gün Uluslararası Adalet Divanı’na da başvuran Yunanistan, Divan’dan Ege kıta sahanlığı üzerindeki Yunan ve Türk haklarını saptamasını ve

¹⁷² Başeren, a.g.e., s. 142

¹⁷³ Arı, a.g.m., s. 170; Gündüz, a.g.m., s. 12

* Yunanistan Güvenlik konseyine **10 Ağustos 1976 tarihli** söz konusu başvurusunu BM antlaşmasının **35. maddesine** dayandırmakta ve Türkiye’nin Ege kıta sahanlığı hakları ihlal ederek barış ve güvenliği tehdit ettiğini ileri sürmekteydi.

Divan'ın hemen Ege'deki durumun kötüleşmesini engellemek üzere "koruma önlemleri" almasını istiyordu¹⁷⁴.

Konu güvenlik konseyinde görüşülürken , Yunanistan'ın iddialarına karşılık Türk temsilcisi şunları belirtti: üzerinde anlaşmaya varılmış bir kıta sahanlığı sınırı bulunmadığı için Yunanistan'ın egemenlik haklarına yönelik bir ihlalden söz edilemeyeceği ve böyle bir iddianın hukuki dayanaktan yoksun olacağını, Sismik I'ın araştırmasını ise Yunanistan karasularının dışında yürüttüğüne dikkat çekmiştir. Türkiye ayrıca henüz kıta sahanlığı konusunda bir sınır tespiti yapılmadığı halde hukuka uygun bir biçimde yürütülen araştırma faaliyetlerinin Yunanistan'ın deniz ve hava kuvvetleri tarafından engellendiğini ileri sürmüştür. Kaldı ki Türk temsilcisi, Türkiye'nin kıta sahanlığı iddiasında bulunduğu bölgenin Anadolu'nun doğal uzantısında yer aldığını Sismik I'ın araştırmalarını sürdürdüğü sırada Yunan araştırma gemisi Naitlus da benzeri bir faaliyet içinde olduğunu vurgulamıştır. Bunun ötesinde Türk Temsilcisi Yunanistan'ın Ege adalarını silahlandırmakta olduğunu; hava sahasına ilişkin olarak da hukuka aykırı faaliyetler içinde bulunduğu belirterek Yunanistan'ın 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan ve 10 Şubat 1947 tarihli Paris Antlaşmalarını ihlal ettiğini, asıl önlemin Yunanistan'ın bu davranışlarına karşı alınması gerektiği üzerinde durmuştur¹⁷⁵.

Nitekim güvenlik konseyi konuyla ilgili olarak taraflardan herhangi birini suçlamaktan kaçınmış bunun yerine Konsey, 395/1976' nolu kararında bir çözüm bulunması konusunda izlenmesi söz konusu olabilecek prosedür üzerinde durmuştur. Konsey kararında Türkiye ile Yunanistan'dan, diğerleri yanında, ihtilafli konular üzerindeki görüşmelere yeniden başlamalarını ve uygun yargı araçlarını, bilhassa Uluslararası Adalet Divanı'nın bu konuda katkıda bulunmaya ehliyetli olduğunu dikkate almalarını istemiştir¹⁷⁶.

Öte yandan, HORA (Sismik I) gemisinin Ege Denizi'ne açılması sırasında Yunan Basını, adeta Yunan Hükümeti'ni savaşa itmişti. Hora Ege'ye çıkmadan önce, Yunan Basını öyle bir savaş havası estirmiştir ki* Türkiye adına Ege'de petrol araştırması yapmak için, hatta kontrat imzalamış olan yabancı şirketler (Norveç Gemisi gibi) araştırmalardan vazgeçtiler. Hatta Türk Hükümeti de bu savaş çığırkanlığından o kadar yılmıştı ki İtalyan Eni Şirketi'nin ve Romanya Hükümeti'nin Ege'de petrol arama teklifine bile yanıt verilmedi.

¹⁷⁴Gürel, a.g.e., s. 86-87

¹⁷⁵A.g.e., s.87; Arı, a.g.m., s. 171

¹⁷⁶Arı, a.g.m., s. 172 ; Gündüz, a.g.m, s. 12

* Bknz. Ek – 13, Yunan basınında Hora.

11 Haziran 1976 günlü Yunan Basını “Türk Gemisi Ege’de petrol ararsa batırılacak” diye başlık attılar. Hatta, gazetecilerimizin verdiği haberlere göre Sismik araştırma yapan bir uçağımızı da Yunan jetleri engelledi.

Nihayet Yunan Hükümeti de basının etkisine yenilmiş ve o sırada MTA- Sismik-1’e çevrilen Hora’nın “ son iki hafta içinde Ege Denizi’ndeki faaliyeti ile iki ülke arasında gerginliği savaşın eşiğine getirilecek kadar arttırıcı olduğunu” bir nota ile Türkiye’ye iletmiştir¹⁷⁷.

Hora’nın Ege’ye açılmasının ardından yaşanan gerginlik Türk basınında da geniş yankı buldu. Milliyet gazetesi, sonraki günlerde haber ve köşe yazılarında Yunanistan’ın Ege’yi kendisine ait bir deniz yapmak çabasında olduğunu ve uluslararası hukuka aykırı davrandığını belirterek kınıyordu. Dönemin yazarlarından Ali Gevgilili 26 Temmuz 1976 Tarihli Milliyet gazetesinde “ Ege Denizi ve Türkiye” başlıklı yazısında bilimsel bir araştırma gemisi olan Sismik-I’in Ege Denizi’nde Yunan Karasuları dışındaki alanlarda dolaşmasını kimse engelleyemez. Bu engellemeyi sadece Türkiye değil dünya ülkeleri de onaylayamaz” diye yazıyordu¹⁷⁸.

3.Ege Kıta Sahaneliği Davası

a. Yunanistan’ın Divan’dan talepleri

Yunanistan 10 Ağustos 1976 tarihini taşıyan dilekçesini Divan’a verdikten sonra, aynı gün Divan’dan esasa ilişkin karar verilinceye kadar Türkiye’nin ihtilafli bölgede faaliyette bulunmasını engellemek için geçici tedbirlere hükmetmesini istemiştir.

Yunanistan tek taraflı başvurusunda Divan’dan ayrıca şu hususları kara bağlamasını istemiştir.

- Yunan ülkesinin bir parçası olarak başvuruda anılan Yunan adalarının milletlerarası hukukun prensip ve kurallarına göre kendilerine murtabıt kıta sahanlığına sahip olduğunu,

¹⁷⁷ Nurettin Türsan, **Yunan Sorunu**, Ankara 1987, s.184

* 1950 ve 1980 yılları arasında Türk Dış politikası ile ilgili gazete haberleri (Milliyet Gazetesi) için bakınız. Nevin Balta, **Milliyetten Yansımalar, Türk Dış Politikası (1950-1980)**,Ankara 2005, s.216-217

¹⁷⁸ Balta, **a.g.e.**, s.216-217

- Divan'ın Ege Denizi'nin yukarıda anılan alanlarında yer alan kıta sahanlığına uygulamaya karar vereceği prensiplere ve milletlerarası hukuk kurallarına uygun şekilde Ege Denizi'nde Yunanistan'a ve Türkiye'ye ait kıta sahanlığı parçaları arasındaki sınır veya sınırlar hangisidir?
- Yunanistan kendi kıta sahanlığı üzerinde kaynaklarını araştırmak ve işletmek amacıyla egemen ve münhasır haklarını kullanmaya yetkili olduğunu;
- Türkiye'nin gerek arama, araştırma , işletme şeklinde gerekse başka şekilde olsun Yunanistan'ın rızası olmadan herhangi bir faaliyette bulunma hakkının olmadığını;
- Türkiye'nin bölgedeki araştırma faaliyetlerinin, Yunanistan'ın kendi kıta sahanlığında araştırma, arama ve işletme veya kıta sahanlığı ile ilgili ilmi araştırma yapmaya izin verme konusundaki egemen ve münhasır haklarının bir ihlali teşkil ettiğini;
- Divan'ın Yunanistan'a aidiyetine hükmedeceği kıta sahanlığı alanlarında Türkiye'nin yukarıda belirlenen faaliyetlerine devam etmeyeceğini¹⁷⁹.

Divan'ın ihtilafa bakma yetkisinin olup olmadığı konusuna gelince; Milletlerarası hukukta milli hukuk anlamında mecburi adalet yoktur. Bir ihtilaf ortaya çıktığında taraflardan birisi tek taraflı olarak milletlerarası divana gidemez. İhtilafın böyle bir merci tarafından halli için, ya ihtilaf çıkmadan önce, yada çıktıktan sonra ihtilafa taraf olan devletlerin Divan'ın yetkisini kabul etmiş olmaları gerekir. Kısaca divanın yetkisi devletlerin rızasına dayanır.

Yunanistan Ege ihtilafı'nı Divan'a götürdüğünde yukarıda belirttiğimiz sebeplerle, Divan'ın yetkisini iki belgeye dayandırmıştır.

Birincisi Milletlerarası ihtilafların barışçı şekilde çözümüne ilişkin 1928 tarihli Genel Sened. İkincisi, 31 Mayıs 1975 tarihli Brüksel müşterek bildirisi.

Yunanistan'a göre, hem Türkiye hem de Yunanistan 1928 Genel Senedine taraf olmuştur. Bu Sened 17. maddesiyle tarafların aralarında çıkacak ihtilafları Milletlerarası Daimi Adalet Divanı'na götürmelerini öngörür. Türkiye ile Yunanistan arasında şimdi bir ihtilaf vardır. Öyleyse, Yunanistan, Türkiye'yi bu Sened'e dayanarak Divan önünde dava edebilir.

¹⁷⁹ Gündüz, a.g.m., s. 12

Gerçektende genel senedin 17. maddesi şöyledir:

“Tarafların hakları hususunda farklı görüşler benimsediği bütün ihtilaflar, 39. maddeye göre konulabilecek çekincelere tabi olarak, Milletlerarası Daimi Adalet Divanı’nın kararına havale edilir, meğer ki taraflar burada öngörülen tarzda bir hakem mahkemesine başvurmayaya razı olsunlar. Yukarıda zikredilen ihtilafların bilhassa Milletlerarası Daimi Adalet Divanı Statüsünün 36. maddesinde zikredilenleri kapsayacağı anlaşılmaktadır¹⁸⁰.

Yunanistan bu ilk gerekçesine alternatif olarak, iki ülke başbakanlarının 31 Mayıs 1975 tarihinde Brüksel’de yaptıkları görüşme sonrasında yayınladıkları bildiriye göre de Divan’ın yargı yetkisinin bulunduğunu beyan etmiştir¹⁸¹. Yunanistan’a göre, bu müşterek bildiri ile Yunanistan ve Türkiye Ege Denizi ihtilafı konusunda birlikte ve ayrı ayrı Divan’ın yetkisini kabul ettiler¹⁸²

b. Türkiye’nin Divan’ın Yetkisi Hakkındaki Görüşleri

Türk Hükümeti Divan’a herhangi bir lahiya vermediği gibi sözlü duruşma safhasına da katılmadı. Ancak Divan’a gönderilen 25 Ağustos 1976, 24 Nisan 1978 ve 10 Ekim 1978 tarihli yazılarında Türk hükümeti yetki konusunda görüşlerini bildirmiştir. Buna göre;

- 1928 Genel Senedi yürürlükte değildir.
- Yürürlükte kabul edilse bile, Yunanistan bu Sened’e katılırken “ülke statüsü” ile ilgili ihtilafların Divan’ın yargı yetkisi dışında kalacağı hususunda bir çekince ileri sürmüştür. Kıta sahanlığı ile ilgili bir ihtilaf ülke statüsü ile ilgili bir ihtilafıdır. Bu sebeple de Türkiye bu çekinceye dayanmaktadır ve divan’ın bu ihtilafı inceleyemeyeceği görüşündedir.
- Müşterek bildiriye dayanarak da yetki tesis edilemez. Bir müşterek bildiri milletlerarası antlaşma değildir. Eğer öyle olsaydı en azından Türkiye tarafından bunun onaylanması gerekirdi. Yunanistan da bunu bilmektedir.
- İki hükümet arasında esas konu üzerinde görüşmeler başlamadan müracaat yapılmıştır. Oysa anlamlı görüşmeler yoluyla konuya barışçı bir çözüm getirilmesi düşünülmüştü.

¹⁸⁰ Gündüz, a.g.m, s. 13

¹⁸¹ Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri** , a.g.e., s. 404

¹⁸² Gündüz, a.g.m., s. 13

- Güvelik Konseyi bu konuda aldığı bir kararda taraflarca problemlerini esas itibariyle görüşmeler yolu ile halletmelerini istedi. Bu karar gereğince 11 Kasım 1976'da Bern Antlaşması'na varıldı. Bu antlaşmanın 1. maddesi samimi, devamlı ve iyi niyetli götürülecek görüşmeleri öngörüyordu. Samimi ve ciddi görüşmeleri yürütmenin zorunlu şartlarını ve problemlerin bu görüşmelerle çözümlenmesinin gerisindeki amacı böyle bir milletlerarası davanın devamı ile bağdaştırmak zordur.
- Türkiye ile Yunanistan arasındaki bu ihtilaf son derece siyasi bir mahiyet taşımaktadır¹⁸³.

c. Divan'ın yetki meselesini çözümlemesi

Uluslararası Adalet Divanı Yunanistan'ın bu başvurusu karşısında durumu Türkiye'ye bildirerek görüşünü isterken, statünün 41. maddesine dayanarak koruma önlemi (ihtiyati tedbir) konusunda bir karara varma yoluna gitmiştir. Yunanistan'ın Divan'a bir "ad hoc" (Uluslararası Divan'da bir davaya özgü yargıç) atmasına karşın, Türkiye herhangi bir ad hoc yargıç atama yoluna gitmemiştir. Ancak Türkiye'nin 25 Temmuz 1976 tarihinde bir mektupla Divan'ın özellikle "yetkisizliğini" ileri süren gözlemlerini Divan'a ilettiği görülmektedir¹⁸⁴.

Adalet divanı, 11 Ağustos 1976 tarihli kararında, tartışma konusu alanlarda girişilecek araştırma işlemlerinin, tarafların haiz olmadıkları hakların doğumuna veya haiz oldukları hakların yitirilmesine yol açmayacağını belirttikten sonra ;

- ❖ Türkiye tarafından yapılan Sismik araştırmaların deniz yatağı ve toprak altına ve doğal kaynaklarına zarar verebilecek nitelikte olmadığı,
- ❖ geçici olduğunu,
- ❖ deniz yatağında tesis kurulmasını gerektirmediğini,
- ❖ doğal kaynakların kullanılması ve tahsisi gibi bir işlemin yapılmadığını

dikkate alarak, olayda statünün 41. maddesi anlamında, dava konusu olan haklara giderilmesi imkansız bir zararın verilmesi tehlikesinin bulunmadığına karar vermiştir¹⁸⁵.

Türkiye'nin yetkisizliğini öne sürmesi üzerine Divan, önündeki davanın ikinci aşamasını, öze geçmeden önce , divanın yetkisini incelemesi oluşturmuştur. Türkiye'nin 25

¹⁸³ A.g.m., s. 14

¹⁸⁴ Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri* , a.g.e., s. 404

¹⁸⁵ Toluner, a.g.e., s. 250

Ağustos 1976, 24 Nisan 1978 ve 10 Ekim 1978 tarihli mektuplarında yer alan yetkisizlik itirazını inceleyen Divan tarafları 9-17 Ekim tarihlerinde sözlü aşamaya çağırılmıştır. Türkiye bu aşamaya katılmamıştır.

Uluslararası Adalet Divanı, Yunanistan'ın Divan'ın yetkili olduğuna dair daha önce belirtilen iki gerekçesine dayanarak, Türkiye'nin de görüşlerini inceledikten sonra, 19 Aralık 1978 tarihli kararı ile kendisinin bu uyuşmazlığa bakmaya "yetkisiz" olduğuna karar vermiştir¹⁸⁶.

Divan Yunanistan'ın 1928 Genel Senedi'ne dayanarak ileri sürdüğü yetki konusundaki yetkisizlik gerekçesini, Yunanistan'ın Genel Sened'e taraf olurken koyduğu bir çekinceye dayandırmıştır. Söz konusu çekince ana çizgileriyle, Yunanistan'ın ülkesel yetki alanına giren sorunları Genel Sened'in öngördüğü yöntemlerin dışında bıraktığını bildirmektedir. Kıta sahanlığı sorunu da bir ülkesel sorunu oluşturduğundan, Divan Genel Sened çerçevesinde, Türkiye bakımından da yetkili olamayacağını kabul etmiştir. Divan, Yunanistan'ın 31 Mayıs 1975 tarihli Brüksel ortak bildirisine dayanan yetki gerekçesini ise bu ortak bildiri ile Türkiye'nin Yunanistan'a tek taraflı Divan'a başvurma hakkı tanımadığını bildirmek suretiyle reddetmiştir¹⁸⁷.

d. Milletlerarası Adalet Divanına Hemen Başvurulmasının Sakıncaları

Milletlerarası Adalet Divanı deyince sorunda hukuk kuralları çerçevesinde bir çözümün göz önüne alındığı anlaşılmalıdır. Bu durum Milletlerarası Adalet Divanı'nın tamamı veya bir dairesi tarafından veya Divan'ın hakimleri tarafından oluşacak bir hakem mahkemesi tarafından verilecek kararlarla uyuşmazlığın çözümlenmesi hallerini kapsar. Yaklaşım hukukidir, verilecek karara uymak mecburidir, uyuşmazlık taraf devletler dışında bir heyet tarafından çözümlenecektir. Hukuki yaklaşım, Türkiye'nin siyasi menfaatlerini, örneğin Lozan'da kurulan siyasi dengeyi göz önüne almaz. Hukuki yaklaşım, tarafların menfaatlerini bağdaştıracak ve çalışmaları sonunda mecburi bir karar vermeyip önerilerde bulunacak uzlaştırma komisyonu ile çözümlenmeden farklıdır.

¹⁸⁶ Pazarıcı, a.g.e., s. 405; Gürel, a.g.e., s. 87

¹⁸⁷ Pazarıcı, a.g.e., s. 405

Taraflar görüşmeler ile tamamen veya kısmen bir anlaşmaya vardıldıktan sonra, bu anlaşmanın kamuoylarına, aradaki siyasi güçlükler nedeni ile bir mahkeme kararı gibi sunulması, yani Adalet Divan'ına veya hakem mahkemesine göstermelik olarak başvurulması, uzlaşmazlığın gerçekte taraflarca, yani anlaşma ile çözümleneceğinden, yukarıdaki soru dışında kalmaktadır. Nitekim Bern anlaşmasının gizli ekinin birinci maddesi böyle bir hali göz önüne almıştır. Böyle bir çözümlenmeye karşı değiliz.

Bu açıklamalardan sonra sorunun yanıtlanmasına geliyoruz. Altı çizilerek söylenecek ilk yanıt, kıta sahanlığı sınırlamalarının diğer sınır çizgileri gibi en normal yol olan görüşmeler ile varılacak anlaşma ile yapılmasıdır. Genellikle devletlerarası uyuşmazlıklar ilk önce görüşmeler yolu ile çözümlenir. Özellikle kıta sahanlığı sınırlamalarından çıkan uyuşmazlıkların görüşmeler ile varılan anlaşmalar ile çözüleceği gerek 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin altıncı maddesinde gerekse de 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin seksen üçüncü maddesinde açıkça öngörülmüştür. Yani ortada görüşme konusunda bir yükümlülük de vardır. Uluslararası Adalet Divanı, Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda 20 Şubat 1969'da verdiği kararda tarafların Kuzey Denizi'ndeki Kıta sahanlığı sınırlaması için görüşmeler yapmasını istemiştir. Divan bir adım daha ileri giderek görüşmelerin anlamlı olmasını istemiştir. Yani görüşecek Devletler kendi görüşlerinde ısrar etmeyecekler, biçimsel görüşmelerle yetinmeyecekler, mümkün olduğu kadar bir anlaşmaya varmak amacı ile iyi niyetle görüşeceklerdir. Divan kıta sahanlığı sınırlaması konusunda en son , Main körfezi Davası'nda 12 Ekim 1984 tarihinde verdiği kararda aynı görüşleri on beş yıl sonra da tekrarlamıştır. Divan kararında devletlerin kıta sahanlığı sınırlarını tek başlarına saptayamayacağını, bütün sınırlamaların ilgili devletlerin rızaları, yani anlaşmaları ile yapılabileceğini belirtmiştir. Bu son kararda anlamlı, iyi niyetli görüşmelere ilaveten kıta sahanlığı sınırlarının, kara sınırları gibi, yani sınır karada olsun deniz altında olsun, anlaşmalar ile çizileceğini vurgulamıştır.

Avrupa Toplulukları Komisyonu da Roma Anlaşması'nın uygulanması bakımından kıta sahanlığını devletlerin ülkelerine benzetmiştir.

Türkiye ile Yunanistan arasında Trakya'da çizilen sınırla Ege'de denizaltında çizilecek kıta sahanlığı sınırı arasında bir fark yoktur. Bu sınır da Türkiye ile Yunanistan arasında Lozan'da olduğu gibi siyasi görüşmelerle çözümlenmelidir.

Şimdiye kadar Yunanistan ile Türkiye arasında anlamlı görüşmeler yapılmamıştır. Görüşmeler 1975 ile 1981 yılları arasında yapılmıştır. Ancak bunlar Uluslararası Adalet Divan'ının istediği gibi anlamlı görüşmeler olmamıştır. Aramızda Kıbrıs Uyuşmazlığı, bunun getirdiği Amerikan Kongresi'nin ambargo kararı, Yunanistan'ın Uluslararası Adalet Divan'ına tek taraflı başvurusu ve yine Yunanistan'ın Ortak Pazara başvurusu vardı. Yani Amerika bizi, Ortak Pazar da Yunanistan'ı görüşmeye zorluyordu. Bu yüzden iki taraf sakin kafa ile bir anlaşmaya varma amacı ile görüşme yapma yerine biçimsel görüşmeler yaptılar.

Konunun diğer bir boyutu Ege'nin özellikleridir. Ege yaklaşık dört yüz mil uzunluğunda ve yüz mil genişliğinde yarı kapalı bir denizdir. Bu denizde irili ufaklı üç bin ada vardır. Büyük çoğunluğu Yunan egemenliği altındadır. Bu adaların bazılarının ters tarafta bulunması sınırlamayı son derece güçleştirmektedir. Ege Denizi kendine özgü bir denizdir. Örneğin Karadeniz, Rusya Federasyonu ile Türkiye arasında karmaşık bir deniz değildir. Bu nedenle iki devlet kıta sahanlığı sınırını kolaylıkla çizebilmişlerdir. Ege'de Yunan adalarına ne genişlikte bir kıta sahanlığı verileceği belli değildir. Adalar deniz hukuku dilinde "özel" bir durumdur. Yunanistan, Anadolu yakasındaki adalarının Türkiye'nin kıta sahanlığı ile çevrilmesini istememekte Türkiye de Yunanistan'a verilecek kıta sahanlığı ile Ege açık denizi ve Akdeniz'le bağlarının günün birinde kesilmesini istememektedir. Yani Ege Denizi'nin açık Deniz bölgesi iki devletin hayati çıkarlarının çatıştığı bir alandır. Her iki devletin çıkarlarını uzlaştırmak için belki karma bir sınır çizilecektir. Yani iki milli kıta sahanlığı ile ortada ortak bir kıta sahanlığı kabul edilecektir. Bir tek çözüm değil bölge bölge bir çok sınır çizmek gerekecektir. Böyle bir çaba her hangi bir mahkemenin işi değildir. Çünkü bir kuralın yorumlanması veya uygulanması değil, iki devletin çeşitli çıkarlarını uzlaştıracak bir çabaya yeni bir kurala ihtiyaç vardır. Bu çabalarda çıkarların asıl sahipleri olan iki devletin görüşmeleri gereklidir. Ancak bunlar karşılıklı ve dengeli ödünlerle uzlaşmaya varabilirler.

Ege'de kıta sahanlığı sınırlandırılması bir başka bakımdan Ege'nin siyasi statüsü ile ilgilidir. Kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge, FIR yeni yetki alanlarıdır. Lozan Barış Antlaşması yapıldığı zaman bu yetki alanları ortada yoktu. Karasuları üç mildi. Altı mile çıktı. Yunanistan'ın adaları dolayısıyla yetki alanı çok genişledi. Bunlara yenileri de eklenirse hem Lozan'ın kurduğu rejim bozulacak, hem de Türkiye'nin nefesi daralacaktır. Lozan'da adalar Yunanistan'a bırakılırken Anadolu önündeki adaların silahsızlandırılması şart koşulmuştur. Lozan Antlaşması yapılırken kıta sahanlığı kavramı varolsaydı, belki bu adaların kıta sahanlıklarının olmayacağı da şart koşulacaktı.

Görüldüğü üzere Ege Denizi'nin, deniz hukukundaki yeni gelişmeler veya denizlerin yeniden paylaşıldığı bir devirde yeni statüsünün saptanması bir mahkemenin hukuki yetkilerini çok aşan siyasi bir konudur. Bunun için bir anlamda “ ikinci bir Lozan Antlaşması yapılması gereklidir”. İlerde bir anlaşmaya varılırsa Türkiye bakımından ters taraftaki Yunan adalarının kıta sahanlıklarının adaların silahsızlandırılmaları gibi şu veya bu biçimde kısıtlandırılması gerekecektir.

Son bir yanıt Bern anlaşmasıdır. Bu anlaşma ile taraflar Ege Kıta Sahanlığı'nın sınırlandırılması için bir çözümlene biçiminde anlaşmışlardır. Uluslararası Adalet Divanı'na gidilirse çatışmalardan ders alınarak hazırlanan Bern Anlaşması bir kenara itilmiş olacaktır. İlk sonuç olarak da Yunanistan'a karasularını genişletme yolu açılacaktır. Kıta sahanlıklarının sınırlandırılması, bir çok devlet arasında, hele ters tarafta adalar varsa, örneğin Manş Denizi'nde İngiltere ile Fransa arasında olduğu gibi, yıllarca, on yılı aşkın görüşmeler ile yapılabilmektedir. Bu sınırlamalar için tarafların iyi niyetle, sabırla, anlamlı görüşmeler yapmaları gerekir. En önemli olanı tarafların anlaşmaya varmak için siyasi isteğe sahip olmalarıdır. Anlaşma isteği var ise görüşmeler ile karşılıklı, eşdeğerli ve dengeli ödünlerle yapma, ortak işletme kurma veya ortak bölge tasarlama yolu ile bir çözümleneye yavaş yavaş varılabilir.

Yunanistan'ın Türkiye'nin Avrupa birliği ile ilişkilerinin gelişmesine koyduğu veto, Türkiye'de Yunanistan ile aramızdaki sorunları ne pahasına olursa olsun çözmeliyiz havası yaratmıştır. “ Kıbrıs bir yükür, bunu sırtımızdan atalım, Ege uyuşmazlıklarını da Uluslararası Adalet Divanı'na götürüp bu engelden kurtulalım “görüşleri dile getirilmeye başlandıysa da böyle bir yaklaşım ile sorunların çözülebileceğini ummak büyük bir hata olacağı gibi bu durum Türk Devleti'nin Avrupa Birliği ve ABD'nin güdümüne girmesine neden olacaktır. Sağlıklı ve devamlı çözümler bulunmadığı takdirde nasıl olsa gelecekteki hükümetler anlaşmayı bozma eğilimine gideceklerdir. Bu da Uluslararası platformda itibarımızın sarsılmasına ve milli çıkarlarımızdan taviz verilmesine neden olacaktır.

Üstelik Türkiye Adalet Divanı'na gitme fikrine yaklaşırken Yunanistan bu çözüm yönteminden kazançlarını artırma yollarını aramaktadır. Önceleri Ege kıta sahanlığı sınırının iki devletin ortak başvurusu ile divan tarafından saptanmasını isterken şimdi, çözüm istiyorsanız divana kendiniz başvurmalısınız demektedir. Türkiye Adalet Divanı'na gidip

teslim olacak, Yunanistan ise işine gelmediği konularda bu benim egemenlik haklarımı ilgilendirir diyerek başvuruyu istediği gibi sınırlandıracaktır. Türkiye bir savaşta yenilmiş gibi kendisine bildirilecek koşulları kabul edecektir.

“Türkiye olarak zayıf mıyız? Haksız mıyız? Niye Divana gitmeyelim? Sorularına gelince, bu soruları soranlar uluslararası mahkemeler ile ulusal mahkemeler, siyasi çıkar çatışmaları ile hukuki uyumsuzluklar arasındaki farkları gözden kaçırmaktadırlar.

Uluslararası Adalet Divanı bağımsız bir mahkemeden ziyade bir çeşit siyasi komisyondur. Divan’ın, Güvenlik Konseyi daimi üyesi beş devletin (ABD, İngiltere Rusya, Çin, Fransa) hakimleri görünüşte seçimle göreve gelseler de uygulamada otomatik olarak seçilirler. Bunlar gerçekte tayinli hakimlerdir. Bunların kendilerini aday gösteren devletlerin çıkarlarına karşı çıkmaları güçtür.

Devletler Uluslararası Adalet Divan’ına gitmiyorlar mı ? sorusuna gelince elbetteki gidiyorlar; ilk önce aralarında anlamlı görüşmeler yapıyorlar; geride siyasi çıkarlarını tehlikeye sokmayacak sınırlı konular kalmış ise Divana onları sunuyorlar; Türkiye ile Yunanistan bu aşamaya gelmemişlerdir.

Hukuki uyumsuzluklar ile siyasi çıkarlar birbirlerinden farklıdır. Geleneksel anlamında hukuki uyumsuzluk mevcut bir kural veya anlaşmanın yorumundan doğar. Siyasi çıkarlar ise devletlerin güvenlik, gelişme ve gelecekleri gibi yaşamsal ulusal çıkarlarına ilişkindir. Ege’de bu bölgenin gelecekteki siyasi statüsü söz konusudur. Böyle önemli ve kapsamlı sorunların Uluslararası Adalet Divanı’nın takdirine bırakılması ihtiyatlı bir politika değildir¹⁸⁸.

4. Kıta Sahanlığı Davası’ndan Sonraki Gelişmeler

a. Bern Deklarasyonu

Divan’ın Yunanistan’ın koruma önlemleri (ihtiyati tedbir) konusundaki talebini reddetmesinden sonra bir yerde Yunanistan sorunu görüşmelerle çözüme kavuşturmak

¹⁸⁸ Bilge, a.g.e., s.239-244

zorunda kalmış görünüyordu. Bu doğrultuda taraflar 2-11 Kasım 1976'da uzmanlar düzeyinde Bern'de bir araya geldiler ve 10 gün süren görüşmelerin akabinde 11 Kasım 1976'da Bern Deklarasyonu ile aralarında "davranış ilkeleri" saptamışlardır. Deklarasyonda belirtilen en önemli husus bu görüşmelerin karşılıklı olarak ortak rızaya dayanan bir çözüme kavuşabilmesi için samimi, ayrıntılı ve gizli bir şekilde yürütülmesinin belirtilmiş olmasıydı. Nitekim dışişleri bakanları arasındaki görüşmelerle bir çalışma yöntemi belirlendi ve deklarasyon son haliyle 20 Kasım 1976'da Atina ve Ankara'da açıklandı.¹⁸⁹

Bern Deklarasyonu'na göre taraflar kıta sahanlığı ile ilgili görüşmeleri şu ilkelere uyarak yöneteceklerdir:

- Görüşmeler içten, ayrıntılı ve gizli yürütülecek iki tarafında rızasıyla bir çözüme varmayı amaçlayacaktır.
- İki tarafta görüşmeleri olumsuz etkileyecek davranışlardan kaçınacaklardır.
- İki tarafta konuya ilişkin uluslararası uygulama ve koşulları araştırarak göz önünde bulunduracaktır.
- Bundan sonra iki tarafın dışişleri bakanlıkları müsteşarları düzenli bir biçimde bir araya gelerek görüşmeleri sürdüreceklerdir¹⁹⁰.

Bern Deklarasyonu ile olumlu bir hava içinde başlayan ikili görüşmelerde hiçbir sonuç alınamamasına karşın 1981'de Yunanistan'da Papandreu Hükümeti iş başına gelinceye kadar iki taraf görüşmelerin yararsızlığını öne sürmemiştir. Bu arada özellikle Ege üzerinde sivil uçuşlarla ilgili olarak ilerleme de sağlanabilmişti¹⁹¹. 10-11 Mayıs 1978 tarihlerinde Montreux'de başbakanlar düzeyinde başlayan görüşmeler sonunda 11 Mayıs'da iki başbakan görüşmelerin sürdürülmesi kararını almışlardır. Bunu 29 Mayıs 1978 tarihinde başbakanların Washington bildirisini ile Temmuz ve Eylül 1978'de Dışişleri bakanlığı genel sekreterleri arasında yapılan ortak görüşmeler sonucu 5 Temmuz 1978 ile 20 Eylül 1978 tarihlerinde yayınlanan ortak bildirimler izlemiştir. Ne var ki bu görüşmeler taraflar arasındaki sorunun çözümüne yönelik somut bir sonuca varılamadığı görülmektedir.

¹⁸⁹ Arı, a.g.m., s. 173; . Gürel, a.g.m., s. 87; Pazarcı, a.g.e., s. 405

¹⁹⁰ Gürel, a.g.e., s. 88

¹⁹¹ A.g.e., s. 88

Bu arada Divan'ın 19 Aralık 1978 tarihli kararıyla Ege Denizi Kıta Sahanelığı Sorunu konusunda yargı yetkisinin olmadığını bildirmesiyle, Yunanistan Divan'a ikinci isteğiyle ilgili başvurusundan da bir sonuç alamıyordu. Artık taraflara görüşmeler devam etmek kalıyordu. Bunun üzerine Türk Yunan uzmanlar arasında aralık 1978 ve Şubat 1979 tarihlerinde iki görüşme daha yapılmış fakat bunlardan da bir sonuç alınamamıştır¹⁹².

b.Yunanistan'da PASOK İktidarı-1987 Kıta Sahanelığı Krizi ve sonrası

Ekim 1981'de Yunanistan'da PASOK'un iktidara gelmesi ile Yunanistan Türkiye ikili müzakereleri durmuş ve Türkiye'ye karşı bir "gerginlik" politikası izlenmeye başlanmıştır¹⁹³.

Papandreu'nun başbakan olması ile soruna çözüm arama çalışmaları son bulmuş ve Yunan Hükümeti Bern Antlaşması'nı tanımadığını ilan ederek kıta sahanlığı iddiasında bulunduğu bölgede petrol araştırma izni vermeye başlamıştır. Türkiye'nin görüşme teklifleri ise Yunanistan tarafından sürekli geri çevrilmiştir¹⁹⁴. Papandreu görüşmeleri kestikten sonra olup bittiler yapmaya kalkıştı. 1982, 1985 ve 1987 yıllarında Taşoz adası çevresinde karasuları dışında petrol aramalarını başlatmak istedi¹⁹⁵. Bu durum 1976 Bern Deklarasyonu'na aykırıydı. Fakat Yunanistan, bu antlaşmanın sadece iki ülke arasındaki görüşmeler sürdüğü sürece geçerli olduğunu, taraflar arasındaki görüşmelerin sona ermiş olmasından dolayı da bu anlaşmanın geçerliliğinden söz edilemeyeceğini belirtmiştir¹⁹⁶. Yunanistan'ın bu tavrı üzerine Türkiye'nin SİSMİK-I gemisini 1987 Mart'ında araştırma için Ege'ye göndermesiyle de iki ülke arasındaki ilişkiler birden gerginleşti ve taraflar neredeyse bir savaşın eşiğine geldiler. Ancak NATO ve ABD'nin araya girmesiyle ilişkiler tekrar normale döndürülmeye çalışılmış ve arkasından 1988 Ocağı'nda Başbakan Özal ile Papandreu Davos'ta ikili görüşmeleri tekrar başlatmıştır. Bununla beraber bu görüşmelerde bir yumuşama ve diyalog başladıysa da bu çok yönlü Türk Yunan sorunlarına çözüm getirecek boyutlara ulaşmadığı gibi 1988'in sonuna gelindiğinde Davos'la ortaya çıkan olumlu hava hemen hemen kaybolmuştur¹⁹⁷. 1989'dan itibaren iki ülke arasındaki ilişkiler yeniden ciddi bir durgunluk dönemine girmiştir¹⁹⁸. Öte yandan bunalımın geçiştirilmesinin

¹⁹² Arı, a.g.m., s. 174

¹⁹³ Harp.Akademileri.Komutanlığı, **Türk Yunan İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını, a.g.e., s.75**

¹⁹⁴ Arı, a.g.m.,s. 174

¹⁹⁵ Bilge, a.g.e, s. 239

¹⁹⁶ A.g.e, s. 248

¹⁹⁷ Arı, a.g.m., s.174

¹⁹⁸ Bilge, a.g.e, s 250

ardından Papandreu yeniden aşırı adımlar atmaya devam etmiş ve hükümet programlarında Trakya, Ege ve Kıbrıs'ı Yunan alanı ilan etmiştir¹⁹⁹.

Yunanistan'da Yeni Demokrasi Partisi'nin iktidara gelmesi ve Mitsotakis'in Başbakanlığı ile tekrar başlayan görüşmeler, Türkiye'de 1991 Ekim'inde iş başına gelen Demirel-İnönü hükümetiyle sürdürülmüştür. Yeni Yunan Hükümeti'nin bir yandan ABD ile imzaladığı Savunma ve işbirliği Anlaşması'nın Türk Tehtidine karşı güvence olduğunu bildirmesi diğer yandan da AB'nin (AT) 1990 sonbaharında Türkiye'ye vermeyi düşündüğü 700 milyon dolarlık bir krediyi, "Türkiye'nin Yunanistan hava sahasını ihlal ettiği gerekçesi ile " veto etmesi Atina-Yunan ilişkilerinde beklenen yumuşamanın mümkün olmadığını ortaya koymuştur. İki taraf temsilcileri 27 Eylül 1990 tarihinde, Birleşmiş milletler toplantısı için New York'ta bulunurken bir araya geldilerse de ilişkilerde herhangi bir gelişme olmamıştır²⁰⁰. Öte yandan 1992 başında her iki ülke başbakanları Davos'ta tekrar bir araya gelerek iki ülke arasındaki sorunları ele almışlar ve taraflar arasında bir dostluk ve karşılıklı saldırmazlık anlaşmasının yapılması için çalışmaların başlatılması kararlaştırılmıştır²⁰¹. Ancak sorunun çözümüne bu görüşmeler de bir katkı sağlayamamıştır.

Davos Zirvesi'nin ardından, diyalog sürecinde ilişkilerin geliştirilebilmesi kolay olmamıştır. Başlatılan sürecin sonuçları ancak 1999-2000 döneminde görülebilmiştir. 24-26 Mayıs 1988 tarihleri arasında Ankara'da yapılan Ekonomik İşbirliği Komite toplantısında taraflar; ekonomik, sanayi, teknik ve bilimsel işbirliği, iki ülke arasında çifte vergilendirmenin önlenmesi, yatırımların karşılıklı olarak geliştirilmesi ve korunması konularında görüşmelerin başlatılmasına karar verirken iki ülke arasında kara, deniz, hava ve demiryolu taşımacılığı alanında ilişkilerin geliştirilmesi ve haberleşme altyapısının geliştirilmesi konuları da ele alınmıştır. Bunlara ek olarak, iki ülke arasındaki tarım, ticaret ve sanayi konuları ile sağlık, turizm ve çevre konularında işbirliğinin geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. Ekonomik Komite toplantısında alınan kararların uygulanabilirliği ise, büyük ölçüde, Atina'da yapılan Siyasi Komite toplantısının ve Başbakan Turgut Özal'ın 13-14 Haziran 1988'de yapacağı Atina ziyaretinden elde edilecek gelişmelere bağlı olarak değerlendirilmiştir. Siyasi Komite toplantısında alınan kararlar 1984, 1987 kıta sahanlığı bunalımlarından sonra iki ülke arasında sıcak bir çatışma riskinin azaltılması için önemli bir adım olmuştur.

¹⁹⁹ A.g.e., s. 239

²⁰⁰ A.g.e., s. 250-251

²⁰¹ Arı, a.g.m., s.174

27 Mayıs 1988 tarihli Papulias ve Yılmaz Mutabakatı ile taraflar; birbirlerinin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne ve Ege'nin açık deniz alanlarını ve uluslararası hava sahasını kullanma haklarına saygı gösterilmesi yükümlülüğünü dile getirmişlerdir. Buna göre taraflar; açık deniz alanları ve uluslararası hava sahasında ulusal faaliyetlerin yürütülmesinde, deniz ve hava trafiğinin uluslararası belgeler, kurallar ve yönetmeliklerde öngörülen çerçevede kolayca akımına müdahale etmemeye özen göstermeyi kararlaştırmışlardır. Açık deniz alanlarında ve uluslararası hava sahasında notam veya bildirim veya uyarı gerektiren ulusal askeri tatbikatların planlanması ve aşağıdaki hususları da mümkün olacak azami ölçüde önleyecek şekilde yürütülmesinde mutabık kalmışlardır;

a) belirli bölgelerin tecrit edilmesi,

b) tatbikat alanlarının uzun süreler için kapatılması,

c) tatbikatların turizmin en yoğun olduğu dönemlerde -her yıl 1 Temmuz'dan 1 Eylül'e kadar- ve başlıca ulusal ve dini resmi tatillerde yürütülmemesi. Bütün ulusal askeri faaliyetlerin planlanması ve yürütülmesi mevcut uluslararası kural, yönetmelik ve usullere uygun olarak yürütülecektir.

Başbakan Özal'ın Atina ziyaretinin ardından, 8 Eylül 1988 tarihli İstanbul Mutabakatı imzalanmıştır. Taraflar bu mutabakatla, Ege Denizi'nde uluslararası sularda ve hava sahasında yapacakları askeri ve diğer faaliyetler sırasında uluslararası hukuk ve uygulamalara, kurallara, düzenlemelere uygun davranma yükümlülüğü altına girmeyi kararlaştırmış ve bu çerçevede, ulusal deniz ve hava kuvvetlerinin yürütecekleri faaliyetler sırasında tehlike yaratabilecek ve tahrike yol açabilecek hareketlerden kaçınacaklarını karara bağlamışlardır. Bununla birlikte, iki ülke arasında özellikle hava sahası ihlallerine ilişkin iddialar gündemde yerini korumuştur. 1994 ve 1996 bunalımları ise, taraflar arasında yaratılmaya çalışılan güven ortamının henüz yerleşmediğini göstermiştir.

Güven arttırıcı önlemlere ilişkin bir başka girişim ise, 1996 Kardak bunalımının ardından sürdürülen çabalar sonucunda şekillenmiştir. 8 Temmuz 1997 tarihinde, iki ülke arasında Madrid Deklarasyonu kabul edilmiştir. Bu Deklarasyon ile taraflar;

“Barış, güvenlik ve iyi komşuluk ilişkilerinin sürdürülmesi konusunda karşılıklı taahhüt,

Birbirlerinin egemenlik haklarına saygı,

Uluslararası hukuk ilkelerine ve uluslararası anlaşmalara saygı,

Birbirlerinin güvenlikleri ve ulusal egemenlikleri açısından büyük bir öneme sahip bulunan Ege'deki yaşamsal çıkarları ve kaygılarına karşılıklı saygı,

Yanlış anlamalardan kaynaklanan uyuşmazlıklardan kaçınılması ve karşılıklı saygı temelinde tek taraflı eylemlerden kaçınılması taahhüdü,

Anlaşmazlıkların ortak rızaya dayanarak ve kuvvet kullanımı veya tehditi olmaksızın barışçıl yollardan çözümlenmesi taahhüdü” konularında anlaşmaya varmışlardır. Anlaşmanın en önemli yanı, Yunanistan'a tek yanlı bir eylemde bulunmama yükümlülüğü, Türkiye'ye de askeri kuvvet kullanma tehditinde bulunmama yükümlülüğü getirmekte oluşudur. Bu durum özellikle karasularının 12 mile genişletilmesi ve bunun karşılığında Türkiye'nin bu hareketi *casus belli* olarak değerlendirmesi ile ilgili olarak tarafların esasa ilişkin görüşlerinde bir değişikliğin olup olmadığı tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Güven arttırıcı önlemlere ilişkin bir diğer girişim ise, Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in 12 Şubat 1998 tarihinde yapmış olduğu önerilere ilişkin olmuştur. Bu çerçevede dile getirilen “NATO Genel Sekreteri ile işbirliği yapılarak Ege'de Güven Arttırıcı Önlemlerin uygulanması ve geliştirilmesi” önerisi, 28–29 Mayıs 1998 tarihleri arasında Lüksembourg'da yapılan NATO Dışişleri Bakanları Toplantısı sırasında NATO Genel Sekreteri J. Solana tarafından yürütülen iyi niyet girişimleri çerçevesinde ele alınmış ve 4 Haziran 1998 tarihinde iki ülke arasında Güven Arttırıcı Önlemler açıklanmıştır. Ege Denizi'nde, açık denizde ve uluslararası hava sahasında yürütülen rutin askeri faaliyetler sırasında iki ülke silahlı kuvvetlerinin gerginliği tırmandırabilecek hareketlerden kaçınmalarını ve tarafların birbirlerinin ulusal egemenlik hakları ve toprak bütünlüklerine saygı göstermesini öngören bu önlemler, ihlal ve kaza risklerini ortadan kaldırmakta ve Ege Denizi'nde askeri anlamda bir bunalımın ortaya çıkmasını azaltmaktadır. Bununla birlikte, tarafların Güven Arttırıcı Önlemlere ne denli uygun davrandıkları konusunda eleştiriler sürmüştür.

İki ülke arasında gerçekleştirilen güven ve güvenlik arttırmaya dönük çabalara rağmen süreci tersine çevirebilecek gelişmeler de yaşanmıştır. Özellikle Yunanistan'ın Türkiye'deki terör eylemlerine vermiş olduğu destek iki ülke arasında yoğun diplomatik girişimlere konu edilmiş, ancak somut bir sonuca varılamamıştır. Bu durumu tersine çeviren gelişme ise Türkiye'nin Suriye üzerinde uygulamış olduğu baskının ardından Öcalan'ın Suriye'den ayrılması ve PKK'ya destek veren ülkelerde barınma arayışına girmesi olmuştur. Yunanistan'ın Öcalan'a barınma sağlamak için çaba gösterirken GKRY tarafından sağlanmış bir pasaport ile Yunanistan'ın Kenya Büyükelçiliği'nde barındırılması sırasında ele geçirilerek Türkiye'ye getirilmesi iki ülke arasında gerginliğe neden olmuştur. Bu çerçevede elde edilen bilgiler ve Öcalan'ın savunması sırasında yapmış olduğu açıklamalar Yunanistan'ın teröre destek konusundaki yaklaşımını açığa kavuştururken Türkiye'nin de tepkisindeki haklılığı ortaya koymuştur. Öcalan bunalımının ardından Türkiye ve Yunanistan arasındaki güven bunalımının atlatılabilmesi ve sarsılan diyalog sürecinin yeniden kurulabilmesi çabaları çerçevesinde Dışişleri Bakanı İ. Cem 24 Mayıs 1999 tarihinde Yunanistan Dışişleri Bakanı G. Papandreu'ya göndermiş olduğu mektupta ikili ilişkilerin iyileştirilmesine ilişkin görüşlerini açıklamış ve Türkiye'nin duyarlılığını dile getirerek, "ilk adımımız terörist örgütlerle ve bu örgütlerin sistematik olarak korunmasıyla Yunanistan arasındaki bağa ilişkin olarak Türkiye'de var olan anlayışa neyin yol açtığını belirlemek olmalıdır. Bu bizim için yaşamsal derecede önemli bir konudur ve yakın zamanlardaki olaylar bu konunun kesin bir şekilde ve ülkelerimiz arasında ikili düzeyde ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu nedenle, ben, Türkiye ve Yunanistan'ın terörizme mücadele konusunda bir anlaşmaya varmalarını öneriyorum. Bu konunun çözülmesi aramızdaki varolan anlaşmazlıklara daha büyük bir güvenle yaklaşmamıza olanak sağlayacaktır. Bu anlaşmanın içeriği, halen diğer komşu ülkelerle imzalamış bulunduğumuz anlaşmalardan esinlenebilir, ancak spesifik olarak, ilişkilerimizi etkileyen sorunların doğasına da uygun olmalıdır," demiştir. Türkiye'nin bu yaklaşımı Yunanistan'da olumlu yankı bulmuş ve Yunanistan Dışişleri Bakanı G. Papandreu, 25 Haziran 1999 tarihinde yazmış olduğu cevabi mektubunda, ikili ilişkilerin geliştirilmesine ilişkin isteğin Türkiye tarafından dile getirilmiş olmasından duyulan memnuniyeti ve bunun Yunanistan'ın da samimi isteği olduğunu vurgulamıştır. Papandreu cevabında Yunanistan'ın uluslararası hukuk ve anlaşmalar çerçevesinde ilişkilerdeki sorunları belirlemek istediğini, bu doğrultuda ortak çıkarların bulunduğu kültür, turizm, çevre, suç, ekonomik işbirliği ve ekolojik sorunlar gibi çeşitli alanlarda işbirliğinin görüşme konuları içerisinde yer alabileceğini belirtmiştir. Oluşturulan ılımlı diyalog sürecinde taraflar, aralarındaki esas sorunları dışarıda bırakan diğer alanlarda ortak işbirliğini

geliştirmeye yönelik çabalarını arttırmaya çalışmışlardır. Bu ise, etkileri bakımından Güven Arttırıcı Önlemlerin kararlılıkla uygulanacağına olan inancı arttırırken bir sonraki aşamada hedeflenen işbirliğine dayalı ilişkiler konusunda da iyimser olunmasına zemin hazırlamıştır. Nitekim, iki ülke arasında yapılan resmi ziyaretler ve imzalanan anlaşmaların yürürlüğe konulmasında gösterilen duyarlılık, bu yöndeki olumlu çabalar olarak değerlendirilebilir.

Bütün bu veriler çerçevesinde, Türkiye ve Yunanistan arasında ılımlı yumuşama dönemini tersine çevirebilecek ve gerginlik yaratabilecek konular neler olabilir? Gerginlikler iki ülke arasındaki ilişkileri nasıl etkiler? Doğaldır ki, taraflardan herhangi birinin ortamın kendi çıkarını/tezini karşı tarafa kabul ettirmeye uygun olduğuna inanması durumunda; *geleneksel uyuşmazlıklar, fiili durumlar, kazalar/öngörülmeven durumlar*, iki ülke arasında gerginliğe yol açabilir. Çatışan ilişkilere sahip ülkeler arasında çatışma-uzlaşma sarkacı her türlü olasılığı akılda tutmayı zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla uzlaşmazlık anında taraflar pek çok nedenden dolayı tepkilerini mümkün olan en üst düzeyde belirlemektedir. Ancak Türk–Yunan ilişkilerinde uyuşmazlık konularının hepsinde tepkinin üst düzeyde uygulanmadığını görmekteyiz. Doğaldır ki, bu durum uyuşmazlık/sorunun niteliğine bağlıdır. İki ülke arasında egemenlik/hükümranlık hak ve çıkarlarını doğrudan ilgilendiren örneğin, karasularının 6 milden 12 mile genişletilmek istenmesi, **kıta sahanlığı iddiası**, egemenliği antlaşmalarla devredilmemiş adalar, adacıklar, kayalıklar sorunu gibi konularda tepkiler daha üst düzeyde uygulanırken, daha önce antlaşmalarla statüsü üzerinde uzlaşmış konularda, örneğin azınlıklara ilişkin ihlaller, NATO komuta kontrol sorunları, adaların silahsızlandırılmış statüsünün ihlali, FIR/SAR ihlalleri söz konusu olduğunda tepkiler teknik/diplomatik protestolar düzeyinde kalabilmektedir. Bu boyutuyla düşündüğümüzde, Türkiye ve Yunanistan arasında bir yandan Güven Arttırıcı Önlemler çabaları sürerken ve sorun çözümüne yönelik süreç başlatılmaya çalışılırken, diğer yandan, somut sorunların çözümüne ilişkin müzakerelerde başarı sağlanmaması, uzlaşmazlığın keskinleşmesi yeniden tarafları gerginlik, çatışma ortamına sürükleyebilir.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunların pek çoğu birbiriyle ilintidir, çözüm de sorunların birlikte ele alınmasını gerektirmektedir. Ülke sınırlarını, egemenlik alanlarını değiştireceğinden öncelikle egemenliği antlaşmalarla devredilmemiş ada, adacık ve kayalıkların statüleri üzerinde bir anlaşma sağlanmak zorundadır. Ancak bundan sonra tarafların sahip oldukları egemenlik alanlarının denizdeki sınırını kararlaştırmak mümkün

olacaktır. Buna bağılı olarak, karasuları sınırı üzerinde anlaşılmadan bu denizdeki kıta sahanlığı ve ekonomik bölge/bitişik bölge sınırlarını da saptamak mümkün değildir. Dolayısıyla, karasuları sınırı üzerinde sağlanacak bir anlaşma tarafların kıta sahanlıklarını belirlemek için başvuracakları esas hatları saptamayı da kolaylaştıracağından öncelikle ele alınması gerekir. Siyasi egemenlik sınırlarının bu şekilde saptanmasından sonra uluslararası hukuka uygun olarak karasuları ve hava sahasının genişliği üzerinde de anlaşmak mümkün olacaktır. Burada Yunanistan'ın tek yanlı iddia etmiş olduğu 10 millik ulusal hava sahası sınırının hukuksal dayanağının yetersizliği ortadadır. Ege Denizi'ne ilişkin diğer sorunlar ise, tarafların egemenlik iddialarını etkilemeyecek teknik nitelikli sorunlar olduğundan tarafların uzlaşmaları çok daha kolay olacaktır. Gerek FIR gerekse SAR sorumluluklarına ilişkin uyuşmazlıklar Türkiye'nin de AB'ye katıldığı bir ortamda iç sınırlara ilişkin sorumluluklar çerçevesinde tarafların ortak uğraşısı haline gelecek ve teknik boyutu, yeterliliği öncelik kazanacaktır.

Diğer yandan, tarafların güvenlik endişelerine gerekçe gösterdikleri silahlanma faaliyetleri de Lozan dengesi göz önünde tutularak daha kolay çözülebilecektir. Yunanistan'ın adaları silahlandırmak için "Türk tehditi"ne sığınması, Türkiye'nin Ege Denizi'nde amfibik yetenekli bir ordu bulundurmasının gerekçesi kalmayacaktır. Karşılıklılık çerçevesinde bu sorun da kolaylıkla çözülecektir.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki uyuşmazlık konularına kalıcı bir çözümün bulunabilmesi için öngörülen süreç bir boyutuyla Türkiye'nin AB ile yürütmekte olduğu tam üyelik görüşmelerine bağılı olarak gelişmektedir. Özellikle 1999 Helsinki Zirve kararında dile getirilen 2004 tarihi Türkiye'ye uyuşmazlıkların çözümünde bir son tarih gibi dayatılmak istenmiştir. Tarih konusunda görüş farklılıkları yanında, özellikle tarafların bu tarihe kadar aralarındaki sorunları çözememeleri halinde Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisine başvuracaklarını kabullendikleri yorumu Türkiye'nin hareket serbestisini kısıtlamaktadır²⁰².

²⁰² Aksu, Türk-Yunan İlişkilerinde Güvenlik ve Güven Arttırma Çabaları", Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye, Cem Karadeli (der.): Ayraç Yayınları, Ankara 2003 , s.242-275

B. KİTA SAHANLIĞI UYUŞMAZLIĞINA İLİŞKİN TARAFLARIN GÖRÜŞLERİ

Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı sorunu taraflar arasında iki ayrı nitelikte uyuşmazlığın çıkmasında etkili olmuştur.

- Kıta sahanlığı sınırlandırmasının özüne ilişkin uyuşmazlık
- Bu uyuşmazlığın hangi yollarla çözüme bağlanması gerektiğine dair olan uyuşmazlık.

Bununla birlikte Türkiye'nin bu konuda görüşmelerde ısrar etmesine rağmen, Yunanistan sorunu uluslararası forumlara ve yargı yoluna çekmeğe çalışmış ve bu güne kadar bir takım girişimlerde de bulunmuştur. Ancak, 1978 yılında Uluslararası Adalet Divanı'nın yetkisizlik kararı ile Yunanistan'ın bu tutumunu sürdürmesi aksamıştır²⁰³.

Kıta sahanlığı sınırlandırmasının özüne ilişkin görüşlere gelince, iki tarafın görüşleri aşağıdaki biçimde ortaya çıkmaktadır.

1.Yunan Görüşü

Soruna esas olarak yargı yoluyla çözüm bulunmasını isteyen Yunanistan'ın görüşleri üç noktada toplanmaktadır²⁰⁴

- Yunan devletine ait adaların ve kıta ülkesinin siyasal ve ülkesel bir bütün oluşturması
- Adaların da kıta ülkesi gibi kıta sahanlığı hakkına sahip olmaları
- Türkiye ülkesi ile adalar arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırmasının eşit uzaklık çizgisine göre yapılması gerektiği.²⁰⁵

Yunanistan'a göre , gerek 1958 Sözleşmesi'nde gerekse III. Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde belirtildiği üzere adaların da kendi kıta sahanlığı bulunmaktadır. Diğer taraftan Ege'deki adalar Yunan kara parçasının siyasal bir devamı şeklindedir ve Yunan kara ülkesi ile adalar arasında kalan kıta sahanlığı bölgesinde Türkiye'ye egemenlik hakları

²⁰³ Pazarıcı, "Kıta Sahanlığı Hakkında Hukuksal Görüşler", **Ege'de Deniz Sorunları Semineri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1986, s. 80

²⁰⁴ Arı, a.g.m., s 178

²⁰⁵ Pazarıcı, **a.g.m.**, s. 80

verilmesi söz konusu devamlılığı tehdit eder. Bu nedenle sınırlandırma Türkiye ile en uçtaki Yunan adaları arasından geçecek şekilde eşit uzaklık ilkesine göre yapılmalıdır.²⁰⁶

Yunanistan'ın konuyla ilgili iddialarını tek tek ele alalım.

a. Siyasal ve Ülkesel Bütünlük İlkesi

Yunanistan Türkiye'nin 1 Kasım 1973 tarihinde TPAO'na Ege'de verdiği ruhsatlar üzerine Türkiye'ye gönderdiği ilk notası olan 7 Şubat 1974 tarihli notasında da yer alan bu iddiaya göre, Türkiye'nin karşısında bulunan adalar Yunan ülkesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Yunan egemenliğinde bulunan bu adaları kıta ülkesinden ayırmadan ve Yunan ülkesini bir bütün olarak ele almak gerekmektedir²⁰⁷. Yunanistan bu görüşü 22 Mayıs 1976 tarihli notasından da anlaşıldığı üzere 31 Ocak-2 Şubat 1976'da gerçekleştirilen I. Bern Görüşmeleri'nde de tekrar etmiştir. Yunanistan'ın bu iddiası 10 ağustos 1976 tarihinde UAD'ye yaptığı tek taraflı başvurusunda da yer almıştır²⁰⁸.

Yunanistan bu görüşünü uluslararası hukukun iki farklı kavramına dayandırmaktadır. Bunlardan ilki "ülke bütünlüğü" ilkesidir. Bu ilkeye göre, bir devletin ülkesi anakarasıyla adaları arasında ayırım yapılmadan ele alınmalıdır. Buna göre, bir devletin ülkesinin çeşitli bölümleri arasında öteki devletlere ait deniz bölgeleri kesinti yaratmamalıdır.

Yunanistan'ın başvurduğu ikinci kavram ise takımadalarla ilgilidir. Yunanistan takımadada devleti ile anakara ve takımadalardan oluşan karışık yapıdaki devletlere ait adaların da, takımadada devletinde olduğu gibi esas hatlardan geçen bir çizgiyle birleştirilmesini ve bir bütün olarak değerlendirilmesini istemektedir²⁰⁹.

Yunanistan, siyasal ve ülkesel bütünlük tezine III. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı'nda hukuki temel oluşturmaya çalışmıştır. Bu çerçevede takımadada ilkeleri görüşülürken, ülkesi hem adalardan hem de kıta topraklarından oluşan bir devlet olduğunu; bu adaların birbirleriyle yakınlıkları nedeniyle, esas hatların bunların bir bölümünün birleştirilerek belirlenmesinin doğru olacağını ileri sürmüştü; bir başka deyişle, konferansın başlarında Yunanistan, ülkesel bütünlüğü ileri sürerken, Ege'de takımadalara sahip olduğunu

²⁰⁶ Arı, **a.g.m.**, s. 178

²⁰⁷ Pazarıcı, **a.g.m.**, s. 80

²⁰⁸ Başeren, **a.g.e.**, s. 147-148

²⁰⁹ Arı, **a.g.m.**, s. 180

da belirterek bu adalar ile kıta ülkesinin Ege'deki sulara dahil bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Böylece kabul ettirebilirse, Ege'de takımda oluşturan adaların uç noktalarını birleştirmek suretiyle elde edilecek olan bir takımda suları rejimi aracılığıyla adaları ile kıta ülkesini birleştirmeye çalışmıştır. Bu amaçla, 25 Temmuz 1974'de Konferansa bütün takımadaların takımda sularına sahip olmasını da öngören bir taslak sunmuştur²¹⁰.

Yunanistan bu “ülkesel bütünlük” iddiasını, ikinci komisyonda ada kavramı görüşmelerinde de sürdürmüştür. Burada da 14 Ağustos 1974 tarihli konuşmasında Yunanistan Temsilcisi M. THEDOROPOULOS adalar rejimini Yunanistan'ın ülkesel bütünlüğünü koruyacak ve Yunanistan'ın bütün bölgelerini ve yurttaşları arasında eşit davranılmasını sağlayacak bir açıdan ele aldıklarını belirtmiştir. Adalardaki nüfusun Yunanistan nüfusunun aşağı yukarı % 15'ini ve adalar yüz ölçümünün Yunanistan'ın ¼ ünü oluşturduğunu vurgulayarak, adaların Yunan kıta ülkesi ile coğrafik, siyasal ve ekonomik bir bütün oluşturduğunu, bunlar arasındaki uzaklığın 42 deniz milini aşmadığını bu adaların tarihsel ve kültürel açıdan da Yunanistan'ın ayrılmaz bir parçası olduğunu, özellikle ülkesinin her parçasına eşit davranış gösterilmesi ve adalara da eşit hak tanınması gerektiği biçiminde anlar gözükmektedir. Bununla birlikte, konuşmasının sonunda takımadaların her türüne aynı takımda rejimi uygulanmasını ileri sürmek suretiyle, siyasal ve ülkesel bütünlük ilkesini takımda rejimi ile de desteklemeyi sürdürmüştür²¹¹.

III. Deniz Hukuku Konferansı'nda ise, giderek takımda suları rejiminden “takımda devleti” adı verilen herhangi bir kıta ülkesine sahip olmayıp, yalnız takımadalar ve adalardan oluşan devletlerin yararlanabileceğinin kabul görmesi üzerine, Yunanistan daha sonraki ülkesel bütünlük iddialarını, takımda rejiminden söz etmeden ileri sürmeye başlamıştır. Nitekim Yunanistan, Yunan Devleti'nin kıtasal kara ülkesi ile adalar bölgesinin ülkesel ve siyasi birlik oluşturduğu yönündeki bu iddiasını, 10 Ağustos 1976 tarihinde Uluslararası Adalet Divanı'na tek taraflı olarak yaptığı başvurusuna, konu dava dilekçesine de eklediği 22 Mayıs 1976 tarihli NOTA'sında da tekrarlamış, bu NOTA'da da Yunan Delegasyonu'nun

²¹⁰ Başeren, **a.g.e.**, s. 149

²¹¹ Pazarıcı, **a.g.m.**, s. 80

Bern Toplantısı'nda ortaya koyduğu üç temel hukuki noktadan birisinin ülkesel ve siyasal birlik olduğunu belirtmiş, ancak takımda rejimine ilişkin görüşlerden bahsedilmemiştir²¹²

Yunanistan'ın bu görüşü ; bütün ülkesi adalardan oluşan gerçek takımda devletleri tarafından takımda ilkelerinin kabulünü güçleştireceği kaygısıyla, Türkiye gibi dar ve özellikleri olan denizlere kıyısı bulunan devletler tarafından, bu denizlerin özellikleri nedeniyle haksız sonuçlar yaratacağı endişesiyle ve deniz ulaştırmasının serbest ve kesintisiz olmasında çıkarı bulunan devletler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Türkiye de takımda ilkelerinin Ege'de uygulanması kabul edildiğinde ortaya çıkacak durumun vahametine dikkat çekerek, bu ilkelerin kıta ülkesi yanında ada ülkesine de sahip olan devletlerin deniz alanlarının saptanmasında kullanılmasına açıkça itiraz etmiştir²¹³.

Yunanistan bu iddia ile Türkiye'nin kıyılarına yakın adaların batısında hiçbir şekilde Türkiye'ye kıta sahanlığı bırakmamayı ve kıta sahanlığı sınırlandırmasında Türkiye'ye karşı kıyıları olan, en uçtaki adaların esas alınmasını sağlamaya çalışmaktadır.

b. Adaların Kıta Sahanelığına Sahip Olması İlkesi

Yunanistan'ın Ege'de Türkiye'ye karşı başvurduğu iddialardan birisi de adaların da kıta ülkesi ile eşit bir biçimde kıta sahanlığına sahip olmalarına ilişkindir. Ege Denizi'nde mevcut çok sayıdaki adanın büyük bir kısmını egemenliğı altında bulunduran Yunanistan, bu iddiasını Ege Denizi Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığı ile ilgili verdiği 7 şubat 1974 tarihli ilk notasından başlayarak sürekli olarak bütün uluslararası forumlarda tekrarlamıştır. Yunan temsilcilerinin III. Deniz Hukuku Konferansı'ndaki konuşmalarından , Yunanistan'ın 10 Ağustos 1976 tarihli Uluslararası Adalet Divanı'na tek taraflı başvurusuna kadar her yerde bu iddiaya rastlanmaktadır²¹⁴.

7 Şubat 1974 tarihli nota'da Yunanistan , kıta sahanlığı konusunda Türkiye'ye karşı öncelikle adaların da kıta ülkeleri ile eşit bir biçimde kıta sahanlığına sahip olduğunu ileri sürmüştür. 1 Kasım 1973 tarihli resmi gazetede Türkiye petroleri Anonim ortaklığına arama izni verildiğı ilan edilen deniz yatağı alanlarının, büyük ölçüde, Yunan adaları Semadirek,

²¹² A.Haluk Kabaalıoğlu , “ Ege Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığı'nda Ortaya Çıkan Hukuki Sorunlar ve La Haye'de Savunulan Yunan Görüşleri”,**Danıştay Dergisi**, Yıl 9, Sayı 34-35,Ankara 1979, s.117

²¹³ Başeren, a.g.e., s. 149

²¹⁴ **A.g.e.**, s. 146; Pazarıcı, **a.g.m.**, s. 82; Arı, **a.g.m.**, s. 179

Limni, Bozbaba, Midilli, Sakız, İpsara ve Antiipsara adalarına ait olduğunu iddia etmiştir. Bu adaların deniz yatağında ve toprak altında, doğal kaynaklarının araştırılması ve işletilmesi için egemen haklar kullanmakta olduğunu; konuya ilişkin örf adet hukukunu kodifiye eden 1958 Cenevre Sözleşmesi madde 1(b) ve 2’de öngörülen egemen haklarına dayanarak, 1961’den beri Ege Denizi’nde anılan adaların batı tarafında Türk Resmi gazetesinde gösterilen deniz yatağının aynı kısımlarında petrol arama izni verdiğini bildirmiştir²¹⁵.

Yunanistan Hükümeti’nin söz konusu resmi gazetede yer verilen haritada Türkiye ile Yunanistan arasında kıta sahanlığının mevcut Yunan adaları dikkate alınmadan devlet ülkelerinin kıtasal parçalarının esas hatları dikkate alınarak sınırlandırılması gerçeği karşısında, 1958 Cenevre sözleşmesi Madde1 fıkra 1’de adaların kıta sahanlığının diğer ülkelerin kıta sahanlığı ile aynı şekilde tanımlandığını yeniden söylemek istemiştir. Yunanistan’a göre, bu, kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin hukukun bir bütün olarak devlet için olduğu kadar adalar için de genel bir kural oluşturduğu anlamına gelmektedir. Bu açıdan Cenevre Sözleşmesi, uluslararası içtihat gibi, kıta sahanlığı sınırlandırmasının ülkenin kıtasal yada adasal niteliğini göz önüne almaksızın aynı kurallara tabi olduğunu öngören akdi ve örfi uluslararası hukukla uyumlu hale gelmiştir. Uluslararası uygulama ve özellikle kıta sahanlığı sınırlandırılmasına ilişkin anlaşmalarla gelişen Uluslararası hukuk, adaların, sahil kısımları gibi, tam deniz yatağı, alanlarına sahip olmaya yetkili bulunduğu hususunda şüpheye yer vermemektedir²¹⁶

Anlaşılabacağı üzere Yunanistan bu iddiasını 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’nin 1. ve 2. maddelerine dayandırmaktadır. Söz konusu 1958 Sözleşmesi’nin 1. madde b fıkrası adalarında kıta ülkesi gibi kıta sahanlığına sahip olduğu belirtilmektedir. 82 Sözleşmesi’nin 121/ 2 maddesinin de benzer şekilde adaların da kıta sahanlığının bulunacağını öngörmesi Yunanistan’ın her ne olursa olsun adaların da kıta ülkesi gibi dikkate alınarak kıta sahanlığı hakkı tanınmasının görüşüne dayanak olarak gösterilmektedir.²¹⁷

Anlaşıldığı gibi Yunanistan’ın bu iddiası iki ögeyi içermektedir.

- Adaların da kıta sahanlığı hakkı vardır.

²¹⁵ Başeren, **a.g.e.**, s. 146

²¹⁶ **A.g.e.**, s. 146-147

²¹⁷ Arı, **a.g.m.**, s. 179

- Adaların kıta sahanlığı sınırlandırılması sırasında kıta ülkeleri ile eşit koşullarda ele alınması gerekmektedir²¹⁸.

Yunanistan'ın iddiasına göre, Türkiye ile Yunan adaları arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırılması, bu adaların Türkiye'ye en yakın kıyıları dikkate alınarak eşit uzaklık ilkesine göre yapılmalıdır. Yunanistan bu iddiasına 1958 Cenevre Kıta sahanlığı sözleşmesi'nin 6. maddesini de dayanak göstermektedir. Yunanistan'a göre söz konusu husus 1958 Cenevre Sözleşmesi'nin belirtilen maddesi ile teyid edilmektedir²¹⁹. Bu madde; "Kıta sahanlığı sınırlandırılması anlaşma ile gerçekleşir. Anlaşma yapılmazsa eşit uzaklık ilkesi uygulanır" şeklindedir.

Yunanistan'ın kıta sahanlığı ihtilafının görüşülmesi için Milletlerarası Adalet Divanı'na gönderdiği dava dilekçesinin ikinci bölümünde "hukuk" başlığı altında yer alan görüşlerinde de , yukarıda belirtilen iddialara yer verildiği görülmektedir. Yunan Hükümeti bu bölümde "Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Deniz dibinde uzanan kıta sahanlığı üzerinde Yunanistan'ın egemenliği altında bulunan bütün adaların Yunan ülkesinin ayrılmaz bir parçası olduğu ve bunların kıta sahanlıklarının bulunduğu" görüşünü dile getirmektedir. Yunanistan'a göre kıta sahanlığına ilişkin Devletler Hukuku kurallarının uygulanmasında aşağıda belirtilen hukuk kuralları geçerlidir:

- Yunanistan'ın ülkesel ve siyasal birliği dikkate alındığında Yunanistan, bu adaların kıta sahanlıkları üzerinde arama ve işletme yapmakta, münhasır haklara sahiptir ve Yunanistan'ın rızası olmadıkça hiçbir araştırma yapılamaz.
- Bu adalar Türkiye sahilleri karşısında olduğundan, Türkiye ve Yunanistan'a ait kıta sahanlığı bölümlerinin sınırlandırılması adasal veya kıtasal olsun, Yunan ve Türk ülkelerinin doğal uzantılarının karşılaştığı ve çakıştığı yerdir. Bu çizgi Türk karasularının ölçülmesinde hukuken saptanan başlangıç çizgileri ile, bu adalar arasındaki orta hat olacaktır. Türkiye'nin Ege'de giriştiği arama faaliyetleri, Yunanistan'a ait olan kıta sahanlığı'nın arama ve işletilmesine ilişkin Yunanistan'ın münhasır egemenlik haklarını ihlal etmektedir.

²¹⁸ Pazarıcı, **a.g.m.**, s. 82

²¹⁹ Harp Akademileri Komutanlığı, **Türk Yunan İlişkilerinin Dünü Bugünü Yarını, a.g.e.**, s. 106

Uyuşmazlık bu adalara bitişik kıta sahanlığı ile sınırlı olup, Ege denizi'nin diğer bölgelerini veya bunların diplerini ilgilendirmez²²⁰

Uluslararası hukuk ve devletlerin uygulamaları Yunan görüşünü doğrulamaktadır. Sadece Divan'ın Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası ilgili 1969 tarihli kararının 67. paragrafında yer alan şu cümleler Yunan görüşünü çürütmeye yeterlidir.

“Cenevre Sözleşmesi'nin 1. ve 2. maddelerinin sınırlandırma ile doğrudan ilgisi yoktur. 1 madde, kıyıları karşılıklı veya bitişik devletler arasında sınırlandırmayı değil, sadece kıta sahanlığının açıklara doğru dış sınırını ilgilendirir. 2. maddenin de sınırlandırma ile ilgisi yoktur”.²²¹

Kaldı ki gerek 58 sözleşmesinde gerekse de 82 sözleşmesinde adalara da kara ülkesi için uygulanması öngörülen kuralların uygulanmasının kabulü, koşullar ne olursa olsun adaların kıta sahanlığına sahip olacakları anlamına gelmemektedir. Hiç bir hukuk yada mantık kuralı kendisinden kat kat büyük bir kıta ülkesi karşısındaki adalara aynı boyutta kıta sahanlığı verilmesini doğrulamaya yetmemektedir. Böyle durumlarda bir başka devletin kıta ülkesine kendi kıta ülkesinden daha yakın olan ile küçük boyutlu adaların yalnızca karasuları ile yetinmeleri hukuksal bakımdan uygun görünmektedir. Dolayısıyla kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda kimi adaların ya hiç etkisinin bulunmadığı yada bazı sınırlı etkiye sahip bulunduğu artık tereddütsüz kabul edilmektedir. **Nitekim 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi (Madde: 12/3) küçük adaların kıta sahanlığına sahip olamayacağını ön görürken kimi anlaşmalar öteki devlet kıta ülkesine yakın adaların karasuları ile yetinmelerini öngörmektedir**²²².

Ülkesel bütünlük iddiasına dayanarak Ege'yi bir Yunan gölüne çeviremeyeceğini anlayan Yunanistan, bu defa adalara karasularının dışında olabildiğince geniş kıta sahanlığı alanları sağlayarak bu hedefine ulaşmayı amaçlamaktadır.

²²⁰ Kabaalioglu, a.g.m., s. 97-98

²²¹ Yolga,” Ege Kıta Sahanlığı Sorunu”, A.Ü.S.B.F. Dergisi, Cilt: LXIII, No: 34, Temmuz-Aralık,1988, s. 165

²²² Arı, a.g.m., s. 179-180

c. Eşit Uzaklık İlkesinin Uygulanması

Yunanistan'ın Ege'de Türkiye'ye karşı başvurduğu üçüncü iddiası ise, Türkiye ile Yunan Adalarının Türkiye kıyılarına en yakın bulunanları arasında kıta sahanlığı sınırlandırılmasının eşit uzaklık ilkesine göre yapılması gerektiğine ilişkindir. Yunanistan bu iddiasına da 7 Şubat 1974 tarihli notasından başlayarak bir çok belgede yer vermektedir. Nitekim Yunanistan bu iddiayı III. Deniz Hukuku Konferansı sırasında Türkiye'ye verdiği notalarında ve Uluslararası Adalet Divanı'na yaptığı tek taraflı başvurusunda tekrarlamaktadır²²³.

Yunanistan'ın bu görüşü uluslararası hukukun iki farklı kavramına dayanmaktadır. Bunlardan biri ülke bütünlüğü ilkesidir. Bu ilkeye göre; Bir devletin ülkesi anakarasıyla adaları arasında ayırım yapılmadan ele alınmalıdır²²⁴. Buna göre; Bir devletin ülkesinin çeşitli bölümleri arasında öteki devletlere ait deniz bölgeleri kesinti yaratmamalıdır.

Yunanistan'ın başvurduğu ikinci kavram ise takımadalar ile ilgilidir. Yunanistan takımada devletiyle, anakara ve takımadalardan oluşan karışık yapıdaki devletler arasında bir ayırım gözetmemekte ve karışık yapıdaki devletlere ait adaların da, takımada devletinde olduğu gibi esas hatlardan geçen bir çizgiyle birleştirilmesini ve bir bütün olarak değerlendirilmesini istemektedir²²⁵.

Yunanistan bu iddiasını Uluslararası örf ve adet kuralı niteliği kazanmış bulunduğunu söylediği 1958 Cenevre kıta sahanlığı sözleşmesi'nin 6. maddesine dayandırmaktadır. Adı geçen maddeye göre, Kıta sahanlığı sınırlandırılmasının anlaşma ile gerçekleştirilmesi öngörüldükten sonra, anlaşma yapılmaması durumunda “eğer özel koşullar başka türlü bir sınırlandırmayı gerektirmiyorsa “eşit uzaklık ilkesinin uygulanacağı kabul edilmektedir. Böylece Yunan iddiası bu konuda da iki öğeyi içermektedir.

- Anlaşma yapılamamışsa, kıta sahanlığı sınırlandırılmasında genel ilke olan eşit uzaklık ilkesinin uygulanması gerekmektedir.

²²³ Pazarcı, a.g.m., s. 84

²²⁴ Harp Ak. K., a.g.e., s. 108

²²⁵ Arı, a.g.m., s. 180

- Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınırlandırma Türkiye'ye en yakın bulunan adalar ile eşit uzaklık ilkesine göre yapılmalıdır²²⁶.

Uygulanan uluslararası hukuk Yunanistan'ın bu iddialarını da her türlü dayanaktan yoksun bırakmaktadır. İlk olarak 1958 Cenevre Sözleşmesi'nin kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin 6. maddesi hükmünün, Türkiye'ye karşı ileri sürülmesi, bu sözleşmeye Türkiye'nin taraf olmaması nedeniyle hukuken mümkün değildir. Ayrıca bu maddede yer alan eşit uzaklık ilkesinin bir örf adet kuralı niteliği kazanmış olması olasılığı çok zayıftır. Kaldı ki, anılan hüküm uluslararası yargı ve hakemlik organlarında, Yunanistan'ın iddia ettiği gibi “ eşit uzaklık” ilkesi ve “ özel durumlar” kural-dışılığı oluşturur biçiminde de yorumlanmamaktadır. Bu organlar için “eşit uzaklık” ve “ özel durumlar” arasında önceden bir ilke- kuraldışıılık ilişkisi öngörmeye hiçbir neden yoktur ve dolayısıyla her somut durum karşısında bu somut duruma uyan değerlendirmenin yapılması gerekmektedir. Başka bir deyişle söz konusu maddeyi eşit değerdeki “eşit uzaklık-özel durumlar” ikilisinden oluşan bir tek kural olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bu da sonuçta hakça ilkelerin uygulanması gerektiği anlamına gelmektedir²²⁷.

Yunanlıların bu iddialarına en iyi cevabı, Fransa ile İngiltere arasında Manş Denizi Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Uyuşmazlığı'nda Hakem mahkemesinin verdiği 30 Haziran 1977 tarihli kararda bulmak mümkündür.

Divanın başlıca konusu İngiliz ana ülkesinden uzakta, Fransız kıyılarının hemen önünde konumlanmış bulunan, İngiltere'ye ait Anglo-Normand Adalarına tanınacak hak meselesi idi. İngiltere aynen Yunanistan gibi, 1958 Sözleşmesi'nin 6. maddesine dayanarak ekidistansı savunuyor ve çizgiyi Doğuda ortay hat halinde başlattıktan sonra adalar bölgesine yaklaşınca Güneybatıya saptırarak adalarla Fransız kıyıları arasında geçirmek ve daha sonra yine ortay hatla devam ettirmek istiyordu. Fransa Türkiye gibi, hakça ilkeleri savunuyordu. Mahkeme ise konuyla ilgili şu değerlendirmeyi yaptı.

“Anglo-Normand adaları, hattın kötü tarafındadır; özel durum teşkil ediyor ve adaletsizlik yaratıyor. Onlar mevcut olmasaydı, kıta sahanlığı iki ülke kıyıları arasındaki ortay

²²⁶ Pazarıcı, a.g.m., s. 84

²²⁷ A.g.m., s. 85

hat ile eşit şekilde bölünecekti. Çünkü iki devletin karşılıklı kıyıları aynı uzunluktadır ve kıyıların biçimleri birbirine benzerdir.”

Sonuç olarak mahkeme, Fransa tarafından tanınmış olan balıkçılık bölgesini karasularına ekleyerek adaları 12 deniz millik çemberler içine aldı ve asıl sınır çizgisini iki ülke kıyıları arasında ortay hat olarak kabul etti. Yani, Yunanlıların deyimini kullanırsak, adaların üzerinden atlayarak arkalarında Fransa’ya hak tanıdı. Ayrıca Manş’ın Atlantik çıkışındaki bir İngiliz adasına da “yarım etki” usulünü uyguladı.

Tunus- Libya Davası’nda da Milletlerarası Adalet Divanı, 1982 tarihli kararında, Tunus’un bir adasını hiç hesaba katmadı ve Kerkennah takımadalarına yarım etki , daha doğrusu “yarı aç” hakkı tanıdı.

Bu örnekler “adaların arkası” meselesinin ötesinde, genel ilke olarak, adaların özel durum ve adaletsizlik yarattığı olayının yargı kararları ile teyid edilmesi değerine sahiptir²²⁸.

Bütün bunlara rağmen Yunanistan’ın Türkiye ile kıta sahanlığı sınırlandırmasında, anlaşmaya yanaşmayıp, ondan sonra da eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasının gerektiğini iddia etmesi tümüyle dayanaksızdır. Ayrıca, bu eşit uzaklık ilkesinin Türkiye’ye en yakın adalar ile ülkemiz arasında uygulanmasını istemesi ise Yunanistan’ın Ege’deki yayılcılığının her türlü ölçüden yoksun olduğunu göstermektedir. Zira, eğer Yunanistan’ın bu iddiası yerinde bulursa Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırması Türkiye ile adalar arasında yapılan sınırlandırmadan başka bir şey olmayacaktı. Nitekim Yunanistan 10 Ağustos 1976 tarihli Uluslararası Adalet Divanı’na tek taraflı başvurusunda, bütün Ege’yi açık deniz alanları ile kendisine aitmiş gibi varsayıp, yalnızca Türkiye ile en uçtaki adaları arasında eşit uzaklığa göre kıta sahanlığı sınırlandırmasını Divan’dan istedikten sonra bunun aslında karasuları sınırlandırması ile gerçekleştirildiğini de bildirmektedir²²⁹.

2. Türk Görüşü

Buraya kadar olan gelişmelerden anlaşıldığı üzere Türkiye Kıta sahanlığı sorununu esas itibariyle siyasi bir sorun olarak görmekte ve sorunun Lozan’da kurulmuş denge dikkate

²²⁸ Yolga, a.g.m., s. 168

²²⁹ Pazarıcı, a.g.m., s. .85

alınarak çözümlenmesi gerektiği üzerinde durmakta, bu doğrultuda soruna görüşmeler yoluyla her iki tarafında kabul edebileceği bir çözümün bulunabileceğine inanmaktadır²³⁰.

Türkiye'nin bu bağlamda kıta sahanlığı'nın sınırlandırılmasına ilişkin Uluslararası hukuka uygun çok sayıda tezleri mevcuttur. Bunlar;

- Andlaşma'nın esas olması
- Doğal uzantının esas olması
- Hakça ilkelerin uygulanması
- Adaların özel durumlar oluşturması
- Ege Denizi'nin yarı kapalı deniz olması
- Lozan dengesi

a. Adlaşmanın Esas Olması

Türkiye, 27 Şubat 1974 tarihinde Yunanistan'a verdiği ilk karşı notasından başlayarak sürekli bir biçimde Ege Kıta Sahanlığı sınırlandırmasının görüşmeler sonucunda gerçekleştirilecek bir andlaşma ile yapılmasını savunmaktadır. Bu görüş, Ege adı verilmeden ve genel bir biçimde III. Deniz Hukuku Konferansı sırasında Sayın Namık K. Yolga tarafından ileri sürüldüğü gibi, Türkiye'nin 26 Ağustos 1976 tarihinde Ege kıta sahanlığı davasına ilişkin olarak sunduğu gayri- resmi görüşlerinde de yer almıştır²³¹.

Nitekim Yunanistan başbakanı Karamanlis'in 17 Nisan 1976 tarihinde Yunan Parlamentosu'nda yaptığı bir konuşmanın Türk-Yunan ilişkileri ve Kıbrıs konusuna değindiği bölümde “Yunanistan, Ege Denizi'nde Türkiye'nin belirli haklarının bulunduğunu kabul etmektedir. Fakat Türkiye'nin keyfi iddialarını, özellikle bunları kuvvet yoluyla empoze etmek için tehdide başvurmasını kabul etmemektedir” şeklindeki beyanlarına karşılık, Türkiye Başbakan'ı Demirel 17 nisan 1976 tarihinde yaptığı cevabi açıklamasında; “Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu güne kadar yarım asrı aşkın zaman içinde hiçbir komşumuza olmadığı gibi, Yunanistan'a karşıda tecavüzü herhangi bir emel beslemediğimizi ve iki memleket arasındaki meselelerin ancak barışçı, iyi niyetli ve anlaşmaya varmak

²³⁰ Arı, a.g.m., s. 175

²³¹ Pazarıcı, a.g.m., s. 86

hususunda azimli müzakerelerle çözülebileceğini mükerreren belirttik.” şeklinde karşı beyanlarda bulunmuştur²³².

Türkiye'nin Ege Kıta Sahanlığı'nı anlaşma yoluyla sınırlandırma görüşü, bu uyuşmazlıkları çözme yöntemi olmanın yanında, ayrıca bir kıta sahanlığı sınırlandırmasının karmaşıklığı nedeniyle, sınırlandırmanın ilkelerini en kabul edilir bir biçimde saptayan öze ilişkin bir sınırlandırma ilkesi olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye bu konuda bir takım uluslararası anlaşmaları da dayanak olarak gösterebilmektedir²³³.

Türkiye'ye göre anlaşmalar yolu ile soruna çözüm bulunması ilkesi hem 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nın sonuçları ile hem de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 395 no'lu kararıyla desteklenmiştir. Diğer yandan Bern Deklarasyonu'nu da görüşmeler yolu ile bir çözümün mümkün olduğunu göstermektedir. Nitekim Türkiye, soruna görüşmeler yolu ile çözüm bulunması yolundaki teklifini, 1974'ten bu yana çeşitli vesilelerle tekrarlamıştır. Ayrıca Türkiye, bu konuda gerek 1958 Sözleşmesi'nin 6. maddesine, gerekse, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 83. maddesine dikkat çekmektedir. 1958 sözleşmesi'nin 6. maddesinde, kıyıları bitişik veya karşılıklı olan devletler arasında sınırlandırmanın ilgili devletler arasında anlaşmayla yapılacağı, anlaşma yoksa ve özel durumlar başka türlü bir sınırlandırmayı haklı kılmıyorsa, eşit uzaklık yada ortay hatta göre çizileceği belirtilmektedir. 1982 sözleşmesinin 83/1. maddesinde ise “kıyıları bitişik veya karşılıklı olan devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırmasının hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak için Uluslararası Adalet Divanı'nın statüsünün 38. maddesinde gösterilen şekli ile uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılacağı” ifadesi yer almaktadır.²³⁴

b. Doğal Uzantının Esas Alınması

Türkiye'nin Ege Denizi Kıta Sahanlığı sınırlandırmasının esasına ilişkin tezlerinin temelinde doğal uzantı ilkesi yatmaktadır (**Bknz. Ek-14**). Bu tez, UAD'nın Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı'nda verdiği karar para. 85'e dayanmaktadır. Türkiye 27 Şubat 1974'te Yunanistan'a verdiği cevabi notasında jeomorfolojik özellikler nedeniyle Anadolu Yarımadası'nın doğal uzantısından teşekkül ettiği ve bu nedenle Türk kıta sahanlığını

²³² Hulusi Kılıç, **Türkiye ile Yunanistan Arasında İmzalanan İkili Anlaşmalar, Önemli Belgeler ve Bildiriler**, Dışişleri Bakanlığı Yunanistan Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara Ekim 1992, s. 291-293

²³³ Pazarıcı, **a.g.m.**, s. 86

²³⁴ Arı, **a.g.m.**, s. 175-176

oluşturduğunu, Türk sahillerinin önündeki Yunan adalarının kendi başlarına bir kıta sahanlığı alanına sahip olmadıkları belirtilmiştir²³⁵.

Türk görüşüne göre, Ege’de bu ilke uygulandığı zaman, deniz yatağının önemli bir bölümünü Anadolu Yarımadası’nın doğal uzantısını oluşturmakta olup, adaların kendi başlarına bir kıta sahanlığı alanına sahip olmadıkları görülmektedir. Türkiye’nin bu görüşü, ayrıca genel bir biçimde III.Deniz Hukuku Konferansı sırasında, gerek tek yada ortak olarak sunduğu önerilerinde yer almaktadır²³⁶.

Ege Denizi’nin deniz dibi, “Ege Oluğu” denilen bir doğal kesinti ile “ S” şeklinde Kuzeyden Güneye, nispeten Yunanistan ana kıta ülkesine daha yakın bir eksende ikiye bölünmekte ve bu kesinti her iki devletin kıta ülkelerinin deniz altındaki “ doğal uzantısı” nın sınırını oluşturmaktadır. Bu doğal uzantının üzerinde bulunan ve büyük bölümüyle Yunanistan’a ait olan adalar, bu doğal uzantının su üzerine çıkmış çıkıntılarında başka bir şey değildir. Bu nedenle de kıta sahanlığı hakları olmayacaktır.²³⁷

Uluslararası Adalet Divanı’nın 1985’de Libya-Malta Kıta Sahanlığı Davası’nda da kararını belirtilen doğrultudaki görüşler çerçevesinde oluşturduğu görülmektedir.²³⁸

Görüldüğü üzere , ülkeleri jeolojik bakımdan aynı kıta sahanlığı bitişik komşu devletler arasındaki bir sınırlandırmada, doğal uzantı ilkesinin kendiliğinden bir çözüm getirmediği , bu gibi durumlarda nisfete uygun ilkelerin önem kazandığı kabul edilmiş olmaktadır.²³⁹

c. Hakça İlkelerin Uygulanması

Türkiye’nin Ege Denizi kıta sahanlığına ilişkin tezlerinden bir diğeri de hakçalık ilkesi oluşturmaktadır²⁴⁰. Türkiye, bu tezini ilk defa Yunanistan’a verdiği 27 Şubat 1974 tarihli cevabi notasında, eşit uzaklık ilkesini reddederken UAD’nin 1969 tarihli kararına atıf

²³⁵ Başeren, **a.g.e.**, s. 151

²³⁶ Pazarıcı, **a.g.m.**, s. 86

²³⁷ Başeren, **a.g.e.**, s. 151

²³⁸ Toluner, **a.g.e.**, s. 218; Ayrıntılı bilgi için bakınız, Aslan Gündüz , Kıta Sahanlığı Konusunda Yeni Gelişmeler (Libya- Malta Davası), Hukuk Araştırmaları,C. 1, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları**, İstanbul 1986, s. 5-23

²³⁹ Toluner, **a.g.e.**,s. .218

²⁴⁰ Arı, **a.g.m.**, s. 177

yaparak “ çekingen bir şekilde” ileri sürmüştür²⁴¹. Zira Divan, sınırlandırmanın hakça ilkelere uygun olarak ve bütün ilgili durumlar göz önünde tutularak taraflardan her birine imkan nispetinde kendisinin doğal uzantısını verecek şekilde anlaşma ile yapılacağını belirtiyordu²⁴²

Yine III. Deniz Hukuku Konferansı’nda genel olarak kıta sahanlığı sınırlandırılması ilkelerinin değerlendirilmesi sırasında, eşit uzaklık ilkesini reddederken Sayın Yolga’nın hakçalıktan söz ettiği görülmektedir²⁴³. III. Deniz Hukuku Konferansı’nda bu durum şu şekilde ele alınmıştır: Kıyıları bitişik veya karşılıklı olan devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırılması, hakça bir çözüme (equitable solution) varmak amacıyla Uluslararası Adalet Divanı statüsünün 38. maddesinde gösterilen şekliyle uluslararası hukuka uygun olarak anlaşmayla yapılır. Burada da görüldüğü gibi asıl ağırlık hakça çözüm üzerindedir²⁴⁴. Türkiye’nin iki nedenle sınırlandırmanın hakça ilkeler çerçevesinde yapılması gerektiğini ileri sürdüğü görülür;

- Ege Denizi’nde ortay hattın doğusunda (Türk kıta sahanlığı üzerinde) bulunan Yunan Adaları, buldukları yer büyüklükleri ve barındırdıkları nüfus ile özel koşul oluştururlar.
- Ege Denizi, içindeki adaların deniz alanlarının kıyı devletlerince müştereken belirlenmesi gereken yarı kapalı bir denizdir.

Daha sonra Türk Hükümeti 18 Kasım 1975 ‘ de verdiği bir notada, kıta sahanlığı sınırının çizilmesinin son derece karmaşık sorunlar içermesi ve bölgenin özellikleri nedeniyle, sadece eğer hakçılığa uygun iki taraf için kabul edilebilir bir çözüm bulunabilir ise gerçekleştirilebileceğini bildirmiştir²⁴⁵.

Gerek Uluslararası yargı ve hakemlik kararlarının sürekli olarak kabul ettiği* gerekse BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin içerdiği bu ilkenin Türkiye tarafından bundan böyle en temel verilerden biri olarak kullanılması hem kolay hem de yerinde olacaktır²⁴⁶.

²⁴¹ Başeren, a.g.e., s. 152

²⁴² Arı, a.g.m., s. 177

²⁴³ Pazarıcı, a.g.m., s. 87

²⁴⁴ Arı, a.g.m., s. 178

²⁴⁵ Başeren, a.g.e., s. 152

* Divan’ın 1969 Kuzey Denizi, 1982 Tunus-Libya ve 1984 ABD- Kanada Davaları; 1977 İngiltere-Fransa davası gibi.

²⁴⁶Pazarıcı, a.g.m., s. .87

d. Adaların Özel Durumlar Oluşturması

Türkiye'nin hukuksal görüşlerinden bir diğerini de bir bölge de adaların bulunması kıta sahanlığı sınırlandırması açısından özel durumlar oluşturduğu ve bunların özellikle coğrafi konumları ve öteki özelliklere bağlı olarak değerlendirilmesi gerektiği görüşüdür²⁴⁷. Türkiye'nin görüşüne göre Ege Adaları, Ege Denizi Kıta sahanlığı sınırlandırılırken, özelliklerinin ve kendine özgü durumlarının dikkate alınmasını gerektiren özel bir durum oluşturmaktadırlar²⁴⁸.

Ege Denizi'nde Yunanistan'ın irili-ufaklı 3.000 civarında adasının bulunması nedeniyle, adalar konusu Ege Denizi kıta sahanlığının sınırlandırılması sorununun önemli bir noktasını teşkil etmektedir. Yunanistan, 1982 tarihli birleşmiş milletler III. Deniz Hukuku Konferansı sonrasında oluşturulan Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 1 Haziran 1995'te Yunan parlamentosu tarafından onaylanması sonucunda, sorun yeni bir boyut kazanmıştır. Bununla beraber Yunanistan, gereksinim duymadıkça karasularını 6 milden 12 mile çıkarmama konusunda Birleşmiş milletlere ve NATO'ya güvenceler vermiştir. Yunanistan karasularını 12 mile çıkardığı takdirde Ege 'de durum şöyle bir görünüm kazanmaktadır.

6 MİLLİK KARASULARIYLA EGE'NİN BÖLÜŞÜMÜ (Bknz. Ek- 6)	
TÜRK KARASULARI	% 7.47
YUNAN KARASULARI	% 43.68
ULUSLAR ARASI SULAR	%48.85

249

²⁴⁷ Pazarıcı, a.g.m., ,s.87

²⁴⁸ Hüseyin Pazarıcı, "Ege Denizi'ndeki Türk- Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü", a.g.m., s.110

²⁴⁹ Arı , "Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Karasuları ve Hava Sahası Sorunları", **Hukuk Araştırma Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1-3, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1994 , s. 55

12 MİLLİK KARASUYU UYGULAMASINA GÖRE EGE'DE OLUŞACAK DURUM (Bknz. Ek- 7 ve 8)	
YUNAN KARASULARI	% 71.53
TÜRK KARASULARI	% 8.76
ULUSLAR ARASI SULAR	%19. 71

Gerçekten de Ege'de Karasularının 6 milin üzerine çıkartılması, açık deniz alanlarını yok denecek kadar azaltacak, bu denizin neredeyse bütün kaynakları Yunanistan'a kalacak, Türk Deniz Kuvvetleri'nin uluslar arası sulardan geçerek Ege'den Akdeniz'e ulaşması olanaksız hale gelecek ve bu deniz ile üzerindeki hava sahasında Türkiye'nin hiçbir hakkı kalmayacaktır²⁵⁰. Bu durumda Tabiri caiz ise Ege bir Yunan Gölü haline gelecektir.

Türkiye Yunanistan'a verdiği 27 Şubat 1974 tarihli karşı notasından itibaren bu durumu kabul etmediğini, bazı anlaşmaları da örnek göstererek uluslararası uygulama tarafından oluşturulan kuralların kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda, konumları ve özel koşulları dikkate alınmadan tüm adalara eşit değer verilmesini reddettiğini, Ege adalarının ve tüm Ege Denizi'nin özel koşulların tipik örneğini teşkil ettiğini belirtmektedir²⁵¹.

Türkiye III. Deniz Hukuku Konferansı sırasında da, esas itibariyle Ege Denizi'nin özelliklerini ön plana çıkartarak, bu denizin kendine özgü (Sui generis) bir yapıda olduğunu ve çözüm şeklinin de genel kurallar haricinde, siyasi, tarihi, coğrafi kriterler dikkate alınarak bulunması gerektiğini dile getirmiş ve çabalarını bu yönde yoğunlaştırmıştır²⁵².

Türkiye'nin kıta sahanlığı ve ekonomik bölgelerin sınırlandırılması konusunda sunmuş olduğu önerilerde, sınırlandırmanın diğerleri yanında, deniz yatağının jeolojik ve jeomorfolojik yapısı ve kıyıların genel biçimi, bir başka devletin kıta sahanlığı ve ekonomik

²⁵⁰ Gürel, **a.g.e.**, s. 76

²⁵¹ Arı, Kıta Sahanlığı Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri, **a.g.m.**, s. 177

²⁵² Fikret Hakgüden- Osman Metin Öztürk, " Türkiye'nin Ege Karasuları üzerine "Silahlı Kuvvetler Dergisi, Yıl 114, sayı 343, Gnkur. Başk. Yay, Ankara-Ocak 1995, s.26

bölgesinde ada, adacık ve kayaların varlığı gibi özel durumlar göz önünde bulundurularak, nıfset ilkeleri uyarınca anlaşma yoluyla gerçekleştirilmesi hükmü öngörülmüştür²⁵³.

Türkiye'nin bu gayretler doğrultusunda BMDHS'nin hazırlık çalışmalarının yapıldığı Caracas'ta;

- Karasularının genişliği
- Karasularının sınırlandırılması
- Adaların rejimi
- Kapalı ve yarı kapalı denizler konularında dört belge sunmuştur.

Adaların rejimi ile ilgili belgede ise özetle; sözleşmenin hükümlerinin uygulanabileceği adaların niteliklerine, yarı-kapalı denizlerde adaların deniz sahalarının bölgedeki devletler tarafından müştereken belirleneceğine, kendi kendine yönetilemeyen ve ekonomik hayatı olmayan, devlet karasuları dışında kalan, ait olduğu devletin en az 1/10 nüfus ve kara sahasına sahip olamayan adaların deniz sahasının olamayacağına değinilmiştir²⁵⁴.

Türkiye'nin sınırlandırma ile ilgili diğer önerilerini, adaların deniz alanlarının kısıtlanması amacını güden önerileriyle birlikte değerlendirmek gerekir. Bu önerilerinde Türkiye karasularının ötesinde bulunan ve ekonomik hayatı bulunmayan adaların ve kaya ve cezir yüksekliklerinin kendilerine ait deniz alanlarının olmadığı, sınırlandırma ile ilgili hükümler saklı kalmak üzere özellikleri olan yarı-kapalı denizlerde deniz alanlarının nıfsete uygun bir biçimde anlaşmayla saptanması ve bir başka devletin kıta sahanlığı ve ekonomik bölgesinde bulunan adaların, ülkenin ve nüfusunun 1/10'unu oluşturmadıkça kendilerine ait bir kıta sahanlığı ve ekonomik bölge kesimine sahip olmayacağı yolunda hükümlere yer vermiştir. Türkiye'nin Cezayir, Irak, İrlanda, Libya, Madagaskar, Nikaragua, Romanya ve Kamerun Birleşik Cumhuriyeti ile birlikte sunmuş olduğu 11 Temmuz 1977 tarihli ortak öneride ise, bir başka devletin kıta sahanlığı ve ekonomik bölgesinde bulunan ve coğrafi konumları nedeniyle diğer devletlerin kıta sahanlığı ve ekonomik alanlarını etkileyen adaların, kendilerine ait kıta sahanlığı ve ekonomik alanlarını etkileyen adaların, kendilerine ait kıta sahanlığı ve ekonomik bölgesinin bulunamayacağı hükmü yer almıştır²⁵⁵.

²⁵³ Toluner, a.g.e., s. 224

²⁵⁴ Hakgüden vd., a.g.m., s. 26

²⁵⁵ Toluner, a.g.e., s. 224

Türkiye bu görüşünün hukuksal dayanağı olarak Uluslararası Adalet Divanı'nın 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davalarına ilişkin kararının özellikle 85. paragrafını göstermektedir. Anılan bu paragrafa göre; "...her devletin kıta sahanlığı onun ülkesinin doğal uzantısı olmalı ve başka bir devletin ülkesinin doğal uzantısına girmemelidir"²⁵⁶.

e. Ege Denizi'nin Yarı Kapalı Deniz Olması

Türkiye'nin ileri sürdüğü görüşlerden bir diğeri de Ege'nin bir "yarı-kapalı Deniz" olduğu ve bu nedenle burada bölgenin niteliğine uygun olarak özel kuralların uygulanmasının gerektiği görüşüdür²⁵⁷.

Yarı kapalı deniz tabirinden ne anlaşılması gerektiği, 1982 tarihli BMDHS'nin 122. maddesinde belirtilmektedir. Bahsi geçen maddeye göre bu sözleşmenin amaçları bakımından "kapalı veya yarıkapalı deniz", iki veya daha fazla devlet tarafından etrafı çevrilmiş ve başka bir denize veya okyanusa dar bir çıkışla bağlanan veya tamamen veya esas itibariyle iki veya daha fazla sayıdaki kıyı devletin karasuları ve münhasır ekonomik bölgesinden oluşan bir körfez, havza veya denizdir²⁵⁸

Türkiye, Ege'nin yarıkapalı bir deniz olduğunu, bu edenle bölgenin niteliğine uygun olarak özel kuralların uygulanması gerektiği yönündeki görüşünü, ilk olarak 27 Şubat 1974 tarihli karşı NOTA'sında bildirmiştir. Bu görüş III. Deniz Hukuku Konferansı'na sunulan ve Ege'den söz etmeyen madde ile de desteklenmiştir²⁵⁹

f. Lozan Dengesi

Lozan Antlaşması'nda, Ege Denizi'nde Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılması ile doğrudan ilişkili bir hüküm yer almamaktadır. Antlaşmanın 12. maddesinde Ege adalarının aidiyeti ile ilgili, 13. maddesinde Ege Denizi'ndeki Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adalarının silahlandırılmayacağına dair hükümler, 15. ve 16. maddelerinde ise Türkiye'nin Ege Denizi'nde Egemenlik Hakkından vazgeçtiği adalarda, Türkiye'nin feragat ettiği egemenlik haklarının ne surette devredileceğini öngörmektedir.

²⁵⁶ Pazarıcı, "Kıta Sahanelığı Hakkında Hukuksal Görüşler", a.g.m., s. 86-87

²⁵⁷ Pazarıcı, a.g.m., s. 88

²⁵⁸ Gündüz, **Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, Örnek Kararlar**, Beta Yayınları, İstanbul 1987, s. 411

²⁵⁹ Pazarıcı, a.g.m.,s.88

Kısaca Lozan Antlaşması diye isimlendirdiğimiz antlaşmalar bütünü yalnızca Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını uluslar arası alanda tescil etmekle kalmamış, aynı zamanda Ege'de Türk Yunan dengesini kurmuştur. Bu denge çerçevesinde her iki devlete de eşit genişlikte karasuları ve hava sahası tanındıktan sonra Ege Denizi büyük ölçüde bir açık deniz ve üzerindeki hava sahası, Uluslar arası hava sahası olarak ortaya çıkmaktadır. te yandan Türkiye'ye yakın Doğu Ege adalarından Yunanistan'a bırakılan adalar da bu denge çerçevesinde silahtan ve askerden arındırılmıştır²⁶⁰.

Yarı hukuksal yarı siyasal nitelikli bu Türk görüşü ile , Lozan Antlaşması'nın Ege Denizi'nde Türkiye ve Yunanistan arasında kurduğu denge vurgulanarak ve bu devletlerce eşit kullanımının gerektiği bildirilerek bu dengenin kıta sahanlığının sınırlandırılması açısından da gözlenmesi savunulmaktadır. Bu görüş, Kamuoyuna Ege Davsı sırasında Yunanistan tarafından açılan belgelerden anlaşıldığına göre , 19 Haziran 1976 tarihinde II. Bern görüşmeleri sırasında Sayın prof. Bilge tarafından açıklanmıştır²⁶¹.

²⁶⁰ Pazarıcı, "Lozan Antlaşması'ndan 1974'e Kadar Ege'ye İlişkin Gelişmeler ve Yunanistan'ın Ege Politikası, **a.g.m.**, s. 19

²⁶¹ Pazarıcı, "Kıta Sahanlığı Hakkında Hukuksal Görüşler", **a.g.m.**, s. 88

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARAFLARIN İDDİALARININ YARGI KARARLARI IŞIĞINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

A. EGE KITA SAHANLIĞI SINIRLANDIRMASINDA EŞİT UZAKLIK VE HAKKANİYET İLKELERİNİN YERİ

Uluslararası hukuk çerçevesinde, hem anlaşmalar hukuku hem de teamül hukuk olarak ortaya çıkmış ve hukuksal olarak Ege Denizi'ne de uygulanması gereken bazı temel nitelikli sınırlandırma prensipleri mevcuttur. Bu prensiplerin niteliği oldukça genel ve soyut nitelikli olmalarıdır. Bu nedenle bu prensiplerin herhangi bir sınırlandırma anlaşmazlığında nasıl uygulandığının tespiti günümüze kadar daha çok UAD'na ve bu maksatla kurulmuş ad hoc hakemlik mahkemelerine düşmüştür. Günümüze kadar, doğrudan sınırlandırma anlaşmazlıklarına ilişkin 10 adet uluslararası yargı kararı verilmiştir.

Uluslararası bir mahkeme önüne gelmiş ilk sınırlandırma davası 1969 tarihli Almanya ile Hollanda ve Almanya ile Danimarka arasındaki **Kuzey Denizi Davaları**'dır. Kıta sahanlığı'nın sınırlandırılmasına ilişkin diğer bir dava, 1976 yılında ad hoc uluslararası hakemlik mahkemesince karara bağlanmış olan **İngiltere ile Fransa** arasındaki sınırlandırma davasıdır.

1980'li yıllar konuya ilişkin davaların sayısının oldukça arttığı yıllar olmuştur. **Tunus-Libya** tarafından UAD'na sunulmuş kıta sahanlığı sorunu Mahkemece 1982 yılında karara bağlanmıştır. 1984 yılında Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nin UAD'na sundukları **Maine Körfezi**'ndeki kıta sahanlığının sınırlandırılması meselesi UAD'nınca karara bağlanmıştır. **Libya ile Malta** arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılma meselesini UAD 1985 yılında çözüme kavuşturmuştur. Aynı yıl içerisinde karara bağlanan diğer bir kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarının sınırlandırılması davası ise, **Gine ile Gine-Bissau** arasındaki sınırlandırma meselesidir ve iki tarafça bu amaç için kurulmuş olan ad hoc hakemlik mahkemesince karara bağlanmıştır.

Kanada ile Kanada kıyıları açığındaki denizaşırı Fransız adaları **St. Pierre ve Miquelon** arasındaki kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırması meselesine ilişkin anlaşmazlık 1992 yılında ad hoc hakemlik mahkemesince karara bağlanmıştır. Bir sonraki yıl içerisinde UAD, Danimarka'nın **Greeland** adası ile Norveç'in nispeten çok küçük adası **Jan Mayen** arasındaki kıta sahanlığı ve MEB alanlarını sınırlandıran kararını vermiştir. Diğer bir kıta sahanlığı sınırlandırma davası ise **Eritre-Yemen** davasıdır ve taraflarca oluşturulan ad hoc hakemlik mahkemesince 1999 yılında karara bağlanmıştır. Karara bağlanan en son dava Katar ile Bahreyn arasındaki deniz alanlarının sınırlandırılmasına ve bazı ekonomik sorunlarının çözümüne ilişkin **Katar- Bahreyn Davası**'dır²⁶².

Şüphesiz ki uluslararası mahkemeler önüne gelmiş ve karara bağlanmış sınırlandırma uyuşmazlıklarının ilgili olduğu coğrafi alanlar arasında fiziki benzerlikler mevcuttur. Bu coğrafi alanlar kimi özellikleri ile Ege Denizi'ndeki durumlara da benzerlikler göstermektedir. Daha önceki davalardaki yargı kararları genel sınırlandırma prensiplerini açıklayan özellikli prensip ve metotlar oluşturmanın yanı sıra ilgili alanların Ege Denizi'ne benzerliklerinden dolayı Türkiye ve Yunanistan'ın iddialarına ve Ege Kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin daha özellikli yansımalar da içermektedir. Bu yansımalar, temel olarak, "hakkaniyet" in ve "hakkaniyet prensipleri" nin somut sınırlandırma meselelerine nasıl uygulanması gerektiğine, yani bu kavramların uygulamada ne ifade ettiğine ilişkindir.

Temel norm olarak tabir edilen ve kıta sahanlığı sınırlandırılmasına uygulanması gereken örf ve adet hukuku kuralı, deniz sınırlarının tek taraflı olarak saptanamayacağı ve gerek anlaşma ile gerekse üçüncü merci tarafından yapılacak sınırlandırmanın ise hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşmak için nasıl bir sonuca ulaşmak üzere gerçekleştirilmesi gereği şeklinde ortaya konabilir. Ancak bu sonuca ulaşmak için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği kıta sahanlığı kavramı uluslararası hukuka girdiğinden beri tartışılmış; devletler "hakkaniyet ilkeleri uyarınca sınırlandırma" ile " eşit uzaklık ilkesi uyarınca sınırlandırma" olarak iki görüş etrafında kamplaşmıştır²⁶³.

²⁶² Yücel Acer ,” Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslar arası Yargı Kararları”, **Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, TÜDAV yayınları ,14-15 Aralık İstanbul 2002 , s. 64-65

²⁶³ Dolunay Özbek ,” Ege Sahanlığı Sınırlandırılmasında Eşit Uzaklık Ve Hakkaniyet İlkelerinin Yeri,” **Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, TÜDAV yayınları ,İstanbul 2002,s. 44

1. Kuzey Denizi Davaları ve Sonrasında Eşit Uzaklık ve Hakkaniyet İlkeleri

Kıta sahanlığı sınırlandırılmasında yapılageliş kurallarının ne yolda olduğuna bakıldığında, uluslararası mahkemelerin sürekli olarak sınırlandırmanın hakça ilkelere göre yapılması kuralını kabul ettiği göze çarpmaktadır. Bu husus Uluslararası Adalet Divanı'nın Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları ile başlamış, bir dizi uluslararası mahkeme kararıyla da teyit edilmiştir.

İçtihat da hakkaniyet ilkelerini, bunların eşit uzaklık ile ilişkisini inceleyerek ele almaya başlamıştır²⁶⁴

1969 yılındaki Kuzey Denizi davalarında Hollanda ve Danimarka sınırlandırma hukukunun eşit uzaklık çizgisinin uygulanmasını öngördüğünü ve bu sınırlandırmada da eşit uzaklık çizgisinin uygulanması gerektiğini iddia etmişlerdir. Almanya'nın "konveks" biçimindeki kıyı çizgisi nedeniyle, eşit uzaklık çizgisi Almanya'ya daha az kıta sahanlığı bırakacaktı.

1958 Sözleşmesi'nin ilgili 6. maddesi Almanya'nın taraf olmaması nedeniyle uygulanamazdı ve teamül hukuku uygulanmalıydı. Mahkeme, incelemesinin başlarında eşit uzaklık metodunun yada prensibinin uygulanması zorunlu bir hukuk kuralı olmadığı belirtilmiştir. 1958 sözleşmesinin ilgili maddesi henüz her devleti bağlayan bir yapılageliş kuralı haline gelmemişti.

Eşit uzaklık yada prensibinin zorunlu olmadığı takip eden yargı kararlarında sıkça vurgulanmıştır. İngiltere Fransa davasında hakemlik mahkemesi, her iki ülkenin de taraf olduğu 1958 sözleşmesinin 6. maddesi ile teamül hukuku arasında bir fark olmadığını ve her iki hukukunda eşit uzaklık prensibinin uygulanmasını zorunlu kılmadığını vurgulamıştır. 6. maddedeki "eşit uzaklıklı" prensibi mutlak bir prensip değil ama "eşit uzaklık-özel durumlar prensibi" olarak algılanmalıydı. Her ne kadar bu özel durumların ne olduğu maddede belirtilmemişse de, özel durumların varlığında bunların dikkate alınarak uygun bir sınırlandırma metodu uygulanmalıydı²⁶⁵.

²⁶⁴ A.g.m., s. 45

²⁶⁵ Acer, a.g.m., s. 66-67

Kuzey denizi davalarında Almanya adil ve hakkaniyetli bir paylaşım yapılmasını savunmuş Danimarka ve Hollanda ise eşit uzaklığın kıta sahanlığı sınırlandırılmasına uygulanması zorunlu olan bir hakkaniyet ilkesi olduğunu iddia etmişti. Ancak UAD her iki iddiayı da reddetmiştir. Divana göre bir yanda “hakkaniyete uygun bir şekilde sınırlandırma, sınırları belli olmayan bir alanın adil ve hakkaniyetle paylaşılması dağıtılması değildir”; diğer yanda eşit uzaklık da, ”hakkaniyet ilkelerinin uygulanmasıyla makul bir sonuca ulaşılmasını sağladığı” takdirde uygulanması mümkün metotlardan sadece biridir. Sınırlandırma, tüm ilgili durumlar göz önüne alınarak hakkaniyet ilkeleri uyarınca gerçekleştirilmelidir²⁶⁶.

Sınırlandırmanın bütün ilgili şartların dikkate alınarak hakkaniyet prensipleri temelinde yapılması gereği ve 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesindeki sınırlandırma kuralının sonuçta hakkaniyete uygun çözüm amaçladığı yargı kararlarında tartışmasız bir biçimde kabul edilmiş ve vurgulanmıştır. Bu kararlarda dikkati çeken gelişme ise, sınırlandırmaya ilişkin prensibin bir miktar vurgu değiştirmesi olmuştur. Kararlarda hakkaniyet prensiplerinin yanı sıra, “hakça çözüm”(equitable result) en az aynı önemde vurgulanmıştır²⁶⁷.

1977 tarihli Fransa ile İngiltere arasındaki Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Tahkiminde (Manş Denizi Tahkimi) ise Tahkim Mahkemesi, soyut olarak hakkaniyet ilkelerinin ne olduğundan çok, somut olayda nasıl uygulanacağına eğilmiştir. Mahkemeye göre “hakkaniyete uygun bir sınırlandırma gerçekleştirmek amacıyla eşit uzaklık metodunun veya herhangi bir başka metodun uygunluğu, her bir muayyen olayın coğrafi veya diğer ilgili durumlarının bir fonksiyonu veya yansımasıdır²⁶⁸.

Hakkaniyet ilkeleri deyişini anlamını en ayrıntılı şekilde inceleyen kararın Main Körfezi Davası olduğu söylenebilir. Divan, kullanılacak temel normu “bölgenin coğrafi biçim ve diğer ilgili koşulları çerçevesinde hakkaniyete uygun bir sonucu gerçekleştirecek hakkaniyete uygun kriterler uygulanarak ve pratik metotlar kullanılarak yapılması” şeklinde açıklamıştı. Kriterlerin hakkaniyete uygunluğu her olayın ilgili durumlarına göre saptanacak, pratikte uygulanacak metot ise bu kriterleri gerçekleştirebilme kabiliyetine göre belirlenecektir. Genel uluslararası hukuk her sınırlandırmaya uygulanabilecek belirli ve

²⁶⁶ Özbek, a.g.m., s. 45

²⁶⁷ Acer, a.g.m., s. 67

²⁶⁸ Özbek, a.g.m., s. 46

doğrudan uygulanıp da sınırı çizecek bir reçete içermeyip, kural olarak yalnızca bu temel normu öngörür. Yani aslında hakkaniyet ilkeleri sınırlı sayıda kesin uygulanabilir kuraldan oluşan bir liste değildir, Sınırlandırma işlemine uygulanacak usulü veya süreci ifade eden genel çatıyı belirten bir kavramdır. “Hakkaniyete Uygun İlkeler” den ziyade hakkaniyet ilkelerinin uygulanması söz konusudur. Bu süreç sınırlandırılacak alanın niteliği ile ilgili olarak kabul edilen durumların olaya özgü şartlara yansıtılarak o sınırlandırmada kullanılması uygun olan kriterlerin belirlenmesi ve bu kriterleri gerçekleştirmeye en uygun metodun tespit edilerek uygulanmasını içerir²⁶⁹.

ABD ve Kanada arasındaki Maine Körfezi davasında UAD, sınırlandırmanın hakkaniyet prensipleri ve bölgenin coğrafi ve diğer özellikleri çerçevesinde bir hakça çözüm oluşturacak sınırlandırma metotları çerçevesinde yapılması gerektiği belirtilmiştir²⁷⁰. Libya-Malta davasında, UAD yine” hakça çözüm” ü sıkça vurgulamıştır²⁷¹.

Sınırlandırmaya yine hakkaniyet ilkelerinin uygulanmasını kabul eden Libya/ Malta davasında bunun olayın kendine özgü durumları içinde olması gerekmektedir birlikte tutarlılık ve belli bir derece ön görülebilirlik de içermesi gerektiğini belirtilmiştir. Ardından da hakkaniyet ilkelerine bazı örnekler verilmiştir. Bunlar;

- Coğrafyanın yeniden biçimlendirilmesinin söz konusu olmaması
- Taraflardan birinin doğal uzantısına diğerince tecavüz edilmemesi
- Tüm ilgili durumlara gerekli özenin gösterilmesi
- Hakkaniyetin mutlaka eşitlik anlamına gelmediği
- Adil paylaşımın (distributive justice) söz konusu olmaması.

Hakkaniyet ilkelerinin uygulanmasında Maine Davası’ndaki görüşü ve usulü benimsemiş olan Divan’ın değindiği örnekler, bu noktada “hakkaniyet ilkeleri” olarak bahsedilmiş olsa da aslında hakkaniyete uygun bir sınırlandırmanın normal olarak uyacağı standartlardır. Bu örnekler bir sınır belirleyebilecek kural teşkil etmeleri için gerekli kesinlikten yoksundur.

²⁶⁹ A.g.m., s. 46

²⁷⁰ Acer, a.g.m., s. 67

²⁷¹ Libya- Malta davasında taraflar sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olması konusunda mutabık idiler. Divan da bu davada bir kez daha hakkaniyetten ne anlaşılması gerektiğini açıklığa kavuşturmuştur. Divana göre hakkaniyet hem elde edilecek neticeyi hem de bu neticeye varmak için kullanılan araçları vasıflandırmada kullanılmıştır. Varılacak neticenin hakkaniyete uygun olması gerekir. Gündüz, “Kıta Sahaneliği Konusunda Yeni Gelişmeler (Libya- Malta Davası), Hukuk Araştırmaları”,C. 1, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları** 1986, s.16-17

Nitekim Maine Körfezi Davası'nda da uluslararası örf ve adet hukukunun doğası itibariyle, ancak asli bir amacı geliştirmeye yönelik olarak takip edilmesi gereken yol gösterici ilkeler belirleyen birkaç hukuki prensip içerdiği belirtilmişti. İşte, Libya Malta Davası da bu yol gösterici ilkelere biraz daha açıklık kazandırmıştır.

Böylece hakkaniyet ilkelerinin soyut ve sınırlandırma “süreci”nde ancak yol gösterici ilkeler olduğunun kabul edilebileceği görülmektedir. Sınırlandırmanın hakkaniyet ilkelerince gerçekleştirilmesi ise, bunların somut olaya özgü durumların ışığında belirlenecek yansımaları yoluyla, yani hakkaniyet kriterlerinin belirlenmesi ile olacaktır. Bu işlemin ise olaya özgü durumları öne çıkaracağı açıktır.

Hakkaniyet ilkeleri içeriği belirli bir kurallar bütünü olsaydı, gerçekten de her coğrafi durumda uygulanması teknik olarak mümkün bir metot olan eşit uzaklık, bu içeriği oluşturmaya iyi bir seçenek olabilirdi. Ancak muvakkaten (geçici olarak) eşit uzaklık ile başlayıp üzerinde ayarlamalar yapmayı uygun bulan Libya/Malta Davası'nda bile eşit uzaklık metodunun zorunlu niteliği olduğu açıkça reddedilmiştir. Eşit uzaklık ne bizatihi (kendiliğinden) doğası itibariyle hakkaniyetli bir metottur ne de daha baştan tersini söylemek doğrudur. Hatırlanacağı gibi zaten Manş Denizi Tahkimi 1958 Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi 6. maddesinde belirtilen kuralın eşit uzaklık ve özel durumların bir bütün oluşturduğu tek bir bileşik kural olduğuna hükmetmişti. Eşit uzaklık/ özel durumlar bileşik kuralı, sınırlandırmanın hakkaniyet ilkelerince yapılmasını öngören hukuk kuralının özel bir görünümüdür, ancak münhasır bir ifadesi değildir. Buraya kadar incelenen yargı kararlarından anlaşılacağı gibi eşit uzaklık – mutlak şekilde uygulandığı haliyle bile – olayın şartları içerisinde hakkaniyet ilkelerinin uygulanması sonucunda hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşılabilecek bir metot olup, diğer yandan hakkaniyet ilkelerinin bir olayın kendi koşulları içinde uygulanması, daha ilk aşamadan bile, başka bir metodun kabul edilmesini gerektirebilir²⁷².

2. Jan Mayen Davası Ve Sonrası

Grönland ve Jan Mayen Arasındaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davasında Divan, Norveç ile Danimarka arasındaki kıta sahanlığını ve balıkçılık bölgesini sonuçta

²⁷² Özbek, a.g.m., s. 47-48

örtüşen fakat hukuken ayrı iki çizgi ile sınırlandırmıştır. Eşit uzaklık çizgisini başlangıç noktası olarak “uygun” bulan divan, Cenevre Kıta sahanlığı Sözleşmesi’nin 6. maddesindeki bileşik kuralın örf ve adet hukuku kuralının özel bir görünümü olduğuna atıfla “karşı karşıya kıyılar arasındaki sınırlandırmada, 6. maddenin etkisi ile hakkaniyet ilkelerine dayanarak sınırlandırma yapılmasını gerektiren örf ve adet hukukunun etkisi arasında özlerine ilişkin bir fark bulmak güçtür” demiştir. Yani, 6. madde ile örf adet hukuku kuralını eş tutmuş ve eşit uzaklık metodunu örf ve adet hukukuna taşımıştır. Böylece kıta sahanlığı için 6. maddeyi uygulayarak eşit uzaklık ile başlayan Divan, şeklen ayrı olarak örf ve adet hukukunca sınırlandırılacağı balıkçılık bölgesi içinde aynı metodu izlemenin yolunu açmıştır. Yani, Jan Mayen Davası kararına göre kıyıların karşı karşıya olduğu durumlarda deniz alanlarının sınırlandırılması, ister örf ve adet hukukunca ister sözleşmelerden kaynaklanan kurallar uyarınca yapılsın, ister kıta sahanlığının ister münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması olsun, başlangıç olarak eşit uzaklığın kullanılması ve bunun özel durumlara göre ayarlanarak hakkaniyete uygun sonuca ulaşılması “uygun” bir yoldur²⁷³.

Eritre ile Yemen, aralarında silahlı çatışmalara yol açacak kadar husumet konusu oluşturan Kızıl Deniz adaları üzerindeki egemenlik uyuşmazlığında²⁷⁴ “deniz sınırlarının” çizilmesi için oluşturulan Tahkim mahkemesinde tarafların her ikisi de taleplerini eşit uzaklık metodu uyarınca şekillendirmiş olmalarına rağmen ortaya çıkarttıkları sınır çizgileri tamamen birbirinden farklıdır. Tahkim Mahkemesi ise her hangi bir örnek vermeksizin “içtihattan ve doktrinden anlaşıldığı üzere karşı karşıya olan kıyılar arasında eşit uzaklık çizgisini ’nin normal olarak hakkaniyetli bir sınırı” sağladığı görüşünden yola çıkmıştır. Ancak kararın eşit uzaklığın kullanılmasına hakkaniyet ilkelerinin uygulanmasında ve hakkaniyetli sonuca ulaşma amacının gerçekleştirilmesinde biçtiği rolü yorumlarken dikkate alınması gereken önemli bir husus, eşit uzaklık çizgisinin çizilmeye başlanacağı kıyıları ele alış tarzıdır. Mahkeme sınırın, “karşılıklı anakara kıyıları arasındaki orta hat” olduğunu açıkça belirtmiştir. Anakara kıyılarının kıyıların uzantısını kesmeme ve buna bağlı olarak güvenlik mülahazalarının dikkate alındığı bir inceleme sonucunda hiçbir etki tanınmamıştır²⁷⁵.

²⁷³ A.g.m., s. 48-49

²⁷⁴ Başeren , “Eritre Yemen Kararının Ege Kıta Sahanlığı sınırlandırmasına Tesirleri”, **Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, TÜDAV yayınları ,14-15 Aralık İstanbul 2002, s. 81

²⁷⁵ Özbek, a.g.m., s. 49

3. Katar Bahreyn Davası Ve Sonrası

Katar Bahreyn Davası Eşit uzaklığın hakkaniyete uygun bir sınırlandırma amacına ulaşmadaki rolünü bir adım daha ileri götürmüştür. Hem karasularının hem de kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin tek bir çizgiyle sınırlandırılmasının istendiği bu davada Divan eşit uzaklık metodunun tarafların kıyılarının coğrafi ilişkisinin yan yana olduğu kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarının sınırlandırılmasında kullanılmasının uygun olduğuna karar vermiştir. Ancak esas dayanak olarak kullanılan Jan Mayen Davası'ndan alıntının "karşı karşıya olan kıyılar arasındaki" sınırlandırmaya dair olduğunun göz ardı edilmesi, kıyıları yan yana olan devletler arasındaki sınırlandırmalarda eşit uzaklığın başlangıç olarak kullanılmasını hukuken iğreti kılmıştır. Ayrıca Katar Bahreyn Davası'nda sınır çizgisinin karasularını da kapsayacak olmasının, eşit uzaklık metodunun sınırın kıta sahanlığı ve MEB dahil olmak üzere tümü boyunca kullanılmasında etkisi olduğu düşünülebilir.

Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge sınırlandırmasının yapıldığı alanda etkisi hissedilecek tek coğrafi formasyon olan Fast-al-Jarim'in Bahreyn'in hem karasularının hem de kıta sahanlığının ölçülmeye başlandığı esas hattı oluşturabileceği belirtilmesi , Divan'ın başlangıç olarak mutlak eşit uzaklığı düşündüğüne işaret edebilir. Ancak bu formasyonun etkisinin orantısız olacağı sebebiyle özel durum olarak kabul edilmiş ve nihai uzaklık çizgisinin çizilmesinde hiç etki tanınmamıştır²⁷⁶.

UAD'nın deniz alanlarının sınırlandırılması hakkında verdiği son karar 10 Ekim 2002 tarihli Kamerun ve Nikarya arasındaki Kara ve Deniz Sınırı Davası Kararıdır. Kamerun'un tek taraflı başvurusu üzerine görülen davada , her iki taraf da tek bir sınır çizilmesini talep etmiştir. Karasularının sınırlandırılmasının söz konusu olduğu bölgedeki sınırın, 1923 tarihli Anglo-Alman Anlaşması , taraflar arasındaki Yaounde II Deklarasyonu ve 1975 tarihli Maroua Deklarasyonu ile belirlendiğine karar verilmiş, karasularının ötesindeki alanların sınırlandırılması içinse her iki devletin taraf olduğu 1982 BMDHS'nin 74. ve 83. maddelerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Metod olarak ise yine hakkaniyet ilkelerinin uygulanma sürecini hiç incelemeksizin, sadece Jan Mayen ve Katar Bahreyn Davası'na atıfta bulunarak doğrudan, eşit uzaklık ile başlayıp ayarlanmasını gerektiren durumlar olup olmadığını inceleyeceğini belirtmiştir. Esasen Kamerun Nikarya Davası'nın da Divan'ın yakın tarihli içtihadında olduğu gibi yine deniz alanlarının sınırlandırılmada hakkaniyetin

²⁷⁶ A.g.m., s. 49

kavramsal olarak rolünü incelemektense somut olaydaki uygulamasına eğilmeyi tercih ettiği görülmektedir.

Sonuçta, bu gün her sınırlandırmada uygulanması gereken temel normun, Maine körfezi Davası'nda belirtilen biçiminden, sonucun hakkaniyete uygun olması ekseninde eşit uzaklığa , kullanımın zorunlu olduğu kabul edilmeksizin öncelik vererek ve bunu geniş kapsamlı özel durumlar ekseninde ayarlayarak uygulama usulüne doğru bir değişiklik geçirmekte olduğu söylenebilir.

Ancak eşit uzaklık metoduna daha çok ağırlık verildiği izlenimi yaratan son tarihli iki kararın eleştiriye açık bazı tespitleri , taraflarının farklı deniz alanlarının tek bir çizgiyle sınırlandırılması talepleri ve coğrafi koşulların kısıtlarına dair özel koşulları sebebiyle ileriye dönük örnek olarak değerleri henüz muğlaktır. Kesin olan ise, eşit uzaklığın uygulanacak yegane metot olmasının, hatta önceliğe sahip olmasının açıkça reddedilmiş olması ve uygulanmasının zorunlu değil “uygun” olduğunun belirtilmiş olması ışığında, eşit uzaklığın kendisinin bir hakkaniyet ilkesi olduğunun kabul edilmediğidir. Dolayısıyla eşit uzaklık ve özel durumlar metodunun hakkaniyetli sonuca ulaşmak için yetersiz kaldığı bir durumda eşit uzaklığın kullanımından tamamen vazgeçilmesi de hukuken mümkündür²⁷⁷.

B. EGE KITA SAHANLIĞI SINIRLANDIRMASI- EGE DENİZİNE YANSIMALAR

Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uluslararası yargı kararlarını sınırlandırmayı düzenleyen genel prensiplerin yorumu ve somut durumlara uygulanması Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığına ilişkin önemli sonuçlar çıkarmaktadır²⁷⁸.

Kıta sahanlığı uyuşmazlığı ortaya çıktığından beri Ege'de tarafların tezleri eşit uzaklık (Yunanistan) ve hakkaniyet (Türkiye) karşıtlığı etrafında şekillenmiştir.

İçtihadın coğrafi kriterlere verdiği önem dikkate alındığında, Ege Denizi'nde de sınırlandırma metodu tespit edilirken öncelikle coğrafi durumun tespiti gerekir. Burada hemen dikkati çeken iki durum ise tarafların kıyılarının hem yan yana hem de karşı karşıya bir ilişki içinde olduğu ve doğu Ege'de Türk kıyılarına çok yakın mesafede olmakla beraber Yunan

²⁷⁷ A. g. m., s. 55-56

²⁷⁸ Acer, a.g.m., s. 75

anakarasından kopuk durumda olan Yunan adalarının varlığıdır. Ayrıca genel olarak güvenlik ve özel olarak Lozan Antlaşması ile kurulan ve Türkiye lehinde düzenlemeler içeren güvenlik dengesinin korunması da Ege’de ilgili bir durumdur. Güvenliğin aslında coğrafi duruma da sıkı sıkıya bağlı olması sebebiyle , yalnızca eşit uzaklığın ayarlanmasında kullanılmayıp doğrudan metodu belirlemekte öncelikli kriter olmasını engelleyecek bir yaklaşım içtihatla görülmemektedir. Bu konunun Ege’de ağırlıklı olarak öne çıkacağı ve bu durumun aslında tam da Ege’deki adaların yarattığı coğrafi koşullar sebebiyle olacağı görülecektir²⁷⁹.

Öncelikle, sınırlandırmada eşit uzaklık prensibi değil hakkaniyet prensiplerinin zorunlu olduğuna göre , Ege Denizi’ndeki sınırlandırma , ister ikili anlaşma ile olsun veya bir uluslararası mahkeme vasıtası ile yapılsın , hakkaniyet prensipleri çerçevesinde ve hakkaniyete uygun bir çözüm sağlamak temelinde yapılmalıdır. Dolayısıyla özellikle 1970’lerde Yunanistan’ın eşit uzaklık prensibine yaptığı vurgu günümüzde hukuksal olarak bir geçerliliğe sahip gözükmemektedir.

Hakkaniyet prensiplerinin temel olarak ankara coğrafyasına üstünlük tanıdığından hareketle, Ege denizinde öncelikle ve temel olarak dikkate alınacak unsurların adalar değil, anakaranın coğrafi özellikleri olduğu açıktır. Bu coğrafi özelliklerin başında da iki ülkenin kıyı uzunlukları ve kıyı yapısı gelmektedir. Ege’de iki ülke kıyı uzunlukları, adalar hariç tutulduğunda dengeli gözükmemektedir.. Kıyı coğrafyası özellikleri açısından her iki ülke de önemli sayılacak girinti ve çıkıntılara sahipse de bunlar dengeli ve karşılıklı gözükmemektedir. Dolayısı ile, Yunanistan’ın adaların kıta sahanlığına sahip olma hakları ile sınırlandırmadaki rolleri arasında bir ayırım yapmadan , Ege’de eşit uzaklık çizgisi olması gerektiği iddiası hem hukuksal hem de fiziki verilerle ters düşmektedir²⁸⁰. Kaldı ki Hakem mahkemesi’nin 1977 tarihli Manş Denizi Kıta sahanlığı’nın sınırlandırılması davasında, İngiltere’ye ait Fransa kıyıları yakınındaki adaların, Fransa kıyılarını sadece bir noktada kapattığı halde, bu durumun hakkaniyete aykırı sonuç doğurduğu yargısı da göz önüne alındığında, Türkiye’nin Ege kıyılarını boydan boya kaplayan Anadolu Yarımadasının doğal uzanımını oluşturan Yunan adalarının sınırlandırmada etkilerinin olamayacağı kabulü gerekmektedir. Yunanistan’ın, adaların da kıta ülkeleri ile eşit koşullarda kıta sahanlığına sahip olmaları gerektiğine dair iddiası, açık olarak hakkaniyete aykırı olan ve bu doğrultuda sonuçlar doğuran, uluslararası hukuka aykırı ve hiçbir şekilde kabulü mümkün olmayan bir görüşten ibarettir.

²⁷⁹ Özbek, **a.g.m.**, s. 56-57

²⁸⁰ Acer, **a.g.m.**, s. 76

Öte yandan hem oransallık hem de kapatmama prensiplerinde özellikle Doğu Ege'deki Yunan adalarının kıta sahanlığına sahip olmamaları gerekir. Mevcut 6 mil karasuları genişliği durumunda , bu adaların karasuları sebebiyle Yunanistan zaten Ege Denizi'nin Türkiye'ye oranla önemli bir kısmını elinde bulundurmaktadır. Özellikle Doğu Ege adalarının kıta sahanlıklarına sahip olmaları kabul edildiğinde, Türkiye'nin fiilen kıta sahanlığına sahip olma imkanı ortadan kalkacaktır. Bu da Türkiye'nin kıyı uzunluğu ile elde edeceği deniz alanı arasında hakkaniyete açıkça ters bir orantısızlık yaratacaktır. Oysa, bu adalar ihmal edildiğinde dahi, adaların karasuları nedeniyle Yunanistan yine de Ege Denizi'nin büyük bir oranını elinde bulunduracaktır. Adalara kıta sahanlığı verilmesi durumu kapatmama prensibine de açıkça ters düşecektir. Zira, Türkiye kıyılarının önu tamamen kapatılacak ve kendisine yakın deniz alanları bir başka ülkeye verilmiş olacaktır.

Bu prensipler çerçevesinde, benzeri etkiler doğrudan Batı Ege adalarının önemli bir kısmı da dahil olmak üzere Ege adalarının büyük çoğunluğuna ya hiç kıta sahanlığı verilmemeli yada sınırlı bir kıta sahanlığı alanı verilmelidir. Bu çerçevede , bu gün Yunanistan'ın üzerinde en fazla durduğu iddia olan adaların da kıta sahanlığına sahip olma hakları ve anakaralarla eşit değerlendirilmeleri, uluslararası yargı kararlarında açıkça reddedilmektedir.

Ege de sınırlandırmayı etkileyecek önemli unsurlardan bir de doğal kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu unsurların sınırlandırmadaki önemi yargı kararlarında sıkça vurgulanmıştır. Fakat bu konuda, Ege denizine ilişkin önemli bir bilgi eksikliği söz konusudur. Mevcut balık stoku, maden ve petrol rezervleri oldukça sınırlı gözükmektedir. Uzun süredir her iki tarafta, karşılıklı bir tutum ile Ege denizinde doğal kaynak arama faaliyetleri gerçekleştirilmemektedir. Bu nedenle muhtemel kaynaklar üzerine elde edilen bilgiler sınırlı kalmaktadır. Herhangi bir sınırlandırma sürecine girmeden önce bu konuda detaylı çalışma yapma gereği açıkça ortadadır.

Özetle ve önemle belirtmek gerekir ki, Türkiye'nin Ege Kıta Sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin hukuksal yaklaşımları, deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin Uluslararası hukuk kuralları ve bunların uluslararası mahkemelerce yorumlanıp uygulanış şekline uyumlu gözükmektedir. Özellikle belirtilmelidir ki, Yunanistan'ın sınırlandırmanın doğu Ege adaları ile Türkiye arasında eşit uzaklık çizgisiyle yapılması iddiası, hakkaniyet

premsiplerine ve bu premsiplerin sınırlandırmaya ilişkin yargı kararlarında uygulanaşına temelde aykırı gözükmetedir²⁸¹.

²⁸¹ Acer, **a.g.m.**, s. 77

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlardan genel olarak bahsedilmekle beraber esas itibarıyla Ege'deki Kıta Sahanelığı Sorunu üzerinde durulmuştur. Ege'de çözüm bekleyen sorunlardan biri olan bu mesele, ekonomik bakımdan son derece önemli olan deniz dibi alanlarına hakim olmanın ötesinde siyasi yönü itibarıyla de ülkemizin geleceğini hayati biçimde ilgilendirmektedir. Çünkü bu sorun Ege Denizi'ndeki diğer uyuşmazlıklarla doğrudan bağlantısı olan siyasi bir hakimiyet kurma meselesidir.

Başlangıçta jeolojik bir kavram olarak ortaya çıkan, zamanla **Truman Bildirisi** ve onu takiben imzalanan uluslararası sözleşmeler ile hukuki bir kimliğe bürünen kıta sahanlığı konusunda uygulanan uluslararası hukuk kuralları, söz konusu sözleşmeler ile bu konuda ortaya çıkan uyuşmazlıklara ilişkin uluslararası yargı kararları ile şekillenmiştir. Tarihsel gelişimine değindiğimiz kıta sahanlığı uygulanan uluslararası hukuk kurallarına göre, bir devlet ülkesinin “**doğal uzantısı**” olan, kıta uzantısının 200 milden dar olduğu kıyılarda 200 mil genişlikteki alanların deniz yatağı ve toprak altı olarak tanımlanmış kıta kenarının 200 milden fazla genişlikte olduğu durumlarda da, kıta kenarı üzerindeki kıta sahanlığı talepleri 350 mil ile sınırlandırılmıştır. Yine bu kurallar ile kıta sahanlığının sınırlandırılması ise “**hakkaniyete**” uygun bir sonuca ulaşacak şekilde yapılması hükme bağlanmıştır.

1970'li yılların başlarında Yunanistan'ın Ege Denizi'nde petrol arama girişimlerinde bulunması ve Kuzey Ege Denizi'nde petrol rezervlerine ulaşması iki devleti 1973 ve 1987 yıllarında olmak üzere, iki defa savaşın eşiğine getirmiştir. Devletler bu uyuşmazlığın çözümlenmesi konusunda çeşitli girişimlerde bulunmuş, iki devlet yetkilileri arasında, hem üst düzeyde hem de teknik olarak görüşmeler yapılmış, hatta Yunanistan sorunu UAD'na dahi taşımıştır. Bütün bunlara rağmen sorunun çözümlenmesinde her hangi bir aşama kaydedilememiştir.

Yunanistan 1958 ve 1982 yıllarında yapılan Deniz Hukuku Sözleşmelerine dayanarak ve özellikle **1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi**'nde yer alan adalarında kendine ait kıta sahanlığı olduğu hükmüne dayanarak Ege Denizi'nde siyasi bir egemenlik kurma düşüncesini coğrafi temellere dayandırmak istemektedir. Zira bu maddeye dayanarak Ege Denizi'nde

hakimiyeti altında bulunan yaklaşık 3000 ada ve adacığın kıta sahanlığı olması gerektiği düşüncesi ile bölgede mutlak bir Yunan hakimiyeti kurarak **Lozan Antlaşması**'nda kurulan dengeyi kendi lehine kullanmak istemektedir.

Yunanistan'ın hukuka aykırı ve uzlaşmaz tutumundan kaynaklanan bu sorunun çözümünü, yine uygulanan uluslararası hukukun kurallarında aramak gerekmektedir. Buna göre, yarı kapalı bir deniz olan Ege Denizi Kıta Sahanlığı sınırlanmasının, ancak yine iki devlet arasında yapılacak, Ege Denizi'nin bütün ilgili durumlarını dikkate alacak ve **hakkaniyete** uygun bir sonuca ulaşacak bir anlaşma ile mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Yunanistan ile Türkiye arasında yapılabilecek bir sınırlandırmada şu hususlara önemle dikkat edilmelidir;

- Yunanistan'ın zayıf görüşleri bir yana bırakılarak, Türkiye'nin uluslararası hukukla paralel olan "**hakkaniyet ilkeleri**" esas alınmalıdır. Bu amaca ulaşmak için eşit uzaklık ilkesine de başvurulabilir. Ancak tarafların uyuşmazlıkta uygulanacak ilke ve usullere değil "**hakkaniyete**" uygun bir çözüme ulaşmayı hedeflemiş olmaları önemlidir. Bunun içinde sorunun tek mantıklı çözüm yolu taraflar arasında anlamlı görüşmelerin başlatılması ile bulunabilecektir.
- Kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin yapılacak görüşmelerden önce Ege'deki Karasuları Yunanistan'a 6 mil olarak tescil ettirilmelidir. Hatırlanacağı üzere Yunanistan Lozan'da dolaylı olarak 3 mil olarak belirlenmiş olan Karasuları genişliğini 1936'da tek taraflı olarak 6 mile çıkarmıştır. Ancak bununla da yetinmeyen Yunanistan **III. BMDHS**'nin 3. maddesine dayanarak karasularını 12 mile dayandırmak peşindedir. Bu durum Ege'nin bir Yunan Gölü haline gelmesi demek olacaktır. Öncelikle bu meselenin hukuken Yunanistan'ı bağlayıcı şekilde çözümlenmesi önem arz etmektedir.
- Ege'de sınırlandırmaya tabi tutulacak bölge Yunanistan'ın arzuladığı gibi yalnızca Doğu Ege Adaları ile Anadolu sahilleri arasındaki sahilleri arasında değil bütün Ege'yi kapsayacak şekilde belirlenmelidir. Bahsi geçen hususlarda anlaşma sağlandıktan sonra esasa ilişkin görüşmelere başlanmalıdır.
- Ege Denizi Kıta Sahanlığı sınırlandırmasında hakkaniyete uygun sonuçlara varılabilmesi için "coğrafi özellikler" dikkate alınmalıdır. Özellikle "**yarı kapalı**

deniz” olan Ege’de belirleyici özelliğe sahip kıyıların ve adaların ilişkisi Ege Denizi’nin bütünlüğü içerisinde değerlendirilmelidir.

Kıta sahanlığı tarifi kriterleri, Ege Denizi’nin yarısından fazlasının Türkiye'nin kıta sahanlığı olmasını dikte etmektedir. Ancak Türkiye, Yunan Adalarının mevcudiyetini de dikkate alarak soruna hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde çözüm getirmeyi savunmaktadır. Fakat Yunanistan'ın Anadolu'ya yakın adalara da kıta sahanlığı tanınması gerektiğini iddia etmesinden ve bu iddianın sonunda Türkiye'nin sadece 6 millik kara suyuna dayanan dar bir şeride sıkışması yattığından bu soruna bugüne kadar bir çözüm bulunamamıştır.

Kıta Sahanlığında mevcut anlaşmazlığın temel nedeni ekonomik kaynakların paylaşılması yanında, çizilecek sınırın ileride egemenlik haklarını belirleyen gerçek bir sınıra dönüştürülmesi ihtimalidir. Diğer bir deyişle Ege’de kıta sahanlığının sınırlandırılması, her iki ülke yönünde de Ege'nin paylaşılması anlamına gelmektedir.

Yunanistan, Türkiye'nin karşısında bulunan adaların Yunan ülkesinin ayrılmaz bir parçası olduğunu, Yunan egemenliğinde bulunan bu adaları, kıta ülkesinden ayırmadan Yunan ülkesinin bir bütün olarak ele alınmasını savunmaktadır.

Yunanistan, kıta sahanlığı sınırlandırmasında ülkesinin Türkiye'ye karşı kıyıları olarak en uçtaki adaların esas alınmasını istemektedir. Ancak 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Konvansiyonu; Yunanistan'ın, takımada rejiminden yararlanacak adalar ile kıta ülkesini birleştirmesine imkan vermediği gibi, genel anlayışta ülkesel bütünlük ilkesinden hareketle adaların, kıta ülkeleriyle koşulsuz eşitlik ilkesi içinde ele alınmasına da karşı çıkmaktadır. Ayrıca uluslararası yargı ve hakemlik organları kararları, adaların bulunduğu bölgelerdeki sınırlandırmalarda ilk aşama olarak ana ülkeler arasında kıta sahanlığı alanlarının saptanması, ikinci aşama olarak da adalara belirli kıta sahanlığı alanları tanınması yoluna gitmektedir*.

Yunanistan, Adaların da kıta sahanlığı olduğunu bu hususun, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121'inci maddesi ile teyit edildiğini bu nedenle adaların kıta sahanlığı sınırlandırması sırasında kıta ülkesiyle eşit koşullarda ele alınması gerektiğini savunmaktadır.

* Buna örnek olarak 1977 tarihli İngiltere-Fransa Kıta Sahanlığı davasına ilişkin hakemlik kararı gösterilebilir.

Hiçbir hukuk yada mantık kuralı, kendisinden kat kat büyük bir kıta ülkesi karşısındaki adalara aynı boyutlarda kıta sahanlığı verilmesi öngörmemektedir. Yunanistan bu tezi ile, siyasi ve ülkesel bütünlük iddiasına dayanarak Ege'yi tümüyle bir Yunan gölü durumuna getirmesinin imkansızlığı karşısında, adalara karasularının dışında belirli genişlikte kıta sahanlığı alanları sağlamayı amaçlamaktadır.

Uluslararası hukuka göre, koşullar elvermediği takdirde, bir başka devletin kıta ülkesine kendi kıta ülkesinden daha yakın olan yada küçük boyutlu adaların yalnızca karasuları ile yetinmelerine hiçbir hukuksal engel yoktur. Nitekim 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi (**md. 1231/3**), küçük adaların insanların oturmasına elverişli olmayanlarının kıta sahanlığına sahip olamayacağını öngörürken, kimi antlaşmalar öteki devlet kıta ülkesine yakın adaların karasuları ile yetinmesini kabul etmektedir²⁸²

Yunanistan'ın şöyle bir iddiası vardır: Türkiye ile Yunanistan adaları arasındaki Kıta Sahanlığı sınırlandırması, bu adaların Türkiye'ye en yakın kıyıları dikkate alınarak eşit uzaklık ilkesine göre yapılmalıdır. Söz konusu husus, uluslararası örf ve adet kuralı niteliğini kazanmış bulunan 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesiyle de teyit edilmektedir. Bu madde "**Kıta Sahanlığı sınırlandırması anlaşma ile gerçekleştirilir. Anlaşma yapılamaz ise eşit uzaklık ilkesi uygulanır.**" şeklindedir.

Türkiye ilk kez bu ilkeyi 27 Şubat 1974 tarihli notasında, eşit uzaklık ilkesini reddederken Divan'ın 1969 kararından verdiği pasajlar çerçevesinde ileri sürmüştür. Gerek uluslararası yargı ve hakemlik kararlarının sürekli olarak kabul ettiği (Divan'ın 1969 Kuzey Denizi, 1982 Tunus-Libya davası ve 1974 ABD-Kanada davası; 1977 İngiltere-Fransa Davası gibi) gerekse BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin içerdiği bu ilke, Türkiye için en temel verilerden biridir²⁸³.

Sınırlama, iki ülke arasında yapılacak anlaşma ile gerçekleştirilmelidir. Türkiye, 27 Şubat 1974 tarihinde Yunanistan'a verdiği ilk karşı notasından başlayarak sürekli bir biçimde Ege Kıta Sahanlığı sınırlandırmasının görüşmeler sonucunda gerçekleştirilecek bir antlaşma ile yapılmasını savunmaktadır. Türkiye'nin, Ege'de kıta sahanlığını antlaşma yoluyla

²⁸² Muhsin Kadioğlu (Mkadioğlu.net) Dünden Bugüne Karasuları ve Kıta Sahanlığı Sorunu, <http://www2.itu.edu.tr/~kadiogm/detay.php?ID=61&Lang=Tr>

²⁸³ Muhsin Kadioğlu (Mkadioğlu.net) **Dünden Bugüne Karasuları ve Kıta Sahanlığı Sorunu**, www2.itu.edu.tr/~kadiogm/detay.php?ID=61&Lang=Tr

sınırlandırma, kıta sahanlığı sınırlandırmasının karmaşıklığı nedeniyle, sınırlandırmanın ilkelerini en kabul edilebilir biçimde saptayan öze ilişkin bir sınırlandırma ilkesi olarak da ortaya çıkmaktadır. Türkiye bu konuda bir takım uluslararası antlaşmaları da dayanak olarak gösterebilmektedir*.

Kıta Sahanlığı sınırlandırılmasında doğal uzantı esastır; bir kıta ülkesinin doğal uzantısında yer alan adaların kendi adalarına kıta sahanlığı yoktur. Türk görüşüne göre, Ege'de bu ilke uygulandığı zaman, bu deniz yatağının önemli bir bölümü Anadolu Yarımadası'nın doğal uzantısını oluşturmaktadır. **Adalar Denizi'ndeki adalar**, kendi başlarına bir kıta sahanlığı alanına sahip değildir.

Türkiye bu görüşünün hukuksal dayanağı olarak Uluslararası Adalet Divanı'nın 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davalarına ilişkin kararının özellikle 85'inci paragrafını göstermektedir. Bu paragrafa göre, **“her devletin kıta sahanlığı, onun ülkesinin doğal uzantısı olmalı ve başka bir devletin ülkesinin doğal uzantısına girmemelidir.”**

Antlaşma yapılamadığı zaman, sınırlandırma, hakça ilkelere göre yapılmalıdır. Hakkaniyet esası için Ege'nin yarı kapalı niteliği, doğal kaynakların, güvenlik ihtiyaçları ve ulaşım yolları bakımlarından taraflarca olan önemi göz önünde tutulmalıdır.

Türkiye ile Yunanistan'ın Ege Denizi ile ilgili olarak karşı karşıya getiren başlıca sorunların ve tarafların bu sorunlara ilişkin tezlerinin gözden geçirilmesi, çözümün ne denli güç olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte sağduyu bu sorunların barışçı yollardan çözülmesini gerektirmektedir. Ancak sorunlar iki ülke halkının paylaştığı değerler, aralarındaki benzerlikler, hatta karşılıklı olarak değer verdikleri bazı noktalar yardımıyla çözülemeyecek denli karmaşık ve tekniktir. Yunanistan sözde Türk yayılcılığı iddiasıyla sürdürdükleri kampanyaları yalnızca gerçeklere aykırı olmayıp, Yunanistan'ın 1931'den bu yana Ege Denizinde sınırlarını genişletme amacıyla attığı adımlar dikkate alınır, barışçı bir çözüm arayışına da zarar verecek niteliktedir.

* 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi Md. 6, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi Md. 83

KAYNAKÇA

A

- Acer, Yücel ,” Ege Kıta Sahanelığı Sorunu ve Uluslar arası Yargı Kararları”, **Ege Kıta Sahanelığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, TÜDAV yayınları ,14-15 Aralık İstanbul 2002
- Akın, M. Zeki, **Karasuları, İç Sular, Gemilerin Bu sulardaki Rejimi ve Kıta Sahanelığı**, Ankara 1978, s.19-28
- Aklar, Yılmaz ,Türkiye’nin Milli Menfaatleri önünde Bir Engel: Yunanistan Gerçeğı, Sorun Alanları, Politikalar, **Staratejik Analiz**, Ekim 2003
- Aksu, Fuat, **Türk Yunan İlişkileri ,İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme**, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi (SAEMK) yayınları , Ankara 2001
-Türk-Yunan İlişkilerinde Güvenlik ve Güven Arttırma Çabaları”, **Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye**, Cem Karadeli (der.): Ayraç Yayınları, Ankara 2003
- Arı, Tayyar, “Kıta Sahanelığı Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: XIII, Sayı: 1-2, Uludağ Üniversitesi Basımevi 1992
-”Ege Sorunu ve Türk Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Karasuları ve Hava Sahası Sorunları”, **A.Ü.S.B.F. Dergisi**, C.50, Sayı 1-2, (Ocak-Haziran) , Ankara 1995
- Armaoğlu, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarih (1914-1995)**, Cilt. 1-2, Alkım Yayınevi, Genişletilmiş 14. Baskı,Ankara (Basım Yılı Yok)
- Artuç, İbrahim,**Yeniden Doğış/Türk Kurtuluş Savaşı**, 2.Cilt, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2002,

B

- Balta, Nevin, **Milliyetten Yansımalar, Türk Dış Politikası (1950-1980)**, Ankara 2005
- Başeren, Sertaç Hami“Kıta Sahanelığı; Doğal Uzantı ve Mesafe İlkesi ilişkileri”, **Dış Politika Dergisi**, C. VI, S.1,1995, s.53

-“Eritre Yemen Kararının Ege Kıta Sahanelığı sınırlandırmasına Tesirleri”, **Ege Kıta Sahanelığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, TÜDAV yayınları ,14-15 Aralık İstanbul 2002

- **Ege Sorunları** ,TÜDAV Yayınları, No: 15, İstanbul 2003

- Bilge, Suat, **Büyük Düş- Türk Yunan İlişkileri 1919-2000**, 21. yüzyıl yayınları Ankara 2000
- **Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi**, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı(Çev: Aydoğan Özman), İstanbul Deniz Ticaret Odası, İstanbul 1984

Ç

- Çelik, F. Edip, **Milletlerarası Hukuk, 2.C., Filiz Kitapevi**, İstanbul 1982

E

- **Ege Kıta Sahanelığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları , No: 15, İstanbul 2003
- Enginsoy, Cemal, “Batı Yayın Dünyasında Çağdaş Türk-Yunan İlişkileri ve NATO”, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Genel Kurmay Basımevi, Gn. Kr. Başk. Basımevi, Ankara 1986
- Erinç Sırrı, Yücel Talip, **Ege Denizi Türkiye ile Komşu Ege Adaları**, İkinci Baskı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:84, Seri VII, Sayı:A. 6, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Ankara 1998
- Eroğlu, Hamza, **Devletler Umumi Hukuku El Kitabı**, 2.Basım, Turhan Kitapevi, Ankara 1987, s.215

G

- Genel Kurmay Başkanlığı , **Türk Yunan İlişkileri ve Megal-i İdea** , Ankara 1985
- Gönübol, Mehmet, **Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1995**, Siyasal Kitapevi, Ankara 1996

- **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1990)**, 8. Baskı, Ankara 1993
- Gündüz, Aslan, -"Ege Denizi Kıta Sahanelığı Davası ve Bazı Düşünceler", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl:3, Sayı: 2, 1983
 - Limni adasının Hukuki Statüsü Üzerine Türk Yunan Uyuşmazlığı**, Bayrak yayıncılık, İstanbul 1985
 - Kıta Sahanelığı Konusunda Yeni Gelişmeler (Libya- Malta Davası), Hukuk Araştırmaları, C. 1, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları**, İstanbul 1986
 - **Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, Örnek Kararlar**, Beta Yayınları, İstanbul 1987
 - Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Belgeler**, 2. B., İstanbul 1994
 - **Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, Örnek kararlar**, geliştirilmiş 3. B., Beta yay, İstanbul 1998
 - " Kıta Sahanelığı Hukukunda Yeni Gelişmeler", **Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı: 3
- Gürel Şükrü S., **Tarihsel Boyutuyla Türk-Yunan İlişkileri**, Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumundan Ayrı basım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992
 - **Tarihsel Boyutları İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ümit Yayıncılık, Ankara 1993 ,s.71

H

- Hakgüden, Fikret – Öztürk, Osman Metin, " Türkiye'nin Ege Karasuları üzerine " **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Yıl 114, sayı 343, Gn Kr. Başk. Yay, Ankara-Ocak 1995
- Harp Akademileri Komutanlığı, Harp Akademileri Komutanlığı , **Kıta Sahanelığı ve Sorunları** , Harp Akademisi Komutanlığı yayınları, İstanbul 1974
 - Türk Yunan İlişkilerinin Dünü Bugünü Yarını**, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınlığı, İstanbul 1994
- **Ege Denizi ve Ege Adaları** , Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları 1995

-Denizde Silahlı Çatışma Hukuku,. Harp Akademileri Komutanlığı Basımevi, İstanbul 1999

İ

- İlhan, Sedat, **Türk Yunan İlişkileri El Kitabı**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1989
- İNAF , **Türk Yunan ilişkilerinde “Ege Sorunu “**, Uluslararası İlişkiler Ajansı, İstanbul 1991

K

- Kabaalioğlu, A.Haluk , “ Ege Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı’nda Ortaya Çıkan Hukuki Sorunlar ve La Haye’de Savunulan Yunan Görüşleri”,**Danıştay Dergisi**, Yıl 9, Sayı 34-35,Ankara 1979
- Kadioğlu, Muhsin, (Mkadioğlu.net) Dünden Bugüne Karasuları ve Kıta Sahaneliği Sorunu, www2.itu.edu.tr/~kadiogm/detay.php?ID=61&Lang=Tr
- Karaköse, Cengiz, “ Ege’deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri ” Jeolojik Açıdan , **Ege’de Deniz Sorunları Semineri**, A.Ü.S.B.F. Yayınları , Ankara 1986
- Kocabaş, Süleyman , **Tarihte ve Günümüzde Türk Yunan Mücadelesi**, İstanbul 1984
- Kocaoğlu, Mehmet, **Uluslar arası ilişkiler** , Kara Harp Okulu Yayınları, Ankara 1993
- Kılıç, Hulusi, **Türkiye ile Yunanistan Arasında İmzalanan İkili Anlaşmalar, Önemli Belgeler ve Bildiriler**, Dışişleri Bakanlığı Yunanistan Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara Ekim 1992,
- Kurumahmut, Ali, **Ege’de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998

L

- Lütfem, İlhan, **Deniz Hukukunda Gelişmeler: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı**, Ankara 1959

M

- Meray, Seha L., “Devletler Hukukunda Kıta Sahanlığı Meseleleri”, **Ankara üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: X, Sayı: 1, Ankara 1955
-”Kıta sahanlığı Hakkında Cenevre Sözleşmesi (1958)”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: XIII, No:4, Aralık 1958,
- Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C.1, Ankara 1960
- **M-5 Savunma ve Silah Sistemleri Dergisi**, Birleşmiş Milletler III. Deniz Hukuku Konferansı , Sayı:1, İstanbul 1984

O

- Oran, Baskın, **Yunanistan’ın Lozan İhlalleri**, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi (SAEMK), yayınları., Ankara 1999, s.79

Ö

- Özbek, Dolunay ,” Ege Sahanlığı Sınırlandırılmasında Eşit Uzaklık Ve Hakkaniyet İlkelerinin Yeri,” **Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, TÜDAV yayınları ,İstanbul 2002
- Özey, Ramazan, “Adalar Denizi ve Batı Anadolu Bölgesi Hakkında”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, Cilt: I, Sayı:3, İstanbul 2001
- Özman, Aydoğan, **Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi** ,İstanbul Deniz Ticaret Odası Yayın No: 5, İstanbul 1984,
- -“Deniz Hukukunda Yeni Gelişmeler”, **Ege’de Deniz Sorunları Semineri**, A.Ü.S.B.F. Basın Yayın Yüksekokulu yay., Ankara 1986
- “Ege’de Karasuları Sorunu,” **Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:LXIII, No. 3/4, Temmuz-Aralık 1988
- Öztürk, Hüseyin, “Jeolojik Kıta Sahanlığının Belirlenmesindeki Formülasyonlar”, **Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu**, TÜDAV yay. , İstanbul 2002

- Öztürk, Hüseyin, Osman, Metin, “Türkiye’nin Ege Karasuları Üzerine”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Gn. Kr. Bşk. Yayınları, S. 343, Ankara 1995

P

- Pazarcı, Hüseyin, -“Kıta Sahaneliği Kavramı ve Ege Kıta sahanlığı sorunu”, **Prof. Aziz Köklü’ye Armağan**, Ankara 1984

-

- ”Lozan Antlaşması’ndan 1974’e Kadar Ege’ye İlişkin Gelişmeler ve Yunanistan’ın Ege Politikası, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1986

-“Kıta Sahaneliği Hakkında Hukuksal Görüşler”, **Ege’de Deniz Sorunları Semineri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1986

- “Ege Denizi’ndeki Türk Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü “, **Türk Yunan Uyuşmazlığı**, (Der. Semih Vaner) Metis yayınları, İstanbul 1990

-**Doğu Ege Adaları’nın Askerden Arındırılmış Statüsü**, Gözden Geçirilmiş İkinci Basım Turhan Kitabevi, Ankara 1992

-**Uluslararası Hukuk Dersleri**, Kitap. II, 4. Basım, Ankara 1996

-**Uluslararası Hukuk Dersleri**, II.kitap,Gözden geçirilmiş 5. basım, Turhan Kitabevi yay. Ankara 1998

S

- Sakallıoğlu,Erhan, “Kıta sahanlığı Jeolojisi-Ekonomisi-Politikası”, **Jeoloji Mühendisliği Dergisi**, S. 2 , Ankara 1997
- Sönmezoğlu, Faik, **Türkiye Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler**, Der .Yayınları, İstanbul 2000

Ş

- Şihmentepe, Aydın, **Ege Denizi’nde Aideti Tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu, Kardak Krizi’nin Çatışma Çözümü Analizi Açısından İncelenmesi**, Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002

T

- Taşkıran, Cemalettin, **Oniki Ada'nın Dünü ve Bugünü**, Gn.kur. Başk. ATASE Yayınları, Gn.kur. Basımevi, Ankara 1996 , s. 1
- Theodoros, Katsoufros, “Ege Denizi’yle İlgili Türk-Yunan Uyuşmazlıkları”, **Türk-Yunan Uyuşmazlığı**. Der. Semih Vaner, Metis Yayınları, İstanbul 1989
- Toluner, Sevin, **AET’nin Gümrük Sınırları ve Ege Sorunu**, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Enstitüsü, Fakülteler Matbaası, İstanbul-1982
-**Milletler Arası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi**, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Beta Yayınları 1996
- Turan, Şerafettin, “Geçmişten Günümüze Ege Adaları Sorunu Boyutlar, Taraflar”, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1986
- Türsan, Nurettin, **Yunan Sorunu**, Ankara 1987, s.184

U

- Uçarol, Rıfat, **Siyasi Tarih (1784-1994)**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Dördüncü Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul 1955
- Usluer, Yılmaz, “Ege Denizi’nde Türk Yunan Sorunları”, **M-5 Savuma ve Silah Sistemleri Dergisi**, S. 12, Mart 1985

Y

- Yolga, Namık, **Ege’de Kıta Sahaneliği Sorunu**, Dış Politika Dergisi, 1984 Aralık ,
-**Ege’de Deniz Sorunları Semineri**, Ankara Üniversitesi Siyasi Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1986

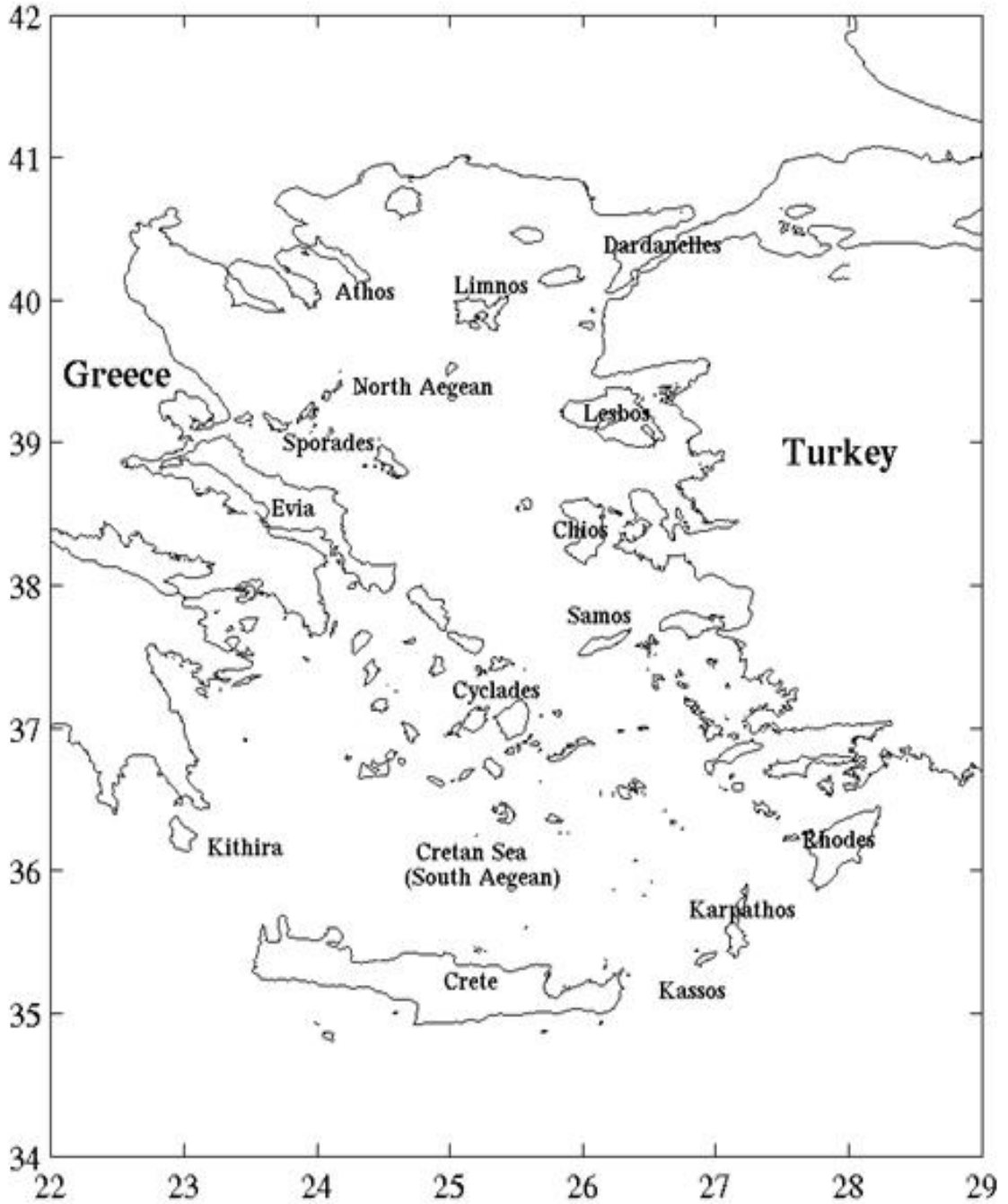
ŞEKİLLER LİSTESİ

EKLER

<u>EK</u>	<u>SAYFA</u>
1. Harita-1: Ege Denizi Uydu Görüntüsü.....	130
2. Harita-2: 1953 Tarihli SP 23 Dökümanı'nda Yer Alan Ege Denizi'nde Coğrafi Sınırları.....	131
3. Harita-3: Cezair-i Bahr-i Sefid.....	132
4. Harita-4: Ege Adaları.....	133
5. Harita-5: Ege'de Mevcut Durum.....	134
6. Harita-6: Türkiye ve Yunanistan'ın 6'şar millik Karasuları.....	135
7. Harita-7: Yunan Taleplerine Göre Ege Karasuları	136
8. Harita-8: Yunanistan'ın karasularını 12 mil olarak kabul ettirmesi durumunda Ege'deki genel görünüm	137
9. Harita -9: Türk Yunan Hava Sahası Uygulaması.....	138
10. Harita-10: Türkiye Yunanistan arasında FIR Hattı.....	139
11. Şekil-1: Kıta Sahanlığı Kesiti	140
12. Harita 11: TPAO'nun 1974'te Petrol Arama Ruhsatı Verdiği Alanlar.....	141
13. Ek-13: Hora ve Yunan Basını.....	142
14. Harita-12: Eşit Mesafe Kuralına Göre Yaklaşık Kıta Sahanlığı Sınırları.....	143
15. Harita-13: Kuzey Denizi Bölge Haritası.....	144
16. Harita- 14: Libya Malta Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Haritası.....	145
17. Harita-15: Main Körfezi Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Haritası.....	146
18. Harita-16: Tunus Libya Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Haritası.....	147
19. Harita-17: Jan Mayen Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Haritası.....	148
20. Harita-18: Saint Pierre ve Miquelon Adaları Sınırlandırma Haritası.....	149

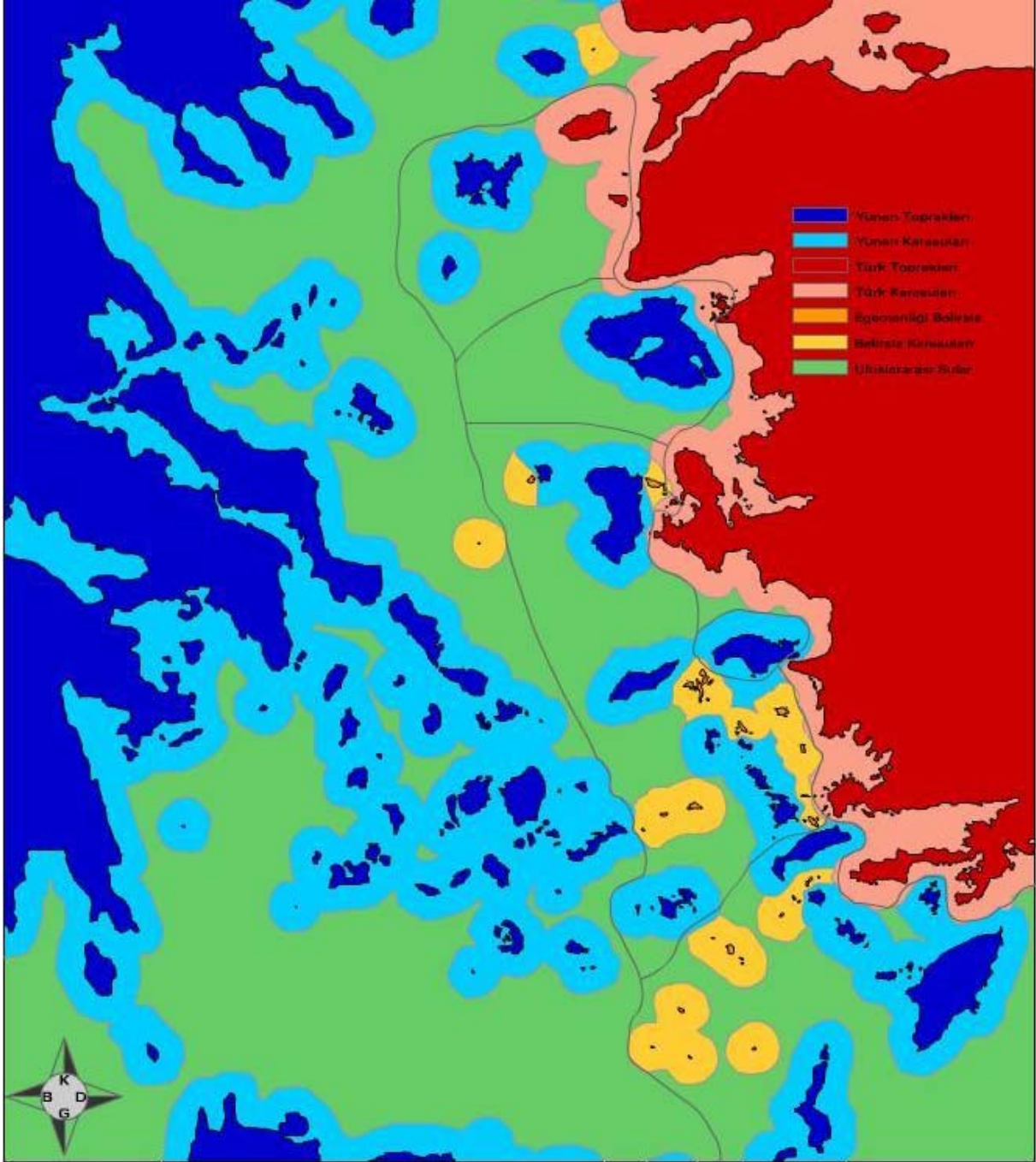

* Ek-1: Ege Denizi Uydu Görüntüsü, <http://image.haber7.com/haber/48457.jpg>

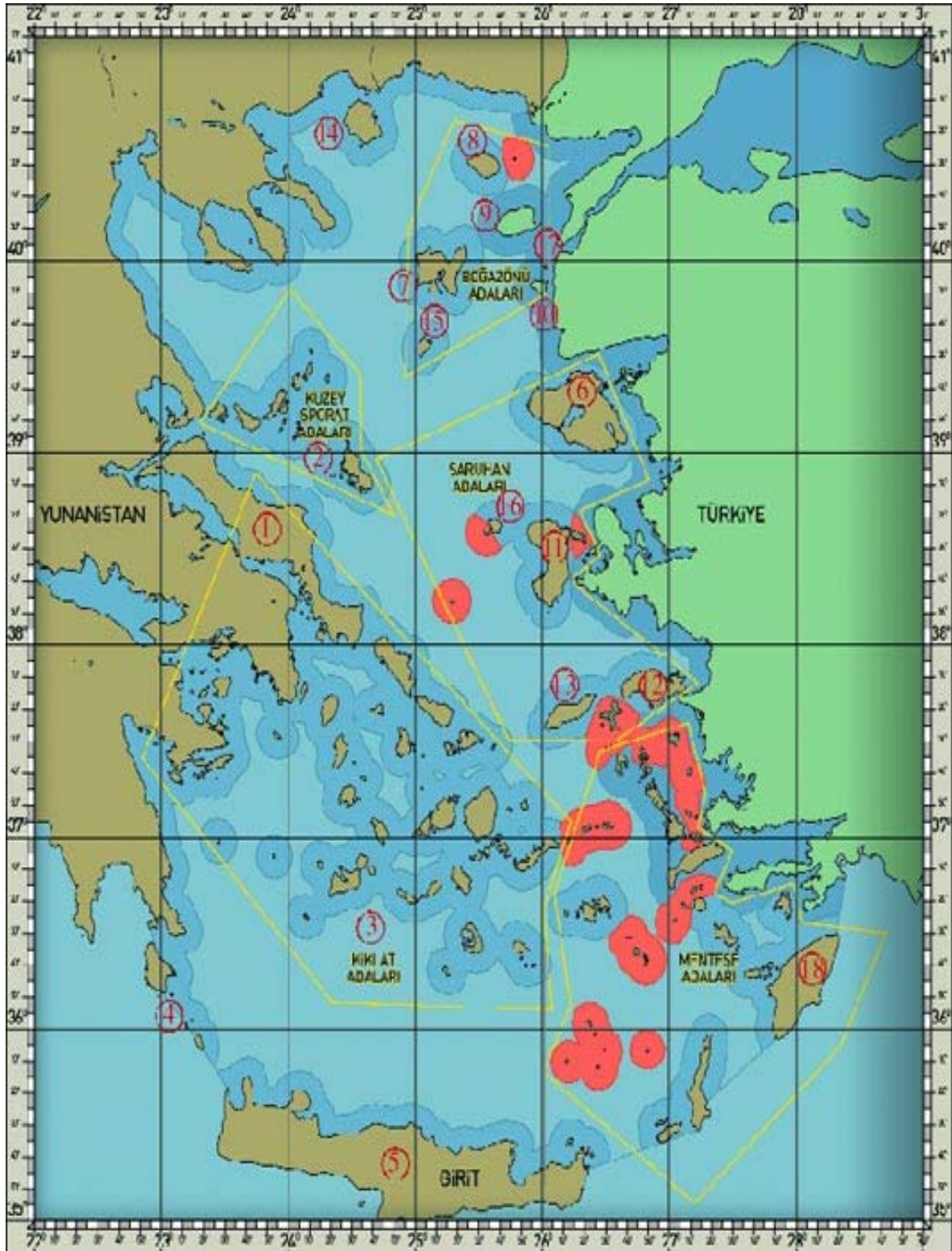

***EK- 2 1953 Tarihli SP 23 Dökümanı'nda Yer Alan Ege Denizi'nin Coğrafi sınırları**

(Uluslararası Hidrografi Konferansı'nın kararı doğrultusunda S 23 belgesinin deniz bilimciler ve diğer kullanıcılar için kullanışlı bir hale gelmesi amacıyla güncelleştirilmesini sağlamak için başlatılan çalışmalar neticesinde 1986 yılında dördüncü baskısının taslağı oluşturulmuştur. Dördüncü baskının bu ilk taslağında yer alan haritadaki Ege deniz sınırı 1953 yılındaki üçüncü baskıda yer alan haritadan farklı olarak Çuha adasını Ege dışında bırakmaktaydı. Daha sonra devletlerden alınan görüşler üzerine taslakta değişiklik yapılmıştır; son haliyle Ege sınırı Anadolu'ya Akyarlar Burnu yerine Dalaman çayı ağzında kavuşmaktadır. Bu durum Türkiye'nin coğrafi bölge düzenlemesinde Dalaman Çayı'nın Ege Bölgesi ile Akdeniz Bölgesi'ni ayıran uygulamasıyla tutarlılık sağlamıştır. Başeren, **Ege Sorunları**, a.g.e., s.6)

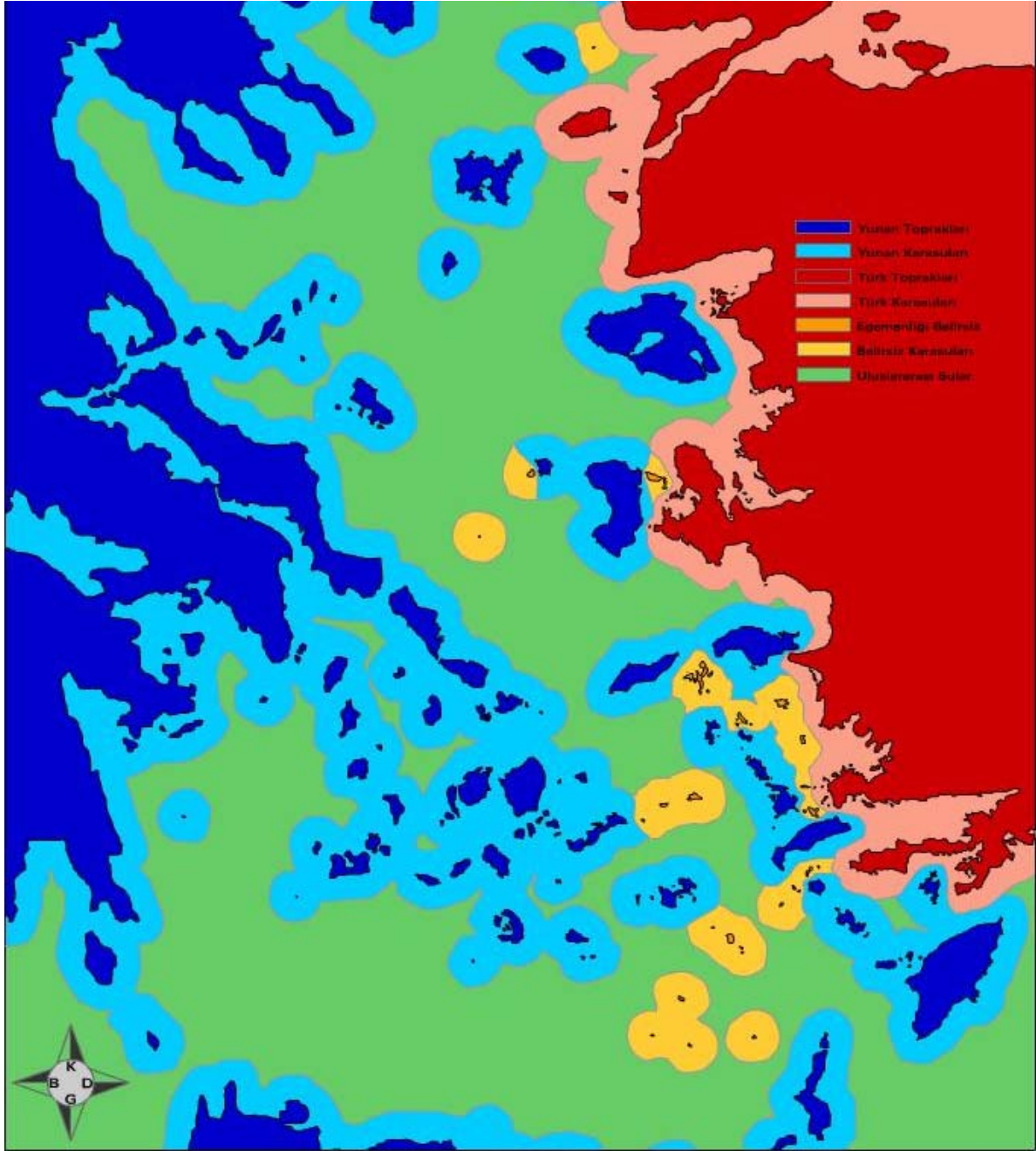

Ek-3 : Cezair-i Bahr-i Sefid (Bu haritada gösterilen Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayetinin sınırları incelendiğinde 1890 yılındaki Osmanlı idaresinin Ege'deki taksimatı nasıl gerçekleştirdiği görülebilmektedir. Vilayetin batı sınırları Kıta sahanlığı sınırlarına yakın bir çizgiyi oluştururken doğu sınırları ise Ege'deki tüm ada, adacık ve kayalıkları içermektedir. Dolayısıyla Kaptan Paşa Eyaleti olarak da bilinen bu vilayet Doğu Ege'deki tüm adaları kapsamaktadır. 4 sancaktan oluşan vilayetin merkezi Rodos Adası'nda olup, Sisam Adası bu adalardan ayrı bir vilayet olarak taksim edilmiştir. Bu taksimde genel olarak kültürel dokunun rol oynadığını unutmadan belirtmek gerekir ki; bir dönem Türk-Yunan sınırını oluşturan bu eyaletin batı sınırları, bugün için de değerlendirme konusu olabilir.) (<http://www.casusbelli.org/haritalar/harita5.html>)

*Ek-4: Ege Adaları (Haritada Ege'de ada grupları gösterilmektedir. Aynı zamanda kırmızı renk ile renklendirilmiş adalar ise egemenliği devredilmemiş adaları göstermektedir.)

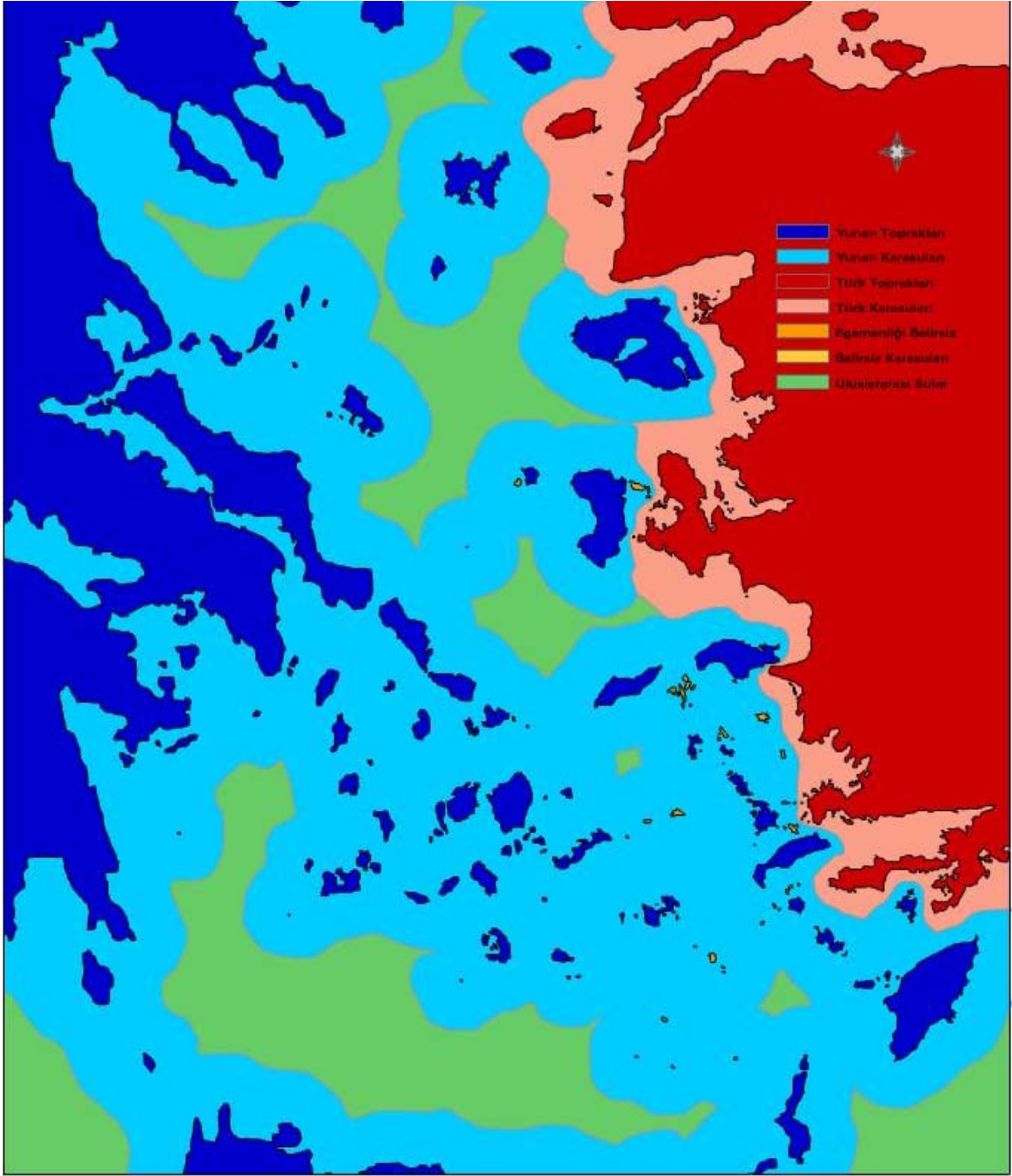
Fatih Uğur - f.ugur@aksiyon.com.tr - Sayı: 534 - 28.02.2005

Ek- 5: Ege'de Mevcut Durum: (2005 Ocak itibarıyla Ege'de mevcut statüyü gösteren bu haritada iki ülkenin de karasuları 6 mil üzerinden hesaplanarak çizilmiştir. Bu haritada gösterilen karasuları herhangi bir sınırı göstermemekle birlikte, 6 milden daha az mesafeye sahip kara parçaları arasındaki karasularının çizimi eşit bölümlene yapılarak gerçekleştirilmiştir. Mevcut Duruma göre egemenliği her hangi bir şekilde, her hangi bir ülkeye devredilmemiş adalar ve onlara ait karasuları, diğerlerinden farklı renkte gösterilmiştir. Ege'de bulunan binlerce adadan en büyükleri ile tartışma konusu olan bazı ada, adacık ve kayalıkların yer aldığı bu haritada daha binlercesine ait karasuları gösterilememiştir. Çok daha küçük kara parçalarını gösteren büyük ölçekli haritalar mevcut olmakla birlikte, devletlerarası bir anlaşma için çok daha detaylı ve teknik bir kartografik bir çalışmanın gerekmektedir.. Bu haritada temel yaklaşımı ve Ege'deki genel durumu ortaya koyabilmek en büyük amacımız olmuştur. <http://www.casubelli.org/haritalar/harita1.html>)

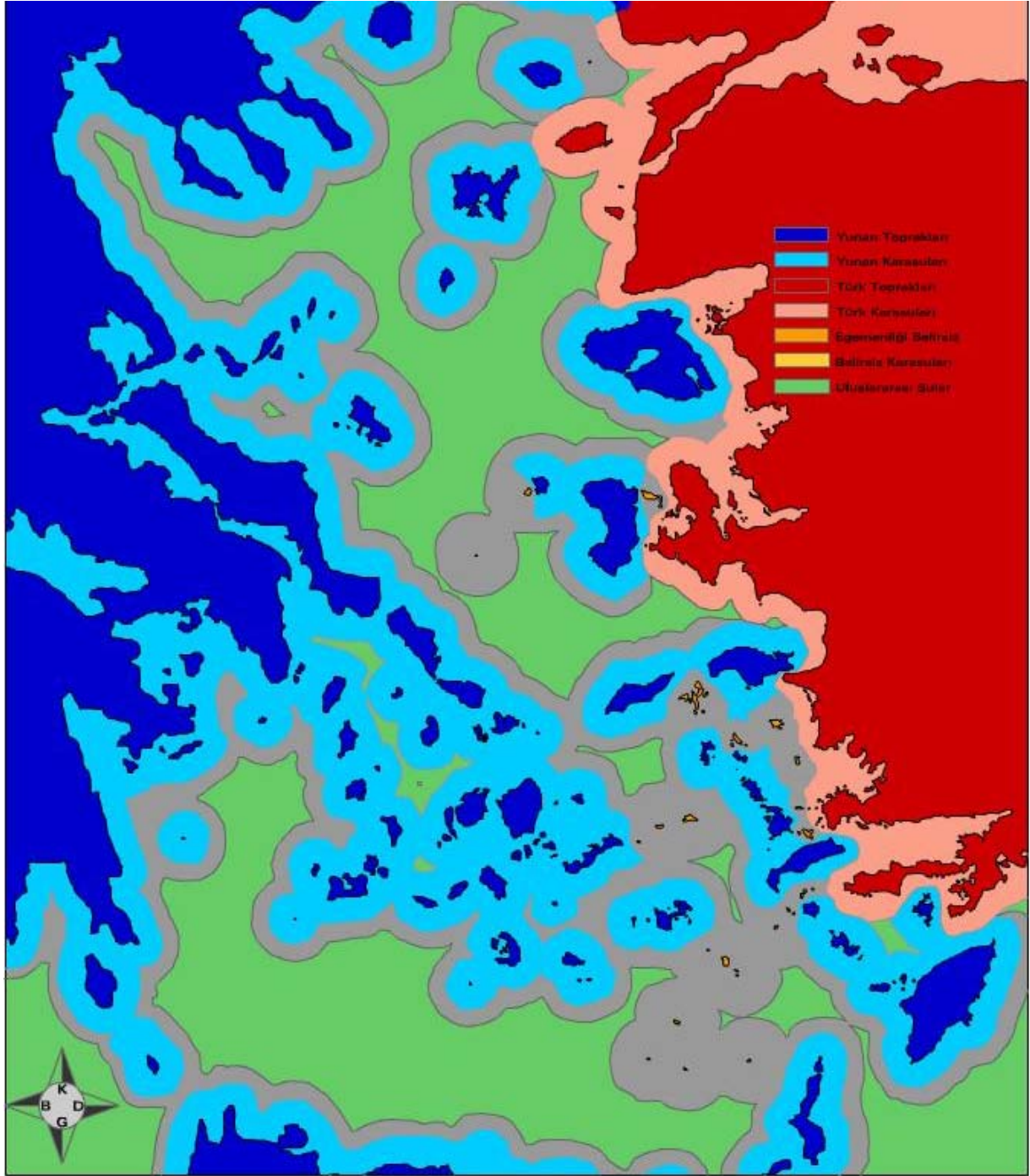
EK-6: Türkiye ve Yunanistan'ın 6'şar millik Karasuları
 (<http://www.foreignpolicy.org.tr/images/6%20Mil.gif>)

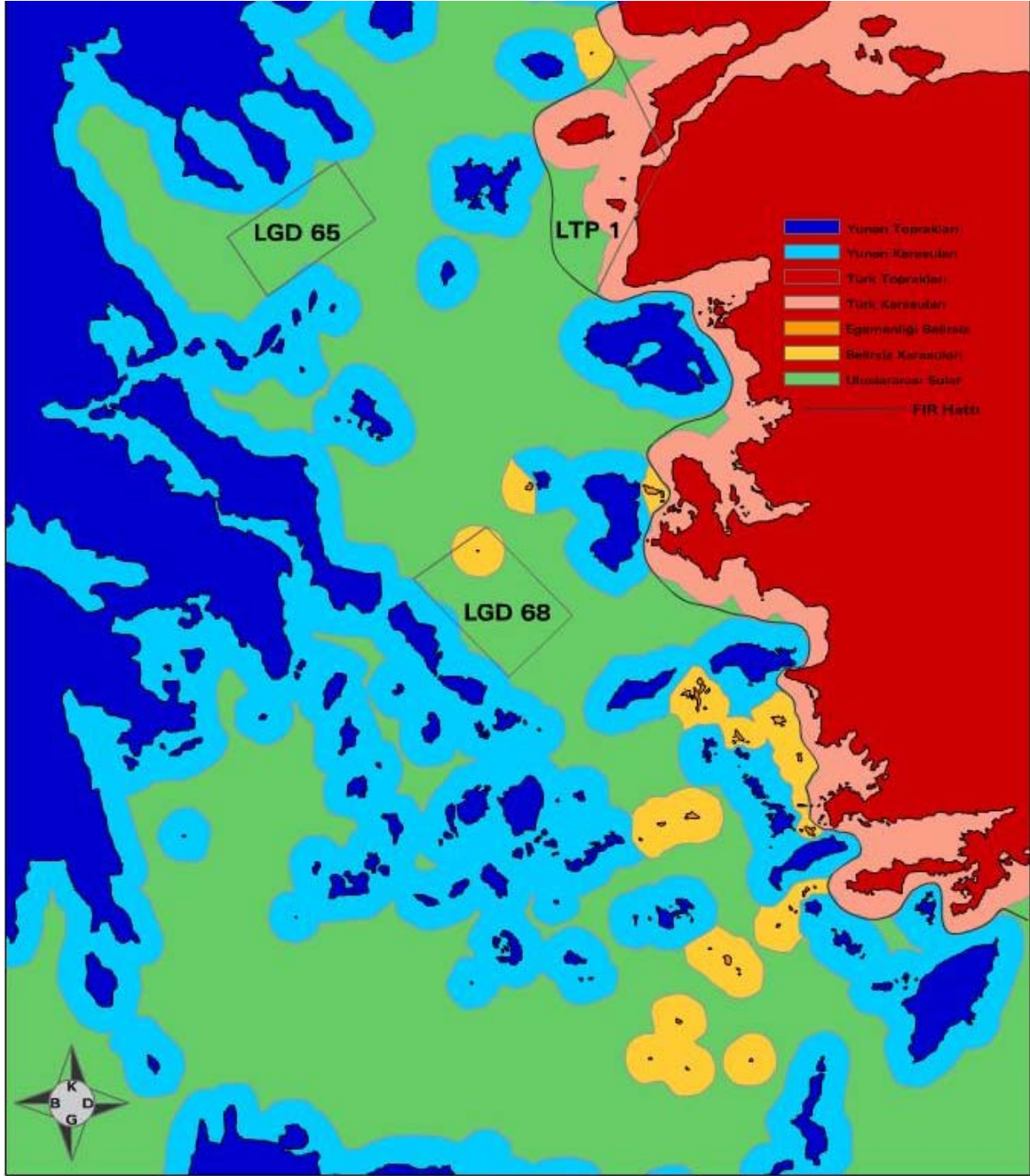
Ek-7: Yunan Taleplerine Göre Ege'de Karasuları (Bu haritada egemenliği devredilmemiş adalar üzerindeki Yunan emellerini de görmek mümkündür. Yunanistan uzun yıllardan bu yana egemenliği devredilmemiş adalar üzerinde yerleşimi teşvik ederek fiili durum yaratmaktadır. Buna göre mevcut durum olarak verdiğimiz önceki haritamızdaki bazı adalar üzerinde Yunan hakimiyeti bulunduğunu da belirtmek gerekmektedir. Egemenliği devredilmemiş de olsa Yunanistan bu ada, adacık ve kayalıklarda fiili durum yaratmış, vatandaşlarını bazı adalara yerleştirmiştir. Haritamızda Yunanistan'ın bir takımada devleti gibi hakimiyet kurmaya çalıştığı Ege'nin durumu tüm çıplaklığı ile ortaya konmuştur. Dolayısıyla karasularının genişletilmesinin neden 'casus belli' olduğu, bu şekilde daha net bir biçimde anlaşılacaktır. <http://www.casusbelli.org/haritalar/harita2.html>)

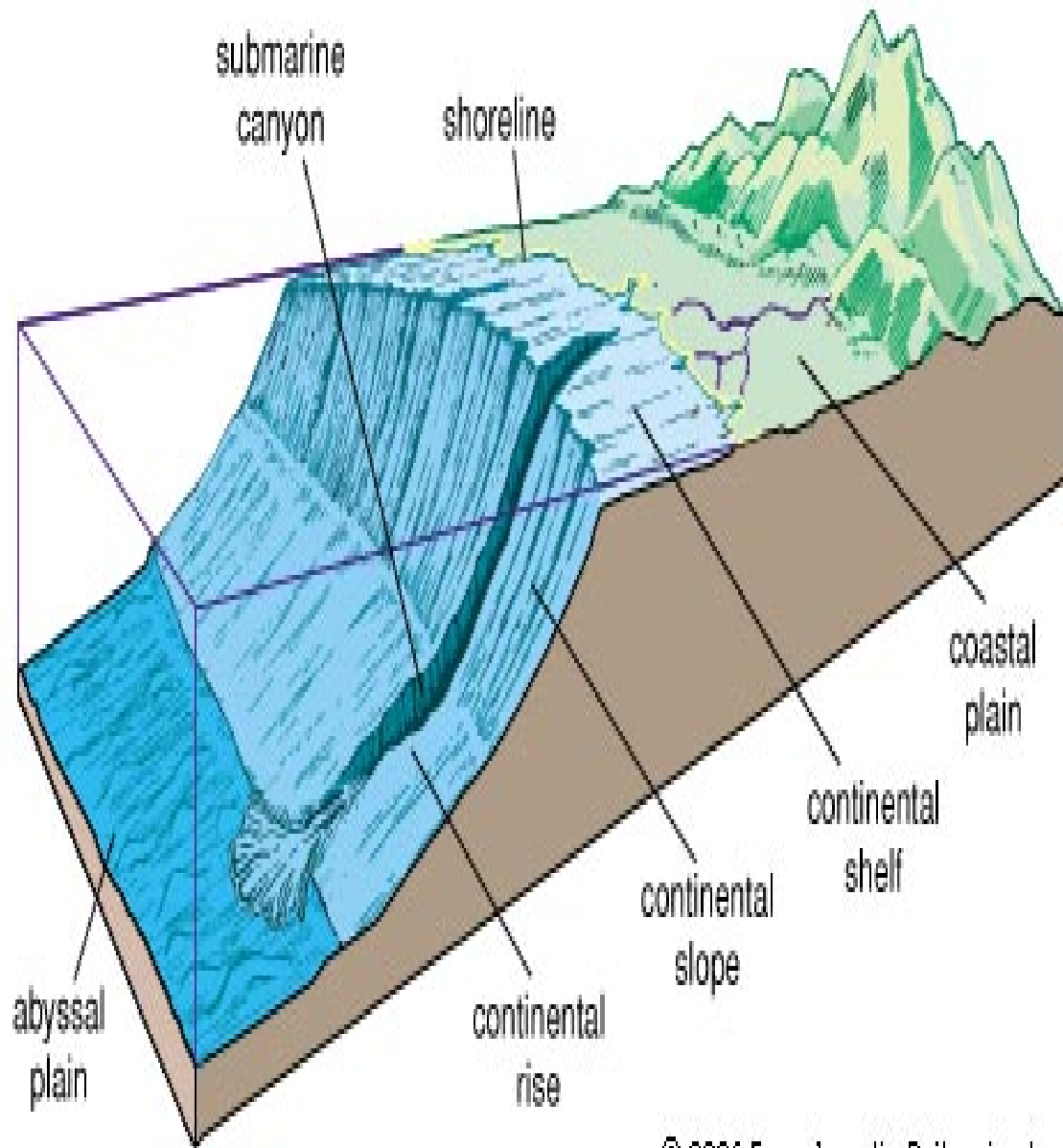
EK – 8: Yunanistan'ın karasularını 12 mil olarak kabul ettirmesi durumunda Ege'deki genel görünüm haritadaki gibi olacaktır. (<http://www.foreignpolicy.org.tr/images/12%20Mil.gif>)

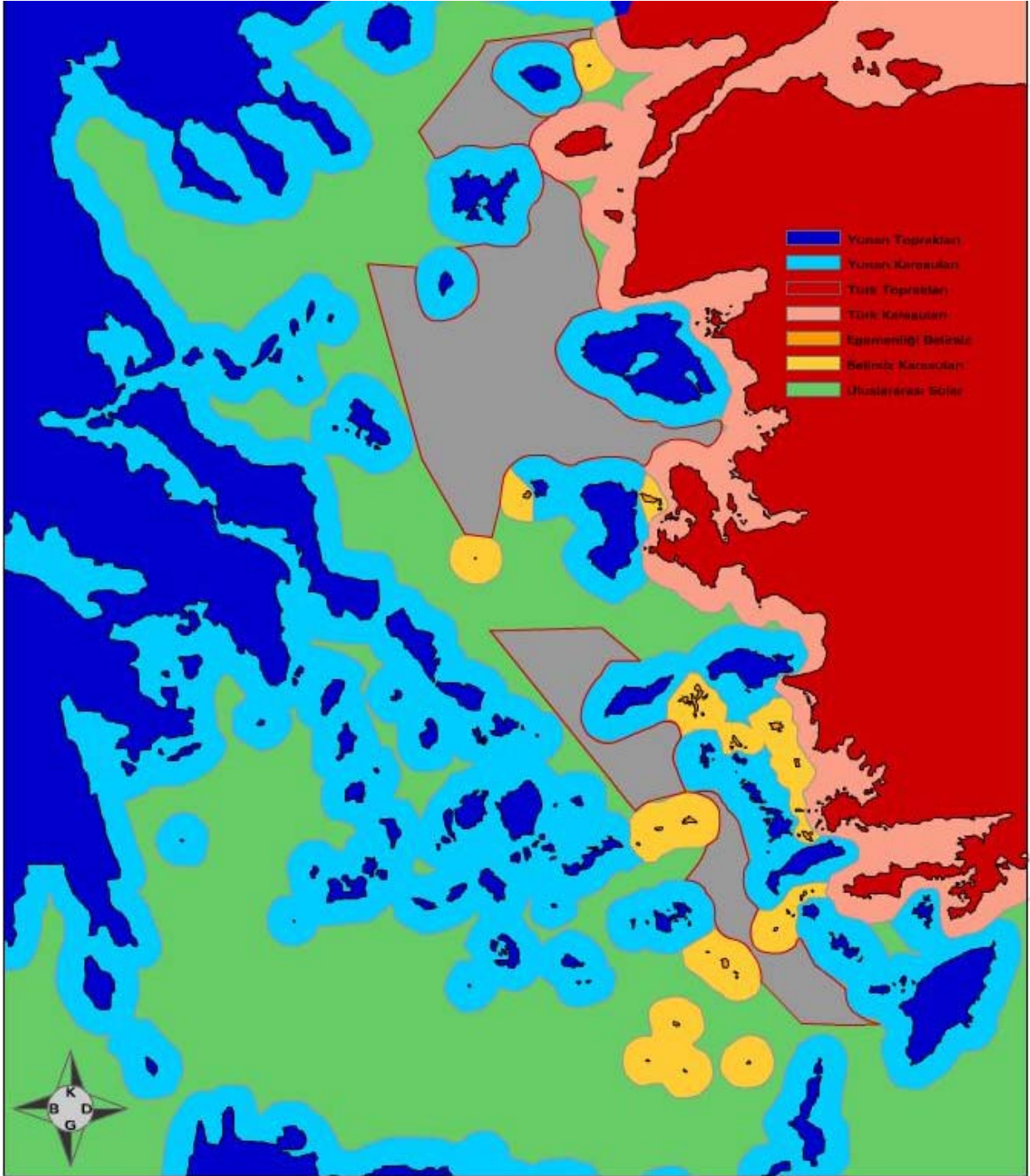
Ek-9: Türkiye Yunanistan Hava Sahası Uygulamaları (Genel teamül dışında ve hukuk kurallarına aykırı bir biçimde karasularından 4 mil daha geniş ve toplam 10 millik hava sahasına sahip olduğunu iddia eden Yunanistan, Türk uçaklarının bu bölgelerde uçuşlar gerçekleştirerek hava sahasını ihlal ettiğini ileri sürmektedir. Türk uçaklarının Yunanistan'ın keyfi olarak 10 millik Hava Sahasının 6 Millik mesafesinin dışında kalan bölümünde uçuşlar gerçekleştirdiği bilinmektedir ve bu uçuşlarla Yunanistan'ın yarattığı fiili durumun kabul edilmediği açıkça gösterilmektedir. Ayrıca Yunanistan, egemenliği kendisine verilmemiş adalar üzerinde Türk uçaklarının gerçekleştirdiği uçuşları da bir ihlal gibi gösterme çabası içindedir. Haritada 6 mil dışında kalan 4 millik alanlar ile egemenliği devredilmemiş ada ve adacıklara ait hava sahaları gösterilmektedir. Buna göre Yunanistan 10 mil hava sahası uygulaması iddiasında iken, Türkiye 6 millik karasularının üzerindeki hava sahasını kabul etmekte ve uygulamalarını bu şekilde gerçekleştirmektedir. <http://www.casusbelli.org/haritalar/harita7.html>)

Ek-10: Türkiye-Yunanistan Arasındaki FIR Hattı. (İlgili bölümde de anlatıldığı gibi, bu haritada yer alan sınır ICAO'nun 1952'de çizdiği hava kontrol ve iletişim alanının sorumluluğunu kapsamaktadır. Sadece bu yetkiyi veren ICAO'nun bu sınırını bir Türk-Yunan sınırı olarak göstermeye çalışan Yunanistan'a bir çok defalar karşı çıkmıştır. Ancak Yunanistan ısrarla bunu devletlerarası bir sınır gibi göstermeye çalışmaktadır. Aynı harita'da LTP1, LGD 65 ve LGD 68 kodlu NOTAM uygulamaları da gösterilmektedir. <http://www.casusbelli.org/haritalar/harita6.html>)

Ek-11: Kıta Sahanlığı Kesiti: <http://cache.eb.com/bimageid=3173&rendTypeId=4.jpg>

Ek 12: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı ruhsatnameleri çıkartılan petrol arama bölgelerinin toplam alanlarını gösteren bu harita ile eşit mesafe kuralına göre çizilmiş olan kıta sahanlığı sınırları, başka bir biçimde gösterilmektedir. Bu haritadaki toplam alan, Kasım 1973, Haziran 1974, Temmuz 1974 ve Mart 1987 tarihlerinde yayınlanan Resmi Gazetelerde yer alan bilgilerin bir harmanlaması şeklinde değerlendirilebilir. TPAO yaklaşık olarak bu haritadaki toplam alanı kaplayan petrol arama sahalarını Boğazönü ve Saruhan Adaları bölgesinde toplam 27 parçaya bölmüştür. Ruhsatlandırılan bu bölgelerde arama çalışmaları yapmak üzere bölgeye giden gemiler, Yunan makamları tarafından engellenmiş ve çeşitli gerginliklere yol açılmıştır. Bu harita ile eşit mesafe kuralının uygulandığı harita çalışmalarında bir başka önemli ayrıntı ise; çizilen kıta sahanlığı sınırlarının derinlik (batimetrik) haritalarıyla da uyum gösteriyor olmasıdır. İki ülke ve hatta iki kıtayı birbirinden ayıran Ege Denizi'nin derinlik haritalarında Saros Körfezi'nden Yunan ana karasına doğru daha sonra Ege'nin ortasından geçerek Kerpe Adası'na kadar "S" biçimli doğal sınır bulunmaktadır. Bu da Yunanistan'ın adalara kıta sahanlığı sağlamak için ileri sürdüğü tezleri çürütmektedir.

<http://www.casusbelli.org/haritalar/harita4.html>

HORA ve.

DÜNYA

BASINI

Herald Tribune

(Amerikan Gazetesi)

"Enerji ihtiyacının büyümesi, Ege'nin önemini doruk noktaya ulaştırdı"

THE TIMES

(İngiliz Gazetesi)

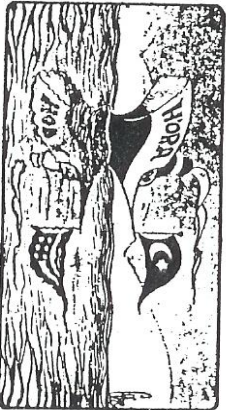
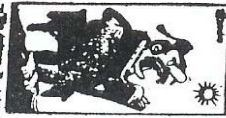
"Atina'nın nota ile yefinmesi halkta hayal kırıklığı yarattı"

LE FIGARO

(Fransız Gazetesi)

"Türkiye Ege'deki Yunan adalarını almaya hazırlanıyor"

Tarihten adı
Dünya Halkı
Her şey kurtarıcı
bir güç.

İsmail H. Kılıçcı

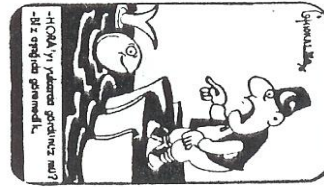
Büyük Yunanlıların elinde kaldı

1974 yılında Kıbrıs sorunu, Yunanistan, Kıbrıs ve Türkiye arasında başlayan bir süreçti. Yunanistan, Kıbrıs'ta bir Yunan devleti kurmak istiyordu. Türkiye ise, Kıbrıs'ta bir Türk devleti kurmak istiyordu. Bu süreçte, Yunanistan, Türkiye'ye karşı bir nota gönderdi. Türkiye ise, bu nota ile ilgili olarak, Yunanistan'a bir cevap gönderdi. Bu süreçte, Yunanistan, Türkiye'ye karşı bir nota gönderdi. Türkiye ise, bu nota ile ilgili olarak, Yunanistan'a bir cevap gönderdi.

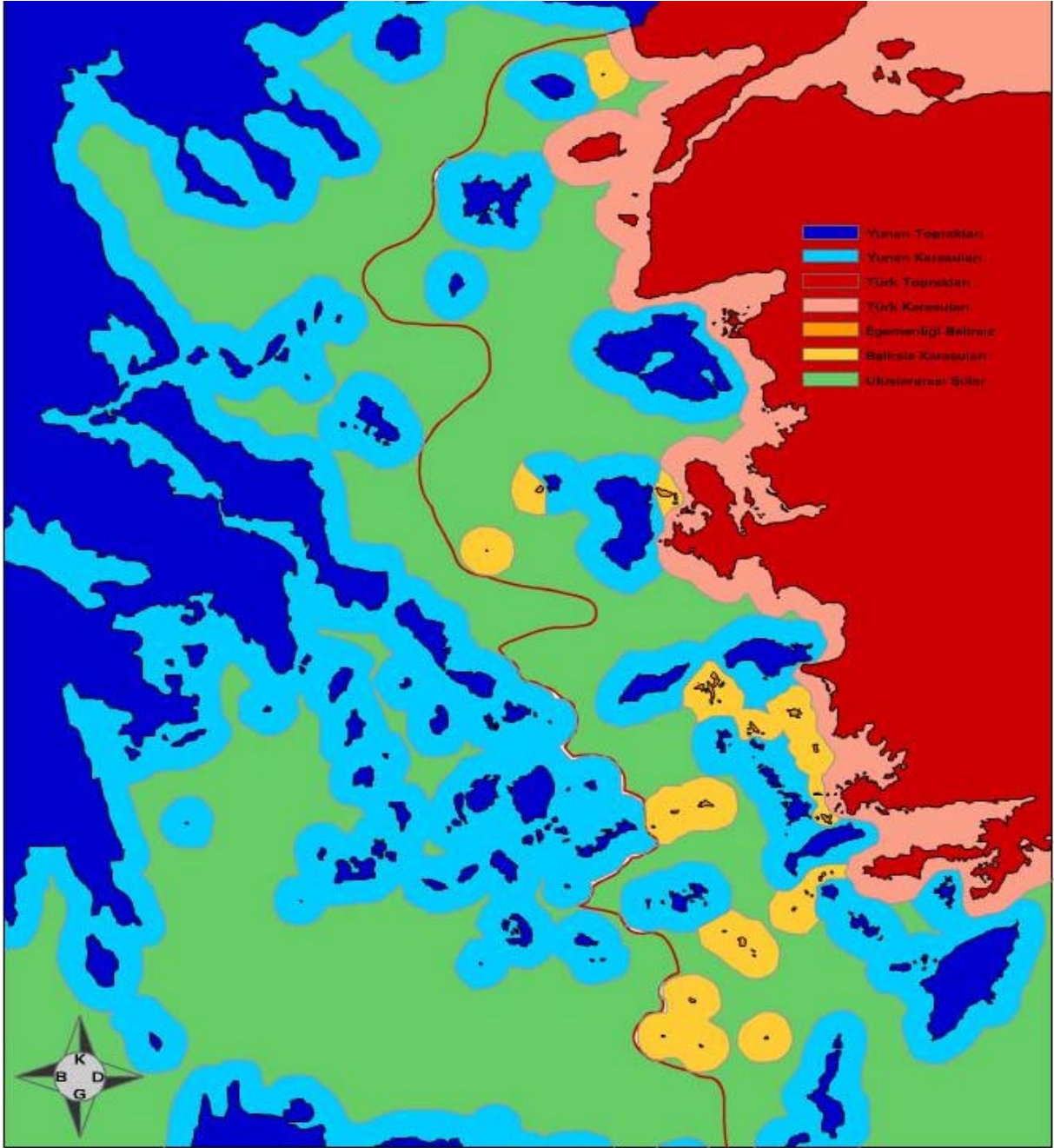
ATINA, M. R. GÖRSEL, N. D. YER

Ardışık emri... diğer ki, durumu v. v. v. bir şey vardır...

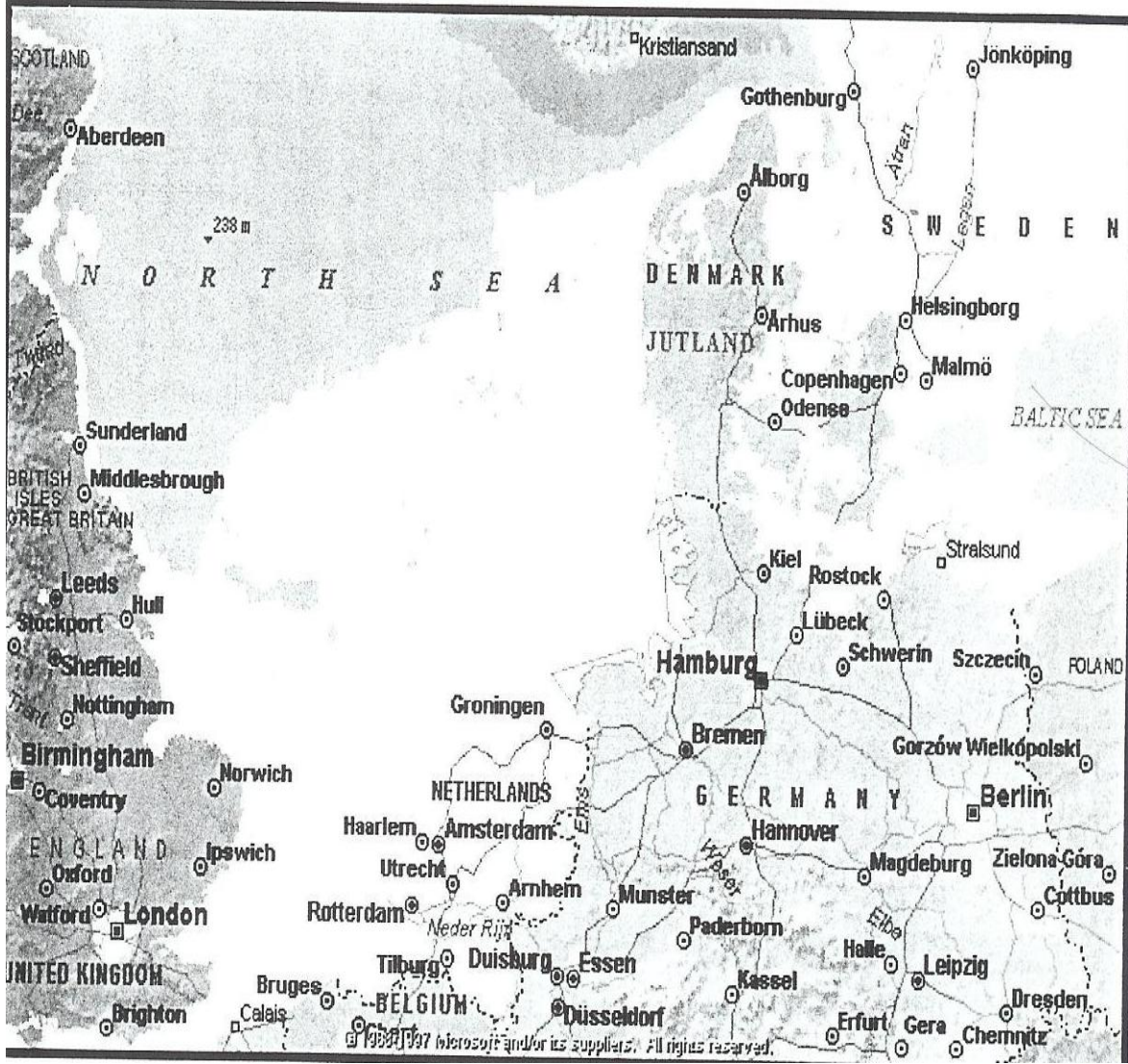

"HORA'yı yedimden gördünüz mü?" -Biz en güçlüde görümedik.

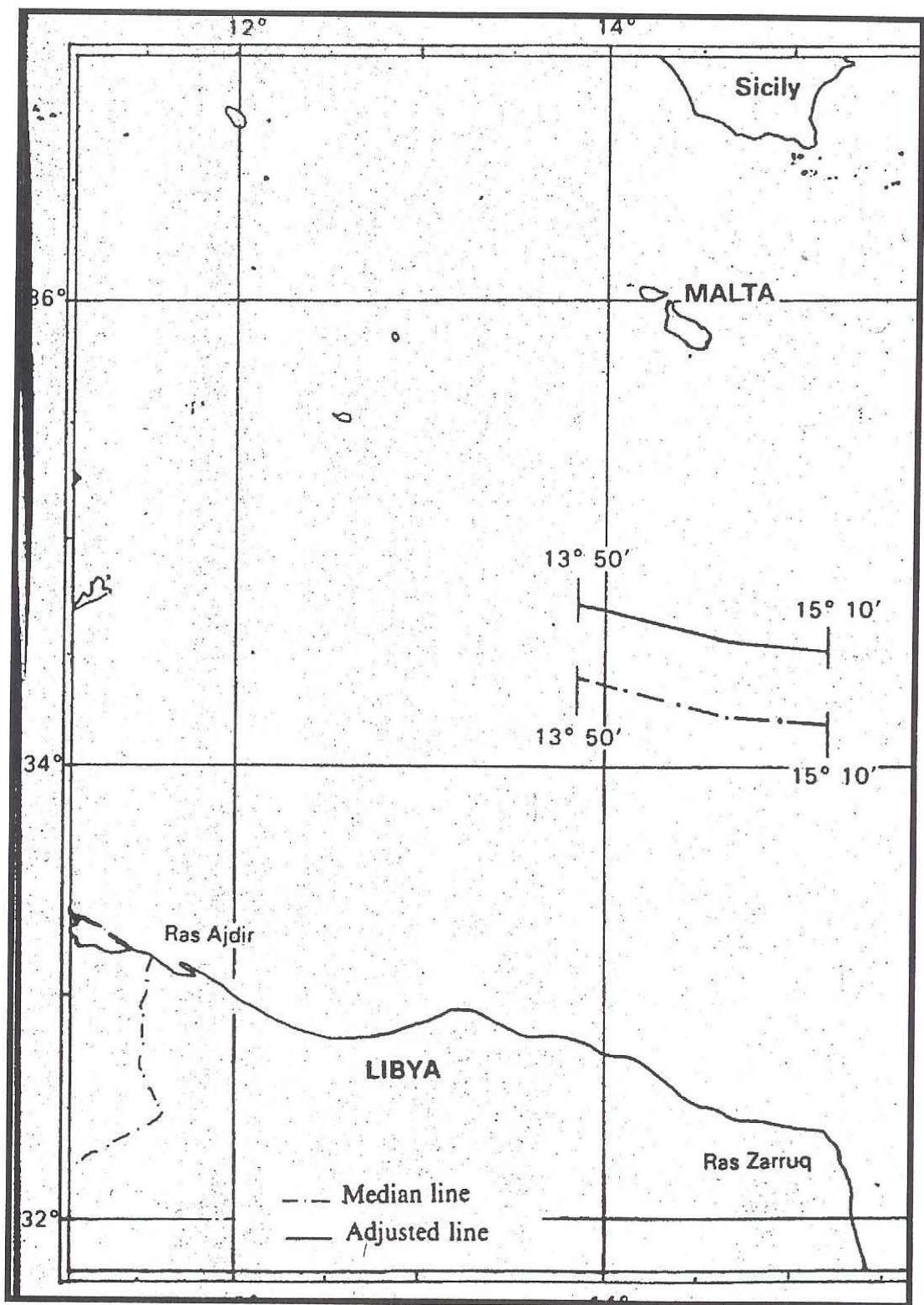
Ek – 14: Eşit Mesafe Kuralına Göre Yaklaşık Kıta Sahanlığı Sınırları. Ege’de hakça bir çözüm için Türk tarafının ortaya koyduğu temel görüş bu haritada aşağı yukarı gösterilmiş olmaktadır. Bu haritadan da anlaşılacağı gibi ada ve adacıkların kıta sahanlıkları bulunmamakta sadece ana karaların bu hakka sahip olduğu görülmektedir. Türkiye ile Yunanistan’ın Ege’deki sınırlarının bu haritada aşağı yukarı çizildiği görülebilmektedir. Bu sınır çizimine göre, bazı Yunan adaları Türk sınırı içinde yer almakla birlikte, tam bağımsızlıkları kesinlikle zedelenmiş olmamaktadır. Zaten silahsızlandırılmış olması gereken bu adaların Türk kıta sahanlığı ve resmi sınırları içinde yer almış olması onların iletişim ve ulaşım olanaklarının kısıtlanması anlamına da gelmemektedir. Kendi karasuları içinde Türk deniz sınırları içinde kalan bu adaların Yunanlıği - silahsızlandırma şartı bir tarafa konulursa- kesinlikle zarar görmemektedir.

<http://www.casusbelli.org/haritalar/harita3.html>

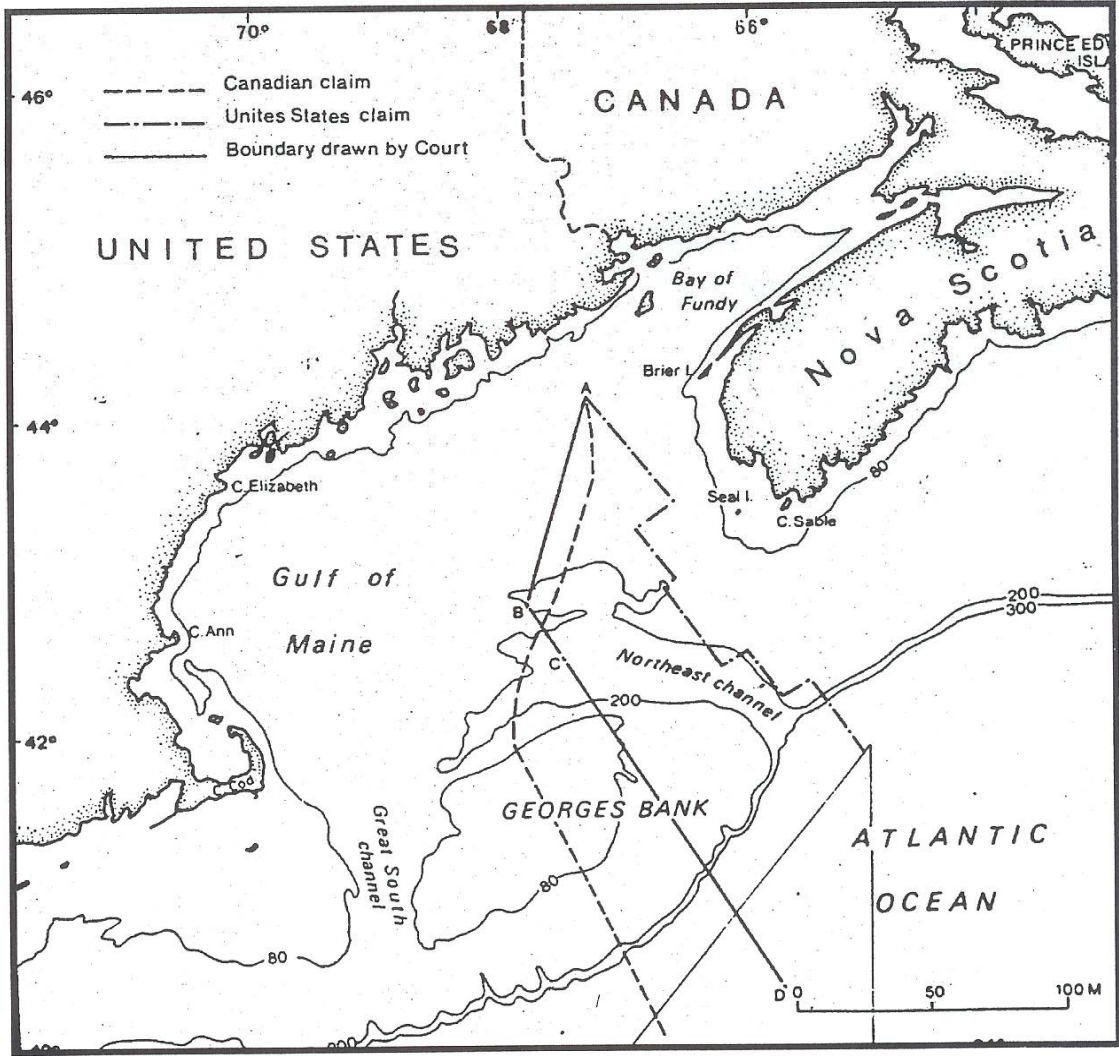
EK-15: Kuzey Denizi Bölge Haritası (Kuzey Denizi Kıta sahanlığı'ndaki uyuşmazlık Federal Almanya ile Danimarka ve Hollanda arasındadır. Anlaşmazlık bölgenin kıta sahanlığının yan sınırının belirlenmesinde, Danimarka ve Hollanda'nın 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesi ile öngörülen eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasını istemeleri, ancak, Federal Almanya'nın buna itiraz etmesi ile ortaya çıkmıştır. Uyuşmazlık 2 Şubat 1967 tarihinde söz konusu devletlerin karşılıklı anlaşmaları ile UAD'nına götürülmüştür. UAD'nın Kuzey Denizinin sınırlandırılmasıyla ilgili kararı Kıta Sahanlığı Konusunda uygulanması gereken hukuki kurallar açısından dönüm noktası teşkil etmekte, "anlaşma" ve özel durumlar" dışında, 1958 Cenevre, Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nde yer alan "eşit uzaklık" ve "orta hat" ilkeleri terk edilmekte bunun yerine "hakkaniyet" ilkeleri geçerlilik kazanmaktadır.

*(Sami Doğru, **Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı Ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Kamu Hukuku (Devletler Genel Hukuku) Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2001, s.32, 35-36, 201)

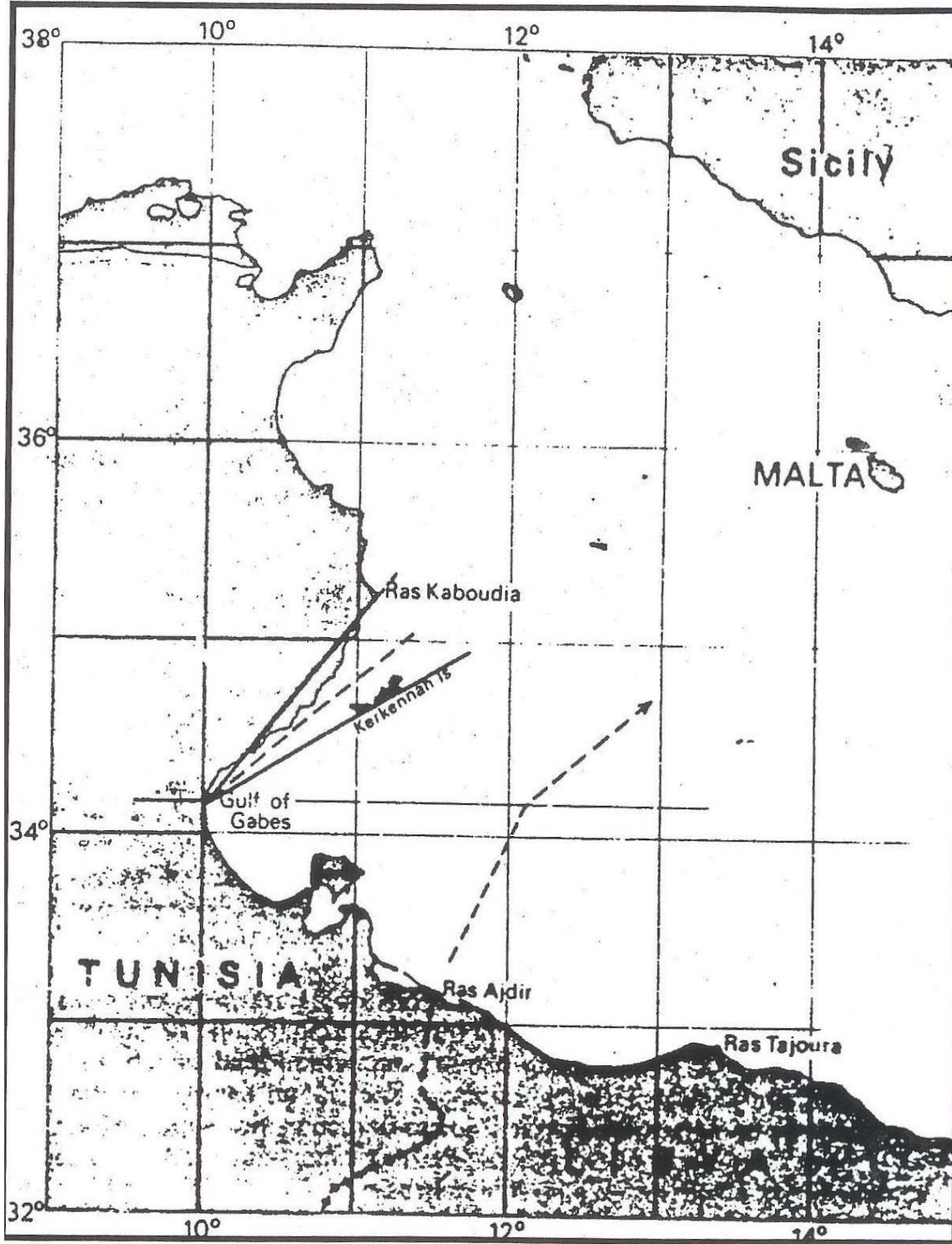

Ek- 16: Libya Malta Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Haritası.(a.g.t., s.201)

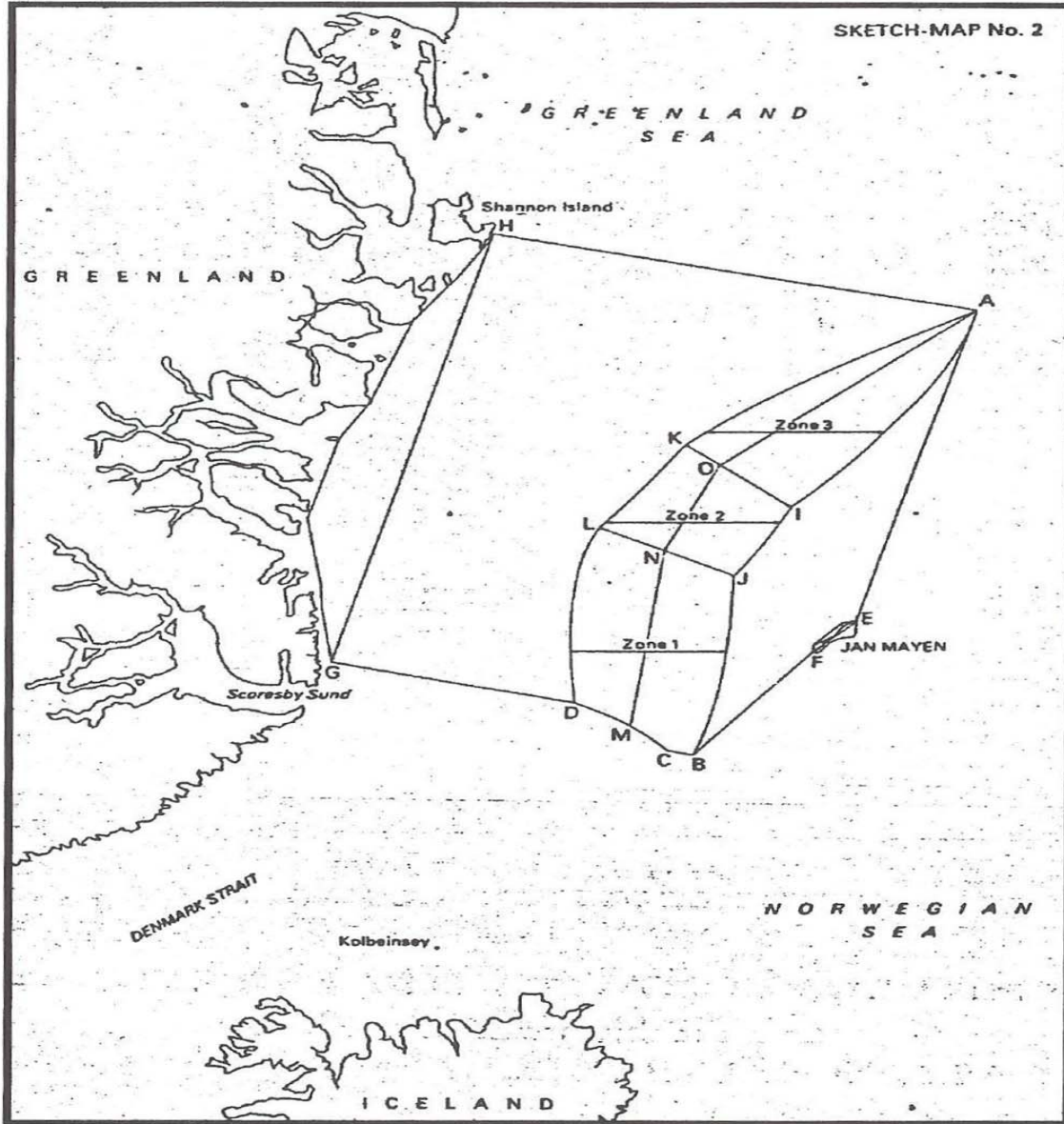
1985 tarihli Libya-Malta Davasında Hakkaniyetten ne anlaşılması gerektiği belirtilmiştir. Divana göre “hakkaniyet hem elde edilecek neticeyi, hem de bu neticeye varmak için kullanılan araçları vasıflandırmada kullanılmıştır”. Bu nedenle kullanılan terim tatmin edici olmamakla beraber, asıl olan neticedir ve varılacak neticenin hakkaniyete uygun olabilmesi için ancak metodun da hakkaniyete uygun çözüme imkan sağlayan bir metod olması, yani hakça ilkelerin uygulanması gerekmektedir. (Aslan Gündüz, -“ Kıta Sahaneliği Hukukunda Yeni Gelişmeler”, Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt:1, Sayı: 3, s.16)

Ek -17: Main Körfezi Kıta Sahanelığı Sınırlandırma Haritası .III B.M.D.H.S.’den sonra U.A.D. tarafından ele alınmış olan Main Körfezi Bölgesinde Deniz Sınırının Saptanması Davası kararı kıta sahanlığı MEB sınırını aynı çizgi ile saptama talebini değerlendiren ilk yargı olması nedeniyle önem taşır. Gerek ABD gerekse de Kanada Main Körfezi’nin kuzeyde Newfoundland’dan güneyde Florida’ya kadar olan bölgedeki kıta sahanlığının esasta jeolojik ve jeomorfolojik bakımdan sürekli olduğunu kabul ederek, sınırlandırmanın “ hakkaniyet ilkeleri “ çerçevesinde ve “doğal uzantı” ilkesinin gözetilmesiyle yapılmasını talep etmiştir.Kıta Sahanelığı’nın III. B.M.D.H.S.’nde öngöülen yeni tanımına rağmen, “ doğal uzantı” esasının sınırlandırmadaki işlevi önceki içtihadına uygun olarak reddedilmemiştir. Divan, diğer kıstasları incelemeye geçmeden önce, sınırlandırmada kullanılabilir bir jeolojik unsur olup olmadığını dikkatle araştırmıştır. Bu bağlamda Divan, “sınırlandırma, bu ister deniz sınırı ister karasını olsun, her zaman hukuki siyasi bir işlemdir ve doğal bir sınırın ayırabileceği durumlarda siyasi sınırın zorunlu olarak bu hattan geçmesi gerekmez. demişse de dava konusu olan durumun doğal bir sınırın bulunduğu durumlardan farklı olduğuna değinmeden geçmemiştir. Böylelikle jeolojik ve jeomorfolojik anlamında doğal uzantının bu gibi bir durumda sınırlandırmadaki işlevini örtülü olarak kabul etmiştir. (a.g.t., s.62, 200)

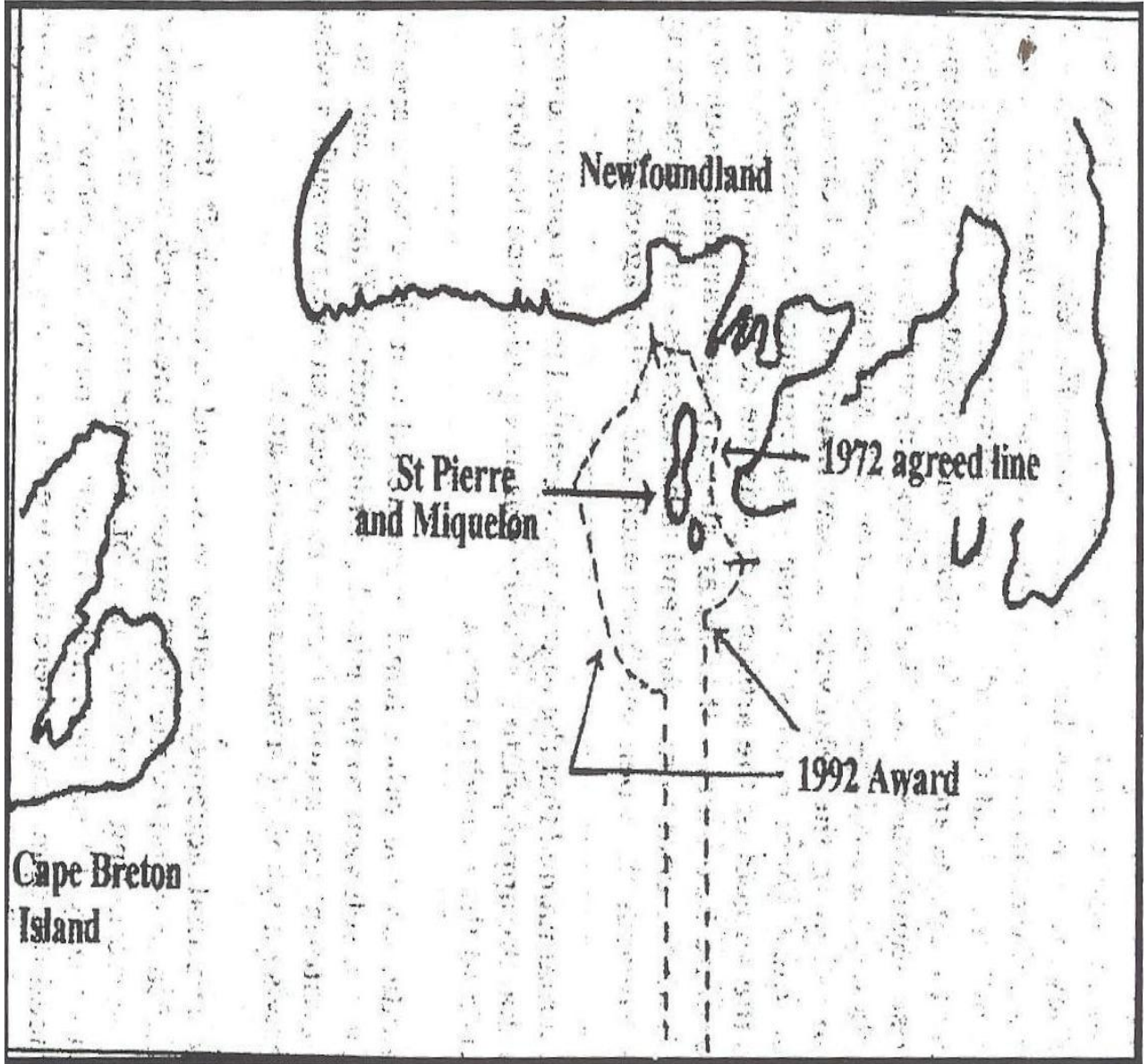
Ek -18: Tunus Libya Kıta Sahaneli Sınırlandırma Haritası (a.g.t., s.197)(Tunus-Libya davasında da, Uluslararası Adalet Divanı, 1982 tarihli kararında, Tunus'un bir adasını hiç hesaba katmamış ve Kerkennah takım adalarına yarım etki, daha doğrusu "yarım aç" hakkı tanımıştır. Namık Yolga, "Ege'de Kıta Sahaneli Sorunu", *Dış Politika Dergisi*, 1984 Aralık , s. 167)

Ek -19: Jan Mayen Kıta Sahınlığı Sınırlandırma Haritası

Grönland ve Jan Mayen arasındaki Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin bu davada Ege Denizi Kıta Sahınlığı uyuşmazlığına benzerlik araz etmektedir. Danimarka Grönland için 200 mil genişliğinde tam bir kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesi talep etmektedir. Norveç ise, her ne kadar iddialarını Grönland ile Jan Mayen arasında ortay hat ile sınırlanmış olsa da, Grönland gibi Jan Mayen’inde aynı şekilde 200 mil Kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesine sahip olduğunu iddia etmektedir.

Divan her iki iddiayı da reddetmiş ve İngiltere-Fransa ve Libya- Malta kıta sahanlığı davalarında geliştirilmiş “modifiye edilmiş ortay hat” prensibi çerçevesinde Norveç’in iddia ettiği “ortay hat” ile Danimarka’nın iddia ettiği” 200 mil sınırı” arasında bir sınıra hükmetmiştir (a.g.t., s. 206).

Ek-20: Saint Pierre ve Miquelon Adaları Sınırlandırma Haritası (a.g.t., s. 204)

Fransız kıyılarının hemen önünde konumlanmış bulunan, İngiltere'ye ait Anglo-Normand adalarına (Channel Islands) tanınacak hak meselesi idi. İngiltere, aynen Yunanistan gibi, 1958 sözleşmesinin 6. Maddesine dayanarak eşit mesafeyi savunuyor ve çizgiyi doğuda ortay hattında başlattıktan sonra adalar bölgesine yaklaşık güney-batıya saptırarak, adalarla Fransız kıyıları arasında geçirmek ve daha sonra yine ortay hatla devam ettirmek istiyordu. Fransa ise bizimle aynı görüşleri, hakça ilkeleri savunuyordu. Mahkemenin değerlendirmesi, genel olarak şöyleydi: “ Anglo-Norman adaları, hattın kötü tarafındadır; özel durum teşkil ediyor ve adaletsizlik yaratıyor. Onlar mevcut olmasaydı, kıta sahanlığı, iki ülke arasındaki ortay hat ile eşit şekilde bölünecekti. Çünkü, iki devletin karşılıklı kıyıları aynı uzunluktadır ve kıyıların biçimleri birbirine benzerdir. ”

Sonuç olarak mahkeme, Fransa tarafından tanınmış olan balıkçılık bölgesini karasularına ekleyerek, adaları 12 deniz millik çemberler (enclaves) içine aldı ve asıl sınır çizgisini, iki ülke arasında ortay hat olarak kabul etti. Yani Yunanlıların deyimini kullanırsak, adaların üstünden atlayarak, arkalarında Fransa'ya hak tanıdı. Ayrıca, Manş'ın Atlantik çıkışındaki bir İngiliz adasına da “yarım etki” usulünü uyguladı. (Yolga, a.g.m., 164-167)